प्रदेश वस्तुस्थिति विवरण

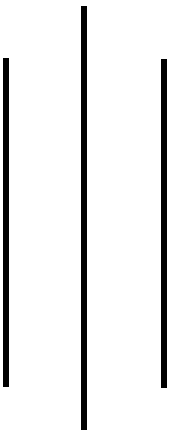

प्रदेश सरकार

प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

प्रदेश नं. ३

हेटौंडा, मकवानपुर, नेपाल

प्रदेश नं. ३
हेटौंडा, मकवानपुर, नेपाल

मुख्यमन्त्री

विषय :- मन्तव्य

नेपाली जनताले सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिको सपना देखेको छ। लोकतान्त्रिक गणतन्त्र र संघीय संरचना अन्तर्गत उक्त सपना पूरा गर्न जनताले हामीलाई जिम्मेवारी सुम्पेको छ। हामी संघीय अभ्यासको प्रारम्भिक चरणमा रहेकोले यस सम्बन्धी अभ्यास र अनुभव नभएका कारण अन्य मुलुकको अनुभव, सिकाई र असल अभ्यासको अनुकरण गर्दै जानु पर्ने हुन्छ । हाम्रो धरातलीय यथार्थ फरक भएकोले सबै कुरा अनुकरण गर्न नसके तापनि धरातलीय यथार्थमा आधारित भएर मुलुकको समृद्धिको सपना साकार पार्न हाम्रो आफ्नै ढाँचाको प्रादेशिक विकास र प्रयोग गर्न हामी प्रयत्नरत छौं।

प्रदेश नं ३ को वास्तविकतालाई बुझ्न सहयोग पुगोस् भन्ने उद्देश्यले प्रस्तुत वस्तुस्थिति विवरण तयार गरिएको हो। यसले विकासको ढाँचा र सो बमोजिमको नीति, योजना र कार्यक्रम तर्जुमा गर्न सहयोग गर्नेछ। यसले हाम्रो भूगोल, वन, जलस्रोत, पूर्वाधार, जनसङ्ख्या, जीवनस्तर, जातीय विविधता, पेशा, रोजगारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन, कृषि, उद्योग र व्यापार लगायतका विषयमा हालसम्मको अवस्थालाई संक्षिप्तमा प्रस्तुत गरेको छ। यी तथ्यले समग्रमा हामी आज कहाँ छौं भन्ने तस्वीर देखाएको छ। प्रदेशको सूचना व्यवस्थापनको क्षेत्रमा गरिएको यो पहिलो कार्य हो। हाम्रा विकासका प्रयास तथ्यगत हुनुपर्ने मान्यताका साथ यो दस्तावेज तयार गरिएकोछ ।

यस वस्तुस्थिति विवरणमा समावेश भएका सूचना पर्याप्त छन् भन्ने होइन तर छोटो समयमा संभव भएसम्मका आधारभूत सूचना यसमा समावेश गरिएका छन्। आगामी दिनमा तिनलाई अध्यावधिक गर्ने, विस्तृत गर्ने, नयाँ सूचना थप गर्ने र आवश्यक नदेखिएका सूचना हटाउँदै जाने र सूचनाको बहुआयामिकतालाई अझ गहिराईका साथ प्रस्तुत गर्ने लगायतका कार्यगरिनेछ । प्रस्तुत सूचनाहरू प्रदेश सरकारका अतिरिक्त संघीय सरकार, स्थानीय सरकार, निजी क्षेत्र, विकासका साझेदारहरु र अन्य संघ संस्थाको लागि पनि उत्तिकै उपयोगी हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु। त्यसैगरी यस वस्तुस्थिति विवरणले प्राज्ञिक, व्यवसायिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र क्षेत्रगत अनुसन्धानको लागि पनि आधारभूत सूचना प्रदान गर्न सक्दछ भन्ने मलाई लागेको छ। अन्त्यमा, छोटो समय र सीमित स्रोतमा प्रस्तुत वस्तुस्थिति विवरण तयार गरेकोमा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र उक्त कार्यमा अमूल्य सहयोग गर्ने सबैलाई प्रदेश सरकारको तर्फबाट म हृदयदेखि नै धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मिति : २०७५ श्रावण १५ गते

डोरमणि पौडेल
मुख्यमन्त्री

प्रदेश सरकार

प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

प्रदेश नं ३

हेटौंडा, मकवानपुर, नेपाल

मन्तव्य

नेपालको संविधान प्रारम्भ भएपछि विश्वका संघीय शासन प्रणाली अवलम्वन गर्ने मुलुकको संख्या थपिएसंगै हामीले पनि संघीयताको नयाँ अभ्यास प्रारम्भ गरिसकेका छौं। संघीयता कार्यान्वयनका नीति, कानून र संरचना तथा पूर्वाधार लगायतको तयारी बिना नै मुलुकमा संघीयताको अभ्यास गर्नुपर्ने चुनौतिका बावजुद पनि स्थानीय, प्रदेश तथा संघको निर्वाचन सम्पन्न गरी तीन तहका सरकार गठन भई क्रियाशिल रहेका छन् ।

संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अन्तरसम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित भई जनताप्रति उत्तरदायी, जनताबाट सञ्चालित र जनताको सेवामा समर्पित हुने दृढ आकांक्षा तथा "सुखी नेपाली, समृद्ध नेपाल" बनाउने संकल्पलाई साकार पार्न यो प्रदेश तल्लीन रहेको छ । त्यसैगरी, स्वस्थ र सक्षम जनशक्ति विकास गर्ने, रोजगारी सृजना गर्ने, विकासलाई समावेशी र सामाजिक न्यायमा आधारित बनाउने, सुशासन कायम गर्ने, पूर्वाधार विकास एवं नतिजा हासिल गर्ने उद्देश्यसहितका नीति तथा कार्यक्रमको सफल कार्यान्वयनमा प्रदेश सरकार लागेको छ ।

अनुसन्धान, मूल्याङ्कन लगायतबाट प्राप्त विवरणको अध्ययन गरी प्रदेश सरकारले परिकल्पना गरेको दीगो विकासको लक्ष्य निर्धारण तथा पूरा गर्न प्रदेश सरकार, मन्त्रिपरिषबाट मिति २०७५।०२।२९ मा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गठन भएको हो । आयोग गठन भएको ४५ दिनमै सीमित स्रोत र साधनको उच्चतम् सदुपयोग गर्दै प्रदेश वस्तुस्थिति सम्बन्धी दस्तावेज तयार गरिएको हुँदा यसबाट प्रदेशको विकाससँग सम्बन्धित आवधिक योजना, क्षेत्रगत नीति र योजना बनाउन तथा यस विषयमा खोज, अध्ययन र अनुसन्धान गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहका अतिरिक्त राजनीतिक दल, नागरिक समाज, सञ्चारकर्मी, निजी क्षेत्र, विकास साझेदार, सरोकारवाला एवं अध्ययन अनुसन्धानकर्ता लगायतका लागि सहयोगी हुने विश्वास रहेको छ। अन्य प्रदेशका कतिपय महत्वपूर्ण सूचना समेत समावेश गरिएको हुदाँ यस दस्तावेजबाट अन्य प्रदेशसमेत लाभान्वित हुन सक्ने अपेक्षा छ ।

यो दस्तावेज तयार गर्ने क्रममा प्रदेश सरकारका माननीय मुख्यमन्त्री, माननीय मन्त्रीहरु, प्रदेशका माननीय सांसदहरू, प्रमुख सचिव तथा प्रदेश सरकारका सचिवहरु, प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका माननीय सदस्य श्यामकुमार बस्नेत, सचिव इन्दिरा दहाल, उपसचिव निर्मला थापा, खिमादेवी ल्वाङ्वा र कल्प मोहन सोती, तथ्याङ्क प्रशोधनमा सहयोग गर्ने पुष्कल श्रेष्ठ, पवन कणेल र पुरूषोत्तम अधिकारी लगायत प्रत्यक्ष र परोक्ष रुपले सहयोग गर्ने अन्य महानुभावप्रति आभार र धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। त्यसैगरी, सम्बन्धित कागजात, सूचना र विवरण उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने व्यक्ति, निकाय तथा संघ संस्थाप्रतिसमेत हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। अन्त्यमा, यो दस्तावेज यस प्रदेशको मात्र नभई मुलुकको नै दीगो विकास र समृद्धिको योजना अघि बढाउने कार्यमा मार्गदर्शक, सहयोगी एवं कोशेढुङ्गा बन्न सकोस भन्ने विश्वास लिएको छु ।

२०७५।०४।१५

डा. खिमलाल देवकोटा

उपाध्यक्ष

मिति २०७५/०४/१५

कार्यकारी सारांश

"सुखी नेपाली, समृद्ध नेपाल" बनाउने संकल्पलाई साकार पार्नका लागि तर्जूमा गरिने नीति, योजना र कार्यक्रमहरू प्रदेशको वास्तविक धरातलमा उभिएको हुनुपर्छ भन्ने कुरामा दुईमत छैन। विकासका दृष्टिले यो प्रदेश अहिले कहाँ छ, यसका चुनौती, अवसर र तुलनात्मक लाभका क्षेत्र के के छन भनेर पहिचान गर्नको लागि यो वस्तुस्थिति विवरण तयार गरिएको हो। यो दस्तावेजले प्रदेश सरकारको विकाससँग सम्बन्धित आवधिक योजना, क्षेत्रगत नीति तथा योजना बनाउन मात्र होइन थप खोज, अध्ययन र अनुसन्धान गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकार र स्थानीय तह, राजनीतिक दल, विभिन्न निकाय, विकास साझेदार लगायतका सरोकारवाला एवं अध्ययन अनुसन्धानकर्ता लगायतका लागि सहयोग गर्न सक्दछ।

प्रदेश नीति तथा योजना आयोग बनेको छोटो समयमा नै सीमित साधन र स्रोतको वावजुद यो दस्तावेज तयार गरिएको हो। यसमा प्रयोग भएका सूचना र जानकारीहरू मूलतः वि.स. २०६८ को जनगणनाको प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका पछिल्ला सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरू, संघीय तथा प्रदेश मन्त्रालयले तयार पारेका विभिन्न दस्तावेजहरु, तथ्याङ्क कार्यालय तथा तत्कालीन जिल्ला विकास समितिले तयार पारेका जिल्लाको वस्तुगत विवरण, जिल्ला तथा अन्य निकाय एवम् प्राज्ञिक र व्यवसायिक अनुसन्धान प्रतिवेदन, विकासका साझेदार र निजी तथा गैरसरकारी निकायबाट उपलब्ध भएका अध्ययन प्रतिवेदनहरु लिइएका छन्।

यस प्रतिवेदनमा भूगोल, जनसङ्ख्या, वन, जलस्रोत, पूर्वाधार, जीवनस्तर, जातीय विविधता, पेशा, रोजगारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन, कृषि, उद्योग र व्यापार लगायतका विषयमा हालसम्मको अवस्थालाई संक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस प्रतिवेदनमा मूलतः समग्र नेपाल र यस प्रदेशका तथ्याङ्कहरू समावेश गरिएको भएतापनि केही महत्वपूर्ण तथ्याङ्कहरू भने अरू छ वटै प्रदेशकासमेत समावेश गरिएको छ। यसका साथै तथ्याङ्क विश्लेषणबाट प्राप्त निश्कर्ष, देखिएका अवसर र चुनौतिहरूसमेत समावेश गरिएका छन।प्रदेशको मुख्य मुख्य तथ्याङ्कीय विवरण देहायको तालिकामा छ।

क्षेत्र	उपक्षेत्र	इकाई	नेपाल	प्रदेश ३	प्रदेश %
भूगोल	कुल क्षेत्रफल	वर्ग कि.मी	१४७१८१	२०३००	१३.७९
	जिल्ला	सङ्ख्या	७७	१३	१६.८८
	संघीय निर्वाचन क्षेत्र	सङ्ख्या	१६५	३३	२०
	प्रादेशिक निर्वाचन क्षेत्र	सङ्ख्या	३३०	६६	२०
स्थानीय तह	गाउँपालिका	सङ्ख्या	४६०	७४	१६.०९
	नगरपालिका	सङ्ख्या	२७६	४१	१४.८६
	महानगरपालिका	सङ्ख्या	६	३	५०
	उप महानगरपालिका	सङ्ख्या	११	१	९.०९

क्षेत्र	उपक्षेत्र	इकाई	नेपाल	प्रदेश ३	प्रदेश %
	जम्मा	सङ्ख्या	७५३	११९	१५.८०
जनसाङ्ख्यिक विवरण	कुल जनसङ्ख्या (२०६८)	सङ्ख्या	२६४९४५०४	५५२९४५२	२०.८७
	ग्रामीण जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३७.०५	२७.४३	
	शहरी जनसङ्ख्या	प्रतिशत	६२.९५	७२.५७	
	जनघनत्व	प्रति वर्ग कि. मी.	१८०	२७२	
	महिला	सङ्ख्या	१२८४९०४१	२७४७६३३	२१.३८
	पुरुष	सङ्ख्या	१३६४५४६३	२७८१८१९	२०.३९
	कुल परिवार	सङ्ख्या	५४२७३०२	१२७०७९७	२३.४१
	परिवारमुली - पुरूप	सङ्ख्या	४०३०६१०	९३३१८९	२३.१५
	परिवारमुली - महिला	सङ्ख्या	१३९६६९२	३३७६०८	२४.१७
	परिवारको आकार	जना	४.८८	४.३५	
	जनसङ्ख्या बृद्धिदर	प्रतिशत	१.३५	१.९१	
	विजुलीमा पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	६७.२६	८५.७	
	शौचालय नभएको परिवार	प्रतिशत	३८.१७	१७.२	
	लैंगिक अनुपात	प्रतिसय पुरुषमा महिलाको सङ्ख्या	९४.२	९८.८	
	लैंगिक अनुपात - ५ वर्ष मुनिको	प्रतिसय वालकमा वालिकाको सङ्ख्या	१०४.९४	१०८.२८	
	महिलाको विवाह हुने औसत उमेर	वर्ष	१८.१	१९.७	
	पुरुषको विवाह हुने औसत उमेर	वर्ष	२१.७	२३.२	
	अपाङ्ग जनसङ्ख्या	जना	५१३३२१	८९९४६	१७.५२
	आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३९.९	४२.५	
कृषि, पशु तथा वन	धान	मे. टन	५२३०३२७	५१०८९६	९.८
	मकै	मे. टन	२३००१२१	५३१७६२	२३.१
	गहुँ	मे. टन	१८७९१९१	१६१२१२	८.६
	जौ	मे. टन	३०५१०	२४९०	८.२

क्षेत्र	उपक्षेत्र	इकाई	नेपाल	प्रदेश ३	प्रदेश %
	कोदो	मे. टन	३०६७०४	६७३७८	२२.०
	फापर	मे. टन	१२०३९	२७८३	२३.१
	आलु	मे. टन	२६९१०३७	६५६७८९	२४.४
	तेलहन वाली	मे. टन	२३१९०१	३१८६९	१३.७
	दुध	मे. टन	१९११२३९	३५७९३८	१८.७
	मासु (सबै प्रकारको)	मे. टन	३३२५४४	७५००६	२२.५६
	मासु (कुखुराको मात्र)	मे. टन	५७२६८	२६१२१	४५.६१
	अण्डा (कुखुराको मात्र)	सङ्ख्या (हजारमा)	१३३८३१२	७२००७१	५३.८०
	खाद्यान्न उपलब्धता	मे. टन	६३९८३४८	८५२६८०	
	खाद्यान्न आवश्यकत	मे. टन	५५००२३३	१२४२६४१	
	खाद्यान्न वचत (न्यून)	मे. टन	८९८११५	-३८९९६१	
	वन क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	४४.७४	५३.७३	
	राष्ट्रिय निकुन्ज	सङ्ख्या	१२	४	
	मध्यवर्ती क्षेत्र	सङ्ख्या	१३	४	
पूर्वाधार क्षेत्र	विद्युत उत्पादन	मेघावाट	१००६.८	३४०.३	
	राष्ट्रिय सडक	कि.मी.	१२८९८.१९	२४५१.५८	
	विमानस्थल	सङ्ख्या	४४	६	
संचार	पत्रपत्रिका	सङ्ख्या		७७६	
	एफ एम रेडियो	सङ्ख्या		१६३	
	टेलिभिजन	सङ्ख्या		६८	
शिक्षा	साक्षरता	प्रतिशत	६५.९४	७४.८५	
	पुरूष साक्षरता	प्रतिशत	७५.१४	८२.८२	
	महिला साक्षरता	प्रतिशत	५७.३९	६७.०४	
	सामुदायिक विद्यालय				
	प्राथमिक	सङ्ख्या	२८९१३	५२३४	१८.१
	निम्न माध्यमिक	सङ्ख्या	११३६८	२२३५	१९.७
	माध्यमिक	सङ्ख्या	६२६१	१३५५	२१.६

क्षेत्र	उपक्षेत्र	इकाई	नेपाल	प्रदेश ३	प्रदेश %
	उच्च माध्यमिक	सङ्ख्या	२७२५	५६५	२०.७
	संस्थागत विद्यालय				
	प्राथमिक	सङ्ख्या	६२९८	२००६	३१.९
	निम्न माध्यमिक	सङ्ख्या	४२६४	१६४९	३८.७
	माध्यमिक	सङ्ख्या	३१८६	१३७२	४३.१
	उच्च माध्यमिक	सङ्ख्या	१०५६	४१३	३९.१
स्वास्थ्य	स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरु				
	सामुदायिक सेवा प्रदायकहरु	प्रतिशत	१००	१९.०७	
	गैर सामुदायिक स्वस्थ सेवा प्रदायकहरु	प्रतिशत	१००	६१.६३	
	जम्मा सामुदायिक र गैर सामुदायिक स्वस्थ सेवा केन्द्रहरु	प्रतिशत	१००	३०.५५	
	२०-४९ वर्षका महिलाको पहिलो विवाह हुँदाको उमेर	वर्ष	१८.१	१९.७	
	२० -४९ वर्षका पुरुषको पहिलो विवाह हुँदाको उमेर	वर्ष	२१.७	२३.२	
	कुल प्रजनन् दर	सङ्ख्या	२.३	१.८	
	परिवार नियोजनको साधन प्रयोग गर्ने विवाहित महिला	प्रतिशत	५२.६	६०.६	
	नवजात शिशु मृत्यु दर	प्रति हजार जिबित जन्म	२१	१७	
	शिशु मृत्यु दर	प्रति हजार जिबित जन्म	३२	२९	
	बाल मृत्यु दर	प्रति हजार जिवित जन्म	३९	३६	
मानव विकास, गरिवी र	मानव विकास सूचकाङ्क		०.४९०	०.५५८	
	औसत आयु	वर्ष	६८.८	६९.७	

क्षेत्र	उपक्षेत्र	इकाई	नेपाल	प्रदेश ३	प्रदेश %
कुल ग्राहस्थ्य उत्पादन					
	प्रतिव्यक्ति आय	अमेरिकी डलर/ पिपिपि	११६०	१७६७	
	बहु-आयामिक गरिवी सूचकाङ्क		०.१२७	०.०५१	
	मानव गरिवी सूचकाङ्क	प्रतिशत	३१.१२	२५.७	
	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु. (दश लाख)	३००७२४६	९५९३३०	३१.९०
आर्थिक	कुल राजस्व सङ्कलन	प्रतिशत	१००	४८	
	बजेट	रु. अर्बमा	१३१५	३५.६१	
	वैदेशिक सहायता	अमेरिकी डलर हजारमा	६७७८२४	३५४७६८	
	वित्तीय संस्था	सङ्ख्या	३८९४	१३००	३३.३८
उद्योग	ठूला उद्योग	सङ्ख्या	७४९०	५०६३	६७.६०
	ठूला उद्योगमा रोजगारी	सङ्ख्या	५७३८९१	३४९०९०	६०.८३
	ठूला उद्योगको कूल पूँजी	रु. (दश लाख)	१६५३३८८	६२४६३३	३७.७८
	घरेलु तथा साना उद्योग	सङ्ख्या	२६४०८६	९९४४२	३७.६६
कर्मचारी	निजामती कर्मचारी	सङ्ख्या	८६१८०	२९८०७	३४.५९
	पुरुष	सङ्ख्या	६६७०५	२३०८८	३४.६१
	महिला	सङ्ख्या	१९४७५	६७१९	३४.५०

विषयसूची

कार्यकारी सारांश i

विषयसूची vi

परिच्छेद एक : परिचय १

१.१ पृष्ठभूमी १

१.१.१ प्रदेश व्यवस्थापिकाको गठन १

१.१.२ प्रदेश प्रमुखको नियुक्ति १

१.१.३ प्रदेशसभाका सभामुख र उपसभामुखको निर्वाचन १

१.१.४ प्रदेश कार्यपालिकाको गठन २

१.१.५ प्रदेशसभाका विषयगत समितिहरू २

१.१.६ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग ३

१.१.७ कानून निर्माण ३

१.१.८ मुख्य न्यायाधिवक्ता ३

१.१.९ कर्मचारी व्यवस्था ३

१.२ प्रदेश परिचय ४

१.२.१ भौगोलिक अवस्थिति ४

१.२.२ गाउँपालिका र नगरपालिका सम्बन्धी विवरण ४

१.२.३ हावापानी ५

१.२.४ महत्वपूर्ण धार्मिक स्थानहरू ७

१.२.५ प्रमुख ऐतिहासिक गढीहरू १०

१.२.६ प्रमुख ताल र कुण्डहरू ११

१.२.७ प्रमुख हिमश्रृखला र हिमालहरू १२

१.२.८ प्रमुख नदी प्रणालीहरू १२

१.२.९ भू-उपयोगको अवस्था १२

१.२.१० प्रमुख जातजाति तथा भाषाभाषी १३

१.३ वस्तुस्थिति विवरणको औचित्य १४

१.४ वस्तुस्थिति विवरणको उद्देश्य १५

१.५ सूचनाका स्रोत तथा सीमाहरू..... १५
१.६ वस्तुस्थिति विवरणको रूपरेखा..... १६
परिच्छेद दुई : जनसाङ्ख्यिक विवरण..... १७
२.१ परिचय..... १७
२.२ जनसङ्ख्या र जनघनत्व..... १७
२.३ परिवार सङ्ख्या र पारिवारिक वनौट..... १८
२.३.१ परिवार सङ्ख्या..... १८
२.३.२ परिवारको वनौट..... १९
२.४ परिवारमुली..... १९
२.५ घर तथा आवासीय इकाइको स्वामित्व र वनौट..... २०
२.५.१ घरको स्वामीत्व अनुसार पारिवारिक विवरण..... २०
२.५.२ घर तथा आवासीय इकाइको वनौट..... २१
२.५.३ घरको गारोको वनौट अनुसार पारिवारिक विवरण..... २३
२.५.४ घरको छानाको बनौट अनुसार परिवारिक विवरण..... २४
२.५.५ पिउने पानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवारिक विवरण..... २६
२.५.६ खाना पकाउने इन्धन अनुसार परिवारिक विवरण..... २७
२.५.७ बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवारिक विवरण..... २९
२.५.८ शौचालय सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण..... ३०
२.६ घरपरिवारले उपभोग गरेका सुविधाहरू..... ३२
२.६.१ मनोरन्जन सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण..... ३२
२.६.२ सञ्चार सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण..... ३२
२.६.३ सवारी सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण..... ३४
२.६.४ घरपरिवारले उपभोग गरेका अन्य सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण..... ३५
२.७ उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्या विवरण..... ३६
२.८ लैङ्गिक अनुपात..... ३८
२.९ जातजाति अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना..... ३९
२.१० भाषाभाषी अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना..... ४१
२.११ धर्म अनुसार जनसङ्ख्या विवरण..... ४२
२.१२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण..... ४४

२.१३ अनुपस्थित जनसङ्ख्या ४५
२.१४ बैवाहिक स्थितिको विवरण ४७
२.१५ आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या ४८
२.१६ व्यक्तिगत घटना दर्ताको अवस्था ४९
२.१७ शहरीकरण ५०

परिच्छेद तीन : कृषि, वन र भूमि व्यवस्था ५३

३.१ कृषि ५३
३.१.१ कृषि चलन अन्तर्गत क्षेत्रफल तथा कित्ताको विवरण ५३
३.१.२ जग्गाको उपयोग अनुसारको क्षेत्रफल ५४
३.१.३ स्वामित्व अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल ५५
३.१.५ उत्पादन र उत्पादकत्व ५८

३.२ पशुपंक्षी, माछा खाद्यान्नको उपलब्धता ६७
३.२.१ दुधालु पशुको सङ्ख्या र दुध उत्पादन ६८
३.२.२ मासु उत्पादन ६९
३.२.३ अण्डाको उत्पादन ७०
३.२.४ खाद्यान्नको उपलब्धता र आवश्यकता ७१
३.२.५ माछापालन र उत्पादन ७२
३.३ वन ७३
३.३.१ वन क्षेत्रको अवस्था ७४
३.३.२ राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ति क्षेत्र तथा वन्यजन्तु आरक्ष ७५
३.३.३ चुरे क्षेत्र ७७
३.३.४ प्रदेशमा पाइने नरम र कडा काठ प्रजाति ७७
३.३.५ जडिवुटी ७९
३.४ भूमी र भूमी व्यवस्था ८०
३.४.१ भूमिको अवस्था र क्षमता ८०
३.४.२ गुठी जग्गा ८१
३.५ सहकारी ८२

परिच्छेद चार : पूर्वाधार क्षेत्र ८४

४.१ जलविद्युत ८४
४.२ यातायात पूर्वाधार..... ८५
४.२.१ सडक ८५
४.२.२ विमानस्थल..... ८६
४.२.३ झोलुङ्गे पुल..... ८७
४.२.४ राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक गौरवका आयोजना..... ८७
४.३ सञ्चार माध्यम ८९
४.३.१ पत्रपत्रिका..... ८९
४.३.२ एफएम रेडियो र टेलिभिजन ९०
४.४ पुनर्निर्माण ९०
४.५ खेलकुद पूर्वाधार ९२
परिच्छेद पाँच : सामाजिक क्षेत्र..... ९३
५.१ शिक्षा ९३
५.१.१ साक्षरता दर ९३
५.१.२ शैक्षिक उपलब्धि (उत्तीर्ण गरेको तह) ९४
५.१.३ अध्ययन गरेको विषय र क्षेत्र..... ९५
५.१.४ विद्यालय र विद्यार्थी सङ्ख्या ९७
५.१.५ विद्यार्थी - विद्यालय अनुपात ९८
५.१.६ विद्यार्थी - शिक्षक अनुपात..... ९९
५.१.७ लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (कुल भर्नामा) ९९
५.२ स्वास्थ्य १००
५.२.१ स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु १००
५.२.२ जन्मदर्ता.....१०१
५.२.३ विवाहको उमेर.....१०१

५.२.४ प्रजनन र परिवार नियोजन.....१०२
५.२.५ सुत्केरी महिला र नवजात शिशुको स्याहार.....१०३
५.२.६ वाल स्वास्थ्य.....१०४
५.२.७ एच.आई.भी. र एड्ससम्बन्धी जानकारी.....१०५
५.२.८ रक्तचाप.....१०६
५.३ खानेपानी तथा सरसफाई.....१०७
५.४ मानव विकास.....१०८
५.५ गरिवी.....१११
५.५.१ मानव गरिबी सूचकाङ्क.....१११
५.५.२ बहु-आयामिक गरिवी सूचकाङ्क.....११२
५.६ महिला, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गतासम्बन्धी विवरण.....११२
५.६.१ महिला.....११२
५.६.२ वाललवालिका.....११५
५.६.३ ज्येष्ठ नागरिक.....११६
५.६.४ अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्बन्धी बिबरण.....११७
५.७ वैदेशिक रोजगारी.....११८
परिच्छेद छ : आर्थिक क्षेत्र.....१२१
६.१ सार्वजनिक वित्त.....१२१
६.१.१ आर्थिक वर्ष ०७५।७६ को प्रदेश वजेट.....१२३
६.१.२ संघीय बजेट.....१२४
६.१.३ संघीय र प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहका लागि वित्तीय हस्तान्तरण.....१२५
६.१.४ बैदेशिक सहायता.....१२५
६.२ उद्योग.....१२६

६.२.१ औद्योगिक गणना अनुसार उद्योगको स्थिति १२६
६.२.२ घरेलु तथा साना उद्योग १२७
६.२.३ ठूला उद्योग १२८
६.२.४ खानी १२९
६.२.५ औद्योगिक क्षेत्र १२९
६.३ वाणिज्य १३०
६.४ पर्यटन १३०
६.५ बैंक तथा वित्तीय संस्था १३२
६.६ सार्वजनिक संस्थानहरू १३५
६.७ प्रतिव्यक्ति आय १३६
परिच्छेद सात : शासकीय र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र १३८
७.१ शान्ति सुरक्षा १३८
७.२ निजामति कर्मचारी १३९
७.३ कारागार र कैदीबन्दी सम्बन्धी विवरण १४०
७.४ मानव अधिकार १४१
७.५ घरेलु हिंसा १४२
७.६ विपद् व्यवस्थापन १४३
७.६.१ क्षति विवरण १४३
७.६.२ जोखिमको अवस्था १४४
परिच्छेद आठ : संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय निर्वाचन १४७
८.१ प्रादेशिक र संघीय निर्वाचन क्षेत्र १४७
८.२ प्रतिनिधिसभा १४८
८.३ प्रादेशिक संसदमा प्रतिनिधित्व १४८
८.४ स्थानीय तहमा निर्वाचित पदाधिकारी १४८
८.५ राजनीतिक दलले स्थानीय तहमा प्राप्त गरेको सीट १४९
परिच्छेद नौ : निश्कर्ष, अवसर र चुनौती १५२
९.१ निश्कर्ष १५२
९.२ अवसरहरू १६२

९.३ चुनौतीहरू १६५
सन्दर्भ सामग्री १६८
अनुसूचीहरू १७१ देखि २९३ सम्म.
अनुसूची १.१ : प्रदेशसभामा प्रत्यक्ष र समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट निर्वाचित सांसदहरूको विवरण १७१
अनुसूची १.२ : प्रदेशमा रहने निकाय तथा कर्मचारीहरुको दरबन्दी.....१७७
अनुसुची १.३ : प्रदेशमा रहेका ऐतिहासिक एवं धार्मिक स्थलहरु १८०
अनुसूची १.४ : प्रदेश ३ मा प्रमुख हिमचुचुराहरु १८७
अनुसूची १.५ : प्रदेश ३ का प्रमुख नदी प्रणालीहरू १८९
अनुसूची २.१ : जिल्लागत घरमुलीको लिङ्ग र उमेर.....१९१
अनुसूची २.२ : जिल्लागत उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या १९४
तालिका २.३ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण २०२
अनुसूची २.४ : जिल्ला अनुसार अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र.....२०४
अनुसूची २.५ : जिल्ला अनुसार अनुपस्थित हुनाको कारण २०८
अनुसूची २.६ : वैवाहिक अवस्थाको विवरण (सङ्ख्यामा).....२१०
तालिका ३.१ : प्रदेश अनुसार जग्गाको उपयोग र क्षेत्रफल.....२११
तालिका ३.२ : स्वामीत्व अनुसार जग्गाको उपयोग र क्षेत्रफल २१२
अनुसूची ३.४ : जिल्ला र प्रकृति अनुसार सहकारीहरुको विवरण २१७
अनुसूची ४.१ : प्रदेश ३ मा सञ्चालित विद्युत आयोजनाहरु २१८
अनुसूची ४.२ : बिद्युत उत्पादन गर्नका लागि बिद्युत खरिद प्रक्रिया अघि बढेका आयोजनाहरु ...२२१
अनुसूची ४.३ : विभिन्न हाइड्रोपावरबाट उठेको राजस्वआ.व.२०७३।७४(रू.मा) २२३
अनुसूची ४.४ : जिल्ला अनुसार सडकको विवरण २२४
अनुसूची ४.५ : इजाजत प्राप्त एफएम रेडियोहरूको विवरण २२९
अनुसूची ४.६ : इजाजत प्राप्त टेलिभिजनहरु २४१
अनुसूची ४.७ : खेलकुदका पूर्वाधारहरूको जिल्लागत विवरण २४६
अनुसूची ५.१ : परिवार नियोजन सम्बन्धी विवरण.....२४८

अनुसूची ५.२ : बाल मृत्युदर, सुत्केती महिला तथा नवजात शिशुको स्याहार.....२४९
अनुसूची ५.३ : महिला सशक्तिकरण २५०
अनुसूची ६.१ : स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण (आ.व. ०७५/७६ रु. हजारमा) २५२
अनुसूची ६.२: प्रदेशमा पाईने खनिजहरू र तिनको उत्खनन् सम्बन्धी अनुमतिको विवरण.....२५७
अनुसुची ६.३ : प्रदेशमा पाईने खनिज तथा धातुको विवरण.....२६०
अनुसूची ६.४ : प्रमुख निकासीजन्य वस्तुहरु २६२
अनुसूची ६.५ : प्रमुख पैठारी हुने वस्तुहरु.....२६४
अनुसूची ६.६ जिल्ला अनुसार दर्ता भएका उद्योगहरू २६६
अनुसूची ६.७: प्रदेशमा रहेका सार्वजनिक संस्थाहरू २७०
अनुसूची ८.१ : प्रतिनिधिसभामा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सांसदहरूको विवरण.....२७६
अनुसूची ८.२ : नगरप्रमुख / मेयर पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४ .....२७९
अनुसूची ८.३ : उपप्रमुख / उपमेयर पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४ .....२८२
अनुसूची ८.४ : अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४ .....२८५
अनुसूची ८.५ : उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४ .....२८९
अनुसूची ८.६ : जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख र उपप्रमुखहरूको नामावली.....२९३

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानमा राज्य सञ्चालन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट हुनेगरी राज्यशक्तिको बाँडफाँड भए अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह कार्यरत छन् । सातवटा प्रदेशमध्ये नेपालको संविधानको अनुसूची ४ मा भएको व्यवस्था बमोजिम प्रदेश ३ मा सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, ललितपुर, भक्तपुर, काठमाण्डौं, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ्ग, चितवन र मकवानपुर गरी १३ जिल्लाहरु छन् । संघीय राजधानी काठमाण्डौं यसै प्रदेशमा छ । हाल प्रदेशको अस्थायी राजधानी मकवानपुर जिल्लाको हेटौंडामा छ।

१.१.१ प्रदेश व्यवस्थापिकाको गठन

संघीय संरचनाअन्तर्गत प्रदेश व्यवस्थापिका गठनको लागि यस प्रदेशमा २०७४ मङ्सिर १० र २१ मा गरी दुई चरणमा निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो। पहिलो चरणमा नुवाकोट, रसुवा, धादिङ, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा र रामेछाप गरी ६ जिल्लामा निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो भने दोश्रो चरणमा सिन्धुली, मकवानपुर, चितवन, काभ्रेपलाञ्चोक, काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर गरी ७ जिल्लामा निर्वाचन सम्पन्न भयो। प्रदेश व्यवस्थापिकामा प्रत्यक्ष निर्वाचन प्रणालीबाट ६६ जना र समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट ४४ जना गरी जम्मा ११० जना सांसदहरू निर्वाचित हुने व्यवस्था भए अनुसार निर्वाचित सांसदहरुको विवरण अनुसूची १.१ मा छ।

१.१.२ प्रदेश प्रमुखको नियुक्ति

नेपालको संविधानको धारा १६३ को उपधारा (१) बमोजिम प्रत्येक प्रदेशमा नेपाल सरकारको प्रतिनिधिको रूपमा प्रदेश प्रमुख रहने व्यवस्था भए बमोजिम सम्माननीय राष्ट्रपतिबाट मिति २०७४।१०।०३ मा माननीय अनुराधा कोइरालालाई नियुक्ति गरे अनुसार हाल यस प्रदेशको प्रदेश प्रमुख पदमा उहाँ कार्यरत हुनुहुन्छ ।

१.१.३ प्रदेशसभाका सभामुख र उपसभामुखको निर्वाचन

माननीय सभामुख र उपसभामुखको निर्वाचन हुनुपूर्व प्रदेश व्यवस्थापिकाको जेष्ठ सदस्य माननीय डोरमणी पौडेलको अध्यक्षतामा प्रदेश व्यवस्थापिकाको बैठक वसी प्रदेश सभाले प्रारम्भिक कार्य सम्पन्न गरेको थियो। तत्पश्चात मिति २०७४।१०।२७ गते प्रदेश व्यवस्थापिकामा भएको निर्वाचनबाट सभामुख पदमा माननीय सानुकुमार श्रेष्ठ र मिति २०७४।१०।२८ गते भएको निर्वाचनबाट उपसभामुखमा माननीय राधिका तामाङ निर्वाचित हुनु भयो ।

१.१.४ प्रदेश कार्यपालिकाको गठन

संविधानमा प्रदेशको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्नका लागि प्रदेश सरकार गठन गर्ने व्यवस्था भए अनुसार मिति २०७४।१०।२९ गते तत्कालीन नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले) का संसदीय दलका नेता माननीय डोरमणी पौडेल प्रदेशको मुख्यमन्त्री पदमा नियुक्त हुनु भयो। सोही मितिमा माननीय केशव स्थापित र माननीय शालिकराम जम्कट्टेल क्रमशः भौतिक पूर्वाधार विकास र आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रीमा नियुक्त हुनु भयो । यसैगरी मिति २०७४।११।१६ मा माननीय अरुण प्रसाद नेपाल, माननीय कैलाश प्रसाद ढुङ्गेल, माननीय दावा दोर्जे लामा र माननीय युवराज दुलाल मन्त्री पदमा नियुक्त हुनु भएपछि ७ सदस्यीय प्रदेश मन्त्रीपरिषद गठन भएको थियो। मुख्यमन्त्री र मन्त्रीहरुहरुको कार्यविभाजन र पदवहाली भएको मिति तालिका १.१ मा छ ।

तालिका १.१: मुख्यमन्त्री र मन्त्रीहरुको कार्यविभाजन र पदवहाली

क्र. सं.	नाम थर	पद	कार्य विभाजन	वहाली मिति
१	मा. डोरमणि पौडेल	मुख्यमन्त्री	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२०७४।१०।२९
२	मा. केशव स्थापित	मन्त्री	भौतिक पूर्वाधार विकास	२०७४।१०।२९
३	मा. शालिकराम जम्कट्टेल	मन्त्री	आन्तरिक मामिला तथा कानून	२०७४।१०।२९
४	मा. अरुण प्रसाद नेपाल	मन्त्री	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण	२०७४।११।१६
५	मा. कैलाश प्रसाद ढुङ्गेल	मन्त्री	आर्थिक मामिला तथा योजना	२०७४।११।१६
६	मा. दावा दोर्जे लामा	मन्त्री	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी	२०७४।११।१६
७	मा. युवराज दुलाल	मन्त्री	सामाजिक विकास	२०७४।११।१६

१.१.५ प्रदेशसभाका विषयगत समितिहरू

संसदमा विभिन्न विषयगत समिति रहने व्यवस्था भए अनुसार हाल प्रदेशसभामा पाँचवटा विषयगत समितिहरू क्रियाशिल छन् । यी समितिहरूको सभापति र समिति गठन भएको मिति तालिका १.२ मा छ ।

तालिका १.२: प्रदेशसभाका समिति, सभापति र समिति गठन भएको मिति

विषयगत समितिको नाम	सभापति	गठन भएको मिति
प्रदेश मामिला समिति	मा. माधव पौडेल	२०७४।१२।१५
सार्वजनिक लेखा समिति	मा. न्हुच्छेनारायण श्रेष्ठ	२०७४।१२।१५
अर्थ तथा विकास समिति	मा. सरेश नेपाल	२०७४।१२।१५
शिक्षा, स्वास्थ्य तथा कृषि समिति	मा. घनश्याम दाहाल	२०७४।१२।१५
उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण समिति	मा. रमा आलेमगर	२०७४।१२।१५

१.१.६ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

प्रदेश सरकार मन्त्रिपरिषदले मिति २०७५।०२।२९ मा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग (गठन तथा कार्य सञ्चालन) आदेश, २०७५ स्वीकृत गरी सोही आदेश बमोजिम सोही मितिमा प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको गठन भयो । उक्त आदेशमा आयोगको अध्यक्षता मुख्यमन्त्रीले गर्ने, प्रदेश सरकारबाट नियुक्त उपाध्यक्ष र चारजना सदस्य रहने, पदेन सदस्यका रुपमा प्रमुख सचिव र आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयका सचिव तथा आयोगको सदस्य सचिव सहित नौ सदस्यीय आयोग गठन हुने व्यवस्था छ ।उक्त आदेश स्वीकृत भएकै मितिमा प्रदेश मन्त्रिपरिषदले उपाध्यक्षमा डा. खिमलाल देवकोटा र सदस्यमा श्यामकुमार बस्नेत नियुक्ती हुनुभयो ।

१.१.७ कानून निर्माण

नेपालको संविधान, संवैधानिक अभ्यास, विधि र प्रक्रिया अनुशरण गरी संविधान बमोजिम बनाउनु पर्ने कानूनमध्ये प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४, प्रदेश सरकार (कार्य सम्पादन) नियमावली, २०७४ तथा प्रदेशस्तरीय केही लिखत प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४ बनाई सोही कानूनका आधारमा सरकार सञ्चालन र सरकारका काम कारवाही विधिसम्मत रुपमा गर्दै आइरहेको छ।

कानून निर्माणको सम्बन्धमा २०७५ असार मसान्तसम्ममा प्रदेशसभा सञ्चालन नियमावली-२०७४, आर्थिक (कार्यविधि) ऐन-२०७४, गाउँ/नगर/जिल्ला सभा सञ्चालन (कार्यविधि) ऐन-२०७४, स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा सदस्यको सुविधा सम्बन्धी ऐन-२०७५, आर्थिक ऐन-२०७४, विनियोजन ऐन-२०७४, प्रदेशस्तरीय केही लिखत प्रमाणीकरण ऐन -२०७४, आर्थिक ऐन-२०७५, विनियोजन ऐन-२०७५, कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन-२०७५, प्रदेश वित्तीय हस्तान्तरण व्यवस्थापन ऐन-२०७५ र प्रदेश आकस्मिक कोष ऐन-२०७५ लगायतका अत्यावश्यक कानून निर्माण भैसकेका छन्।यसैगरी, आवश्यक कैयौ कानून स्वीकृत तथा निर्माणको चरणमा छन् ।

१.१.८ मुख्य न्यायाधिवक्ता

नेपालको संविधानको धारा १६० बमोजिम प्रदेश सरकारलाई आवश्यक कानुनी राय सल्लाह दिनका लागि प्रदेश सरकारबाट मिति २०७४।११।२३ मा मुख्य न्यायाधिवक्ताको रूपमा वरिष्ठ अधिकवक्ता सूर्यचन्द्र न्यौपानेको नियुक्ती भयो। संविधान बमोजिम मुख्य न्यायाधिवक्ताले प्रदेश सरकारको मुख्य कानुनी सल्लाहकारको भूमिका निर्वाह गर्दछ।

१.१.९ कर्मचारी व्यवस्था

नेपाल सरकारको प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको मिति २०७५।०२।०६ को निर्णय अनुसार मुख्यमन्त्री तथा मन्त्री परिषदको कार्यालय र ६ मन्त्रालयका लागि कुल ३७८ जना कर्मचारी आवश्यक भएता पनि

मिति २०७५।०४।११ सम्ममा केवल १६१ जना मात्र कर्मचारी कार्यरत छन (तालिका १.३)। २०७५ श्रावणको पहिलो साता सम्पन्न सङ्घीय सरकारको मन्त्रीपरिषदको निर्णयले प्रदेश ३ का लागि ३५५५ जना कर्मचारी रहने निर्णय गरेको छ । प्रदेशमा रहने विभिन्न निकाय र कर्मचारीको विवरण अनुसूची १.२ मा छ।

तालिका १.३: प्रदेश सरकारका मन्त्रालय लगायतको विवरण

मन्त्रालयको नाम	कर्मचारी दरवन्दी सङ्ख्या	कार्यरत कर्मचारी सङ्ख्या
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्री परिषदको कार्यालय	५२	२६
आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	३८	१९
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	५५	१७
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	४७	१९
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	४५	२४
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	७३	२७
सामाजिक विकास मन्त्रालय	६८	२९
जम्मा	**३७८**	**१६१**

स्रोत: मुख्यमन्त्री तथा मन्त्री परिषदको कार्यालय

१.२ प्रदेश परिचय

१.२.१ भौगोलिक अवस्थिति

नेपालको कुल क्षेत्रफल १,४७,१८१ वर्ग कि.मी. मध्ये २०,३०० वर्ग कि.मी. यस प्रदेशमा पर्दछ । पूर्वमा प्रदेश १, पश्चिममा गण्डकी प्रदेश, उत्तरमा चीन र दक्षिणमा प्रदेश २ तथा भारतसँग यस प्रदेशको सीमाना जोडिएको छ । समुद्र सतहदेखि १४१ मिटरमा रहेको चितवनको गोलाघाटदेखि रसुवा जिल्लाको ७,२२९ मिटरको उचाईमा रहेको लाङटाङ हिमालसम्म फैलिएको यो प्रदेशमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख भए अनुसार हिमाली क्षेत्रमा पाँच जिल्ला (धादिङ, रसुवा, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक र दोलखा), पहाडी दुई जिल्ला (नुवाकोट र काभ्रेपलाञ्चोक), उपत्यकाका तीन जिल्ला (काठमाण्डौं, ललितपुर र भक्तपुर) र भित्री मधेशका तीन जिल्ला (सिन्धुली, मकवानपुर र चितवन) छन् । नापी विभागका अनुसार यो प्रदेश २६° ५५′ उत्तरी अक्षांशदेखि २८° २३′ उत्तरी अक्षांशसम्म र ८३° ५५′ पूर्वी देशान्तरदेखि ८६° ३४′ पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ । प्रदेशका जिल्लाहरूको संक्षिप्त विवरण अनुसुची १.७ मा छ।

१.२.२ गाउँपालिका र नगरपालिका सम्बन्धी विवरण

यस प्रदेशका १३ जिल्लामा ३ वटा महानगरपालिका, १ वटा उपमहानगरपालिका, ४१ वटा नगरपालिका तथा ७४ वटा गाउँपालिका गरी ११९ स्थानीय तह छन् । प्रदेशभित्र रहेका काठमाण्डौं, ललितपुर र भरतपुर तीन महानगरपालिकाहरू हुन् भने हेटौंडा एकमात्र उपमहानगरपालिका हो ।

यस प्रदेशका गाउँपालिका र नगरपालिकाको सङ्ख्या नेपालको कुल गाउँपालिका र नगरपालिका सङ्ख्याको १५.८० प्रतिशत छ । काठमाडौं र भक्तपुर जिल्ला गाउँपालिका विहिन छन् भने रसुवा जिल्लामा नगरपालिका छैन । नेपालका गाउँपालिका र नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या मध्ये यस प्रदेशको गाउँपालिका र नगरपालिकाको जनसङ्ख्याले २०.७४ प्रतिशत ओगटछ । काठमाडौंका स्थानीय तहले कुल प्रदेशको स्थानीय तहका जनसङ्ख्याको ३१.२२ प्रतिशत ओगटछ । यसैगरी भूगोलमा सवभन्दा धेरै मकवानपुरको ११.७६ प्रतिशत छ । गाउँपालिका र नगरपालिकाको जनसंख्या लगायतका विवरण तालिका १.४ मा छ ।

तालिका १.४ गाउँपालिका र नगरपालिकाको जनसंख्या लगायतका विवरण (क्षेत्रफल वर्ग कि.मी.मा)

जिल्ला	गा.पा. र न.पा. संङ्ख्या	गाउँपालिका				नगरपालिका			
		सङ्ख्या	वडा	जनङ्ख्या	क्षेत्रफल	सङ्ख्या	वडा	जनसङ्ख्या	क्षेत्रफल
सिन्धुली	९	७	५१	१६५३७५	१६४०	२	२८	१३०३६६	८७३
रामेछाप	८	६	४१	१२७४०८	११५३	२	२३	७४०२८	४१४.२
दोलखा	९	७	५६	१३७४९८	१९२६	२	१८	४७९९५	३४३.८
सिन्धुपाल्चोक	१२	९	६७	१६९२७४	१४५९	३	३६	११८५४४	४२०.२
काभ्रेपलाञ्चोक	१३	७	६१	१४०६६१	८७३	६	७४	२३४५६०	५२२
ललितपुर	६	३	१८	३२२११	२३८	३	५३	४२५३९५	१५८.७
भक्तपुर	४	०	०	०	०	४	३८	२९८६८४	१२३.८
काठमाण्डौं	११	०	०	०	०	११	१३८	१६९९२८८	४३३.६
रसुवा	५	५	२७	४२१३३	२०८५	०	०	०	०
नुवाकोट	१२	१०	६२	१८१५३६	७९४	२	२६	९४२३९	२८५.६
धादिङ	१३	११	८१	२४६८८०	१७४२	२	२३	८९५४४	२९४
मकवानपुर	१०	८	७१	२२४८७९	१८२८	२	३१	१९४४९८	४५२.७
चितवन	७	१	७	२५०१२	१६७	६	९१	५४२९७६	११६७
प्रदेश जम्मा	११९	७४	५४२	१४९२८६७	१३९०५	४५	५७९	३९५०११७	५४८८
नेपाल	७५३	४६०	३२१६	९७२२५७३	९२९२२	२९३	३५२७	१६५१७९२५	४४०१३
प्रदेश प्रतिशत	१५.८	१६.०९	१६.८५	१५.३५	१४.९६	१५.३६	१६.४२	२३.९१	१२.४७

स्रोत : तथ्याङ्क विभाग, निर्वाचन आयोग र नापी विभागको विवरणमा आधारित

१.२.३ हावापानी

प्रदेशको धरातलीय विविधता अनुसार यहाँको हावापानीमा पनि विविधता रहेको छ । समुन्द्र सतहदेखि १४१ मिटर उचाईमा रहेको चितवनको गोलाघाटदेखि ७२२७ मिटर उचाईमा रहेको रसुवाको लाङटाङ हिमालसम्म फैलिएकोले यहाँ सबै प्रकारको हावापानी पाइन्छ । यस सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण देहाय अनुसार छ ।

क. टुण्ड्रा हावापानी

समुद्र सतहदेखि ५,००० मिटरभन्दा बढी उचाइमा पाइने हावापानीलाई टुण्ड्रा हावापानी भनिन्छ । बाह्रै महिना हिउँ जम्छ, यहाँको तापक्रम ०° सेल्सियसभन्दा कम र प्रायः हिमपात भई रहने गर्छ । खासगरी दोलखाको गौरीशंकर हिमालको क्षेत्र, मेलुङत्से क्षेत्र, सिन्धुपाल्चोकको उत्तरी क्षेत्र र रसुवाको गोसाईकुण्ड क्षेत्रमा यो हावापानी पाइन्छ ।

ख. लेकाली हावापानी

हिमाली क्षेत्रको शुष्क र ठण्डा हावापानीलाई लेकाली हावापानी भनिन्छ । समुद्र सतहदेखि ३,३०० मिटरदेखि ५,००० मिटरसम्म पाइने यस्तो हावापानीमा गृष्म ऋतुमा तापक्रम १०° सेल्सियससम्म पुग्छ भने अघिपछि सामान्यतः माईनसमा रहन्छ । यो क्षेत्रमा सरदर ३० सेन्टीमिटरसम्म वर्षा हुने गर्दछ । दोलखा, सिन्धुपाल्चोक तथा रसुवा जिल्लाका माथिल्लो क्षेत्र र छिमेकी राष्ट्र चीनसँग सीमा जोडिएको क्षेत्रमा यो हावापानी पाइन्छ ।

ग. ठण्डा शीतोष्ण हावापानी

यस प्रकारको हावापानी समुन्द्र सतहवाट २००० मिटरभन्दा माथिका क्षेत्रहरूमा पाइन्छ । महाभारत श्रृंखला लगायतका क्षेत्रहरूमा पाइने गर्दछ । यी स्थानहरूको तापक्रम ० देखी १८ डिग्री सेल्सियससम्म हुने गर्दछ । यी क्षेत्रमा हिउँदमा हिमपातसमेत हुने गर्दछ ।

घ. समशीतोष्ण हावापानी

समुन्द्र सतहबाट करिव ११०० मिटरदेखि २००० मिटरसम्मको उचाईमा यस प्रकारको हावापानी पाइन्छ । यस क्षेत्रको तापक्रम २ देखि २८ डिग्री सेल्सियससम्म हुने गर्दछ । यस अन्तर्गत उत्तरको महाभारत लेकको माथिल्लो भाग पर्दछ । यो क्षेत्रको हावापानी न धेरै गर्मी र न धेरै जाडो हुन्छ । हिउँदमा शीत पर्दछ तर तुसारो पर्दैन । हिउँदमा केही दिन बाहेक हावापानी प्रायः सामान्य रहने र ग्रीष्म ऋतुमा वर्षा हुन्छ । सालाखाला ग्रीष्ममा २०० सेन्टीमिटरसम्म वर्षा हुन्छ र जम्मा वार्षिक वर्षा २००० मिलिमिटरसम्म हुन्छ ।

ङ. अर्धउष्ण हावापानी

समुन्द्र सतहदेखि १००० मिटरसम्म उचाईमा रहेका सुनकोशी नदी किनार र रोशी क्षेत्रको पूर्वी भाग तथा पाँचखाल उपत्यकाका साथै दक्षिणतर्फ सिवालिक क्षेत्रहरू यस प्रकारको हावापानी पाइन्छ । यस क्षेत्रको तापक्रम ५ देखि ३४ डिग्री सेल्सियससम्म हुने गर्दछ ।

च. उष्ण मौसमी हावापानी

यो हावापानी १४७ देखि लगभग ११०० मीटरसम्म भित्री मधेश वा मैदान भुभाग भावर र चुरे पहाडसम्म पाइन्छ । ग्रीष्ममा यहांको तापक्रम २७ देखि ३० डिग्री सेल्सियसको आसपासमा र हिउदे तापक्रम १० देखि १५ डिग्री सेल्सियसको बीचमा रहन्छ । मौसमी वायुले ग्रीष्ममा लगभग १५० सेन्टिमिटर सम्म वर्षा र जम्मा वार्षिक वर्षा लगभग १७०० मीलिमिटरसम्म हुन्छ । यो क्षेत्रमा ग्रीष्ममा प्राय आंधी आउने, भुमरी चल्ने र साथै वर्षा हुने गर्दछ । यो क्षेत्रमा हिउँदमा कमै वर्षा हुन्छ ।

१.२.४ महत्वपूर्ण धार्मिक स्थानहरू

यस प्रदेशमा पशुपतिनाथ र स्वयम्भूनाथ लगायतका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरु छन् । यी धार्मिक स्थनहरुको संक्षिप्त विवरण देहाय अनुसार छ । जिल्ला अनुसारका महत्त्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरूको विवरण अनुसूची १.३ मा छ ।

क. पशुपतिनाथ

हिन्दुहरुको आराध्यदेव महादेवको रुपमा रहेको पशुपतिनाथको साक्षात मूर्ति सहितको परम पावन विश्व प्रशिद्ध मन्दिर नेपालको राजधानी काठमाण्डौको प्राचीन देवपत्तन (हाल काठमाडौं महानगरपालिका वडा ८ को बागमती नदी किनार) मा अवस्थित छ । यो क्षेत्र ऐतिहासिक, धार्मिक एवं पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थल हो । यो मन्दिर २४० हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। पशुपतिनाथको मन्दिर सांस्कृतिक सम्पदा अन्तर्गत युनेस्कोको विश्व सम्पदा सूचीमा पर्दछ। काठमाडौं उपत्यकाकै प्राचीनतम् धार्मिकस्थल प्रमाणित भएकोले र अति प्राचीन पूजास्थल, मठ मन्दिर र मूर्तिहरू तथा प्राचीन अभिलेखहरू भएको हुनाले पशुपतिनाथको मन्दिर क्षेत्र खुला संग्रहालय जस्तै देखिन्छ । हिन्दुका अलावा अन्य धर्मावलम्वीहरुको समेत पशुपति क्षेत्र समान आस्था एवं श्रद्धाको केन्द्र बनेको छ । यस मन्दिरमा सदैव भक्तजनहरूको बाक्लो उपस्थिति हुने गर्दछ। खासगरी महाशिवरात्री, हरितालिका तीज, बालाचतुर्दशी, श्रावण महिनाको सोमबार यस मन्दिरमा मेला लाग्ने गर्दछ। पुराण, भाषा वंशावली, किम्वदन्ती र ऐतिहासिक सामग्रीहरूमा पशुपतिनाथको वर्णन गरेको पाइन्छ । पशुपति क्षेत्रमा विभिन्न सम्प्रदायका विभिन्न स्मारक एवं पुजास्थल पनि रहेका छन्। जन्म देखि मृत्यु सम्मका संस्कार सम्पन्न गरिने यस पावन स्थलमा वागमती नदीले यसको महिमा अझै बढाएको छ । नेपाल, भारत लगायतका हिन्दुहरूका लागि एक महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलको रूपमा पशुपतिनाथ प्रख्यात रहेको छ ।

ख. बुढानिलकण्ठ

काठमाण्डौ उपत्यकाको उत्तरी दिशामा रहेको भगवान् बूढानीलकण्ठको मूर्ति निकै पुरानो हो। यो कुन समयमा, कसले बनाएका हुन् भन्ने कुरा स्पष्ट रुपमा पाइदैन। किंवदन्ती अनुसार एक जना किसानले आफ्नो

खेत खन्दा उक्त मूर्तिको खुट्टाको औंलामा चोट लाग्न गई रगत समेत देखिएकाले पछि सो स्थानमा उत्खनन गरी हेर्दा उक्त विशाल मूर्ति भेटिएको हो। त्यसैगरी देवमाला वंशावलीमा राजा श्रृषभदेवले बूढानीलकण्ठको स्थापना गरेका हुन् भन्ने कुरा पनि उल्लेख छ । राजा प्रताप मल्ल बूढानीलकण्ठको उक्त भव्य मूर्तिलाई त्यहाँबाट हनुमानढोका दरबार लगी चोकमा राख्न एवं प्रतिष्ठापन गर्न चाहन्थे। यत्तिकैमा राजालाई सपनामा यो मूर्ति यहाँबाट कहीं नलग्नु, स्थानान्तरण नगर्नु र तिमी र तिम्रा उत्तराधिकारीहरूले यो मूर्तिको दर्शन पनि नगर्नु, गरेमा अनिष्ठ हुनेछ भन्ने किवदन्ती रहेकोले नेपालका गद्दिनसिन राजा बूढानीलकण्ठको दर्शन गर्न गएको पाइदैन ।यस पवित्र तीर्थस्थलमा श्रावण महिनाभरका सोमवारहरू, एकादशीमा विशेष मेला लाग्ने चलन छ।

ग. चाँगुनारायण

यस मन्दिरको निर्माण लिच्छविकालिन राजा हरिदत्त बर्माले ईसापूर्व ३२३ मा बनाएको भन्ने भनाई पाइन्छ। नेपालको प्रसिद्ध तीर्थ स्थलमध्येको एक र प्राचिन पुरातात्विक शिलास्तभ समेत रहेको चाँगुनारायण मन्दिर भक्तपुर जिल्लामा अवस्थित छ। भक्तपुर नगरबाट ६ कि.मी. उत्तरमा रहेको चाँगुनारायण मन्दिर ऐतिहासिक, कलात्मक र धार्मिक दृष्टिकोणले मात्र नभई प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा पनि महत्वपूर्ण रहेको पाइन्छ । उपत्यकामा रहेको प्राचिन मन्दिरमा सवभन्दा पुरानो मानिने यस मन्दिरलाई सन् १९६९ मा युनेस्कोको विश्व सम्पदा सूचीमा सूचिकृत गरिएको हो । तेलकोट भन्ज्याङ्गदेखि चाँगुनारायण आउने रुट उपत्यकाकै छोटो ट्रेकिङ्ग रुट काठमाडौं उपत्यकाको दृष्यावलोकका लागि पनि प्रसिद्ध छ।

घ. गोसाईंकुण्ड

गोसाइकुण्ड समुन्द्र सतह देखि ४३८० मिटरको उचाईमा अवस्थित छ । रसुवाको जिल्ला सदरमुकाम धुन्चे देखिपूर्व दिशामा करिब २० कि.मी. उकालो बाटोमा पर्ने घट्टेखोला, देउराली, ढिम्सा, चन्दनवारी, चोलाङपाटी, लौरीविना, बुद्ध मन्दिर, गणेश गौंडा हुँदै विभिन्न प्राकृतिक दृश्य र जंगली जनावरहरुको दृश्यावलोकन गर्दै यस कुण्डमा पुग्न सकिन्छ । पौराणिक कालमा शंकर महादेवले कालकुट विष पान गरेपछि विषको डाह शान्त पार्न पानीको खोजीमा हिड्दा त्यस ठाउँमा आफ्नो त्रिशुलले पहरामा प्रहार गरी पानीको मुल फुटाइ कुण्ड वनाइ सोही कुण्डमा डुवेर विषको जलन शान्त पारेको हुँदा यस कुण्डलाई गोसाईंकुण्डको नामले प्रसिद्ध भएको मान्यता पाइन्छ। वर्षेनी दशैं र जनैपूर्णिमामा यस कुण्डमा ठूलो मेला लाग्दछ।

ङ. कालिञ्चोक भगवती

दोलखा जिल्लाको सदरमुकाम चरिकोटबाट १७ किमी उत्तरमा (३,८५२ मिटरको उचाइँमा) अवस्थित यस देवीस्थल धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट महत्वपूर्ण रहेको छ । यस मन्दिरमा दशैं, कार्तिक पूर्णिमा र जनै पूर्णिमामा ठूलो मेला लाग्दछ । लालीगुराँस र चिमाल फूलले ढाकिएको वन क्षेत्र भएको यस ठाउँबाट दोर्जेलाक्पा, जुगल, गौरीशंकर, मेलुङ्गत्से, नुम्वुर लगायतका हिमालहरू र रमणीय प्राकृतिक दृष्यहरू अवलोकन

गर्न सकिन्छ । यो स्थानबाट सूर्योदय र सूर्यास्त निकै मनमोहक देखिनुका साथै यस स्थानमा याक र चौंरी पनि देख्न सकिन्छ । किम्वदन्ति अनुसार यस स्थानमा रहेका गुफाहरुमा पञ्च पाण्डव गुप्तवास बसेका थिए। कालिञ्चोक भगवती माईको दर्शन गरेमा मनले चिताएको कुरा पुग्छ भन्ने जनविश्वास रहेको छ । यस स्थानमा चरिकोटबाट कूरी गाउँसम्म मोटरबाटोबाट र त्यसपछि करिव एक घण्टा पदयात्राबाट पुग्न सकिन्छ।

च. भीमेश्वर मन्दिर

यसै गरी दोलखा जिल्लाको सदरमुकाम चरिकोटबाट ४ किलोमिटर उत्तर तर्फ रहेको प्राचीन दोलखा वस्तीमा अवस्थित यो देवस्थल आदिकालमा स्थापना भएको मानिन्छ । यस मन्दिरमा रहेको शिलालाई भीमसेन, रुद्र, भगवती तथा विष्णुको रुपमा पूजा गरिन्छ । यस भीमेश्वरको मूर्तिमा पसिना आएमा देशमा अनिष्ट हुन्छ भन्ने जनविश्वास रहेको छ । त्यसरी आएको पसिना कपासले पुछि राजदरवार पठाउने र राजदरवारबाट क्षमा पूजा गर्ने चलन रहेको थियो । नेपालमा राजतन्त्रको अन्त्य भएपछि सो कपास राष्ट्रपति समक्ष पठाउने गरिएको छ । दोलखा जिल्लाको आन्तरिक धार्मिक पर्यटनको प्रमुख आकर्षण रही आएको यस मन्दिरमा काठमाडौं उपत्यका, वरिपरिका जिल्लाहरू र विदेशबाट समेत दर्शनार्थीहरू आउने गरेका छन् । दैनिक चार पटक पूजा हुने यस मन्दिरमा वडा दशैं, चैते दशैं, एकादशी, बालाचतुर्दशी, वैशाख पूर्णिमा, कार्तिक पूर्णिमा आदि चाडपर्वहरूमा विशेष पूजा हुने गर्दछ । स्थानीयहरूले भीमसेनलाई ईष्टदेवताको रुपमा पनि पूजा गर्दछन् ।

छ. पलाञ्चोक भगवती

काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको पाँचखाल न.पा.—९ (साविक साठ्घिर गाविस) मा अवस्थित यस पलाञ्चोक भगवतीको मन्दिर नेपालका शक्ति पिठहरू मध्येकै प्रमुखको रूपमा रहेको छ । यो मन्दिर बि.सं. ५६० तिर राजा मानदेवको पालमा पलाञ्चोकका सामन्तका पत्नी विजयास्वामिनी भन्नेले निर्माण गरेकी हुन् । यस मन्दिरमा पूर्णिमा, दशैं लगायतका चाडपर्वहरुमा विशेष मेला लाग्दछ । परापुर्वकाल देखिनै यस मन्दिरमा काठमाण्डौ मोखा टोलका बज्राचार्यहरू पूजारीको रूपमा रहँदै आएका छन् ।

ज. देवघाट

देवघाट पश्चिमोत्तर तर्फबाट बग्दै आएको कालीगण्डकी र पूवोत्तर क्षेत्रबाट बग्दै आएको त्रिशुलीको संगमस्थलमा पर्दछ । यो स्थान चितवन, तनहुं र नवलपरासी (बर्दाघाट सुस्तापूर्व) गरी ३ वटा जिल्लाको संगम स्थलको रुपमा रहेको छ । यो स्थल नारायणगढ बजारदेखि करिव ६ कि.मी. पश्चिमोत्तर कोणमा पर्दछ । कालीगण्डकी, त्रिशुली, मर्स्याङ्गदी, दरौंदी, सेती, मादी र बुढीगण्डकी गरी ७ गण्डकीको सामुहिक रुपलाई सप्तगण्डकी नामले सम्बोधन गरिएको कुरा हिमवत्खण्डमा उल्लेख भएको पाइन्छ । बिक्रमको सोह्रौं शताब्दीको अन्त्य र सत्रौं शताब्दीको शुरु तिरका पाल्पाली राजा मुकुन्द सेन प्रथम पनि यसै क्षेत्रमा आई करिव १२ वर्ष तपस्विको रुपमा रहेर त्यही प्राण विसर्जन गरेको पाइएको र ज्येष्ठ नागरिक आश्रमका लागि

समेत प्रसिद्ध मानिन्छ । देवघाट क्षेत्र अन्तर्गत तनहुँको धेरै भाग तथा चितवन र नवलपरासी (बर्दाघाट सुस्तापूर्व) को केही भाग पर्दछ ।

झ. स्वयम्भूनाथ

स्यवम्भूनाथ काठमाण्डौ उपत्यकाको पश्चिम दिशामा अवस्थित एक प्रसिद्ध बौद्ध स्तूप हो। यसलाई महाचैत्य पनि भनिन्छ । प्रचलित मान्यता अनुसार उपत्यकामा पानी भरिएको बेलामा यहाँ बिपस्वी बुद्ध आएर तीनपल्ट वरिपरीको पहाडमाई घुमेर नागार्जुनको टुप्पोमा बसी तपस्या गरेका थिए । प्राचिन किम्बदन्ती र स्वयम्भू पुराण अनुसार पहिले उपत्यका ठूलो तालको रुपमा थियो जसबाट कमलको फूलको उत्पत्ति भएको थियो । त्यसपछि यसको नाम स्वयम्भू रहन गएको हो जसको अर्थ "स्वयं उत्पत्ति भएको भूमि" भन्ने हुन्छ । बौद्ध धर्मावलीहरूको लागि पवित्र तीर्थस्थलको रूपमा मात्र होइन एक प्रमुख पर्यटकीय गन्तब्य भएको विश्च सम्पदा सुचीमा सुचिकृत प्रसिद्ध स्थल हो ।

ञ. बौद्धनाथ

काठमाडौँको बौद्धमा रहेको ३६ मिटर अग्लो बौद्धनाथ स्तूप दक्षिण एसियाकै ठूला स्तूपमध्ये एक हो । मण्डल आकारमा रहेको बौद्धनाथ स्तुपको निर्माण पाँचौं शताब्दीमा भएको हो । आठौं शताब्दीमा यसको जीर्णोद्धार गरिएको थियो । पाँचौ शताब्दीमा अर्थात् लिच्छविकालमा निर्माण गरिएको बौद्धनाथ निर्माण गर्दा १२ वर्ष लागेको बताइन्छ ।

ट. नमोबुद्ध

यस ऐतिहासिक क्षेत्र जिल्लाको मध्य—दक्षिण क्षेत्र नमोबुद्ध नगरपालिका (साविकको श्यामपाटी सिमलचौर गाविस) पर्दछ । बौद्धधर्मावलम्वीहरूको पवित्रस्थल रहेको यस स्थानमा बुद्ध पुर्णिमामा विशेष मेला लाग्ने गर्दछ । यस स्थानमा पवित्र बौद्ध गुम्वाहरू रहेका छन् ।

१.२.५ प्रमुख ऐतिहासिक गढीहरू

नेपालको सुरक्षाका लागि स्थापना गरिएका एतिहासिक गढीहरु मध्ये केही प्रमुख गढीहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

मकवानपुर गढी : सेन राजाहरूले १९७ वर्षसम्म आफ्नो राजधानी बनाएको मकवानपुर गढी वि.सं. १६२२ मा लुवाङ सेनले बनाएको मानिन्छ। ऐतिहासिक, पुरातात्विक र सामरिक दृष्टिले पनि महत्पूर्ण रहेको यो गढी आजको मकवानुपर जिल्ला सदरमुकाम हेटौंडाबाट करीब १७ किलोमिटर उत्तर–पूर्वमा पर्छ। मकवानपुर जिल्लामा रहेको ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय महत्वको स्थान हो ।

सिन्धुलीगढी : सिन्धुली जिल्लामा रहेको सिन्धुलीगढी प्राकृतिक सुन्दरता एवं ऐतिहासिक दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थान मानिन्छ । काठमाडौंबाट करबि १ सय ५० किलोमिटर दक्षिणपूर्वमा ४ हजार ६ सय ४८ फिट उचाइमा रहेको यो क्षेत्र ऐतिहासिक रुपमा सुरक्षाको दृष्टकोणले महत्वपुर्ण मानिन्छ । सिन्धुलीगढी नेपाल-अंग्रेज युद्धको जीवित दस्तावेज हो । त्यस क्षेत्रमा निर्माण गरएिका अप्ठ्यारा खाल्डा, शत्रुलाई आक्रमण गर्न बनाइएका आड तथा दुर्गहरू अहिले अचम्मलाग्दा देखिन्छन् । यो क्षेत्र घुम्दा त्यसबेला नेपाली योद्धाले गर्ने युद्ध रणनीतिको अनुमान लगाउन सकिन्छ । सिन्धुलीगढी दरबारलाई पुनर्निर्माण गरी थप आकर्षक बनाइएको छ । यो दरबार हेरेपछि 'सिन्धुलीगढी घुमेर हेर्दा सुन्तली माई कति न राम्रो दरबार' गीतको सम्झना आउँछ।

रसुवागढी : नेपाल-चीन सीमानामा पर्ने रसुवागढी करिव डेढ शताब्दी पुरानो ऐतिहासिक गढी नेपाल चिनबीचमा रहेको महत्वपुर्ण सुरक्षा गढी मानिन्छ । नेपाल चीनबीचको व्यापारिक सम्बन्धलाई जोड्ने यस गढीको वि.सं १९१२ सालमा निर्माण भएको थियो।

१.२.६ प्रमुख ताल र कुण्डहरू

यो प्रदेश ताल, कुण्ड तथा सिमसारीय महत्त्व राख्ने प्रदेश हो।यस प्रदेशमा २० हजारीय ताल, गोसाईकुण्ड, च्छोरोल्पा हिमताल, जट पोखरी, पाँच पोखरी तथा बहुलाह पोखरीजस्ता महत्वपूर्ण सम्पदाहरू यहा रहेका छन। ताल तथा कुण्डको सङ्ख्या तालिका १.५ छ ।

तालिका १.५ : प्रमुख ताल र कुण्डहरू

सि.नं.	जिल्ला	तालको संख्या	तालको नाम
१.	सिन्धुली	२	कुण्ड र पंचकन्या
२.	रामेछाप	१	जट पोखरी, पाँच पोखरी
३.	दोलखा	३	च्छोरोल्पा हिमताल
४.	सिन्धुपाल्चोक	१	रैथानेश्वरी पोखरी
५.	काभ्रेपलाञ्चोक	०	ताल नभएको
६.	ललितपुर	८	बोजेपोखरी, बोकेदह, गोदावरी कुण्ड, लगनखेल पोखरी, नाग दह, पिमबहाल पोखरी, सदर चिडीयाखाना भित्रको पोखरी
७.	भक्तपुर	५	कमल पोखरी, नाग पोखरी, नु पुखु, बोडेगाँउ पोखरी, सिद्ध पोखरी
८.	काठमाडौं	५	गहनापोखरी, इखापोखरी, कमलपोखरी, नागपोखरी, रानीपोखरी, गहनापोखरी र टौ दह
९.	रसुवा	२	गोसाई कुण्ड, भैरव कुण्ड (३००० मी भन्दा माथीका)
१०.	नुवाकोट	१	सजरकुण्ड
११.	धादिङ्	०	ताल नभएको
१२.	मकवानपुर	१	कुलेखानी (इन्द्रसरोबर)
१३.	चितवन	७	अन्चना ताल, विसहजारी ताल, घैला ताल, खगेरी ड्याम, चितवन रा.नि. भित्रका तालहरू, रानी पोखरी, राइनो ताल

स्रोतः राष्ट्रिय ताल संरक्षण विकास समिति, २०१८

१.२.७ प्रमुख हिमश्रृखला र हिमालहरू

यस प्रदेशमा रहेको लाङटाङ हिमश्रृंखला र गौरीशंकर हिमश्रृंखला गरी दुईवटा हिमश्रृंखला पर्यटनका दृष्टकोणले महत्वपुर्ण रहेका छन् । नेपालमा ५ हजार मिटर भन्दा माथिका हिमचुचुराको सङ्ख्या ४१४ वटा रहेकोमा यस प्रदेशमा ६१ वटा छन् । यस प्रदेशमा रहेको अग्लो चुचुरा लाङ्टाङ् लिरूङ् ७२२७ मिटर, लाङ्टाङ् र ७२०५ मिटर, गौरीशंकर ७१३५ मिटर उचाई रहेको छ । यस प्रदेशमा रहेका प्रमुख हिमचुचुराको विवरण अनुसूची १.४ मा संलग्न छ ।

१.२.८ प्रमुख नदी प्रणालीहरू

यस प्रदेशमा १० वटा उपजलाधार प्रणालीहरू (Sub-basins) र ३३ वटा मुख्य नदीहरू रहेका छन । यी मध्ये सबभन्दा लामो नदी सुनकोशी रहेको छ जसको लम्बाई १६०.१९ कि.मी. रहेको छ भने सबभन्दा छोटो नदी लालबकैया रहेको छ जस्को लम्बाई १.८९ कि.मी छ । थप विवरण अनुसूची १.५ मा छ ।

तालिका १.६ उपजलाधार प्रणाली

क्र.सं.	उपजलाधार प्रणालीहरू	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	क्षेत्रफल (प्रतिशत)
१	वागमती	२८४५.९३	१४.०२
२	बुढी गण्डकी	९६५.८४	४.७६
३	कमला	९६७.४३	४.७७
४	तल्लो नारायणी	३३८४.१४	१६.६७
५	तल्लो सुनकोशी	१३६१	६.७०
६	लिखु	१३०४.४६	६.४३
७	लाल बकैया	३७४.४९	१.८४
८	तामाकोशी	२१६२.८१	१०.६५
९	त्रिशुली	३९२८.५६	१९.३५
१०	माथिल्लो सुनकोशी	३००५.५३	१४.६१

स्रोतः भू तथा जलाधार संरक्षण बिभाग, काठमाडौं

१.२.९ भू-उपयोगको अवस्था

यस प्रदेशको कुल जमिनको ५३.७ प्रतिशत (१०९००८५ हेक्टर) जमिन वनले र ७.५७ प्रतिशत (१५३७५९ हेक्टर) झाडी बुट्यानले गरी कुल ५९.२७ प्रतिशत (१२४३८४४ हेक्टर) जमिन बन क्षेत्रले ओगटेको छ भने २४.३४ प्रतिशत (४९४०८४ हेक्टर) जमिनमा खेती भएको देखिन्छ । सबैभन्दा थोरै

जमिन ३०७ हेक्टर (०.०२ प्रतिशत) ताल पोखरीले ओगटेको देखिन्छ ।थप विवरण तालिका १.७ मा दिइएको छ।

तालिका १.७ : यस प्रदेशको भू-उपयोगको अवस्था

भु-उपयोगको अवस्था	क्षेत्रफल (हेक्टर)	क्षेत्रफल (प्रतिशत)
खेती भएको जमीन	४९४०८४	२४.३४
वन	१०९००८५	५३.७
झाडी/ बुट्यान	१५३७५९	७.५७
निर्माण भएको जमिन	२७२०	०.१३
खुल्ला जमिन	२३१३२४	११.४
हिमनदी/ हिमताल (Glacier)	७३९५	०.३६
ताल/ पोखरी	३०७	०.०२
वालुवा	१११३३	०.५५
जल क्षेत्र (Water body)	३९१९३	१.९३
जम्मा	२०३००००	१००.००

स्रोतः भू तथा जलाधार संरक्षण बिभाग, काठमाडौं

१.२.१० प्रमुख जातजाति तथा भाषाभाषी

जातिगत रूपमा यस प्रदेशमा मुख्यतः तामाङ (२०.४२ प्रतिशत), पहाडी ब्राह्मण (१८.२८ प्रतिशत), क्षेत्री (१७.२८ प्रतिशत) र नेवार (१६.९२ प्रतिशत) समुदाय रहेका छन् भने १०४ वटा जातिहरू (अन्य समेत) को उपस्थिति १ प्रतिशत भन्दा कम सङ्ख्यामा छ । यस प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लाका प्रमुख पाँच जातजाती तथा समुदाय र भाषाभाषीको विवरण तालिका १.८ मा छ ।

तालिका १.८ : प्रमुख जातजाति तथा भाषाभाषी

जिल्ला	प्रमुख पाँच जाति तथा समुदाय	तीन प्रमुख भाषीहरू
सिन्धुली	तामाङ(२६.८७),मगर (१४.९०), क्षेत्री (१३.६६), पहाडी ब्राहमण (७.७९), नेवार (६.२८)	नेपाली (४८.१८), तामाङ (२६.०२), मगर (१०.८४)
रामेछाप	क्षेत्री (२६.८७), तामाङ (१९.१७), नेवार (१४.५०), मगर (११.१२), पहाडी ब्राहमण (४.८५)	नेपाली (५९.४६), तामाङ (१८.२१), नेवारी (६.८५)
दोलखा	क्षेत्री (३३.४१), तामाङ (१६.७८), नेवार (९.३८), पहाडी ब्राहमण (९.२०) रथामी (८.९२)	नेपाली (६५.२४), तामाङ (१५.८४) रथामी (७.९७)
सिन्धुपाल्चोक	तामाङ (३४.२५), क्षेत्री (१८.२३), नेवार (११.११), पहाडी ब्राहमण (१०.३३), कामी (३.८८)	नेपाली (५३.४०), तामाङ (३२.६०), नेवारी (५.९१)

जिल्ला	प्रमुख पाँच जाति तथा समुदाय	तीन प्रमुख भाषीहरू
काभ्रेपलाञ्चोक	तामाङ्ग (३४.०१), पहाडी ब्राहमण (२१.५३), क्षेत्री (१३.६९), नेवार (१३.२७), मगर (३.८२)	नेपाली (५०.८८), तामाङ्ग (३३.४९), नेवारी(११.१४)
ललितपुर	नेवार (३३.२४), क्षेत्री (१८.८६), तामाङ्ग (१३.११), पहाडी ब्राहमण (१३.०४), मगर (४.६९)	नेपाली (४७.७४), नेवारी(२९.६८), तामाङ्ग(११.३४)
भक्तपुर	नेवार (४५.५८), क्षेत्री (२०.०६), पहाडी ब्राहमण (१४.२३), तामाङ्ग (८.९४), मगर (२.२४)	नेपाली(४६.५३) नेवारी(४१.५५), तामाङ्ग (७.८२)
काठमाण्डौं	ब्राहमण (२३.५१), नेवार (२१.९७), क्षेत्री (१९.९४), तामाङ्ग (११.०३), मगर (४.०२)	नेपाली(६२.७०), नेवारी (१६.९४), तामाङ्ग (८.२८)
रसुवा	तामाङ्ग (६८.७८), हिमाली ब्राहमण (१५.०७), गुरुङ्ग (३.०८), क्षेत्री (२.५०), नेवार (२.३४)	तामाङ्ग (६७.३६), नेपाली(२६.९३), टिवेटन(१.७२)
नुवाकोट	तामाङ्ग (४२.८४), पहाडी ब्राहमण (१८.९४), क्षेत्री (१२.६०), नेवार (७.४४), राई (३.५९)	नेपाली(५४.६५), तामाङ्ग(३९.९५), नेवारी(१.९९)
धादिङ	तामाङ्ग (२२.०९), पहाडी ब्राहमण (१४.९८), क्षेत्री (१४.७२), नेवार (९.४०), मगर (८.५२)	नेपाली(७०.६२), तामाङ्ग (१९.९९), चेपाङ्ग (२.५१)
मकवानपुर	तामाङ्ग (४७.८२), पहाडी ब्राहमण (१४.०९), क्षेत्री (१०.७१), नेवार (६.२०), चेपाङ्ग।प्रजा (४.५७)	तामाङ्ग (४५.३०), नेपाली(४१.८७), नेवारी(४.०२)
चितवन	ब्राहमण (२८.५६), क्षेत्री (११.३६), थारु (१०.९२), तामाङ्ग (७.९७), गुरुङ्ग (६.७५)	नेपाली(७०.१४), थारु (१०.१६), तामाङ्ग(४.९२)

श्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८ बाट बिश्लेषित

१.३ वस्तुस्थिति विवरणको औचित्य

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने मार्गमा सिंगो नेपाल अगाडि बढिरहेको छ । बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक, भौगोलिक विविधतायुक्त यस प्रदेशमा विद्यमान वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक र अन्य प्रकारका विभेदहको अन्त्य गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्दै समानता र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने चुनौति प्रदेश सरकार समक्ष रहेको छ।

संविधानले परिकल्पना गरेको "दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धि" यस प्रदेशको पनि सपना हो जसले "हामी के चाहान्छौं" भन्ने जानकारी दिन्छ । आफ्नो सपना पूरा गर्ने संकल्प प्रदेश सरकारले लिएको छ । संघीय शासन प्रणालीको कार्यान्वयन नेपालको लागि नयाँ प्रयोग भएकोले बुद्धिमतापूर्ण ढङ्गले कार्य सञ्चालन गर्नु पर्ने हुन्छ । तसर्थ संघीय शासन प्रणालीको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नीति, कानून लगायतका पुर्वाधार संरचना विनाको यस प्रदेशको विकासको यात्रालाई गन्तव्यसम्म पुर्याउन धेरै कार्य गर्नु पर्नेछ । यस वस्तुस्थित विवरण मुख्य गरी प्रदेशको विकासका लागि आवश्यक पर्ने गुरु योजना, आवधिक योजना, क्षेत्रगत नीति, योजना, रणनीति र कार्यक्रम वनाइ प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोगी हुनेछ ।

यो वस्तु स्थिति विवरण मार्फत यस प्रदेशको हालको अवस्थाको जानकारी हुने हुँदा अब हामीले कहाँ, के, कसरी, किन, केका लागि गर्ने भन्ने विषयलाई गन्तव्यमा पुर्याउन अध्ययन, खोज र अनुसन्धान गर्नका लागि महत्वपुर्ण दस्तावेजका रुपमा रहने गरी यो वस्तुस्थिति विवरण तयार गरिएको हो । यस विवरणले प्रदेशको परिचय मात्र दिदैन, अपितु प्रदेशको क्षमता, दुर्वलता, उपलब्ध अवसर र संभावनाहरू तथा समस्या र चुनौतिहरूका बारेमा महत्त्वपूर्ण जानकारी दिन्छ । "हामी कसरी अगाडि बढ्छौं" भन्ने मार्गचित्र निक्यौंल गर्न तथा योजना वैङ्क तयार गरी कार्यान्वयन गर्नका लागि यो वस्तुस्थिति विवरण महत्वपूर्ण हुनेछ ।

विकासका मोडलहरु मध्ये कुन मोडेल अपनाउँछौं, संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारसँगको अन्तरसम्बन्ध कस्तो हुने विकासमा निजी क्षेत्रको भूमिका कस्तो हुने, सहकारी र गैरसरकारी क्षेत्र तथा नागरिक समाजले के कस्तो भूमिका खेल्न सक्छन्, विकासका साझेदारको भूमिका कहाँ र कस्तो हुनसक्छ, विषयगत विज्ञहरूको भूमिका कहाँ र कस्तो हुनसक्छ र के कस्तो संगठनात्मक संरचना र जनशक्ति आवश्यक पर्छ भन्ने लगायतका कार्यमा आवश्यक स्पष्ट मार्ग निर्देशन गर्न सक्नेछ।

१.४ वस्तुस्थिति विवरणको उद्देश्य

यस प्रदेशको जनसाङ्ख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, पुर्वाधार लगायतका विषयवस्तुहरूको अवस्थालाई चित्रण गर्नु यस वस्तुस्थिति विवरण दस्तावेजको मूल उद्देश्य हो। यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहाय अनुसार छन्:

क. प्रदेशको आधारभूत सूचनाहरूको एकीकृत अभिलेख तयार गर्ने,

ख. संघीय र प्रादेशिक सरकारले तर्जूमा गर्ने योजना, नीति र कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकतालाई पुष्टी गर्न तथ्यगत आधार प्रस्तुत गर्ने, र

ग. निजी क्षेत्र, सहकारी र गैरसरकारी क्षेत्र, विकासका साझेदार, नागरिक समाज र अन्य सरोकारवालाहरूलाई आफ्ना योजना, नीति र कार्यक्रम तर्जूमा गर्नका लागि उपलब्ध गराउनु पर्ने आधारभूत सूचनाहरू उपलब्ध गराउने ।

१.५ सूचनाका स्रोत तथा सीमाहरू

प्रस्तुत वस्तुस्थिति विवरणमा मूलतः द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त सूचनाहरू समावेश गरिएका छन् । वि.स. २०६८ को जनगणनाको प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका पछिल्ला सर्वेक्षण प्रतिवेदनहरू, संघीय तथा प्रदेश मन्त्रालयले तयार पारेका विभिन्न दस्तावेजहरु, तथ्याङ्क कार्यालय तथा तत्कालीन जिल्ला विकास समितिले तयार पारेका जिल्लाको वस्तुस्थिति विवरण, जिल्ला तथा अन्य निकाय एवम् प्राज्ञिक र व्यवसायिक अनुसन्धान प्रतिवेदन, विकासका साझेदार र निजी तथा गैरसरकारी निकायबाट उपलब्ध भएका अध्ययन प्रतिवेदनहरु यो दस्तावेज तयार गर्दाका प्रमुख स्रोत हुन् ।

यो वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्दा उपलब्ध भएसम्मका अद्यावधिक तथ्याङ्कहरु प्रयोग गरिएको छ । प्रस्तुत प्रतिवेदन छोटो अवधिमा तयार गरिएको हुँदा कतिपय विवरण मानवीय तथा प्राविधिक त्रुटीका कारण मेल

नखाने हुन सक्छन् । आयोगमा प्राप्त समग्र सूचना, विवरण र दस्तावेजका आधारमा यो दस्तावेज तयार गरिएको भए तापनि कतिपय महत्वपूर्ण विषय छुट हुन सक्ने हुँदा आगामी दस्तावेजमा ती विषय समेत समावेश गरी परिमार्जन तथा संशोधन मार्फत परिष्कृत गरिनेछ ।

१.६ वस्तुस्थिति विवरणको रूपरेखा

प्रस्तुत वस्तुस्थिति विवरणमा ९ वटा परिच्छेद रहेका छन् । पहिलो परिच्छेदमा पृष्ठभूमी, प्रदेश परिचय, वस्तुस्थिति विवरणको औचित्य, उद्देश्य र सूचनाको स्रोत तथा सीमाका बारेमा उल्लेख गरिएको छ । दोश्रो परिच्छेदमा जनसङ्ख्या र जनघनत्व, परिवार सङ्ख्या र वनौट, परिवारमुली, आवासीय ईकाइको स्वामीत्व र पारिवारिक वनौट, उमेर, जातजाति, मातृभाषा र धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या विवरण, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण, अनुपस्थित जनसङ्ख्या, बैवाहिक स्थिति, आर्थिक रूपले सकृय जनसङ्ख्या, व्यक्तिगत घटना दर्ता र शहरीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ। तेश्रो परिच्छेदमा कृषि, वन र भूमी व्यवस्था सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ भने चौथो परिच्छेदमा जलविद्युत, यातायात, सञ्चार, पुनर्निण र खेलकुद पूर्वाधारका विवरण समावेश गरिएको छ । पाँचौ परिच्छेदमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, मानव विकास, गरिबी, महिला, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता र वैदेशिक रोजगारका विवरण रहेको छ । छैठौं परिच्छेदमा सार्वजनिक वित्त, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सार्वजनिक संस्थानहरु, उद्योग, वाणिज्य, प्रतिव्यक्ति आय र पर्यटन सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ । सातौं परिच्छेदमा शान्ति सुरक्षा, निजामती कर्मचारी, कारागार र वन्दीहरू, मानव अधिकार, विपद व्यवस्थापन र घरेलु हिंसा सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ । आठौं परिच्छेदमा प्रादेशिक र संघीय निर्वाचन क्षेत्र, प्रादेशिक र प्रतिनिधि सभामा प्रतिनिधित्व, स्थानीय तह र राजनीतिक दलले प्राप्त गरेको सिट र मत विवरण र नवौं परिच्छेदमा निश्कर्ष, अवसर र चुनौतिहरू समावेश गरिएको छ।

परिच्छेद दुई : जनसाङ्ख्यिक विवरण

२.१ परिचय

यस परिच्छेदमा मुलतः प्रदेशको जनसङ्ख्या, जनघनत्व, परिवार सङ्ख्या र वनौट, घरमुली, घरको स्वामीत्व र प्रकार, खानेपानी र शौचालयको अवस्था, उपभोग भैरहेका सुविधाहरू, जातजाति, भाषाभाषी, धर्म, अपाङ्गता, अनुपस्थित जनसङ्ख्या, वैवाहिक स्थिति, व्यक्तिगत घटना दर्ता र शहरीकरणका विवरणहरू समावेश छ ।

२.२ जनसङ्ख्या र जनघनत्व

यस प्रदेशको कुल जनसङ्ख्या ५५,२९,४५२ छ । यो नेपालको कुल जनसङ्ख्याको २०.८७ प्रतिशत हो। प्रदेशको कुल जनसङ्ख्यामध्ये पुरूष ४९.६९ प्रतिशत (२७,४७,६३३ जना) र महिला ५०.३१ प्रतिशत (२७,८१,८१९) छन् । यस प्रदेशको जनसङ्ख्या वृद्धिदर १.९१ प्रतिशत छ । प्रदेशका १३ जिल्लाहरुमध्ये ७ वटा जिल्लाहरू क्रमशः रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, रसुवा, नुवाकोट र धादिङको जनसङ्ख्या वृद्धिदर नकारात्मक छ । सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या बृद्धिदर काठमाडौंमा छ । यस प्रदेशको औसत लैङ्गिक अनुपात ९८.८ छ । लैङ्गिक अनुपातमा सबैभन्दा बढी काठमाडौंमा १०९.८ र सबैभन्दा कम रामेछापमा ८५.५ छ । यस प्रदेशको औसत जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मी. २७२ जना छ भने सबैभन्दा बढी जनघनत्व काठमाडौमा ४४१६ जना र सबैभन्दा कम रसुवामा २८ जना छन् । जनसङ्ख्या लगायतको विवरण तालिका २.१ मा छ।

तालिका २.१ : जनसङ्ख्या लगायतको विवरण

जिल्ला	क्षेत्रफल (व.कि.मी)	०५८ को जनसङ्ख्या	२०६८					
			जम्मा जनसङ्ख्या	पुरूष	महिला	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्व	जनसङ्ख्या बृद्धिदर
सिन्धुली	२,४९१	२७९,८२१	२९६,१९२	१४२,१२३	१५४,०६९	९२.२	११९	०.५७
रामेछाप	१,५४६	२१२,४०८	२०२,६४६	९३,३८६	१०९,२६०	८५.५	१३१	-०.४७
दोलखा	२,१९१	२०४,२२९	१८६,५५७	८७,००३	९९,५५४	८७.४	८५	-०.९१
सिन्धुपाल्चो	२,५४२	३०५,८५७	२८७,७९८	१३८,३५१	१४९,४४७	९२.६	११३	-०.६१
काभ्रेपलाञ्चो	१,३९६	३८५,६७२	३८१,९३७	१८२,९३६	१९९,००१	९१.९	२७४	-०.१०
ललितपुर	३८५	३३७,७८५	४६८,१३२	२३८,०८२	२३०,०५०	१०३.	१,२१६	३.२६
भक्तपुर	११९	२२५,४६१	३०४,६५१	१५४,८८४	१४९,७६७	१०३.	२,५६०	३.०१
काठमाडौं	३९५	१,०८१,८४	१,७४४,२४०	९१३,००१	८३१,२३९	१०९.	४,४१	४.७८
रसुवा	१,५४४	४४,७३१	४३,३००	२१,४७५	२१,८२५	९८.४	२८	-०.३३
नुवाकोट	१,१२१	२८८,४७८	२७७,४७१	१३२,७८७	१४४,६८४	९१.८	२४८	-०.३९
धादिङ	१,९२६	३३८,६५८	३३६,०६७	१५७,८३४	१७८,२३३	८८.६	१७४	-०.०८
मकवानपुर	२,४२६	३९२,६०४	४२०,४७७	२०६,६८४	२१३,७९३	९६.७	१७३	०.६९

जिल्ला	क्षेत्रफल (व.कि.मी)	०५८ को जनसङ्ख्या	२०६८					
			जम्मा जनसङ्ख्या	पुरूष	महिला	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्व	जनसङ्ख्या बृद्धिदर
प्रदेश	२०,३००	४,५६९,५९	५,५२९,४५२	२,७४७,६३३	२,७८१,८१	९८.८	२७२	१.९१
नेपाल	१४७,१८	२३,१५१,४	२६,४९४,५०	१२,८४९,०	१३,६४५,४	९४.२	१८०	१.३५
प्रदेश %	१३.७९	१९.७४	२०.८७	२१.३८	२०.३९			

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.३ परिवार सङ्ख्या र पारिवारिक वनौट

२.३.१ परिवार सङ्ख्या

यस प्रदेशमा कुल १२,७०,७९७ परिवार (संस्थागत परिवार समेत) छन् । यो नेपालको कुल परिवार सख्याको २३.४२ प्रतिशत हो। जिल्लागत रूपमा सबभन्दा धेरै परिवार काठमाडौंमा ४,३६,३४४ (३४.३४ प्रतिशत) छ भने सबैभन्दा कम रसुवामा ९,७७८ (९०.७७ प्रतिशत) छ । यस प्रदेशको औसत परिवार सङ्ख्या ४.३५ जना रहेको छ । परिवार सङ्ख्याको हिसाबले सबैभन्दा बढी सिन्धुलीमा ५.१४ जना र सबैभन्दा कम ललितपुरमा ४.२६ जना रहेको छ । घर परिवारसम्बन्धी विवरण तालिका २.२ मा छ।

तालिका २.२ : परिवार तथा औसत परिवार सङ्ख्या

क्र.सं.	जिल्ला	परिवार	औसत परिवार सङ्ख्या
१	सिन्धुली	५७,५८१	५.१४
२	रामेछाप	४३,९१०	४.६२
३	दोलखा	४५,६८८	४.०८
४	सिन्धुपाल्चोक	६६,६८८	४.३२
५	काभ्रेपलाञ्चोक	८०,७२०	४.७३
६	ललितपुर	१०९,७९७	४.२६
७	भक्तपुर	६८,६३६	४.४४
८	काठमाडौं	४३६,३४४	४.००
९	रसुवा	९,७७८	४.४३
१०	नुवाकोट	५९,२१५	४.६९
११	धादिङ	७३,८५१	४.५५
१२	मकवानपुर	८६,१२७	४.८८
१३	चितवन	१३२,४६२	४.३८
प्रदेश		१,२७०,७९७	४.३५
नेपाल		**५,४२७,३०२**	**४.८८**
प्रदेश%		**२३.४१**	

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.३.२ परिवारको वनौट

प्रत्येक दश वर्षमा हरेक परिवारमा बसोबास गर्ने औसत सदस्य सङ्ख्यामा कमी आइरहेको देखिन्छ । यस प्रदेशको परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने ४ जनामात्र सदस्य रहेका परिवार सबैभन्दा बढी (२२.६६ प्रतिशत) रहेको छ भने ८ जना सदस्य रहेका परिवार सबैभन्दा कम (३.०० प्रतिशत) रहेको छ । ४ वा ४ जनाभन्दा कम सदस्य सङ्ख्या रहेका परिवार ६०.२३ प्रतिशत रहेकोले सानो परिवार प्रतिको आकर्षण बढी रहेको देखिन्छ। परिवार सम्बन्धी विवरण तालिका २.३ मा छ ।

तालिका २.३ : परिवारको वनौट

जिल्ला	२ वा सोभन्दा मुनि	३ जना	४ जना	५ जना	६ जना	७ जना	८ वा सोभन्दा माथि	जम्मा
सिन्धुली	७७२९	६९६५	९७९१	१०४७३	९१२३	५४६३	८०३७	५७५८१
रामेछाप	८४८९	५८५१	७८६४	७६३५	६५७६	३४२७	४०६८	४३९१०
दोलखा	११२८९	७४५५	८८७१	७८३८	५४९०	२६२३	२१२२	४५६८८
सिन्धुपाल्चोक	१४३२५	१०२३८	१३०६१	११८०८	८७५७	४२२८	४२७१	६६६८८
काभ्रेपलाञ्चोक	१३०६०	११७४६	१६६८५	१४७५८	१११२१	५७४८	७६०२	८०७२०
ललितपुर	२०४१४	२१९५४	२८१९३	१७५५०	१०४८२	४३७२	६८३२	१०९७९७
भक्तपुर	१११३४	१२४२५	१८०८४	१२०००	७०१८	३१५२	४८२३	६८६३६
काठमाडौं	१००८०६	९५०१२	१०८८२१	६३०६२	३३६९०	१४०००	२०९५३	४३६३४४
रसुवा	२१५७	१४६०	१७४१	१७३२	१३३५	६१७	७३६	९७७८
नुवाकोट	९९९५	८०८४	११४७१	१०९७५	८९५३	४२७४	५४६३	५९२१५
धादिङ	१३१००	१११६९	१४८३५	१३३५१	९९३५	५३५२	६१०९	७३८५१
मकवानपुर	११९३४	१२०७४	१७२६८	१६०६२	१२५२७	६८०५	९४५७	८६१२७
चितवन	२३१०२	२५४९६	३१२१५	२२८२१	१४३७१	६७२३	८७३४	१३२४६२
प्रदेश	२४७५३४	२२९९२९	२८७९००	२१००६५	१३९३७८	६६७८४	८९२०७	१२७०७९७
प्रदेश%	१९.४८	१८.०९	२२.६६	१६.५३	१०.९७	५.२६	७.०२	१००
नेपाल	८२२८३१	८०५००८	१०८०८५८	९६६०५१	७३३१०४	३९३४७७	६२५९७३	५४२७३०२
नेपाल%	१५.१६	१४.८३	१९.९२	१७.८	१३.५१	७.२५	११.५४	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.४ परिवारमुली

यस प्रदेशको कुल १२,७०,७९७ घरधुरीमध्ये ९,३३,१८९ (७३.४३ प्रतिशत) घरधुरीको परिवारमुली पुरूष रहेका छन् भने ३,३७,६०८ (२६.५७ प्रतिशत) घरधुरीको परिवारमुली महिला रहेका छन् । नेपालमा उक्त प्रतिशत क्रमशः ७४.२७ प्रतिशत २५.७३ प्रतिशत रहेका छन् । २४.२१ प्रतिशत घरधुरीका परिवारका मूलीहरू ३०-३९ वर्ष उमेर समूहको र २२.२३ प्रतिशत घरधुरीका परिवारका मूलीहरू ४०-

४९ वर्ष उमेर समूहको रहेको देखिन्छ । ६.९५ प्रतिशत घरधुरीका मूलीहरू ७० वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका व्यक्तिहरू रहेको देखिन्छ भने ०.१२ प्रतिशत परिवारमा चौध वर्षमुनिका बालबालिकासमेत परिवारमूली रहेको देखिन्छ । सबैभन्दा धेरै महिला परिवारमूली ३०—३९ वर्षउमेर समूह र पुरूष परिवारमूली ४०—४९ वर्ष उमेर समूहका रहेको देखिन्छ । परिवारमूली सम्बन्धी विवरण तालिका २.४ मा छ । जिल्ला र उमेर अनुसार परिवारमूलीको विवरण अनुसूची २.१ मा छ।

तालिका २.४: परिवारमूलीको लिङ्ग र उमेर समूह

परिवार मूलीको लिङ्ग	जम्मा	घरमुलीको उमेर							
		१०–१४	१५–१९	२०–२९	३०–३९	४०–४९	५०–५९	६०–६९	७०+
प्रदेश									
जम्मा	१,२७०,७९७	१,४८७	२०,३६३	२२५,३७५	३०७,७०२	२८२,५३४	२०६,३३७	१३८,६५०	८८,३४९
जम्मा%	१००.००	०.१२	१.६०	१७.७३	२४.२१	२२.२३	१६.२४	१०.९१	६.९५
पुरूष	९३३,१८९	८७६	१२,४९८	१४१,४००	२१७,८४९	२२३,२६९	१६७,२७५	१०५,६६६	६४,३५६
पुरूष%	१००.००	०.०९	१.३४	१५.१५	२३.३४	२३.९३	१७.९३	११.३२	६.९०
महिला	३३७,६०८	६११	७,८६५	८३,९७५	८९,८५३	५९,२६५	३९,०६२	३२,९८४	२३,९९३
महिला %	१००.००	०.१८	२.३३	२४.८७	२६.६१	१७.५५	११.५७	९.७७	७.११
नेपाल									
जम्मा	**५,४२७,३०२**	**७,४०३**	**६६,३२५**	**७७८,४२६**	**१,२८५,५००**	**१,२५१,७७७**	**९७२,७७३**	**६९५,१६०**	**३६९,९३८**
जम्मा%	१००.००	०.१४	१.२२	१४.३४	२३.६९	२३.०६	१७.९२	१२.८१	६.८२
पुरूष	४,०३०,६१०	४,७७७	४०,३२१	४५८,७३०	८९०,३२९	९९५,०१३	८०७,५८६	५४८,१४९	२८५,७०५
पुरूष%	१००.००	०.१२	१.००	११.३८	२२.०९	२४.६९	२०.०४	१३.६०	७.०९
महिला	१,३९६,६९२	२,६२६	२६,००४	३१९,६९६	३९५,१७१	२५६,७६४	१६५,१८७	१४७,०११	८४,२३३
महिला %	१००.००	०.१९	१.८६	२२.८९	२८.२९	१८.३८	११.८३	१०.५३	६.०३

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५ घर तथा आवासीय इकाइको स्वामित्व र वनौट

२.५.१ घरको स्वामीत्व अनुसार पारिवारिक विवरण

वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसार यस प्रदेशमा ८,६०,६०३ परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बस्ने गरेका छन् । यो आँकडा नेपालको कुल सङ्ख्या ४६,२३,६५३ को तुलनामा १८.६१ प्रतिशत हो । त्यसैगरी भाडामा बस्ने परिवारको सङ्ख्या ३,७८,४०६ रहेको छ, जुन नेपालमा भाडामा बस्ने कुल परिवार सङ्ख्या (६,९४,७०१) को ५४.४७ प्रतिशत हो । यसरी आफ्नै, भाडामा, संस्थागत र अन्य प्रकारको गरी

जम्मा १२,६९,१४४ परिवार बसोबास गरिरहेका छन् । यो आँकडा नेपालको कुल परिवार सङ्ख्या ५४,२३,२९७ को २३.४ प्रतिशत हो । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.५ मा दिइएको छ ।

तालिका २.५ : घरको स्वामित्व अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	आफ्नै	%	भाडामा	%	संस्थागत	%	अन्य	%	जम्मा
सिन्धुली	५४२६९	९४.३	२८१५	४.९	१००	०.२	३६०	०.६	५७५४४
रामेछाप	४१७३५	९५.१	१७७३	४.०	९८	०.२	२७७	०.६	४३८८३
दोलखा	४२७४२	९३.६	२२३५	४.९	३१५	०.७	३६६	०.८	४५६५८
सिन्धुपाल्चोक	६२५६३	९३.९	३२५२	४.९	२५९	०.४	५६१	०.८	६६६३५
काभ्रेपलाञ्चोक	७३३६३	९१.०	६४५७	८.०	२८३	०.४	५४८	०.७	८०६५१
ललितपुर	६२४१९	५७.०	४४८०६	४०.९	११२१	१.०	११५९	१.१	१०९५०५
भक्तपुर	४४९८८	६५.६	२२३४९	३२.६	३७२	०.५	८४८	१.२	६८५५७
काठमाडौं	१७१८२८	३९.५	२५५४४४	५८.६	४६७५	१.१	३५९७	०.८	४३५५४४
रसुवा	८७४७	८९.८	७०४	७.२	१६५	१.७	१२५	१.३	९७४१
नुवाकोट	५५९८१	९४.६	२१९५	३.७	३९४	०.७	६२४	१.१	५९१९४
धादिङ	६७७०६	९१.७	५२२४	७.१	२३५	०.३	६७७	०.९	७३८४२
मकवानपुर	७५१५५	८७.३	८५६१	९.९	११०९	१.३	१२२०	१.४	८६०४५
चितवन	९९१०७	७४.९	२२५८९	१७.१	१७०४	१.३	८९४५	६.८	१३२३४५
प्रदेश	**८६०६०३**	**६७.८**	**३७८४०४**	**२९.८**	**१०८३०**	**०.९**	**१९३०७**	**१.५**	**१२६९१४४**
नेपाल	**४६२३६५३**	**८५.३**	**६९४७०१**	**१२.८**	**३४३१३**	**०.६**	**७०६३०**	**१.३**	**५४२३२९७**
प्रदेश %	**१८.६१**		**५४.४७**		**३१.५६**		**२७.३४**		**२३.४०**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.२ घर तथा आवासीय इकाइको वनौट

यस प्रदेशको ५,८७,७१८ परिवार माटो जडित इटा-ढुंगाको घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, सिमेन्ट जडित इटा-ढंगाको घरमा बस्ने परिवारको सङ्ख्या २,९१,०१९ रहेको छ, जुन नेपालमा सोही प्रकारको घरमा बस्ने कुल परिवार सङ्ख्या (९,५२,७०२) को ३०.५५ प्रतिशत हो । ढलान पिल्लर सहितको घरमा बस्ने परिवारको सङ्ख्या २,६९,०३२ रहेको छ, जुन नेपालमा सोही प्रकारको घरमा बस्ने कुल परिवार सङ्ख्या (५,३९,००४) को ४९.९१ प्रतिशत हो । ५४,२३,२९१ परिवार काठको घर, अन्य प्रकारका घर र प्रकार नखुलेको घरमा बसोबास गरेका छन् । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.६ मा छ।

तालिका २.६ : घरको बनौट अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	माटोजडित ईटा	सिमेन्ट जडित ईटाढुङ्गा	ढलान पिल्लर सहितको	काठको पिल्लर	अन्य	नखुलेको	जम्मा
सिन्धुली	२०७९८	१८०४	१२२२	३३३१०	६७	३४३	५७५४४
%	३६.१	३.१	२.१	५७.९	०.१	०.६	१००.०
रामेछाप	४२३२७	४३४	२८७	३२२	२९	४८४	४३८८३
%	९६.५	१	०.७	०.७	०.१	१.१	१००.०
दोलखा	४२९६०	९१७	८८७	६३७	४३	२१४	४५६५८
%	९४.१	२	१.९	१.४	०.१	०.५	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	६१३७७	२७०८	१३२२	६५१	३४	५४३	६६६३५
%	९२.१	४.१	२	१	०.१	०.८	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	६८४४९	५३८२	५०९५	६१३	१४६	९६६	८०६५१
%	८४.९	६.७	६.३	०.८	०.२	१.२	१००.०
ललितपुर	३६८५८	३४१५१	३३९३४	५६२	२७५	३७२५	१०९५०५
%	३३.७	३१.२	३१	०.५	०.३	३.४	१००.०
भक्तपुर	२८२६९	१७८९४	२०८६८	२९०	२७३	९६३	६८५५७
%	४१.२	२६.१	३०.४	०.४	०.४	१.४	१००.०
काठमाडौं	८०८११	१६५६७७	१७४९१६	२५२२	१२४३	१०३७५	४३५५४४
%	१८.६	३८	४०.२	०.६	०.३	२.४	१००.०
रसुवा	८७३६	५४९	१८०	२०३	१३	६०	९७४१
%	८९.७	५.६	१.८	२.१	०.१	०.६	१००.०
नुवाकोट	५५१८९	२०५६	११५५	१४९	२६	६१९	५९१९४
%	९३.२	३.५	२	०.३	०	१	१००.०
धादिङ	६३९८५	३४१६	३९५८	१९२४	११४	४४५	७३८४२
%	८६.७	४.६	५.४	२.६	०.२	०.६	१००.०
मकवानपुर	४४२३०	११६७१	३०८२	२६४१०	२७२	३८०	८६०४५
%	५१.४	१३.६	३.६	३०.७	०.३	०.४	१००.०
चितवन	३३७२९	४४३६०	२२१२६	२९६५०	१३७६	११०४	१३२३४५
%	२५.५	३३.५	१६.७	२२.४	१	०.८	१००.०
प्रदेश	५८७७१८	२९१०१९	२६९०३२	९७२४३	३९११	२०२२१	१२६९१४४

जिल्ला	माटोजडित ईटा	सिमेन्ट जडित ईटाढुङ्गा	ढलान पिल्लर सहितको	काठको पिल्लर	अन्य	नखुलेको	जम्मा
%	४६.३	२२.९	२१.२	७.७	०.३	१.६	१००.०
नेपाल	२३९७४४१	९५२७०२	५३९००४	१३५०१५१	१२६२८१	५७७१८	५४२३२९७
%	४४.२१	१७.५७	९.९४	२४.९	२.३३	१.०६	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	२४.५१	३०.५५	४९.९१	७.२	३.१	३५.०३	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.३ घरको गारोको वनौट अनुसार पारिवारिक विवरण

कुल १२,६९,१४४ परिवारमध्ये सिमेन्ट जडित इटाढुंगाको गारोले बनेको घरमा वसोबास गर्ने परिवारसङ्ख्या ४७.२ प्रतिशत देखिन्छ भने माटो जडित इटाढुंगाको गारोले बनेको घरमा वस्ने परिवार सङ्ख्या ४३.८ प्रतिशत र बाँकी ९ प्रतिशत परिवार काठको गारो, बाँसको गारो, काँचो इट्टाको गारो, अन्य तथा नखुलेको किसिमको गारो प्रयोग गरी बनाइएका घरमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.७ मा दिइएको छ ।

तालिका २.७ : घरको गारोको बनौट अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	माटो जडित ईटाढुङ्गा	सिमेन्ट जडित ईटाढुङ्गा	काठ	बाँस	काँचो ईटा	अन्य	नखुलेको	जम्मा
सिन्धुली	२९४६९	५०८७	९६७१	१२३८९	५५	४९४	३७९	५७५४४
%	५१.२	८.८	१६.८	२१.५	०.१	०.९	०.७	१००.०
रामेछाप	४१४८३	१३८९	२६२	१५८	३६	२८	५२७	४३८८३
%	९४.५	३.२	०.६	०.४	०.१	०.१	१.२	१००.०
दोलखा	४२१०७	२२७६	६८५	२४०	९	६०	२८१	४५६५८
%	९२.२	५	१.५	०.५	०	०.१	०.६	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	६०२७६	४९०७	६२०	१५५	१५	५६	६०६	६६६३५
%	९०.५	७.४	०.९	०.२	०	०.१	०.९	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	६६४४२	१०९९७	४१८	२५३	१३२५	१९८	१०१८	८०६५१
%	८२.४	१३.६	०.५	०.३	१.६	०.२	१.३	१००.०
ललितपुर	३२३४२	७१११७	५८५	६०६	७५१	२९८	३८०६	१०९५०५
%	२९.५	६४.९	०.५	०.६	०.७	०.३	३.५	१००.०

जिल्ला	माटो जडित ईटाढुङ्गा	सिमेन्ट जडित ईटाढुङ्गा	काठ	बाँस	काँचो ईटा	अन्य	नखुलेको	जम्मा
भक्तपुर	२६०४४	३९६७७	२८३	४३६	७७५	३४५	९९७	६८५५७
%	३८	५७.९	०.४	०.६	१.१	०.५	१.५	१००.०
काठमाडौं	६५५५६	३५०२६५	२४४७	३५५८	१९८२	११६१	१०५७५	४३५५४४
%	१५.१	८०.४	०.६	०.८	०.५	०.३	२.४	१००.०
रसुवा	८४५३	९५४	२०२	३९	९	१४	७०	९७४१
%	८६.८	९.८	२.१	०.४	०.१	०.१	०.७	१००.०
नुवाकोट	५३९७५	४०१९	१९४	८२	२३८	२४	६६२	५९१९४
%	९१.२	६.८	०.३	०.१	०.४	०	१.१	१००.०
धादिङ	६२९८६	८५३८	८३०	८०६	१०	१७६	४९६	७३८४२
%	८५.३	११.६	१.१	१.१	०	०.२	०.७	१००.०
मकवानपुर	३८६४५	२५४३९	१८०९५	१८१८	२०४	१४२७	४१७	८६०४५
%	४४.९	२९.६	२१	२.१	०.२	१.७	०.५	१००.०
चितवन	२७६४४	७४४९५	९४५१	११२५२	१९९६	६३३३	११७४	१३२३४५
%	२०.९	५६.३	७.१	८.५	१.५	४.८	०.९	१००.०
प्रदेश	५५५४२२	५९९१६०	४३७४३	३१७९२	७४०५	१०६१४	२१००८	१२६९१४४
%	४३.८	४७.२	३.४	२.५	०.६	०.८	१.७	१००.०
नेपाल	२२४४११२	१५५८८२३	२८७८५९	१०९६९८८	६१३१७	११२६९४	६१५०४	५४२३२९७
%	४१.३८	२८.७४	५.३१	२०.२३	१.१३	२.०८	१.१३	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	२४.७५	३८.४४	१५.२	२.९	१२.०८	९.४२	३४.१६	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.४ घरको छानाको बनौट अनुसार परिवारिक विवरण

केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले घरहरूलाई छानाको आधारमा खर/ पराल, जस्ता/ टिन, टायल/ खपटा, सिमेन्ट/ ढलान, काठ, माटो, अन्य, नखुलेको गरी ८ समूहमा वर्गीकरण गरेको देखिन्छ । उपलब्ध तथ्याङ्क अनुसार सबैभन्दा धेरै (४१.७ प्रतिशत) परिवार सिमेन्ट/ ढलानको छानो भएको घरमा वसोबास गर्छन् भने दोश्रोमा ३३.७ प्रतिशत परिवार जस्ता/ टिनको छानो भएको घरमा वसोबास गर्छन्। सबैभन्दा थोरै परिवार माटोको छानो भएको घरमा वसोबार गर्छन् । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.८ मा दिइएको छ ।

तालिका २.८ : घरको छानाको बनौट अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	खर। पराल	जस्ता ।टिन	टायल ।खपटा	सिमेन्ट। ढलान	काठ	माटो	अन्य	जम्मा
सिन्धुली	१८९५५	५६१४	३०७१९	१४५५	१९७	१६	५८८	५७५४४
%	३२.९	९.८	५३.४	२.५	०.३	०	१.१	१००.०
रामेछाप	११७६५	१०६४२	१९०११	५८५	१२६९	१९	५९२	४३८८३
%	२६.८	२४.३	४३.३	१.३	२.९	०	१.४	१००.०
दोलखा	२४२४	१६६४०	२२३७९	१५७२	२२३४	९	४००	४५६५८
%	५.३	३६.४	४९	३.४	४.९	०	०.८	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	२१७४	३५५९४	२२७४८	३०३४	२२८९	२३	७७३	६६६३५
%	३.३	५३.४	३४.१	४.६	३.४	०	१.१	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	८१६४	४५६६०	१५२३८	१००६२	२६५	१०३	११५९	८०६५१
%	१०.१	५६.६	१८.९	१२.५	०.३	०.१	१.४	१००.०
ललितपुर	१६२२	२४८६२	६५५०	७२०८३	२०७	२८	४१५३	१०९५०५
%	१.५	२२.७	६	६५.८	०.२	०	३.८	१००.०
भक्तपुर	८६८	२१०४२	६६३०	३८६४१	१७९	१६	११८१	६८५५७
%	१.३	३०.७	९.७	५६.४	०.३	०	१.७	१००.०
काठमाडौं	२७४१	७३११२	९२१५	३३७४०४	९१४	३३	१२१२५	४३५५४४
%	०.६	१६.८	२.१	७७.५	०.२	०	२.८	१००.०
रसुवा	१४४	७०४१	९३४	३९०	१०९९	१	१३२	९७४१
%	१.५	७२.३	९.६	४	११.३	०	१.४	१००.०
नुवाकोट	२८१३	४३३०८	९६१७	२२७३	२०९	४	९७०	५९१९४
%	४.८	७३.२	१६.२	३.८	०.४	०	१.६	१००.०
धादिङ	५३२५	३७३४१	२३७१२	५३०२	१४९४	८	६६०	७३८४२
%	७.२	५०.६	३२.१	७.२	२	०	०.९	१००.०
मकवानपुर	१७१४०	३९२४८	१३४९४	१५०४२	३५८	७	७५६	८६०४५
%	१९.९	४५.६	१५.७	१७.५	०.४	०	०.९	१००.०
चितवन	१५७३९	६७५५५	५९३८	४०९६६	३२९	०	१८१८	१३२३४५
%	११.९	५१	४.५	३१	०.२	०	१.३	१००.०
प्रदेश	८९८७४	४२७६५९	१८६१८५	५२८८०९	११०४३	२६७	२५३०७	१२६९१४४
%	७.१	३३.७	१४.७	४१.७	०.९	०	२	१००.०
नेपाल	१०३२२८२	१५३२८०४	१४४६९९८	१२१९०६०	४४०६९	५९०२९	८९०५५	५४२३२९७

जिल्ला	खर। पराल	जस्ता ।टिन	टायल ।खपटा	सिमेन्ट। ढलान	काठ	माटो	अन्य	जम्मा
%	१९.०३	२८.२६	२६.६८	२२.४८	०.८१	१.०९	१.६४	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	८.७१	२७.९	१२.८७	४३.३८	२५.०६	०.४५	४५.७५	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.५ पिउने पानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवारिक विवरण

पिउने पानीको स्रोतमा परिवारको पहूँचलाई आधार मानी हेर्दा ६७.२ प्रतिशत परिवारको पहूँच धारा/ पाइपको पानीमा देखिन्छ भने ८.८ प्रतिशत परिवारको पहूँच ट्युवल/ हाते पम्पको पानीमा देखिन्छ। ५.५ प्रतिशत परिवारको पहूँच मूलधाराको पानीमा रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी ५.३ प्रतिशत परिवारको पहूँच ढाकिएको इनार/ कुवाको पानीमा रहेको देखिन्छ। यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.९ मा दिइएको छ।

तालिका २.९ : पिउने पानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	धारा। पाइप	ट्युबवेल। हातेपम्प	ढाकिएको ईनार। कुवा	खुल्ला ईनार। कुवा	मुलधारा	नदी। खोला	अन्य	जम्मा
सिन्धुली	३३४२४	३६८१	१५३५	१३९४६	२१४४	२४१८	३९६	५७५४४
%	५८.१	६.४	२.७	२४.२	३.७	४.२	०.७	१००.०
रामेछाप	३४९०२	३३	१०७०	३४२९	२७४६	१२४२	४६१	४३८८३
%	७९.५	०.१	२.४	७.८	६.३	२.८	१.१	१००.०
दोलखा	३५५४७	०	१९४	१४९५	७६४०	५३७	२४५	४५६५८
%	७७.९	०	०.४	३.३	१६.७	१.२	०.५	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	५३७९९	३	७३१	१२६४	९९०४	३६८	५६६	६६६३५
%	८०.७	०	१.१	१.९	१४.९	०.६	०.९	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	६३८३२	२१७	४९८३	५२०५	४७६०	५४०	१११४	८०६५१
%	७९.१	०.३	६.२	६.५	५.९	०.७	१.४	१००.०
ललितपुर	७५०७३	१०५०	१०६९१	२००४	४७१८	२४३	१५७२६	१०९५०५
%	६८.६	१	९.८	१.८	४.३	०.२	१४.३	१००.०
भक्तपुर	५३४३८	२६०७	४७७५	१८६२	३३४२	४२	२४९१	६८५५७
%	७७.९	३.८	७	२.७	४.९	०.१	३.६	१००.०
काठमाडौं	२६९९०९	३४९७७	२९०८५	५५६५	१९२६३	१४७१	७५२७४	४३५५४४
%	६२	८	६.७	१.३	४.४	०.३	१७.२	१००.०

जिल्ला	धारा। पाइप	ट्युबवेल। हातेपम्प	ढाकिए को ईनार। कुवा	खुल्ला ईनार। कुवा	मुलधारा	नदी। खोला	अन्य	जम्मा
रसुवा	८५५९	०	११	९.५	९०६	१०६	६४	९७४१
%	८७.९	०	०.१	१	९.३	१.१	०.७	१००.०
नुवाकोट	५१८५७	४२	५८८	२२६०	३४१५	३५४	६७८	५९१९४
%	८७.६	०.१	१	३.८	५.८	०.६	१.१	१००.०
धादिङ	६२४१८	५७	९९४	३०३५	६२३६	६२३	४७९	७३८४२
%	८४.५	०.१	१.३	४.१	८.४	०.८	०.६	१००.०
मकवानपुर	६३२०६	४३००	२१०६	११४४३	३५३९	७९१	६६०	८६०४५
%	७३.५	५	२.४	१३.३	४.१	०.९	०.८	१००.०
चितवन	४६२८९	६५१८९	१०५२८	७२७७	६३९	४९१	१९३२	१३२३४५
%	३५	४९.३	८	५.५	०.५	०.४	१.५	१००.०
प्रदेश	८५२२५३	११२१५६	६७२९१	५८८८०	६९२५२	९२२६	१०००८६	१२६९१४४
%	६७.२	८.८	५.३	४.६	५.५	०.७	७.९	१००.०
नेपाल	२५९१३७९	१९०४९६५	१३२८७०	२५५६५८	३११३९४	६०५८०	१६६४५१	५४२३२९७
%	४७.७८	३५.१३	२.४५	४.७१	५.७४	१.१२	३.०७	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	३२.८९	५.८९	५०.६४	२३.०३	२२.२४	१५.२३	९३.१५	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.६ खाना पकाउने इन्धन अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशमा खाना पकाउन प्रयोग हुने सबै खालका इन्धनहरूको तुलना गर्दा सर्वाधिक ६२१०४१ परिवारले एल.पि. ग्याँसलाई खाना पकाउनका लागि प्रयोग देखिन्छ। यो सङ्ख्या नेपालभरको एल.पि. ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवारहरुको सङ्ख्या (११,४०,६६२) को ५४.४५ प्रतिशत हो । तालिका २.१० मा काठ दाउरा, मटितेल, एल.पि. ग्याँस, गुईठा, गोबर ग्याँस, विजुली, अन्य र नखुलेको गरी ९ प्रकारका खाना पकाउने सुविधाको प्रयोग गर्ने परिवारहको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१० : खाना पकाउने इन्धन अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	काठ दाउरा	मट्टितेल	एलपी ग्याँस	गुईठा	गोबर ग्याँस	विजुली	अन्य	जम्मा
सिन्धुली	५२३४२	२७५	२८७७	१५६	१५८८	१२	२९४	५७५४४
%	९१	०.५	५	०.३	२.८	०	०.५	१००.०
रामेछाप	४१८८१	३०६	१०६१	४६	८३	२४	४८२	४३८८३
%	९५.४	०.७	२.४	०.१	०.२	०.१	१.१	१००.०
दोलखा	४३०८१	१८८	२०६५	१	६०	९९	१६४	४५६५८
%	९४.४	०.४	४.५	०	०.१	०.२	०.३	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	६१४०७	५०२	३९६०	४	२५५	७६	४३१	६६६३५
%	९२.२	०.८	५.९	०	०.४	०.१	०.७	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	६३०९२	५४८	१२९५९	६०	३२१३	३१	७४८	८०६५१
%	७८.२	०.७	१६.१	०.१	४	०	१	१००.०
ललितपुर	१९५५४	३३०९	८४५११	१३९	३२३	२६१	१४०८	१०९५०५
%	१७.९	३	७७.२	०.१	०.३	०.२	१.३	१००.०
भक्तपुर	१७२७२	२०९५	४७४६३	५६	१९०	१२५	१३५६	६८५५७
%	२५.२	३.१	६९.२	०.१	०.३	०.२	२	१००.०
काठमाडौं	३३२२३	१२२१३	३८५१३६	१६०	२१४	२२४	४३७४	४३५५४४
%	७.६	२.८	८८.४	०	०	०.१	१	१००.०
रसुवा	८७२६	६९	८०५	०	७५	१७	४९	९७४१
%	८९.६	०.७	८.३	०	०.८	०.२	०.५	१००.०
नुवाकोट	५३१५८	३८४	३९१३	२६	११०१	७२	५४०	५९१९४
%	८९.८	०.६	६.६	०	१.९	०.१	०.९	१००.०
धादिङ	६२३६७	६१८	७५१७	८	२९४०	५२	३४०	७३८४२
%	८४.५	०.८	१०.२	०	४	०.१	०.५	१००.०
मकवानपुर	६४६१३	८२४	१६२२९	११६	३५२१	२०६	५३६	८६०४५
%	७५.१	१	१८.९	०.१	४.१	०.२	०.७	१००.०
चितवन	६४९३३	९९७	५२५४५	२११	१२२३८	२३४	११८७	१३२३४५
%	४९.१	०.८	३९.७	०.२	९.२	०.२	०.९	१००.०
प्रदेश	५८५६४९	२२३२८	६२१०४१	९८३	२५८०१	१४३३	११९०९	१२६९१४४
%	४६.१	१.८	४८.९	०.१	२	०.१	१	१००.०

जिल्ला	काठ दाउरा	मट्टितेल	एलपी ग्याँस	गुईठा	गोबर ग्याँस	विजुली	अन्य	जम्मा
नेपाल	३४७०२२४	५५६१०	११४०६६२	५६३१२६	१३१५९६	४५२३	५७५५६	५४२३२९७
%	६३.९९	१.०३	२१.०३	१०.३८	२.४३	०.०८	१.०६	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	१६.८८	४०.१५	५४.४	०.१७	१९.६१	३१.६८	३९.५८	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.७ बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशमा बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने सबै खाले स्रोतको तुलना गर्दा सर्वाधिक ८५.७ % (१०,८७,०५८) परिवारले बिजुलीबाट खाना पकाउने गरेको देखिन्छ । यो सङ्ख्या नेपालभरमा बिजुलीको प्रयोग गरी खाना पकाउने परिवारहरुको सङ्ख्या (३६,४७,७४६) को २९.८० प्रतिशत हो । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.११ : बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने साधन अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	विजुली	मट्टितेल	गोबर ग्याँस	सोलार	अन्य	नखुलेको	जम्मा
सिन्धुली	२१७९१	१२८१०	९२	१५४४९	७१६८	२३४	५७५४४
%	३७.९	२२.३	०.२	२६.८	१२.५	०.४	१००.०
रामेछाप	१९९७०	१३१८९	११४	९३८६	७९६	४२८	४३८८३
%	४५.५	३०.१	०.३	२१.४	१.८	१	१००.०
दोलखा	३७३४९	५७७५	५	१३६२	१०२६	१४१	४५६५८
%	८१.८	१२.६	०	३	२.२	०.३	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	५८८२७	६१२४	३	८३७	४६०	३८४	६६६३५
%	८८.३	९.२	०	१.३	०.७	०.६	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	७०४१५	६६९२	१४७	१७५६	९३९	७०२	८०६५१
%	८७.३	८.३	०.२	२.२	१.२	०.९	१००.०
ललितपुर	१०५७६६	१९०६	३३८	२३१	१७२	१०९२	१०९५०५
%	९६.६	१.७	०.३	०.२	०.२	१	१००.०
भक्तपुर	६७०३७	६७०	२५१	४९	११३	४३७	६८५५७
%	९७.८	१	०.४	०.१	०.२	०.६	१००.०
काठमाडौं	४२७३६३	२३३०	१८१५	२००	४०७	३४२९	४३५५४४
%	९८.१	०.५	०.४	०	०.१	०.८	१००.०
रसुवा	६९६१	११४८	०	६२०	९७६	३६	९७४१

जिल्ला	विजुली	मट्टितेल	गोबर ग्याँस	सोलार	अन्य	नखुलेको	जम्मा
%	७१.५	११.८	०	६.४	१०	०.४	१००.०
नुवाकोट	४९१३०	७८४२	१००	९४८	६६९	५०५	५९१९४
%	८३	१३.२	०.२	१.६	१.१	०.९	१००.०
धादिङ	४६२५७	१४२८२	३८	८१९६	४८०४	२६५	७३८४२
%	६२.६	१९.३	०.१	११.१	६.५	०.४	१००.०
मकवानपुर	६२४६४	१५०७७	२१२	६६०२	१४६७	२२३	८६०४५
%	७२.६	१७.५	०.२	७.७	१.७	०.३	१००.०
चितवन	११३७२८	७२११	३३३	७४६८	३०६६	५३९	१३२३४५
%	८५.९	५.४	०.३	५.६	२.३	०.४	१००.०
प्रदेश	१०८७०५८	९५०५६	३४४८	५३१०४	२२०६३	८४१५	१२६९१४४
%	८५.७	७.५	०.३	४.२	१.७	०.७	१००.०
नेपाल	३६४७७४६	९९१५१०	१५२६४	४०३५०४	३३०१७०	३५१०३	५४२३२९७
%	६७.२६	१८.२८	०.२८	७.४४	६.०९	०.६५	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	२९.८	९.५९	२२.५९	१३.१६	६.६८	२३.९७	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.५.८ शौचालय सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशमा प्रयोग भैरहेका विभिन्न प्रकारका शौचालय सुविधाको तुलना गर्दा सर्वाधिक ३,९४,५७५ परिवारले फ्लस भएको (ढलमा जोडिएको) शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । यो सङ्ख्या नेपालभरमा फ्लस भएको (ढलमा जोडिएको) शौचालयको प्रयोग गर्ने परिवारहरुको सङ्ख्या (४,४८,३५९) को ८८.०१ प्रतिशत हो। तालिका २.१२ मा फ्लस भएको (ढलमा जोडिएको), फ्लस भएको (सेफ्टी ट्यांकमा जोडिएको), साधारण रनखुलेको गरी ४ प्रकारका शौचालयको प्रयोग गर्ने र शौचालय नै नभएको परिवारहरुको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१२ : परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	फ्लस भएको (ढलमा जोडिएको)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्कमा जोडिएको)	साधारण	शौचालय नभएको	नखुलेको	जम्मा
सिन्धुली	६०८	१२२१२	६२५५	३८२३७	२३२	५७५४४
%	१.१	२१.२	१०.९	६६.४	०.४	१००.०
रामेछाप	७१९	१६५३०	१०१६६	१६०४७	४२१	४३८८३
%	१.६	३७.७	२३.२	३६.६	१	१००.०

जिल्ला	फ्लस भएको (ढलमा जोडिएको)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्कमा जोडिएको)	साधारण	शौचालय नभएको	नखुलेको	जम्मा
दोलखा	५०	१७६३८	१३९८२	१३८६०	१२८	४५६५८
%	०.१	३८.६	३०.६	३०.४	०.३	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	३३२	२३२०६	१८८३४	२३९००	३६३	६६६३५
%	०.५	३४.८	२८.३	३५.९	०.५	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	६८५५	३९८४६	११५३९	२१७०८	७०३	८०६५१
%	८.५	४९.४	१४.३	२६.९	०.९	१००.०
ललितपुर	४९०४५	४२४९२	१२१३९	४७३५	१०९४	१०९५०५
%	४४.८	३८.८	११.१	४.३	१	१००.०
भक्तपुर	३३०१९	२६१०९	६९१३	२०७९	४३७	६८५५७
%	४८.२	३८.१	१०.१	३	०.६	१००.०
काठमाडौं	३०००१४	८५७२८	४१३०१	५०३४	३४६७	४३५५४४
%	६८.९	१९.७	९.५	१.२	०.८	१००.०
रसुवा	११	३५९५	१८८१	४२१९	३५	९७४१
%	०.१	३६.९	१९.३	४३.३	०.४	१००.०
नुवाकोट	१००३	२१३४७	१२२६७	२४०७३	५०४	५९१९४
%	१.७	३६.१	२०.७	४०.७	०.९	१००.०
धादिङ	२००	३४११६	१७३८८	२१८७८	२६०	७३८४२
%	०.३	४६.२	२३.५	२९.६	०.४	१००.०
मकवानपुर	१०६३	३६७७४	१३२७५	३४७०९	२२४	८६०४५
%	१.२	४२.७	१५.४	४०.३	०.३	१००.०
चितवन	१६६०	९६०३५	२६२८७	७८२२	५४१	१३२३४५
%	१.३	७२.६	१९.९	५.९	०.४	१००.०
प्रदेश	३९४५७९	४५५६२८	१९२२२७	२१८३०१	८४०९	१२६९१४४
%	३१.१	३५.९	१५.१	१७.२	०.७	१००.०
नेपाल	४४८३५९	१८१४२९३	१०५५८६२	२०६९८१२	३४९७१	५४२३२९७
%	८.२७	३३.४५	१९.४७	३८.१७	०.६४	१००.०
नेपालसँग प्रदेशको %	८८.०१	२५.११	१८.२१	१०.५५	२४.०५	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.६ घरपरिवारले उपभोग गरेका सुविधाहरू

२.६.१ मनोरन्जन सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशका जम्मा १२,६९,१४४ घरधुरीमध्ये ७,४३,६२५ घरधुरीले रेडियो, ६,८५,८५० घरधुरीले टेलिभिजन र ४,९६,८४१ घरधुरीले केबल टेलिभिजनको सुविधा उपभोग गरिरहेका छन् । यी तीन मनोरन्जनका सुविधामध्ये रेडियोको प्रयोग बढी तथा केबल टेलिभिजनको प्रयोग सबैभन्दा कम देखिन्छ तर नेपाल भरिको प्रयोगसँग तुलना गर्दा यस प्रदेशमा मात्रै ४७.३९ प्रतिशतद्वारा केबल टेलिभिजन सुविधाको उपभोग भैरहेको देखिन्छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.१३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१३ : घरपरिवारले उपभोग गरेका मनोरन्जन सम्बन्धी सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	रेडियो	%	टेलिभिजन	%	केवल टेलिभिजन	%	जम्मा घरधुरी
सिन्धुली	३०९३३	५३.८	१०४७२	१८.२	५१६३	९.०	५७५४४
रामेछाप	२९११५	६६.३	५५७३	१२.७	१३४०	३.१	४३८८३
दोलखा	३३२५७	७२.८	९६९२	२१.२	३४२१	७.५	४५६५८
सिन्धुपाल्चोक	३४६४९	५२.०	२२५९९	३३.९	४५८०	६.९	६६६३५
काभ्रेपलाञ्चोक	४६०३७	५७.१	४१२९५	५१.२	९१८१	११.४	८०६५१
ललितपुर	६२८५२	५७.४	७२५३९	६६.२	६०७४५	५५.५	१०९५०५
भक्तपुर	३८५२०	५६.२	५६७०८	८२.७	३७५७८	५४.८	६८५५७
काठमाडौं	२४४५५४	५६.१	३२५६२१	७४.८	२८४८९०	६५.४	४३५५४४
रसुवा	५०८५	५२.२	२२७१	२३.३	१३३६	१३.७	९७४१
नुवाकोट	३५२७६	५९.६	१८१९१	३०.७	५२३४	८.८	५९१९४
धादिङ	४७१६५	६३.९	१६६८६	२२.६	७१६२	९.७	७३८४२
मकवानपुर	५१३५८	५९.७	३३१५१	३८.५	२२८४३	२६.५	८६०४५
चितवन	८४८२४	६४.१	७१०५२	५३.७	५३३६८	४०.३	१३२३४५
प्रदेश	७४३६२५	५८.६	६८५८५०	५४.०	४९६८४१	३९.१	१२६९१४४
नेपाल	२७५६३२५	५०.८२	१९७६६०३	३६.४५	१०४८३४८	१९.३३	५४२३२९७
प्रदेश %	२६.९८		३४.७०		४७.३९		२३.४०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.६.२ सञ्चार सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशका १२,६९,१४४ घरधुरीमध्ये २,४६,८२१ घरधुरीले कम्प्युटर, १,२६,४६३ घरधुरीले इन्टरनेट, २,११,७५० घरधुरीले टेलिफोन र ९,६५,७५० घरधुरीले मोबाइल फोनको सुविधा उपभोग गरिरहेका छन्

। यस आँकडालाई नेपालभरिको प्रयोगसंग तुलना गर्दा यस प्रदेशमा मात्रै ६२.४८ प्रतिशत परिवारले कम्प्युटर, ६९.९७ प्रतिशत परिवारले इन्टरनेट र ५१.९८ प्रतिशत परिवारले टेलिफोनको उपभोग गरेको देखिन्छ । मोबाइल फोनको उपभोग भने २७.५६ प्रतिशत परिवारले गरेको देखिन्छ । सञ्चारका सुविधा अनुसार परिवारको विवरण तालिका २.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१४ : घरपरिवारले उपभोग गरेका संचार सम्बन्धी सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	कम्प्युटर	इन्टरनेट	टेलिफोन	मोवाइल फोन	जम्मा घरधुरी
सिन्धुली	९४२	२३६	२९२१	२६००७	५७५४४
%	१.६	०.४	५.१	४५.२	
रामेछाप	४२७	१११	१०८६	२२००६	४३८८३
%	१	०.३	२.५	५०.१	
दोलखा	९६९	२३८	८३१	२४१८४	४५६५८
%	२.१	०.५	१.८	५३	
सिन्धुपाल्चोक	१०२१	३९५	१३३२	३९५४३	६६६३५
%	१.५	०.६	२	५९.३	
काभ्रेपलाञ्चोक	५४६८	१६४८	५७५०	५३८३४	८०६५१
%	६.८	२	७.१	६६.७	
ललितपुर	३६४७०	१७८९५	३३२६४	९४४४०	१०९५०५
%	३३.३	१६.३	३०.४	८६.२	
भक्तपुर	२०२२४	८९६४	१७४८०	५९५८८	६८५५७
%	२९.५	१३.१	२५.५	८६.९	
काठमाडौं	१५४५२२	८४३५४	१२१५१३	३९५१८३	४३५५४४
%	३५.५	१९.४	२७.९	९०.७	
रसुवा	२३१	८३	५९७	५४६४	९७४१
%	२.४	०.९	६.१	५६.१	
नुवाकोट	१३८१	४४३	१९२८	३५५८३	५९१९४
%	२.३	०.७	३.३	६०.१	
धादिङ	१६६६	५२६	२६३९	४६८९५	७३८४२
%	२.३	०.७	३.६	६३.५	
मकवानपुर	५७२०	२०३७	५७००	५७४२७	८६०४५
%	६.६	२.४	६.६	६६.७	
चितवन	१७७८०	९५३३	१६७०९	१०५६३६	१३२३४५

जिल्ला	कम्प्युटर	इन्टरनेट	टेलिफोन	मोवाइल फोन	जम्मा घरधुरी
%	१३.४	७.२	१२.६	७९.८	
प्रदेश	२४६८२१	१२६४६३	२११७५०	९६५७९०	१२६९१४४
%	१९.४	१०	१६.७	७६.१	
नेपाल	३९५०३४	१८०७४६	३९९६९९	३५०४९२९	५४२३२९७
%	७.२८	३.३३	७.३७	६४.६३	
नेपालसँग प्रदेशको %	६२.४८	६९.९७	५२.९८	२७.५६	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.६.३ सवारी सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशको ३८,५५८ घरधुरी (३.० प्रतिशत) ले मोटर, २,३०,२९० घरधुरी (१८.१ प्रतिशत) ले मोटरसाइकल र १,७२,४७३ घरधुरी (१३.६ प्रतिशत) ले साइकल र ३,९२७ घरधुरी (०.३ प्रतिशत) ले अन्य सवारी साधन गरी कुल ३५.० प्रतिशत घरधुरीले कुनै न कुनै प्रकारको सवारी सुविधाको उपभोग गरिरहेका छन् । नेपालभरिको प्रयोगको तथ्याङ्कसंग तुलना गर्दा यस प्रदेशमा मात्रै ४५.२९ प्रतिशत परिवारले मोटर र ४४.३२ प्रतिशत परिवारले मोटरसाइकलको उपभोग गर्ने गरेका छन् । सवारी सुविधा अनुसारको पारिवारिक विवरण तालिका २.१५ मा दिइएको छ।

तालिका२.१५ : घरपरिवारले उपभोग गरेका सवारी सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	मोटर	मोटर साइकल	साइकल	अन्य सवारी साधन	जम्मा
सिन्धुली	१६६	११८०	२१४३	९६	५७५४४
%	०.३	२.१	३.७	०.२	
रामेछाप	५१	४१०	६५	२८	४३८८३
%	०.१	०.९	०.१	०.१	
दोलखा	७६	४८६	१३९	१३	४५६५८
%	०.२	१.१	०.३	०	
सिन्धुपाल्चोक	४१५	१२१०	२६२	४२	६६६३५
%	०.६	१.८	०.४	०.१	
काभ्रेपलाञ्चोक	१०१७	४९००	१२१२	१७४	८०६५१
%	१.३	६.१	१.५	०.२	
ललितपुर	६३२०	३५९६७	१८२०८	३३७	१०९५०५
%	५.८	३२.८	१६.६	०.३	
भक्तपुर	२४४९	१९१७७	८६४०	२८२	६८५५७

जिल्ला	मोटर	मोटर साइकल	साइकल	अन्य सवारी साधन	जम्मा
%	३.६	२८	१२.६	०.४	
काठमाडौं	२३२१६	१२८७९१	४३२६२	१३४५	४३५५४४
%	५.३	२९.६	९.९	०.३	
रसुवा	३६	१२८	२४	३	९७४१
%	०.४	१.३	०.२	०	
नुवाकोट	२६८	२३०४	६६०	४७	५९१९४
%	०.५	३.९	१.१	०.१	
धादिङ	३८२	२१४४	९०२	८६	७३८४२
%	०.५	२.९	१.२	०.१	
मकवानपुर	१०३३	७४२७	११६८१	२१३	८६०४५
%	१.२	८.६	१३.६	०.२	
चितवन	३१२९	२६१६६	८५२७५	१२६१	१३२३४५
%	२.४	१९.८	६४.४	१	
प्रदेश	३८५५८	२३०२९०	१७२४७३	३९२७	१२६९१४४
%	३	१८.१	१३.६	०.३	
नेपाल	८५१३५	५१९५७०	१७५६२४३	३७०२३	५४२३२९७
%	१.५७	९.५८	३२.३८	०.६८	
नेपालसँग प्रदेश %	४५.२९	४४.३२	९.८२	१०.६१	२३.४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.६.४ घरपरिवारले उपभोग गरेका अन्य सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

यस प्रदेशको २०३९८४ घरधुरी (१६.१ प्रतिशत) ले रेफ्जिेरेटरको सुविधा उपभोग गरिरहेका छन् भने १९४९० घरधुरी (१.५ प्रतिशत) ले नखुलेको सुविधाको उपभोग गरिरहेको पाइयो । नेपालभरिको प्रयोगको तथ्याङ्कसंग तुलना गर्दा यस प्रदेशमा मात्रै ५२.५२ प्रतिशत परिवारले रेफ्जिेरेटरको उपभोग गर्ने गरेको देखिन्छ ।१,०६८,५८ घरधुरी (८.४ प्रतिशत) ले कुनै पनि सुविधा प्रयोग गरेको देखिदैन । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.१६ मा दिइएको छ।

तालिका २.१६ : घरपरिवारले उपभोग गरेका अन्य सुविधा अनुसार परिवारिक विवरण

जिल्ला	रेफ्रिजेरेटर	%	कुनै पनि सुविधा नभएका	%	नखुलेको	%	जम्मा घरधुरी
सिन्धुली	६४०	१.१	१४४९३	२५.२	१५०३	२.६	५७५४४
रामेछाप	१९४	०.४	८४५४	१९.३	१६९३	३.९	४३८८३
दोलखा	२६७	०.६	७१२४	१५.६	७५३	१.६	४५६५८
सिन्धुपाल्चोक	८७६	१.३	१३५४७	२०.३	११८७	१.८	६६६३५
काभ्रेपलाञ्चोक	२६२०	३.२	१०४१०	१२.९	१८५८	२.३	८०६५१
ललितपुर	२९९७०	२७.४	३००३	२.७	१४०८	१.३	१०९५०५
भक्तपुर	१२४२९	१८.१	१६३३	२.४	८२४	१.२	६८५५७
काठमाडौं	१२०७८७	२७.७	७२३८	१.७	३८२१	०.९	४३५५४४
रसुवा	१२७	१.३	२१९९	२२.६	९९	१.०	९७४१
नुवाकोट	१०६२	१.८	८९४९	१५.१	१९८३	३.४	५९१९४
धादिङ	१८३९	२.५	१०८७३	१४.७	१५४३	२.१	७३८४२
मकवानपुर	६७२७	७.८	१२००६	१४.०	१२७०	१.५	८६०४५
चितवन	२६४४६	२०.०	६९२९	५.२	१५४८	१.२	१३२३४५
प्रदेश	२०३९८४	१६.१	१०६८५८	८.४	१९४९०	१.५	१२६९१४४
नेपाल	३८८४१०	७.१६	७४२,३४०	१३.६९	९५२४८	१.७६	५४२३२९७
प्रदेश %	५२.५२		१४.३९		२०.४६		२३.४०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.७ उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

जनसङ्ख्याको उमेरगत संरचनालाई ५ वर्षको उमेर समूहमा विभाजन गरी अध्ययन गर्दा १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको सर्वाधिक अंश रहेको देखिन्छ । यो उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको ११.७८ प्रतिशत हिस्सा रहेको छ । यसलाई ११.६२ प्रतिशत जनसङ्ख्यासहित १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहले पछ्याएको छ । पुरूषको हकमा कुल पुरूष जनसङ्ख्याको सबैभन्दा धेरै र महिलातर्फ पनि कुल महिलाको सबैभन्दा धेरै १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहकै रहेको छ ।

चित्र.२.२ प्रदेश को जनसङ्ख्या स्तम्भ

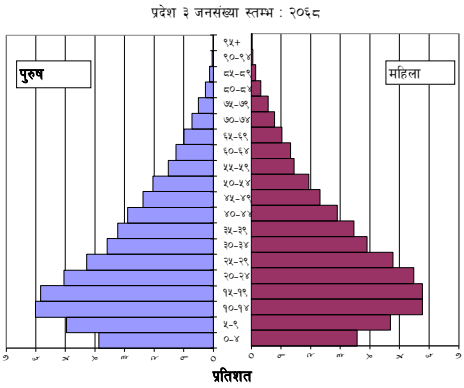

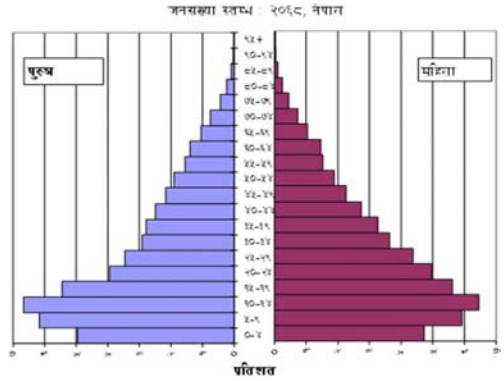

उमेर समूह वढ्दै जाँदा जनसङ्ख्याको प्रतिशत पनि कम हुँदै गएको छ । पन्चानब्बे वर्ष भन्दा माथिल्लो उमेर समूहमा सबै भन्दा कम ०.०४ प्रतिशत मात्र रहेका छन् । ७० वर्ष उमेर पुगेको सङ्ख्या ३.६२ प्रतिशत रहेको छ । यस प्रदेशका उमेर अनुसारको जनसङ्ख्या विवरण तालिका २.१७ मा छ र जिल्लागत उमेर समूह अनुसारका जनसंख्या अनुसूची २.२ मा छ ।

तालिका २.१७: उमेर समुह अनुसार जनसङ्ख्याको विवरण

प्रदेश	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
जम्मा	५,५२९,४५२	१००.००	२,७४७,६३३	१००.००	२,७८१,८१९	१००.००
०–४	४११,७८०	७.४५	२१४,०७८	७.७९	१९७,७०२	७.११
५–९	५३३,५१६	९.६५	२७४,३६६	९.९९	२५९,१५०	९.३२
१०–१४	६५१,५०९	११.७८	३३२,५९३	१२.१०	३१८,९१६	११.४६
१५–१९	६४२,७४१	११.६२	३२३,३६४	११.७७	३१९,३७७	११.४८
२०–२४	५८२,६१७	१०.५४	२७९,३२४	१०.१७	३०३,२९३	१०.९०
२५–२९	५००,८८७	९.०६	२३६,४१९	८.६०	२६४,४६८	९.५१
३०–४४	४१४,५९५	७.५०	१९८,७१०	७.२३	२१५,८८५	७.७६
३५–३९	३७०,२००	६.७०	१७८,८८३	६.५१	१९१,३१७	६.८८
४०–४४	३२१,०७५	५.८१	१६०,६७६	५.८५	१६०,३९९	५.७७
४५–४९	२५९,८९०	४.७०	१३१,५६६	४.७९	१२८,३२४	४.६१
४९–५४	२२०,१०८	३.९८	११२,९५३	४.११	१०७,१५५	३.८५
५५–५९	१६४,५४७	२.९८	८४,६३४	३.०८	७९,९१३	२.८७
६०–६४	१४३,८२९	२.६०	७०,२३५	२.५६	७३,५९४	२.६५
६५–६९	११२,२६१	२.०३	५५,२९६	२.०१	५६,९६५	२.०५
७०–७४	८३,७०३	१.५१	४०,२२८	१.४६	४३,४७५	१.५६
७५–७९	५९,६३९	१.०८	२८,३७४	१.०३	३१,२६५	१.१२
८०–८४	३३,५१२	०.६१	१५,६०८	०.५७	१७,९०४	०.६४

प्रदेश	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
८४-८९	१५,४८०	०.२८	७,२६७	०.२६	८,२१३	०.३०
९०-९४	५,३६१	०.१०	२,२७९	०.०८	३,०८२	०.११
९५+	२,२०२	०.०४	७८०	०.०३	१,४२२	०.०५

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.८ लैङ्गिक अनुपात

यस प्रदेशका सबै जिल्लामा ५ वर्ष मुनिको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा बढी छ। भक्तपुर जिल्लामा १०० जना छोरी जन्मिदा ११५.५३ छोरा जन्मन्छन् भने रामेछाप जिल्लामा १०० जना छोरी जन्मिदा १००.३४ जना छोरा जन्मन्छन्। यस प्रदेशमा ५ वर्ष मुनिको १०० जना छोरी जन्मिदा १०८.२८ जना छोरा जन्मछन् भने नेपालमा १०० छोरी जन्मिदा १०४.९४ जना छोरा जन्मिन्छन्। यसैगरी प्रदेशको समग्र लैङ्गिक अनुपात हेर्दा भने काठमाडौं, भक्तपुर र ललितपुर बाहेक सबै जिल्लामा अन्य जिल्लामा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम छ । लैङ्गिक अनुपात सम्बन्धी विवरण तालिका २.१८ मा छ।

तालिका २.१८: ५ वर्ष मुनिको लैङ्गिक अनुपात र समग्र लैङ्गिक अनुपात

जिल्ला	बालक०-४	बालिका०-४	५वर्ष मुनिको लैङ्गिक अनुपात	समग्रलैङ्गिक अनुपात
सिन्धुली	१५८०३	१५१२४	१०४.४९	८७.३९
रामेछाप	८०२५	७९९८	१००.३४	९२.५८
दोलखा	७९३९	७७९८	१०१.८१	८५.४७
सिन्धुपाल्चोक	११८१९	११७०५	१००.९७	९१.७८
काभ्रेपलाञ्चोक	१४५२५	१३४८८	१०७.६९	९८.४०
ललितपुर	१५४९०	१४०१३	११०.५४	९१.९३
भक्तपुर	१०६२५	९१९७	११५.५३	८८.५५
काठमाडौं	५९५१५	५२०८५	११४.२७	९२.२५
रसुवा	१९१०	१८४५	१०३.५२	९२.७५
नुवाकोट	१११६८	१०६१६	१०५.२०	९६.६७
धादिङ	१५४०१	१४६८१	१०४.९०	१०३.४२
मकवानपुर	१९४६५	१८७४४	१०३.८५	१०३.४९
चितवन	२२३९३	२०४०८	१०९.७३	१०९.८४
प्रदेश	२१४०७८	१९७७०२	१०८.२८	९८.७७
नेपाल	१३१४९५७	१२५३००६	१०४.९४	९४.१६

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.९ जातजाति अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

जातिगत रूपमा यस प्रदेशमा मुख्यतः तामाङ (२०.४२ प्रतिशत), पहाडी ब्राह्मण (१८.२८ प्रतिशत), क्षेत्री (१७.२८ प्रतिशत) र नेवार (१६.९२ प्रतिशत) समुदाय रहेका छन् भने १०४ वटा जातिहरू (अन्य समेत) को उपस्थिति १ प्रतिशत भन्दा कम सङ्ख्यामा रहेको छ । यस प्रदेशमा १०० जनाभन्दा कमको सङ्ख्यामा १८ वटा जातिहरू रहेका छन् जसमा कोचे, पत्थरकट्टा/ कुशवानिया, मेचे, नुराङ, नटुवा, धुनिया, नाछिरिङ, डोल्पो, राजभर, हलखोर, गनगाई, ब्यासी, तोप्केगोला, याम्फु, लोहारूङ, राजी, कुसुण्डा र राउटे हुन् । जातजाती सम्बन्धी जनसङ्ख्याको संरचना विवरण तालिका २.१९ मा दिइएको छ।

तालिका २.१९: जातजातिको विवरण

क्र.सं.	जातजाति	सङ्ख्या	%	क्र.सं.	जातजाति	सङ्ख्या	%
१	तामाङ	११२९३२३	२०.४२	५९	धिमाल	१०२३	०.०२
२	बाहुन पहाड	१०१०९०६	१८.२८	६०	बराई	९३९	०.०२
३	क्षेत्री	९५५५७०	१७.२८	६१	गाईने	८९१	०.०२
४	नेवार	९३५३१२	१६.९२	६२	छन्त्याल	८७८	०.०२
५	मगर	२७०६३९	४.८९	६३	दुरा	८६४	०.०२
६	कामी	१३८३६८	२.५	६४	ब्रमु /बरामो	८६३	०.०२
७	गुरुङ	१२४२४६	२.२५	६५	पंजाबी /शिख	८२९	०.०१
८	थारु	९१८९९	१.६६	६६	बधाई	६२९	०.०१
९	राई	८४७८१	१.५३	६७	कुमहार	६०६	०.०१
१०	दमाई /ढोली	७४७७६	१.३५	६८	चाम्लिङ	५९३	०.०१
११	सार्की	७२८२५	१.३२	६९	तत्मा	५८८	०.०१
१२	चेपाङ/प्रजा	६३४०९	१.१५	७०	नुनिया	५४८	०.०१
१३	शेर्पा	४६१७६	०.८४	७१	याख्खा	५२८	०.०१
१४	सन्यारी /दशनामी	४६११०	०.८३	७२	कमार	४८७	०.०१
१५	ठकुरी	३८२५८	०.६९	७३	केवट	४७१	०.०१
१६	मुसलमान	३६९७७	०.६७	७४	माली	४६५	०.०१
१७	माझी	३६७७७	०.६७	७५	वाँतर /सरदार	३३२	०.०१
१८	दनुवार	३३८६३	०.६१	७६	सतार /सन्थाल	३१९	०.०१
१९	घर्ति /भुजेल	३३५८०	०.६१	७७	लोध	३१४	०.०१
२०	थामी	२५७५९	०.४७	७८	कुलुङ	३०५	०.०१
२१	सुनुवार	२५४२६	०.४६	७९	वान्तवा	२९१	०.०१
२२	कुमाल	१८४५७	०.३३	८०	थुलुङ	२७६	०
२३	लिम्बु	१७८२०	०.३२	८१	कहार	२६५	०
२४	मारवाडी	१४८६९	०.२७	८२	देव	२५३	०
२५	घले	१४१०५	०.२६	८३	ताजपुरीया	२३७	०

क्र.सं.	जातजाति	सङ्ख्या	%	क्र.सं.	जातजाति	सङ्ख्या	%
२६	पहरी	१२५८७	०.२३	८४	खट्वे	२३१	०
२७	तेली	११५६४	०.२१	८५	विन	२१३	०
२८	यादव	११३०५	०.२	८६	धाँघड/ धाँगर	२१३	०
२९	कथवानीया	९१४०	०.१७	८७	खवास	१९८	०
३०	दराई	९०६२	०.१६	८८	मन्डा	१७५	०
३१	कलवार	८९५६	०.१६	८९	ल्होमी	१६७	०
३२	हेल्मो	८३८१	०.१५	९०	लेप्चा	१५१	०
३३	हजाम /ठाकुर	६०६३	०.११	९१	गडेरी /भेधार	१३६	०
३४	जिरेल	५४९५	०.१	९२	डोम	१२६	०
३५	बाहुन तराई	४९१२	०.०९	९३	खालि	१२०	०
३६	बादी	४७६०	०.०९	९४	राजधोब	११४	०
३७	कोईरी /कुशवाहा	४६०५	०.०८	९५	कोचे	९६	०
३८	बंगाली	३९७०	०.०७	९६	पथ्थरकट्टा /कुशवानीया	७३	०
३९	थकाली	३७१२	०.०७	९७	मेचे	६०	०
४०	हलुवाई	३४९४	०.०६	९८	नुराङ	५५	०
४१	कायस्थ	३३७४	०.०६	९९	नटुवा	५०	०
४२	बोटे	३१८७	०.०६	१००	धुनिया	४८	०
४३	सुधी	२९८०	०.०५	१०१	नाछिरिङ	४८	०
४४	भोटे	२९४३	०.०५	१०२	डोल्पो	४८	०
४५	विदेशी	२९१७	०.०५	१०३	हलखोर	४७	०
४६	धानुक	२८८३	०.०५	१०४	राजभर	४७	०
४७	कानु	२७९१	०.०५	१०५	गनगाई	४६	०
४८	मुसहर	२६६२	०.०५	१०६	तोप्केगोला	४३	०
४९	राजपुत	२५९२	०.०५	१०७	ब्यासी	४३	०
५०	हायु	२५८१	०.०५	१०८	याम्फु	३७	०
५१	कुर्मी	१८९६	०.०३	१०९	लोहारुङ	३३	०
५२	चमार/ हरीजन	१६८२	०.०३	११०	कुसुण्डा	२८	०
५३	लोहार	१५८९	०.०३	१११	राजी	२८	०
५४	सोनार	१५८६	०.०३	११२	राउटे	२५	०
५५	राजबंशी	१२७१	०.०२	११३	जनजाति अन्य	२४१	०
५६	मल्लाह	१२२१	०.०२	११४	तराई अन्य	८०४५	०.१५
५७	दुसाध /पासवान	११४२	०.०२	११५	दलित अन्य	१४२०७	०.२६
५८	धोवी	१०२७	०.०२	११६	अन्य	१९०५	०.०३
					जम्मा	५५२९४५२	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.१० भाषाभाषी अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

यस प्रदेशमा मातृभाषा नेपाली भएकाको सङ्ख्या सबैभन्दा बढी ३१,७५,२४६ (५७.४ प्रतिशत) रहेको छ । यसैगरी, तामाङ भाषा (१८.३ प्रतिशत) दोस्रो र नेवारी भाषा (१२.३ प्रतिशत) तेस्रो स्थानमा रहेको छ। यस प्रदेशमा जम्मा ८८ वटा मातृभाषाहरू रहेका छन् । भाषा अनुसारको जनसङ्ख्याको विवरण तालिका २.२० मा दिइएको छ।

तालिका २.२०: भाषाभाषी अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

क्र. सं.	मातृभाषा	सङ्ख्या		जम्मा	%	क्र. सं.	मातृभाषा	सङ्ख्या		जम्मा	%
		पुरूष	महिला					पुरूष	महिला		
१	नेपाली	१५६९३४८	१६०५८९८	३१७५२४६	५७.४२	४५	कुलुङ	२५०	१९४	४४४	०.०१
२	तामाङ	४९१२४९	५२१६१३	१०१२८६२	१८.३२	४६	बज्जिका	३२०	७८	३९८	०.०१
३	नेवार	३३५१०७	३४४९२०	६८००२७	१२.३०	४७	भुजेल	२०३	१९४	३९७	०.०१
४	मगर	४९०५४	५१७४२	१००७९६	१.८२	४८	ओरिया	२६८	१२५	३९३	०.०१
५	थारु	३७१४४	३७१३५	७४२७९	१.३४	४९	मनाङ्ग	२०६	१८६	३९२	०.०१
६	मैथली	४४३४१	२२८०१	६७१४२	१.२१	५०	छन्त्याल	१७६	१७९	३५५	०.०१
७	गुरुङ	२४८०१	२७७५२	५२५५३	०.९५	५१	बझांगी	१६९	१५५	३२४	०.०१
८	चेपाङ	२३४०४	२२८१९	४६२२३	०.८४	५२	यख्खा	१५४	१५४	३०८	०.०१
९	भोजपुरी	२९२४९	१२९४९	४२१९८	०.७६	५३	खालिङ	१४५	१३६	२८१	०.०१
१०	शेर्पा	२०४०८	२१०५८	४१४६६	०.७५	५४	संस्कृत	२३१	३६	२६७	०.००
११	राई	१३८३२	१४३९९	२८२३१	०.५१	५५	पन्जाबी	१३७	१११	२४८	०.००
१२	दनुवार	१३१४६	१४९३३	२८०७९	०.५१	५६	सम्पाङ	१०१	८९	१९०	०.००
१३	हिन्दी	१७५०६	९५०९	२७०१५	०.४९	५७	बैतादेली	१३१	५८	१८९	०.००
१४	थामी	१०४१४	११०८४	२१४९८	०.३९	५८	उर्नु्व /उरउ	१०५	४६	१५१	०.००
१५	सुनुवार	७९८५	८८६७	१६८५२	०.३०	५९	सन्थाली	९५	४९	१४४	०.००
१६	माझी	६१३६	६५६२	१२६९८	०.२३	६०	नच्चिरिङ	६५	५८	१२३	०.००
१७	लिम्बु	४८०६	४६६३	९४६९	०.१७	६१	ताजपुरिया	७३	५०	१२३	०.००
१८	उर्दु	५६५६	३२५७	८९१३	०.१६	६२	चिइनिज	७६	३९	११५	०.००
१९	ह्योल्मो / यहोल्मो	४०३४	४१७८	८२१२	०.१५	६३	दुमी	५९	५६	११५	०.००
२०	दराई	३१५४	३५५६	६७१०	०.१२	६४	सुरेल	५८	५६	११४	०.००
२१	राजस्थानी	३३०७	२९५९	६२६६	०.११	६५	अछामी	७८	२९	१०७	०.००
२२	अन्य	३१७८	२९५२	६१३०	०.११	६६	बझांगी	७३	३२	१०५	०.००

क्र. सं.	मातृभाषा	सङ्ख्या		जम्मा	%	क्र. सं.	मातृभाषा	सङ्ख्या		जम्मा	%
		पुरूष	महिला					पुरूष	महिला		
२३	नखुलेको	२९१९	२८३५	५७५४	०.१०	६७	दुरा	४९	५४	१०३	०.००
२४	जिरेल	२२१७	२४५१	४६६८	०.०८	६८	ल्होमी	५०	५२	१०२	०.००
२५	बंगला	३३०६	९१९	४२२५	०.०८	६९	वनकरिया	२४	३९	६३	०.००
२६	तिब्बती	२०५३	२०६५	४११८	०.०७	७०	खस	३६	१८	५४	०.००
२७	लाप्चा	१८५७	२०००	३८५७	०.०७	७१	लोहोरुङ	२८	२५	५३	०.००
२८	घले	१५७६	२०८७	३६६३	०.०७	७२	जेरो /जेरुङ	२१	२७	४८	०.००
२९	पहारी	१६६५	१६५०	३३१५	०.०६	७३	ल्होपा	४५	२	४७	०.००
३०	कुमाल	१५६४	१६४२	३२०६	०.०६	७४	दोल्पाली	४३	०	४३	०.००
३१	दोटेली	२१८५	१००५	३१९०	०.०६	७५	याम्फु /याम्फे	२५	१७	४२	०.००
३२	बोटे	१०६९	११८१	२२५०	०.०४	७६	असामी	२६	१३	३९	०.००
३३	अंग्रेजी	८४७	६४२	१४८९	०.०३	७७	बेलहारे	२७	६	३३	०.००
३४	चाम्लीङ्ग	६९२	७५४	१४४६	०.०३	७८	फ्रेन्च	१४	१५	२९	०.००
३५	थकाली	६७६	७३२	१४०८	०.०३	७९	मगही	१६	९	२५	०.००
३६	हायु / भायु	६५८	७२१	१३७९	०.०२	८०	दुङमाली	१२	१२	२४	०.००
३७	वान्टवा	६६९	६६६	१३३५	०.०२	८१	पुमा	७	१७	२४	०.००
३८	वाम्बुले	५५४	५९९	११५३	०.०२	८२	कोभे	१३	१०	२३	०.००
३९	सांकेतिक भाषा	४५५	४०१	८५६	०.०२	८३	अठपरिया	९	११	२०	०.००
४०	अवधी	५२६	२७७	८०३	०.०१	८४	मिजो	१०	१०	२०	०.००
४१	खाम	३२५	३५८	६८३	०.०१	८५	मेछे	१२	७	१९	०.००
४२	राजबन्सी	४०६	२६०	६६६	०.०१	८६	छिलिङ	७	५	१२	०.००
४३	थुलुङ	२७३	२५९	५३२	०.०१	८७	सिन्धि	५	७	१२	०.००
४४	धिमाल	२२६	२३६	४६२	०.०१	८८	वालिङ/वालुङ	४	७	११	०.००
						जम्मा		२७४७६३३	२७८१८१९	५५२९४५२	१००.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.११ धर्म अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

धार्मिक आधारमा हेर्दा हिन्दु धर्मावलम्बीको सङ्ख्या सबैभन्दा बढी ३९६९०४१ रहेको छ । जुन प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको ७१.८ प्रतिशत हुन आउँछ । यसैगरी दोस्रो स्थानमा १२,८७,४३२ (२३.३ प्रतिशत) जनसङ्ख्या बौद्ध धर्मावलम्बीको रहेको छ भने तेस्रो स्थानमा १,५८,८६४ (२.९ प्रतिशत) क्रिस्चियन

धर्मावलम्बी रहेका छन्। यस बाहेक प्रकृति, वोन, जैन, बाही र सिख गरी जम्मा ९ वटा धर्मका अनुयायीहरू रहेका छन् भने धर्मको पहिचान नभएका ०.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या पनि रहेको छ। धर्म अनुसारको विवरण तालिका २.२१ मा दिइएको छ।

तालिका २.२१: धर्म अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

जिल्ला		धर्म											
		हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किरात	जैन	क्रिस्चियन	सिख	बहाई	वोन	प्रकृति	पहिचान नभएको	जम्मा
सिन्धुली	स ङ्ख्या	१९०९५२	९०१३६	१७९	१०२४	०	२८९७	०	३	३	९७३६	१२६२	२९६१९२
	%	६४.४७	३०.४३	०.०६	०.३५	०.००	०.९८	०.००	०.००	०.००	३.२९	०.४३	१००.०
रामेछाप	स ङ्ख्या	१४५७७१	४९९९०	३३	३३	०	३१८८	०	६	६३	२९१५	६४७	२०२६४६
	%	७१.९३	२४.६७	०.०२	०.०२	०.००	१.५७	०.००	०.००	०.०३	१.४४	०.३२	१००.०
दोलखा	स ङ्ख्या	१२६४९२	४१६००	४६	३५	४	३०४१	०	४	४	१५०५८	२७३	१८६५५७
	%	६७.८०	२२.३०	०.०२	०.०२	०.००	१.६३	०.००	०.००	०.००	८.०७	०.१५	१००.०
सिन्धुपाल्चोक	स ङ्ख्या	१६९७४०	१०९२३८	३८	२४	१	५२८०	१	३	५	३१०४	३६४	२८७७९८
	%	५८.९८	३७.९६	०.०१	०.०१	०.००	१.८३	०.००	०.००	०.००	१.०८	०.१३	१००.०
काभ्रेपलाञ्चोक	स ङ्ख्या	२३८९९४	१३२२४५	३१८	६१	३	६७८६	३	७	४	२२८६	१२३०	३८१९३७
	%	६२.५७	३४.६२	०.०८	०.०२	०.००	१.७८	०.००	०.००	०.००	०.६०	०.३२	१००.०
ललितपुर	स ङ्ख्या	३४४२३४	९०२३०	३०८०	५८०६	६८	२३४८९	७५	२९	७२	२३१	८१८	४६८१३२
	%	७३.५३	१९.२७	०.६६	१.२४	०.०१	५.०२	०.०२	०.०१	०.०२	०.०५	०.१७	१००.०
भक्तपुर	स ङ्ख्या	२६७६४३	२७९८२	१५०६	११६७	६	५९८८	५	१	१	६१	२९१	३०४६५१
	%	८७.८५	९.१८	०.४९	०.३८	०.००	१.९७	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.१०	१००.०
काठमाण्डौं	स ङ्ख्या	१३९५५३८	२६८४७९	२१८६६	१३३७९	८२९	४०५९२	६३	५५	२१४	८९८	२३२७	१७४४२४०
	%	८०.०१	१५.३९	१.२५	०.७७	०.०५	२.३३	०.००	०.००	०.०१	०.०५	०.१३	१००.०

जिल्ला		धर्म											
		हिन्दु	बौद्ध	इस्लाम	किरात	जैन	क्रिस्चियन	सिख	बहाई	वोन	प्रकृति	पहिचान नभएको	जम्मा
रसुवा	सङ्ख्या	१०९८८	३०२९०	९	६	०	१८६२	०	०	१	३१	११३	४३३००
	%	२५.३८	६९.९५	०.०२	०.०१	०.००	४.३०	०.००	०.००	०.००	०.०७	०.२६	१००.०
नुवाकोट	सङ्ख्या	१६०२९०	१११७०१७	३५१	४३०	०	४४६२	०	८	२	३१	८८०	२७७४७१
	%	५७.७७	४०.०१	०.१३	०.१५	०.००	१.६१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.३२	१००.०
धादिङ	सङ्ख्या	२४३३८४	६९११३	१०३४	२६	२	२१२४३	०	४५	३	८१७	४००	३३६०६७
	%	७२.४२	२०.५७	०.३१	०.०१	०.००	६.३२	०.००	०.०१	०.००	०.२४	०.१२	१००.०
मकवानपुर	सङ्ख्या	२०२९१२	१९१६०३	१७८७	१९८	३	२०३५४	०	८	३७	२७६७	८०८	४२०४७७
	%	४८.२६	४५.५७	०.४२	०.०५	०.००	४.८४	०.००	०.००	०.०१	०.६६	०.१९	१००.०
चितवन	सङ्ख्या	४७२१०३	७५५०९	६७४१	२२५	५	१९६८२	७	१०	४८	३७६५	१८८९	५७९९८४
	%	८१.४०	१३.०२	१.१६	०.०४	०.००	३.३९	०.००	०.००	०.०१	०.६५	०.३३	१००.०
प्रदेश	सङ्ख्या	३९६९०४१	१२८७४३२	३६९८८	२२४१४	९२१	१५८८६४	१५४	१७९	४५७	४१७००	११३०२	५५२९४५२
	%	७१.७८	२३.२८	०.६७	०.४१	०.०२	२.८७	०.००	०.००	०.०१	०.७५	०.२०	१००.०
नेपाल	सङ्ख्या	२१५५१४९२	२३९६०९९	११६२३७०	८०७१६९	३२१४	३७५६९९	६०९	१२८३	१३०० ६	१२१९८२	६१५८१	२६४९४५०४
	%	८१.३४	९.०४	४.३९	३.०५	०.०१	१.४२	०.००	०.००	०.०५	०.४६	०.२३	१००.००
प्रदेश %		१८.४२	५३.७३	३.१८	२.७८	२८.६६	४२.२८	२५.२९	१३.९५	३.५१	३४.१९	१८.३५	२०.८७

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.१२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण

शारीरिक अपाङ्गता, दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता, सुनाई सम्बन्धी अपाङ्गता, श्रवण सम्बन्धी अपाङ्गता, स्वर र वोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता, मानसिक अपाङ्गता, बौद्धिक अपाङ्गता र बहु अपाङ्गता भएका गरी ८९,९४६ जना अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू रहेका छन् जुन प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको १.६३ प्रतिशत हुन आउँछ । सङ्ख्याको हिसावले शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सवैभन्दा बढी (०.५७ प्रतिशत) छन् भने श्रवण सम्बन्धी

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सबैभन्दा कम (०.०३ प्रतिशत) छन् । प्रदेशका ९८.३७ प्रतिशत व्यक्तिहरू सपाङ्ग छन् । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.२२ मा दिइएको छ । अपाङ्गताको विस्तृत विवरण अनुसूची २.३ मा छ ।

तालिका २.२२ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण

विवरण	अपाङ्गता नभएका	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	सुनुवाई सम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण सम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर।बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता	मानसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहु अपाङ्गता	जम्मा अपाङ्गता
सिन्धुली	९७.८२	०.८५	०.३५	०.३१	०.०४	०.३५	०.१	०.०६	०.१३	२.१८
सिन्धुली	९७.८३	०.८५	०.४१	०.३३	०.०५	०.२५	०.०९	०.०४	०.१७	२.१८
रामेछाप	९७.०१	१.२२	०.५५	०.४४	०.०८	०.३	०.१६	०.०६	०.२	२.९९
दोलखा	९७.७	०.८९	०.३५	०.३६	०.०५	०.३२	०.११	०.०६	०.१६	२.३
सिन्धुपा	९८.२५	०.६	०.२९	०.२५	०.०६	०.२३	०.१३	०.०५	०.१३	१.७५
काभ्रेपला	९८.९५	०.३६	०.१७	०.१७	०.०१	०.१३	०.०९	०.०५	०.०६	१.०५
ललितपुर	९८.९५	०.३७	०.१४	०.१८	०.०३	०.११	०.१	०.०४	०.०७	१.०५
भक्तपुर	९९.०२	०.३५	०.२१	०.१४	०.०२	०.१	०.०७	०.०३	०.०७	०.९८
काठमाडौं	९७.६५	०.७९	०.४	०.४१	०.०४	०.३	०.१३	०.०६	०.२१	२.३५
रसुवा	९८.३१	०.६१	०.३५	०.२१	०.०३	०.१९	०.०९	०.०५	०.१४	१.६९
नुवाकोट	९७.६७	०.७६	०.४३	०.३६	०.०४	०.२९	०.१३	०.१२	०.१९	२.३३
धादिङ	९७.९०	०.७१	०.३७	०.३२	०.०३	०.२६	०.१२	०.०८	०.१३	२.०१
मकवानपु	९७.७७	०.६७	०.५४	०.३५	०.०५	०.२४	०.१४	०.०७	०.१८	२.२३
प्रदेश	९८.३७	०.५७	०.३१	०.२४	०.०३	०.१९	०.१	०.०५	०.१२	१.६३
नेपाल	९८.०६	०.७	०.३६	०.३	०.०४	०.२२	०.१२	०.०६	०.१५	१.९४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.१३ अनुपस्थित जनसङ्ख्या

यस प्रदेशमा अनुपस्थित परिवारको सङ्ख्या २,३०,४७४ रहेको छ जुन प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको १८.२ प्रतिशत र नेपालको कुल जनसङ्ख्याको १६.७२ हुन आउँछ। अनुपस्थित जनसङ्ख्याको आँकडाको तुलना गर्दा यस प्रदेशमा जम्मा अनुपस्थित जनसङ्ख्या ३,१२,२०० रहेको छ जसमा २,४८,१०९ पुरुष (७९.५ प्रतिशत) छन् भने ६५,०८९ महिला (२०.५ प्रतिशत) छन् ।

अनुपस्थितिको कारणहरूमा निजी नोकरी (५६.९३ प्रतिशत), अध्ययन (१८.९३ प्रतिशत) र बाँकी अन्य कारणहरू रहेका छन्। महिलातर्फ हेर्दा पनि सबैभन्दा बढी निजी नोकरी र अध्ययनका कारणले अनुपस्थित भएको देखिएको छ । यसैगरी अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र हेर्दा सबैभन्दा बढी मध्यपूर्वमा ३७.३२ प्रतिशत, भारतमा १५.४३ प्रतिशत, आसियानमा १३.८४ प्रतिशत र बाँकी अन्यमा छ । महिलाहरु सबैभन्दा बढी (२६.९३ प्रतिशत) मध्यपूर्वका राष्ट्रमा गएको पाइन्छ। अनुपस्थित जनसंख्याको विस्तृत विवरण तालिका २.२३ मा, अनुपस्थित हुनाका कारणको विवरण तालिका २.२४ मा र अनुपस्थित व्यक्तिहरू गएको राष्ट्रको विवरण तालिका २.२५ मा छ। जिल्ला अनुसारको विवरण अनुसूची २.४ र २.५ मा दिइएको छ ।

तालिका २.२३ अनुपस्थित जनसङ्ख्याको विवरण

जिल्ला	जम्मा	अनुपस्थित परिवार सङ्ख्या	अनुपस्थितजनसङ्ख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला
सिन्धुली	५७,५८१	१२,३५५	१५,२८७	१४,००३	१,२८४
रामेछाप	४३,८८३	८,३४०	११,१९९	९,७४२	१,४५७
दोलखा	४५,६५८	७,५८७	१०,१२१	८,२६६	१,८५५
सिन्धुपाल्चोक	६६,६३५	१३,७७८	१९,७१२	१३,०३५	६,६७७
काभ्रेपलाञ्चोक	८०,६५१	११,७८२	१४,५३१	१२,५६५	१,९६६
ललितपुर	१०९,५०५	१६,५६३	२४,३८६	१७,५७३	६,८१३
भक्तपुर	६८,५५७	७,९९०	१०,२१५	८,०७७	२,१३८
काठमाडौं	४३५,५४४	६९,५२१	९९,८०५	७१,८३७	२७,९६७
रसुवा	९,७४१	२,४२३	३,१२८	२,२३६	८९२
नुवाकोट	५९,१९४	११,०९१	१४,३११	१२,४६६	१,८४४
धादिङ	७३,८४२	१७,०५५	२२,५३७	२०,२०७	२,३३०
मकवानपुर	८६,०४५	१३,५६६	१६,५४७	१४,३७४	२,१७३
चितवन	१३२,३४५	३८,४२३	५०,४२१	४३,७२८	६,६९३
प्रदेश	१,२६९,१४४	२३०,४७४	३१२,२००	२४८,१०९	६४,०८९
प्रदेश %		१८.२%	१००.०%	७९.५%	२०.५%
नेपाल	५,४२३,२९७	१,३७८,६७८	१,९२१,४९४	१,६८४,०२९	२३७,४००
प्रदेश %	२३.४०	१६.७२	१६.२५	१४.७३	२७.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

तालिका २.२४ : अनुपस्थित हुनाको कारण

क्षेत्र	सङ्ख्या	व्यापार	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन	द्वन्द्व	आश्रित	अन्य	नखुलेको	जम्मा
प्रदेश	जम्मा	२,५१५	१७७,७४४	३७,३७०	५९,०८७	४६४	१७,५८८	४,७०८	१२,७२४	३१२,२००
	%	०.८१	५६.९३	११.९७	१८.९३	०.१५	५.६३	१.५१	४.०८	१००.००
	पुरूष	१,९७३	१५२,९५८	३३,४६५	३८,८८४	३५१	७,६९७	३,२२४	९,५५७	२४८,१०९
	%	०.८०	६१.६५	१३.४९	१५.६७	०.१४	३.१०	१.३०	३.८५	१००.००

क्षेत्र	स ङ्ख्या	व्यापार	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन	द्वन्द्व	आश्रित	अन्य	नखुले को	जम्मा
	पुरूष	५४२	२४,७८६	३,९०५	२०,२०३	११३	९,८९१	१,४८४	३,१६७	६४,०९१
	%	०.८५	३८.६७	६.०९	३१.५२	०.१८	१५.४३	२.३२	४.९४	१००.००
नेपाल	पुरूष	११,६८५	१,३६४,६०२	१९२,४८४	११०,५६४	२,६४३	१३१,१०९	२६,६८१	८१,७२६	१,९२१,४९४
	%	०.६१	७१.०२	१०.०२	५.७५	०.१४	६.८२	१.३९	४.२५	१००.००
	पुरूष	९,७७३	१,२७०,५६८	१८१,९५२	७६,८८६	२,२४९	५४,७६४	२०,२३०	६७,६०७	१,६८४,०२९
	%	०.५८	७५.४५	१०.८०	४.५७	०.१३	३.२५	१.२०	४.०१	१००.००
	पुरूष	१,९११	९३,९९३	१०,५२९	३३,६७८	३९४	७६,३४१	६,४५१	१४,१०३	२३७,४००
	%	०.८०	३९.५९	४.४४	१४.१९	०.१७	३२.१६	२.७२	५.९४	१००.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

तालिका २.२५ : अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र

सङ्ख्या	प्रदेश			नेपाल		
	जम्मा	पूरूष	महिला	जम्मा	पूरूष	महिला
भारत	४८,१७३	३८,२६५	९,९०८	७२२,२५५	६०५,८६९	११६,३८६
सार्क राष्ट्र (भारतवाहेक)	३,८९८	३,३२२	५७६	१२,०६८	११००९	१,०५९
आसिएन राष्ट्र	४३,२०१	४१,२१३	१,९८८	२४९,८८९	२४४,४२९	५,४६०
मध्यपूर्व राष्ट्र	११६,५१४	९९,२५६	१७,२५८	७२१,७९१	६७३,१०४	४८,६८७
अन्य एसियाली राष्ट्र	१५,५१५	११,५७८	३,९३७	४४,५६६	३३,२२३	११,३४३
यूरोपियन युनियन राष्ट्र	२६,५८५	१७,०९७	९,४८८	५८,८८२	३८,९१२	१९,९७०
अन्य युरोपियन राष्ट्र	१,३३०	१,००९	३२१	३,६९१	३०१६	६७५
उत्तर अमेरिकी राष्ट्र	३१,८८९	१९,६९६	१२,१९३	४८,०७७	३०,५१९	१७,५५८
दक्षिण अमेरिकी। क्यारिवियन	७७५	६२२	१५३	२,३१५	१८८९	४२६
अफ्रिकी राष्ट्र	१,८५०	१,४६२	३८८	५,१२४	४३०७	८१७
एसिया प्यासिफिक राष्ट्र	१७,५०९	१०,९९९	६,५१०	२७,३६६	१७७,६८	९,५९८
अन्य	१,१०३	८७८	२२५	५,१५८	४५३७	६२१
उल्लेख नभएको	३,८५८	२,७१२	१,१४६	२०,३१२	१५,४४७	४,८६५
जम्मा अनुपस्थित	३१२,२००	२४८,१०९	६४,०९१	१,९२१,४९४	१,६८४,०२९	२३७,४६५

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.१४ बैवाहिक स्थितिको विवरण

यस प्रदेशमा विवाह नभएकाको सङ्ख्या १७,२६,५०२ (३७.६६ प्रतिशत), एकल विवाह गरेकाको सङ्ख्या २५,८२,२८७ (५६.३३ प्रतिशत) छ, बहुविवाह गरेकाको सङ्ख्या ६७,५४४ (१.४७ प्रतिशत) छ भने पुनर्विवाह गर्नेको सङ्ख्या ६७,७५६ (१.४८ प्रतिशत) छ । बिदुर अथवा बिधवाको सङ्ख्या १,२४,३७८ (२.७१ प्रतिशत) छ भने पारपाचुके गर्नेको सङ्ख्या ५,३८४ (०.१२ प्रतिशत) छ र छुट्टिएर बसेकाको सङ्ख्या १०,३०५ (०.२२ प्रतिशत) छ । यी तथ्याङ्कको जिल्लागत तुलना गर्दा पुनर्विवाहको सङ्ख्यामा

बाहेक अन्य सबै विषयमा काठमाडौं जिल्लाकै सङ्ख्या बढी देखिन्छ। बैवाहिक स्थितिको विवरण तालिका २.२६ मा दिइएको छ । वैवाहिक स्थितिको सङ्ख्यात्मक विवरण अनुसुची २.६ मा छ ।

तालिका २.२६ : वैवाहिक स्थितिको विवरण (प्रतिशतमा)

जिल्ला	विवाह नभएका	एकल विवाह	वहु विवाह	पुनर्विवाह	विदुर। विधुवा	पारपाचुके	छुट्टिएको	जम्मा
सिन्धुली	३८.०४	५४.२८	१.८३	२.३६	३.२१	०.१३	०.१४	१००.००
रामेछाप	३८.४३	५४.८८	२.६३	१.१९	२.७२	०.०८	०.०८	१००.००
दोलखा	३६.५७	५४.९	२.०५	२.६	३.५३	०.०९	०.२६	१००.००
सिन्धुपाल्चोक	३४.८३	५७	२.३२	२.३४	३.१५	०.१३	०.२२	१००.००
काभ्रेपलाञ्चोक	३७.०८	५६.६७	२.०५	१.१६	२.८३	०.०७	०.१५	१००.००
ललितपुर	३७.३७	५८.१७	०.८९	०.७३	२.४९	०.१२	०.२२	१००.००
भक्तपुर	३७.१२	५८.१५	०.८६	०.६५	२.९७	०.०७	०.१८	१००.००
काठमाडौं	३९.९८	५६.१७	०.९६	०.४	२.१४	०.१२	०.२४	१००.००
रसुवा	३४.९४	५७.८	१.०७	२.०५	३.७५	०.२	०.१९	१००.००
नुवाकोट	३५.५२	५७.३५	१.८	२.२	२.८५	०.१३	०.१५	१००.००
धादिङ	३५.०५	५५.६६	१.६६	३.५९	३.६३	०.१५	०.२६	१००.००
मकवानपुर	३६.६८	५४.४१	१.४५	३.५	३.४१	०.१५	०.३९	१००.००
चितवन	३५.९७	५६.७९	२.१५	२.०८	२.६४	०.१२	०.२४	१००.००
प्रदेश	३७.६६	५६.३३	१.४७	१.४८	२.७१	०.१२	०.२२	१००.००
नेपाल	३५.६३	५७.४५	१.४४	१.९९	३.१८	०.११	०.१९	१००.००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

२.१५ आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या

नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन, २०१४ का अनुसार प्रदेश को ४२.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या आर्थिक रुपले सक्रिय रहेका छन् जुन नेपालमा ३९.९ प्रतिशत छ । प्रदेशगत हेर्दा प्रदेश २ मा सबैभन्दा कम अर्थात ३१.० प्रतिशत रहेको छ । नेपालमा श्रमिकको औसत वार्षिक उत्पादकत्व रु. १ लाख १८ हजार १०८ रहेको छ । यस प्रदेशको उत्पादकत्व राष्ट्रिय औसतको तुलनामा ५४.३ (१५४.३-१००.०) प्रतिशतले बढी रहेको छ भने प्रदेश ७ को उत्पादकत्व राष्ट्रिय औसतका तुलनामा सबैभन्दा न्यून ६४.६ प्रतिशत रहेका छ । अन्य प्रदेशहरु मध्ये प्रदेश २ बाहेकका प्रदेशको उत्पादकत्व राष्ट्रिय औसत भन्दा कम रहेको छ । आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण तालिका २.२७ मा छ ।

तालिका २.२७ श्रमिकको उत्पादकत्व तथा रोजगारी

प्रदेश	आर्थिक रूपले सकृय	आर्थिक रूपले सकृय प्रतिशत	श्रमिकको उत्पादकत्व (रु.मा)	उत्पादकत्व (राष्ट्रिय तुलनामा)	उत्पादकत्व (काठमाण्डौको तुलनामा)	वैदेशिक रोजगारीमा गएकाको सङ्ख्या (२००८-२०१५)
प्रदेश ३	२,३४८,४५३	४२.५	१८२,२२३	१५४.३	५६.९	४२०,१९३
नेपाल	१,३७२,९७८	३९.९	११८,१०८	१००		१,२४८,४८२
प्रदेश १	१,९४९,१६४	४३.०	११३,५९२	९६.२	३५.५	६१४,७२४
प्रदेश २	१,६७३,१७७	३१.०	१२२,२३३	१०३.५	३८.२	६०८,०६४
गण्डकी	१,२०१,३२०	४३.९	११२,१३४	९४.९	३५.०	३५९,११३
प्रदेश ५	१,६६८,३८३	४०.६	१०३,२१७	८७.४	३२.२	३५२,९१६
कर्णाली	६७१,६९२	४१.४	७६,८१०	६५.०	२४.०	१०१,६५६
प्रदेश ७	१,०५८,५१९	४१.५	७६,२४७	६४.६	२३.८	८६,९६६

स्रोतः नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७५

२.१६ व्यक्तिगत घटना दर्ताको अवस्था

यस प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लामा २०७३ सालमा दर्ता भएका कुल २१३२३० घटनाहरुमध्ये सबैभन्दा बढी जन्म दर्ता १४२५९२ (६६.८७ प्रतिशत) र सबै भन्दा कम सम्बन्ध विच्छेद दर्ता ११२४ (०.५३ प्रतिशत) रहेको छ भने विवाह दर्ता ३२५५५ (१५.२७ प्रतिशत), मृत्यु दर्ता २५४९३ (११.९६ प्रतिशत) र बसाई सराई ११४६ (५.३८ प्रतिशत) छ । यस प्रदेशको १३ जिल्ला मध्येमा सबै भन्दा बढी सम्बन्ध बिच्छेदको दर्ता काठमाण्डौं जिल्लामा (६१० वटा) भएको थियो जुन प्रदेशको कुल सङ्ख्याको ५४.२ प्रतिशत हो । दोस्रो बढी सम्बन्ध बिच्छेदको दर्ता चितवन जिल्लामा ४११ वटा भयो । घटना दर्ता सम्बन्धी विवरण तालिका २.२८ मा छ ।

तालिका २.२८ बार्षिक घटना दर्ताको विस्तृत विवरण

जिल्ला	जन्म दर्ता	मृत्यु दर्ता	विवाह दर्ता	बसाई सराई				सम्बन्ध विच्छेद	जम्मा
				दर्तासङ्ख्या	गएको	आएको	व.स.स सङ्ख्या		
सिन्धुली	२८५१३	२९७१	५१२३	३१६६	४५०१	५५९१	१००९	११	३९७८४
%	७१.६७	७.४७	१२.८८	७.९६	११.३१	१४.०५		०.०३	१००.००
रामेछाप	१४५७४	२३८६	२६३०	४८०	१५७	२४९	४०६	८	२००७८
%	७२.५९	११.८८	१३.१०	२.३९				०.०४	१००.००

जिल्ला	जन्म दर्ता	मृत्यु दर्ता	विवाह दर्ता	वसाई सराई				सम्बन्ध विच्छेद	जम्मा
				दर्तासङ्ख्या	गएको	आएको	व.स.सङ्ख्या		
दोलखा	९२७३	२०२०	१९८१	४५५	८१४	५२३	१३३७	५	१३७३४
%	६७.५२	१४.७१	१४.४२	३.३१				०.०४	१००.००
सिन्धुपाल्चोक	१२९३७	३३६९	२९२८	४०१	८५९	४९०	१३४९	३	१८०३८
%	६७.२९	१८.६८	११.८०	२.२२				०.०२	१००.००
काभ्रेपलाञ्चोक	२९१८२	४४६६	६२३८	१५३५	१५७५	२०९६	३६७१	२८	४१४४९
%	७०.४०	१०.७७	१५.०५	३.७०				०.०७	१००.००
ललितपुर	५४३७	१२३८	१९६५	७६९	३९२	२०९५	२४०७	१७	९४२६
%	५७.६८	१३.१३	२०.८५	८.१६				०.१८	१००.००
भक्तपुर	१७३०	४५५	६५२	१६२	४१०	१६६	५७६	४	३००३
%	५७.६१	१५.१५	२१.७१	५.३९				०.१३	१००.००
काठमाण्डौ	१५१५७	२३९७	३५२८	१५६३	५५४६	१७००	७२४६	६१०	२३२५५
%	६५.१८	१०.३१	१५.१७	६.७२				२.६२	१००.००
रसुवा	९६३	३३४	१६१	१५१	१०७	१८४	२९१	१९	१६२८
%	५९.१५	२०.५२	९.८९	९.२८				१.१७	१००.००
नुवाकोट	४४३८	१४९२	१२१६	४३८	६५४	४१०	१०६४	८	७५९२
%	५८.४६	१९.६५	१६.०२	५.७७				०.११	१००.००
धादिङ	५९४०	६६०	१११२	९४	१५२	१०६	२५८	०	७८०६
%	७६.१०	८.४६	१४.२५	१.२०				०.००	१००.००
मकवानपुर	३३२१	३२१	५३१	१०२	१६२	११४	२७६	०	४२७५
%	७७.६८	७.५१	१२.४२	२.३९				०.००	१००.००
चितवन	११९२८	३३८४	५२९०	२१५१	३३८४	३०९७	६४८१	४११	२३१६४
%	५१.४९	१४.६१	२२.८४	९.२९				१.७७	१००.००
प्रदेश जम्मा	**१४२५९२**	**२५४९३**	**३२५५५**	**११४६६**	**१८६३२**	**१६८२०**	**३५४५**	**११२४**	**२१३२३०**
%	६६.८७	११.९६	१५.२७	५.३८				०.५३	१००.००
नेपाल जम्मा	**७२१३२६**	**११८०६१**	**१८४३२३**	**६८८६३**	**१०४२५**	**१०६८६**	**२११२१**	**२२८३**	**१०९४८**
%	६५.८८	१०.७८	१६.८४	६.२९				०.२१	१००.००
प्रदेश%	**१९.८०**	**२१.६०**	**१७.७०**	**१६.७०**	**१७.९०**	**१५.७०**	**१६.८०**	**४९.२०**	**१९.५०**

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७५

२.१७ शहरीकरण

सहरमा सेवा, सुविधा र अवसरहरू बढी हुने भएकाले मानिसहरूको स्वभाविक रुपमा आर्कषण हुने गर्दछ । नेपालमा शहरीकरणको विकाससँगै नगरपालिकाको संख्यामा बृद्धि भएको छ । नेपालमा २०७१ बैशाख २५ गते सम्म ५८ नगरपालिका र ३९१५ गाविस थिए । २०७२ सालमा नगरपालिकाको संख्या बढेर २१७

पुग्यो । स्थानीय निकाय पुनर्संरचना आयोगको प्रतिवेदन पश्चात नेपाल सरकारले नगरपालिकाको सङ्ख्या २१७ बाट बढाएर २९३ पु-यायो । सन् १९५२ देखि सन् २०१८ सम्मको नगरपालिकाको सङ्ख्या लगायतको विवरण तालिका २.२९मा छ ।

तालिका २.२९ : नगरपालिकाको सङ्ख्या

विवरण	वर्ष							
	१९५२	१९६१	१९७१	१९८१	१९९१	२००१	२०११	२०१८
शहरी जनसंख्या (हजारमा)	२३८	३३६	४६२	९५७	१६९६	३२२८	४५२४	१६५१७
सहर (नगरपालिका) को सङ्ख्या	१०	१६	१६	२३	३३	५८	५८	२९३
शहरी जनसंख्या %	२.९	३.६	४.०	६.४	९.२	१३.९	१७	६२.९५
शहरी सङ्ख्या बृद्धि दर %	-	४.४०	३.२३	७.५५	५.८९	६.६५	३.३७	२६५.१७

स्रोतः केन्द्रिय तथ्याङ् विभाग, २०१४, पपुलेसन मोनोग्राफ, भाग ३ का आधारमा यद्यावधिक गरिएको । नोटः सन् २०१८ को शहरी जनसङ्ख्या सन् २०११ को जनगणनाको आधारमा यतावत राखि विश्लेषण गरिएको छ ।

नेपालका १५ ठूला नगरपालिकाहरूमा ६ महानगरपालिका र ९ वटा उपमहानगरपालिकाहरू पर्दछन् भने यस प्रदेशको १५ ठूला नगरपालिकाहरूमा ३ वटा महानगरपालिका, १ वटा उपमहानगरपालिका र ११ वटा नगरपालिका पर्दछन्। यस प्रदेशको ३ महानगर र १ उपमहानगर गरी ४ वटा नगरपालिकाहरू नेपालका १५ ठूला नगरपालिकाभित्र पर्दछन् । समग्र नेपाल र यस प्रदेशका १५ ठूला नगरपालिकाहरूको विवरण तालिका २.३० मा छ ।

तालिका २.३० नेपाल र प्रदेशका जनसंख्याको आधारमा ठूला १५ नगरपालिकाहरु

समग्र नेपाल		प्रदेश ३	
नगरपालिकाहरूको नाम	**जनसङ्ख्या**	**नगरपालिकाहरूको नाम**	**जनसङ्ख्या**
काठमाडौं महानगरपालिका	९७५४५३	काठमाडौं महानगरपालिका	९७५४५३
पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका	४१४१४१	ललितपुर महानगरपालिका	२८४९२२
ललितपुर महानगरपालिका	२८४९२२	भरतपुर महानगरपालिका	२८०५०२
भरतपुर महानगरपालिका	२८०५०२	हेटौडा उपमहानगरपालिका	१५२८७५
वीरगञ्ज महानगरपालिका	२४०९२२	बुढानिलकण्ठ नगरपालिका	१०७९१८
विराटनगर उपमहानगरपालिका	२१४६६३	गोकर्णेश्वर नगरपालिका	१०७३५१
जनकपुर उपमहानगरपालिका	१५९४६८	टोखा नगरपालिका	९९०३२
घोराही उपमहानगरपालिका	१५६१६४	चन्द्रागिरी नगरपालिका	८५१९८
हेटौडा उपमहानगरपालिका	१५२८७५	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	८३०३६

समग्र नेपाल		प्रदेश ३	
नगरपालिकाहरूको नाम	**जनसङ्ख्या**	**नगरपालिकाहरूको नाम**	**जनसङ्ख्या**
धनगढी उपमहानगरपालिका	१४७७४१	भक्तपुर नगरपालिका	८१७२८
तुल्सीपुर उपमहानगरपालिका	१४१५२८	तारकेश्वर नगरपालिका	८१४४३
ईटहरी उपमहानगरपालिका	१४०५१७	सूर्यविनायक नगरपालिका	७८४९०
नेपालगँज उपमहानगरपालिका	१३८९५१	गोदावरी नगरपालिका	७८३०१
बुटवल उपमहानगरपालिका	१३८७४२	रत्ननगर नगरपालिका	६९८४८
धरान उपमहानगरपालिका	१३७७०५	नागार्जुन नगरपालिका	६७४२०

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको विवरणका आधारमा विश्लेषण

यस प्रदेशमा जिल्लागत रुपमा काठमाण्डौ र भक्तपुरमा शत प्रतिशत जनसङ्ख्या सहरमा बसोबास गर्दछन् भने रसुवामा शहरी बसोबास छैन । यस प्रदेशका नगरपालिकाहरुको जिल्लागत विवरण तालिका २.३१ मा छ।

तालिका २.३१: जिल्लागत रूपमा नगरपालिकाको सङ्ख्या र जनसंख्या

सि.नं.	जिल्लाहरू	कुल स्थानीय तह	नगरपालिका	नगरपालिकाको जनसङ्ख्या	जिल्लाको कुल जनसङ्ख्यामा नगरपालिका जनसङ्ख्याको प्रतिशत
१	सिन्धुली	९	२	१३०३६६	४४.०८
२	रामेछाप	८	२	७४०२८	३६.७५
३	दोलखा	९	२	४७९९५	२५.८७
४	सिन्धुपाल्चोक	१२	३	११८५४४	४१.१९
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१३	६	२३४५६०	६२.५१
६	ललितपुर	६	३	४२५३९५	९२.९६
७	भक्तपुर	४	४	२९८६८४	१००
८	काठमाडौं	११	११	१६९९२८८	१००
९	रसुवा	५	०	०	०
१०	नुवाकोट	१२	२	९४२३९	३४.१७
११	धादिङ्	१३	२	८९५४४	२६.६२
१२	मकवानपुर	१०	२	१९४४९८	४६.३८
१३	चितवन	७	६	५४२९७६	९५.६०
जम्मा		११९	४५	३९५०११७	७२.५७
प्रदेशको कुल जनसङ्ख्या				५४४२९८४	
प्रदेशको शहरी जनसङ्ख्या (प्रतिशतमा)				७२.५७	

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको विवरणका आधारमा विश्लेषण

आधारभूत तथ्याङ्क

विवरण	प्रदेश	नेपाल
क्षेत्रफल वर्ग कि.मि.	२०,३००	१४७,१८१
जनसंख्या	५,५२९,४५२	२६,४९४,५०४
पुरुष	२,७४७,६३३	१२,८४९,०४१
महिला	२,७८१,८१९	१३,६४५,४६३
घरधुरी संख्या	१,२७०,७९७	५,४२७,३०२
लैङ्गिक अनुपात	९८.८	९४.२
जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मि.	२७२	१८०
जनसंख्या बृदीदर (%)	१.९१	१.३५
पुरुष शाक्षरता	८२.८२	७५.१४
महिला शाक्षरता	६७.०४	५७.३९
औसत आयु वर्ष	७०	६९
HDI	०.५५९	०.४९०

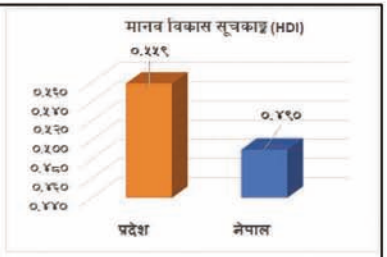

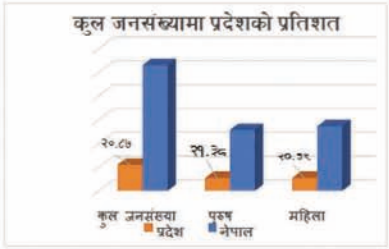

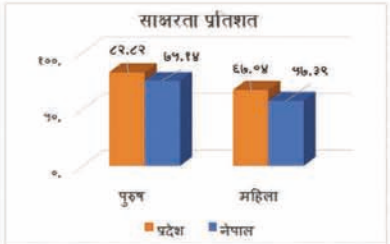

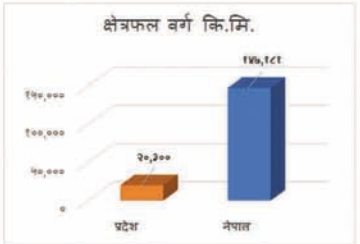

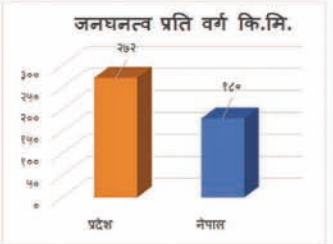

परिच्छेद तीन : कृषि, वन र भूमि व्यवस्था

३.१ कृषि

नेपालको आर्थिक सम्वृद्धि कृषि क्षेत्रको दीगो विकाससँग जोडिएको छ । कूल ग्रार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान करिव ३० प्रतिशत भए पनि यसले आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको ६६ प्रतिशत जनशक्तिलाई रोजगारी प्रदान गर्दछ। रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न, जनताको आयस्तर बढाउन र खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चतता गर्न कृषि क्षेत्रले महत्त्वपूर्ण योगदान गरिरहेको छ ।

३.१.१ कृषि चलन[१] अन्तर्गत क्षेत्रफल तथा कित्ताको विवरण

राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ अनुसार कृषक परिवारले उपभोग गरेको जग्गाको क्षेत्रफल यस प्रदेशमा ३,२८,२९७.४ हेक्टर र नेपालमा २५,२५,६३९.२ हेक्टर छ। यसैगरी, जम्मा कित्ता[२] सङ्ख्या यस प्रदेशमा १८,७४,१६८ कित्ता र नेपालमा १,२०,९६,४१७ कित्ता छ । यसैगरी औसत कित्ताको क्षेत्रफल यस प्रदेशमा २.८ हेक्टर र नेपालमा ३.२ हेक्टर छ। कृषि चलन र कित्ता सम्बन्धी विवरण तालिका ३.१ मा छ।

तालिका ३.१ : प्रदेश अनुसार कृषि चलनको क्षेत्रफल र कित्ताको विवरण

प्रदेश	कृषि चलनको				कृषिचलनको जम्मा कित्ता सङ्ख्या	कित्ताको औसत क्षे.फ.(हे.)
	सङ्ख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)				
		खेत	बारी	जम्मा		
प्रदेश ३	६५८७७६	१३६८७२.१	१९१४२५.३	३२८२९७.४	१८७४१६८	२.८
नेपाल	३८३१०९३	१५८४२०८.३	९४१४३०.९	२५२५६३९.२	१२०९६४१७	३.२
प्रदेश १	७१७१४८	३६९६३४.४	२३२८३८.१	६०२४७२.५	१६७९२६८	२.३
प्रदेश २	६७२९२७	५०८७२९.५	३२५३८.९	५४१२६८.४	२२२०८३९	३.३
गण्डकी	४१३३००	८४२८६.०	१२५५१२.३	२०९७९८.२	१४४५४९३	३.५
प्रदेश ५	६९७२९३	३१३००९.१	१७१६६९.०	४८४६७८.०	२२८३१२८	३.३
कर्णाली	२६१७७०	३५८५८.२	१०५८३६.८	१४१६९४.९	१०६७४७२	४.१
प्रदेश ७	४०९८७९	१३५८१९.१	८१६१०.७	२१७४२९.७	१५२६०४८	३.७

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ बाट विश्लेषित

[१]कृषिचलन(Agricultural Land Holding)भन्नाले एक व्यक्तिको मातहत वा रेखदेखमा रहेको कृषि उत्पादनको एक इकाइ वा जमिनलाई जनाउँछ । यसमा आफ्नो हक वा अर्काको हकको भएपनि आंशिक वा पूर्णरुपमा कृषिको उत्पादनको हेतुले उपभोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पर्दछ ।

[२]Land Parcel

३.१.२ जग्गाको उपयोग अनुसारको क्षेत्रफल

राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ अनुसार जग्गाको उपयोग हेर्दा प्रदेश नं. ३ मा जम्मा कृषिचलनको क्षेत्रफलमध्ये खेतियोग्य जग्गा ८६.९४ प्रतिशत अर्थात २७८५९८ हेक्टर जग्गामा अस्थायी बाली लागेको देखिन्छ । त्यसैगरी स्थायी बाली लागेको ३.३७ प्रतिशत अर्थात् ११०६४.९ हेक्टर , काठे तथा जंगलले ढाकेको ३.२९ प्रतिशत र बाँकी अन्यमा छ । तलको तालिका ३.२ मा प्रदेश ३ र नेपालको जग्गाको उपयोग अनुसारको जग्गाको कृषि चलन संख्या र क्षेत्रफल दिइएको छ । प्रदेशगत तुलनात्मक विवरण अनुसूची ३.१ मा छ।

तालिका ३.२ जग्गाको उपयोग अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

विवरण		प्रदेश ३	नेपाल
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	कृषि चलन	६५१४९९	३७२३१२७
	क्षे (हे.)	२७८५९८	२१२३२९६.९
	%	९७.६१	९८.१८
अस्थायी बाँझो	कृषि चलन	५५७२१	२८६६७३
	क्षे (हे.)	६८२५.८	३९४५४.२
	%	२.३९	१.८२
जम्मा खेतियोग्य जग्गा	कृषि चलन	६५१९५५	३७२४६५०
	क्षे (हे.)	२८५४२३	२१६२७५१.१
	%	८६.९४	८५.६३
स्थायी बाली लागेको जग्गा	कृषि चलन	१००७७७	८८४००१
	क्षे (हे.)	११०६४.९	१६८४५६.५
	%	३.३७	६.६७
स्थायी चरीचरण भएको जग्गा	कृषि चलन	२२३८६	१५३२७३
	क्षे (हे.)	४०९५.७	२९३१०.३
	%	१.२५	१.१६
काठे तथा जंगलले ढाकेको जग्गा	कृषि चलन	६९७६५	३३३५७७
	क्षे (हे.)	१०८१५.९	५४८९०
	%	३.२९	२.१७
पोखरी	कृषि चलन	३०२१	२४०७८
	क्षे (हे.)	२८७.४	३२१२.२
	%	०.०९	०.१३
अन्य जग्गा	कृषि चलन	६४८३५६	३७४७१४२
	क्षे (हे.)	१६६१०.१	१०७०१९.१
	%	५.०६	४.२४
जम्मा कृषि चलन जग्गा	कृषि चलन	६५८७७६	३८३१०९३
कृषि चलनको जम्मा क्षेत्रफल	क्षे (हे.)	३२८२९७.४०	२५२५६३९.२
	%	१००	१००

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ बाट विश्लेषित

३.१.३ स्वामित्व अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

यस प्रदेशमा स्वामित्वको आधारमा कुल कृषि चलनमध्ये एकल स्वामित्वमा आफ्नै (जग्गा र पशुपंक्षीको आधारमा) कृषि चलन सङ्ख्या ५,७०,६५३, भाडाको कृषि चलन सङ्ख्या ६,९९३ र एकभन्दा बढी स्वामीत्वको आधारमा कृषि चलन सङ्ख्या ७९,५१० छ । क्षेत्रफल अनुसार एकल स्वामित्वको आफ्नै २,८०,८०४.२ हेक्टर,, भाडामा लिएका १,७७८.५ हेक्टर तथा एक भन्दा बढी स्वामित्वको आफ्नै २,३२३.० हेक्टर, भाडामा लिएको २०,९०४.६ हेक्टर र अन्य १,३२८.१ हेक्टर छ । प्रदेशको जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण तालिका ३.३ मा छ। प्रदेशगत तुलनात्मक विवरण अनुसूची ३.२ मा छ।

तालिका ३.३: स्वामित्व अनुसार जग्गाको क्षेत्रफल

विवरण			प्रदेश ३	नेपाल
एकल स्वामीत्व	आफ्नै	कृषि चलन	५७०६५४	३२४१८८१.२
		क्षे.फ.(हे.)	२८०८०४	२०१४२६५.९
		प्रतिशत	८५.५	७९.८
	भाडामा लिएको	कृषि चलन	६९२२.९	३४९८४.३
		क्षे.फ.(हे.)	१७७८.५	२४४१५.६
		प्रतिशत	०.५	०.१
	अन्य	कृषि चलन	१६८९.४	१३३९८.५
		क्षे.फ.(हे.)	२५१.९	२३५८.५
		प्रतिशत	०.१	०.१
एकभन्दा बढी स्वामीत्व	कृषि चलन सङ्ख्या		७९५१०	५४०८२९
	आफ्नै क्षे.फ.(हे.)		२३२३०	२१४७४५
	प्रतिशत		७.१	८.५
	भाडाको क्षे.फ.(हे.)		२०९०५	२६३१७२.२
	प्रतिशत		६.४	१०.४
	अन्य क्षे.फ.(हे.)		१३२८.१	६६८२
	प्रतिशत		०.४	०.३
जम्मा	कृषि चलन		६५८७७६	३८३१०९३
	क्षे.फ.(हे.)		३२८२९७	२५२५६३९.२
	प्रतिशत		१००.०	१००.०

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ बाट विश्लेषित

राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ अनुसार यस प्रदेशमा सिंचाई हुने जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल १,१३,९७३.९ हेक्टर छ । यो खेती भएको कुल जग्गाको ३४.७२ प्रतिशत हो । यस प्रदेशमा खेती भैरहेको ६५.२८ प्रतिशत जमीनमा सिँचाई सुविधा पुगेको छैन। नेपालको कुल कृषि चलनको ५२ प्रतिशत भूमी सिंचित छ । प्रदेशगत रुपमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै प्रदेश २ मा ७६.५३ प्रतिशत र कम कर्णाली प्रदेशमा २६.११ प्रतिशत सिंचित जग्गा छ । प्रदेश ३ मा सिंचित जग्गाको क्षेत्रफल मध्ये सिंचाईको स्रोत अनुसार नदी/तलाउ (स्वतः वहाब) बाट ६२.८५ प्रतिशत, बाँध रिजर्भ्वायरबाट १८.२६ प्रतिशत र बाँकी अन्य स्रोतबाट जग्गा सिंचित हुन्छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका ३.४, ३.५ र ३.६ मा छ ।

तालिका ३.४: प्रदेश अनुसार सिंचित जग्गाको क्षेत्रफल

विवरण	जम्मा		सिंचित		
	कृषिचलन	क्षेत्रफल (हे.)	कृषिचलन	क्षेत्रफल (हे.)	सिँचित जमिनको प्रतिशत
प्रदेश ३	६५८७७६	३२८२९७.४	३७८४१३	११३९७३.७	३४.७२
नेपाल	**३८३१०९३**	**२५२५६३९.२**	**२४७२२९६**	**१३१३४०६.३**	५२.००
प्रदेश १	७१७१४८	६०२४७२.५	४२०६७९	२९५६५३.५	४९.०७
प्रदेश २	६७२९२७	५४१२६८.४	५२५९६१	४१४२२१.७	७६.५३
गण्डकी	४१३३००	२०९७९८.२	२५१५५५	७७३५९.४	३६.८७
प्रदेश ५	६९७२९३	४८४६७८.०	४३५७४६	२४७७१३.८	५१.११
कर्णाली	२६१७७०	१४१६९४.९	१५००३६	३७२१२.४	२६.२६
प्रदेश ७	४०९८७९	२१७४२९.७	३०९९०५	१२७२७१.९	५८.५३

स्रोत:राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ बाट विश्लेषित

तालिका ३.५ सिंचाइको स्रोत अनुसार कृषि चलन र क्षेत्रफल

सिँचाईको स्रोत	कृषि चलन सङ्ख्या	क्षेत्रफल (हे.)	सिँचित क्षेत्रको प्रतिशत
नदी। तलाउ। स्वतःवहाव	२५०२३०.०	७१६२८.१	६२.८५
नदी। तलाउ। तान्नुपर्ने	२०६७४.०	४०४७.०	३.५५
बाँध। रिजर्भ्वायर	५४९८५.०	२०८११.९	१८.२६
ट्युबवेल। बोरिङ	४२८३७.०	९२७८.८	८.१४
अन्य	३६६३५.०	६८२१.२	५.९८
मिश्रित	४२५७.०	१३८६.८	१.२२
जम्मासिंचित क्षेत्र	३७८४१३.०	११३९७३.७	३४.७२
असिँचितक्षेत्र	२८०३६३.०	२१४३२३.७	६५.२८
कुलजम्मा	६५८७७६.०	३२८२९७.४	१००.००

स्रोत: राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ बाट विश्लेषित

तालिका ३.६ जिल्लाहरुको क्षेत्रफल तथा सिंचित क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	जम्मा क्षेत्रफल (हे)	कृषियोग्य जमिनको क्षेत्रफल (हे)	सिँचाईयोग्य जमिन	सिँचाई पूर्वाधार विकास भएको कुल क्षेत्रफल (हे)	हाल सिँचित क्षेत्रफल (हे)
१	सिन्धुली	२४८६१९	३४३३३	२०६५२	१४६७८	१४६५८
२	रामेछाप	१५६५३९	३२२७६	४२४८	३६८७	३६४५
३	दोलखा	२१४८८५	२४०४२	४९११	४३१२	४०८७
४	सिन्धुपाल्चोक	२४९२१३	३३८२०	१२२७६	८५२२	८३४२
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१३९४३७	२९९२१	७९५८	६०३१	५८१४
६	ललितपुर	३९६३७	११०६८	७४२५	३२७१	३२७१
७	भक्तपुर	१२३५९	७२२३	६२७४	२१५८	२१५८
८	काठमाडौं	४१३२८	१७१०४	१४०६९	३१२१	३१२१
९	रसुवा	१५०११५	१२४५८	३५७३	२६४२	२४८७
१०	नुवाकोट	११९३२७	४५२२६	१५०४७	५५२१	५२३६.५
११	धादिङ	१९०६६४	३६१९०	१०८३९	७७४२	६३४६
१२	मकवानपुर	२४४३२३	३५७७६	२३५०२	१४४२५.५	१३२३२.५
१३	चितवन	२२३९९७	४४५३७	४१९६३	३९६१९.५	३५०८६.५
	जम्मा	२०३०४४३	३६३९७४	१७२७३७	११५७३०	१०७४८५

स्रोतः सिँचाई विभाग, २०७२

सिँचाई सुविधा पुगेको कुल क्षेत्रफल मध्ये सतह सिँचाई प्रणालीबाट ९७४९३ हेक्टर जमिनमा सिँचाई सुविधा पुगेको छ भने भूमिगत सिँचाई प्रणालीबाट ९९९१.५ हेक्टर जमिनमा सिँचाई सुविधा पुगेको छ। सतह र भूमिगत सिँचाई सम्बन्धी जिल्लागत विवरण तालिका ३.७ मा छ ।

तालिका ३.७: जिल्लाहरुको सतह एवं भूमिगत सिंचाइको अवस्था

क्र.सं.	जिल्ला	सतह सिँचाई प्रणालीबाट सिँचित क्षेत्रफल (हे.)	भूमिगत। ट्युबवेल सिँचाई प्रणालीबाट सिँचित क्षेत्रफल (हे.)	हाल सिँचित क्षेत्रफल (हे)
१	सिन्धुली	१४३७९	२७९	१४६५८
२	रामेछाप	४०८७	०	४०८७
३	दोलखा	३६४५	०	३६४५
४	सिन्धुपाल्चोक	८३४२	०	८३४२

क्र.सं.	जिल्ला	सतह सिँचाई प्रणालीबाट सिँचित क्षेत्रफल (हे.)	भूमिगत। ट्युबवेल सिँचाई प्रणालीबाट सिँचित क्षेत्रफल (हे.)	हाल सिँचित क्षेत्रफल (हे)
५	काभ्रेपलाञ्चोक	५७३६.५	७७.५	५८१४
६	ललितपुर	३२५८.५	१२.५	३२७१
७	भक्तपुर	२१२३	३५	२१५८
८	काठमाडौं	३०९६	२५	३१२१
९	रसुवा	२४८७	०	२४८७
१०	नुवाकोट	५०१९	२१७.५	५२३६.५
११	धादिङ	६३३३.५	१२.५	६३४६
१२	मकवानपुर	१२४८१	७५१.५	१३२३२.५
१३	चितवन	२६५०५.५	८५८१	३५०८६.५
	जम्मा	९७४९३	९९९१.५	१०७४८४.५

स्रोतः सिँचाई विभाग, २०७२

३.१.५ उत्पादन र उत्पादकत्व

नेपालमा खेती गर्रिदै आएको जमिन बाँझो छाड्ने क्रम बढ्दै छ । स्वदेश र बिदेशमा रोजगारीको अवसर प्राप्त भएपछि खेती गरेर खानु भन्दा किनेर खाने अभ्यास बढ्दै गएको छ ।कृषिमा संलग्न मानिसहरु निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीमा निर्भर रहेकाले उनीहरुको आर्थिक स्थितिमा सुधार आउन सकेको छैन । कृषिमा निर्भर परिवारको उत्पादन आकाशे पानीमा भर पर्नुपर्ने, कृषिमा सरकारको लगानी पर्याप्त नहुने, सरकारको लगानी वास्तविक किसानसम्म थोरैमात्र पुग्ने, उन्नत विउ विजन र प्राविधिक सरसल्लाहको अभाव आदि कारणले गर्दा कृषि उत्पादनमा बृद्धि हुन सकेको छैन ।

कृषि विकास मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार यस प्रदेश र नेपालको कृषि उत्पादन खासगरी धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ, नगदेवाली, मास चना, भटमासको उत्पादन तथा उत्पादकत्व तुलना तल प्रस्तुत छ ।

क. प्रमुख खाधान्नको उत्पादन तथा उत्पादकत्व

धान र मकै

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल ५२,३०,३२७ मेट्रिक टन धान उत्पादन भएकोमा प्रदेश ३ मा मात्र कुल ५,१०,८९६ मेट्रिक टन धान उत्पादन भएको छ । यो आँकडा कुल उत्पादनको ९.८५

हो। नेपालमा धानको उत्पादकत्व ३,३६९ के.जी प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको धानको उत्पादकत्व भने ३,६१८ के.जी प्रति हेक्टर छ। यो आँकडा नेपालको औसत उत्पादकत्व भन्दा २४९ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल २३,००,१२१ मेट्रिक टन मकै उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा कुल ५,३१,७६२ मेट्रिक टन मकै उत्पादन भयो ।यो आँकडा कुल मकै उत्पादनको २३.१ प्रतिशत हो । नेपालमा मकैको उत्पादकत्व २,५५५ के.जी प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मकैको उत्पादकत्व भने २,८२६ के.जी प्रति हेक्टर छ । यो आँकडा नेपालको औसत उत्पादकत्व भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । प्रमुख खाधान्नको उत्पादन लगयातका विवरण तालिका ३.८ मा छ ।

तालिका ३.८: धान र मकैको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	धान			मकै		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	१४,९००	५३,०६८	३,५६२	२४,८१५	७०,२२६	२,८३०
२	रामेछाप	९,३०७	२७,०१०	२,९०२	२१,०४५	५४,४४२	२,५८७
३	दोलखा	३,०८५	७,७१३	२,५००	५,८००	१४,९६०	२,५७९
४	सिन्धुपाल्चोक	१२,३००	२८,५४३	२,३२१	२३,६५०	५९,१२५	२,५००
५	काभ्रेपलाञ्चोक	११,४१०	३७,५२०	३,२८८	२३,७००	६५,६३०	२,७६९
६	ललितपुर	४,६८०	१८,८०४	४,०१८	८,५८९	२७,४८५	३,२००
७	भक्तपुर	४,३५२	२०,५२३	४,७१६	१,९७०	७,४७१	३,७९२
८	काठमाडौं	७,१३०	२८,९७५	४,०६४	९,८८०	३४,९३०	३,५३५
९	रसुवा	१,२७५	३,७८७	२,९७०	२,४२०	५,४१२	२,२३६
१०	नुवाकोट	१७,८९२	७३,६६८	४,११७	१६,९१७	५४,१३५	३,२००
११	धादिंग	१४,३६७	६०,८३१	४,२३४	१९,३०५	४९,९३७	२,५८७
१२	मकवानपुर	११,२०५	४१,४५८	३,७००	२४,५५५	६८,७५९	२,८००
१३	चितवन	२९,३००	१०८,९९६	३,७२०	५,५००	१९,२५०	३,५००
	प्रदेश	१४१,२०३	५१०,८९६	४६,११२	१८८,१४६	५३१,७६२	३८,११७
	नेपाल	१,५५२,४६९	५,२३०,३२७	३,३६९	९००,२८८	२,३००,१२१	२,५५५
	प्रदेश %	९.१	९.८		२०.९	२३.१	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

कोदो र फापर

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल ३,०६,७०४ मेट्रिक टन कोदो उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा कुल ६७,४७८ मेट्रिक टन कोदो उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको २२ प्रतिशत हो। नेपालमा कोदोको उत्पादकत्व १,१६४ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको कोदोको उत्पादकत्व भने १,१४७ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यो अङ्क नेपालको औसत भन्दा १७ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो। त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल १२,०३९ मेट्रिक टन फापर उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल २,६८७ मेट्रिक टन फापर

उत्पादन भयो जुन कुल फापर उत्पादनको २३.१ प्रतिशत हो। नेपालमा फापरको उत्पादकत्व १,०८६ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको फापरको उत्पादकत्व भने १,०३६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ५० के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो। यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.९ मा छ।

तालिका ३.९: कोदो र फापरको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	कोदो			फापर		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	११,६३५	१२,४७१	१,०७२	५४२	४९८	९१९
२	रामेछाप	४,९९१	५,५४२	१,११०	१९	१९	१,०००
३	दोलखा	३,६००	४,६८०	१,३००	९९५	१,१४४	१,१५०
४	सिन्धुपाल्चोक	१६,५४५	२१,२००	१,२८१			
५	काभ्रेपलाञ्चोक	३,५५०	४,०८०	१,१४९	६७१	६५०	९६९
६	ललितपुर	५६०	५६०	१,०००	५०	४९	९८०
७	भक्तपुर	११०	१३२	१,२००			
८	काठमाडौं	६५५	६५५	१,०००	५	५	१,०००
९	रसुवा	८९५	९१३	१,०२०			
१०	नुवाकोट	५,१२५	६,१४०	१,१९८	२००	२०१	१,००५
११	धादिंग	६,९३०	६,२६४	९०४			
१२	मकवानपुर	२,६६५	३,२५१	१,२२०	१८५	१९५	१,०५४
१३	चितवन	१,४९०	१,४९०	१,०००	२०	२२	१,१०५
	प्रदेश	५८,७५१	६७,३७८	१,१४७	२,६८७	२,७८३	१,०३६
	नेपाल	२६३,५९६	३०६,७०४	१,१६४	११,०९०	१२,०३९	१,०८६
	प्रदेश %	२२.३	२२.०		२४.२	२३.१	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

गहुँ र जौ

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल १८,७९,१९१ मेट्रिक टन गहुँ उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल १,६१,२१२ मेट्रिक टन गहुँ उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको ८.६ प्रतिशत हो । नेपालमा गहुँको उत्पादकत्व २५५४ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको गहुँको उत्पादकत्व भने २८२५ के.जी.

प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल ३०,५१० मेट्रिक टन जौं उत्पादन भयो भने यस प्रदेशमा कुल २,४९० मेट्रिक टन जौं उत्पादन भयो जुन कुल जौं उत्पादनको ८.२ प्रतिशत हो । नेपालमा जौं को उत्पादकत्व १,११५ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको जौंको उत्पादकत्व भने १,२४६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १३१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । यस सम्बन्धी विवरण तालिका ३.१० मा छ ।

तालिका ३.१०: गहुँ र जौंको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.),उत्पादन (मेट्रिक टन), त्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र. सं.	जिल्ला	गहुँ			जौं		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	५,५५०	१५,१२५	२,७२५	४५	६५	१,४४४
२	रामेछाप	३,८५२	८,१८९	२,१२६	७५	८५	१,१३३
३	दोलखा	४,१३०	७,१७९	१,७३८	१६५	१७५	१,०६१
४	सिन्धुपाल्चोक	६,९१५	८,२७४	१,१९७	१९८	२०५	१,०३५
५	काभ्रेपलाञ्चोक	८,८२५	२४,१७७	२,७४०	४०५	६००	१,४८१
६	ललितपुर	२,८००	९,८००	३,५००	४५	५५	१,२२२
७	भक्तपुर	२,५००	११,५००	४,६००	२०	३५	१,७५०
८	काठमाडौं	३,४००	१३,४८०	३,९६५	३	४	१,२५८
९	रसुवा	७२०	१,२६३	१,७५४	२८८	३३६	१,१६५
१०	नुवाकोट	४,१५८	१४,३०६	३,४४१	१७०	१९८	१,१६५
११	धादिंग	४,७९८	१२,८२०	२,६७२	२८९	३५०	१,२११
१२	मकवानपुर	३,९०५	१२,९८०	३,३२४	२७५	३४८	१,२६५
१३	चितवन	५,५२०	२२,११९	४,००७	२०	३४	१,७००
	प्रदेश	५७,०७३	१६१,२१२	२,८२५	१,९९८	२,४९०	१,२४६
	नेपाल	७३५,८५०	१,८७९,१९१	२,५५४	२७,३७०	३०,५१०	१,११५
	प्रदेश %	७.८	८.६		७.३	८.२	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

ख. नगदे बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व

तेलहन बाली र आलु

आर्थिक वर्ष ०७३/०७४ मा नेपालमा कुल २,३१,९०१ मेट्रिक टन तेलहनबाली उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ३१,८६९ मेट्रिक टन तेलहनबाली उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको १३.७ प्रतिशत हो। नेपालमा तेलहनबालीको उत्पादकत्व १,०३१ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको सो बालीको उत्पादकत्व भने १,००० के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ३१ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो। त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल २६,९१,०३७ मेट्रिक टन आलु उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र

कुल ६,५६,७८९ मेट्रिक टन आलु उत्पादन भयो जुन कुल आलु उत्पादनको २४.४ प्रतिशत हो । नेपालमा आलुको उत्पादकत्व १३,८६३ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको आलुको उत्पादकत्व १५,६१६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १७८० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । तेलहन बाली लगायतका विवरण तालिका ३.११ मा छ ।

तालिका ३.११: तेलहनबाली र आलुको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र. सं.	जिल्ला	तेलहनवाली			आलू		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	५,३१५	४,९४८	९३१	३२३	४,८८०	१५,१०८
२	रामेछाप	८५५	८२४	९६४	३,२५८	४०,४०९	१२,४०३
३	दोलखा	३३२	२६८	८०७	३,०००	५४,०००	१८,०००
४	सिन्धुपाल्चोक	८३०	७६६	९२३	५,१८५	६३,८०९	१२,३०७
५	काभ्रेपलाञ्चोक	४,३५७	४,०१२	९२१	९,७४५	१८५,८५९	१९,०७२
६	ललितपुर	३,२३१	३,३७३	१,०४४	९९०	१८,९३०	१९,१२१
७	भक्तपुर	–	–		१,१५३	२१,४८७	१८,६३५
८	काठमाडौं	९३०	९६७	१,०४०	३,०००	१९,५५०	६,५१७
९	रसुवा	५७	४३	७५४	२,५०९	३५,८९८	१४,३०८
१०	नुवाकोट	७८२	७२६	९२८	४,३८०	७५,९१४	१७,३३२
११	धादिंग	६१५	५००	८१३	१,६५९	२६,०२३	१५,६८६
१२	मकवानपुर	१,७८०	१,७०४	९५७	४,९३९	७३,५८७	१४,८९९
१३	चितवन	१२,८००	१३,७३९	१,०७३	१,९१८	३६,४४२	१९,०००
	प्रदेश	३१,८८४	३१,८६९	१,०००	४२,०५९	६५६,७८९	१५,६१६
	नेपाल	२२४,८२४	२३१,९०१	१,०३१	१९४,११५	२,६९१,०३७	१३,८६३
	प्रदेश %	१४.२	१३.७	९६.९	२१.७	२४.४	११२.६

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

ग. अन्य तेलजन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्व

तोरी र सर्स्यु

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल १,५९,७१० मेट्रिक टन तोरी उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल २८,५४२ मेट्रिक टन तोरी उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको १७.९ प्रतिशत हो । नेपालमा तोरीको उत्पादकत्व ९९६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको तोरीको उत्पादकत्व भने १,०७१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ७५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । त्यसैगरी, सोही आ.व.मा कुल १४,१०८ मेट्रिक टन सर्स्यु उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल १,४८५ मेट्रिक टन सर्स्यु

उत्पादन भयो जुन कुल सर्स्यु उत्पादनको १०.५५ प्रतिशत । नेपालमा सर्स्युको उत्पादकत्व १,०३७ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको सर्स्युको उत्पादकत्व भने १,०११ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा २६ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो । यस सम्बन्धी विवरण तालिका ३.१२ मा छ ।

तालिका ३.१२: तोरी र सर्स्युको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	तोरी			सर्स्यु		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	४,५५०	४,०९५	९००	३५६	३९२	१,१०१
२	रामेछाप	५१०	४१३	८०९	२८२	२६४	९३६
३	दोलखा	३२५	२६०	८००	–	–	
४	सिन्धुपाल्चोक	६२०	५५८	९००	३०	२७	९१०
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२,५६५	२,९०६	१,१३३	३४९	३४९	१,०००
६	ललितपुर	२,८८०	३,०२४	१,०५०	३२०	३२०	१,०००
७	भक्तपुर	५	६	१,२००			
८	काठमाडौं	५३०	६६७	१,२५८			
९	रसुवा	४९	३६	७३५	५	५	९००
१०	नुवाकोट	३७८	३५९	९५०	११	१०	९०९
११	धादिंग	३२५	२९८	९१७	७०	६३	९००
१२	मकवानपुर	१,७७५	१,७०४	९६०	–	–	
१३	चितवन	१२,१५०	१४,२१७	१,१७०	४५	५५	१,२२२
प्रदेश		२६,६६२	२८,५४२	१०७१	१,४६८	१,४८५	१०१२
नेपाल		१६०४०५	१५९७१०	९९६	१३६०१	१४१०८	१०३७
प्रदेश (%)		१६.६२	१७.८७			१०.५८	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

घ. नगदेबाली तथा उत्पादकत्व

कफी

आर्थिक वर्ष ०७३/०७४ मा नेपालमा कुल ४६६ मेट्रिक टन कफी उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल १३९ मेट्रिक टन कफी उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको २९.८ प्रतिशत हो । नेपालमा कफीको उत्पादकत्व १७६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको कफीको उत्पादकत्व भने १७९ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ३ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.१३ मा छ ।

तालिका ३.१३: कफीको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	वाली लगाएको क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन हरियो वीन(मे.ट.)	उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)	कृषक परिवार
१	सिन्धुपाल्चोक	१३०	२१	१६२	१,५८०
२	काभ्रेपलाञ्चोक	१९३	२८	१४५	३,२६६
३	ललितपुर	१३०	२८	२१५	९८१
४	रसुवा	४४	१२	२७३	३६२
५	नुवाकोट	१७८	३०	१६९	१,३८०
६	धादिङ	७३	१२	१६४	७२९
७	मकवानपुर	३०	८	२६७	८१३
	प्रदेश	७७८	१३९	१७९	९,१११
	नेपाल	२६४६	४६६	१७६	३२६२९
	प्रदेश -%_	२९.४	२९.८	७९१.७	२७.९

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

अलैंची, अदुवा र लसुन

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल ६,५२१ मेट्रिक टन अलैंची उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल २३७ मेट्रिक टन अलैंची उत्पादन भयो जुन कुल उत्पादनको ३.६ प्रतिशत हो । नेपालमा अलैंचीको उत्पादकत्व ५२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको अलैंचीको उत्पादकत्व भने ६२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १०० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल २७९५०४ मेट्रिक टन अदुवा उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ३६,०२७ मेट्रिक टन अदुवा उत्पादन भयो जुन कुल अदुवा उत्पादनको १२.९ प्रतिशत हो । नेपालमा अदुवाको उत्पादकत्व १२,३४१ के.जी. प्रति हेक्टर छ । प्रदेश ३ को अदुवाको उत्पादकत्व भने ११,८७४ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ४६७ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो ।

त्यसैगरी सोही आ.व.मा नेपालमा कुल ५६,६६८ मेट्रिक टन लसुन उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा भने कुल १०,३८९ मेट्रिक टन लसुन उत्पादन भयो जुन कुल लसुन उत्पादनको १८.३ प्रतिशत हो । नेपालमा लसुनको उत्पादकत्व ६,९८२ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको लसुनको उत्पादकत्व भने ७,५७७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ५९५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.१४ मा छ ।

तालिका ३.१४: अलैंची, अदुवा र लसुनको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र. सं.	जिल्ला	अलैंची				अदुवा			लसुन		
		जम्मा क्षेत्रफ	उत्पादनशिल क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	३१	२७	१४	५१९	६७१	८,३४४	१२,४३			
२	रामेछाप	९०	६८	२८	४०५	८५	१,५३०	१८,००	६९	२२१	३,२०३
३	दोलखा	६५३	१००	४८	४८०	६०	६००	१०,००	२०	१४०	७,००
४	सिन्धुपाल्चो	१५१	५०	४०	८००	५६८	५,६८०	१०,००	२८५	२,२८	८,००
५	काभ्रेपलाञ्चो	६८	५९	६१	१,०३	६९	७२५	१०,५०	५९५	५,६०५	९,४२
६	ललितपुर	११	३	३	८३३	१२०	१,३००	१०,८३	१०	१०	१,००
७	भक्तपुर	२	–	–		१०७	१,६३६	१५,२६	४९	४०४	८,२४
८	काठमाडौं	४	३	१	३३३	५	१००	२०,०० ०	२	३२	१६,०० ०
९	रसुवा	५	४	२	३७५	२०३	१,३२०	६,५०२	९८	६३०	६,४२
१०	नुवाकोट	७८	५०	२८	५६०	३३५	३,६३०	१०,८३ ६	७५	४७२	६,२९३
११	धादिंग	२५	१६	१३	७८१	२२२	३,११०	१४,०० ९	६५	७२	१,१००
१२	मकवानपुर	१८	१	०	२५०	४२३	६,४०५	१५,१४ २	२	१४	७,०० ०
१३	चितवन		–	–		१६६	१,६४७	९,९२२	१०१	५०९	५,०४
	प्रदेश	१,१३५	३८१	२३७	६२१	३,०३४	३६,०२७	११,८७ ४	१,३७ १	१०,३८ ९	७,५७७
	नेपाल	१७,०० २	१२,५०८	६,५२ १	५२१	२२,६४ ९	२७९,५० ४	१२,३४ १	८,११ ६	५६,६६ ८	६,९८ २
	प्रदेश %	६.७	३.०	३.६		१३.४	१२.९		१६.९	१८.३	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

बेसार र खुर्सानी

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल ६५,९९९ मेट्रिक टन बेसार उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ९,०३१ मेट्रिक टन बेसार उत्पादन भयो जुन कुल बेसार उत्पादनको १३.७ प्रतिशत हो । नेपालमा बेसारको उत्पादकत्व ९,७३९ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको बेसारको उत्पादकत्व भने ९,५१७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा २२२ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल ४९,७१८ मेट्रिक टन खुर्सानी उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ४,२६५ मेट्रिक टन खुर्सानी उत्पादन भयो जुन कुल खुर्सानी उत्पादनको ८.६ प्रतिशत हो । नेपालमा खुर्सानीको उत्पादकत्व १२,३४१ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको खुर्सानीको उत्पादकत्व भने ११,८७४ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ५६७ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.१७ मा छ ।

तालिका ३.१५ : बेसार र खुर्सानीको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	बेसार			खुर्सानी		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	४४५	४,४५०	१०,०००			
२	रामेछाप	३९	८५८	२२,०००	७१	२७३	३,८४५
३	दोलखा	१०	१२०	१२,०००	३२	३८	१,२००
४	सिन्धुपाल्चोक	१८५	१,४८०	८,०००	१४	२८	२,०००
५	काभ्रेपलाञ्चोक	५५	५६१	१०,२००	६०३	३,१३५	५,१९९
६	ललितपुर	१०	१०	१,०००	२	१४	९,५००
७	भक्तपुर	२७	१७६	६,५००	४६	१३८	३,०००
८	काठमाडौं	३	१२०	४०,०००	५	५०	१०,०००
९	रसुवा	३४	१९२	५,६४७	२०	८५	४,२५०
१०	नुवाकोट	४८	४०८	८,५००	६१	१७१	२,८००
११	धादिंग	१३	१००	७,६८१	१९५	१९५	१,०००
१२	मकवानपुर	१५	१३५	९,०००	३	८	२,६३०
१३	चितवन	६५	४२२	६,४९२	१३५	१३०	९५९
	प्रदेश	९४९	९,०३१	९,५१७	१,१८७	४,२६५	३,५९४
	नेपाल	६,७७७	६५,९९९	९,७३९	१०,०७७	४९,७१८	४,९३४
	प्रदेश %	१४.०	१३.७		११.८	८.६	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

ङ. दालजन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्व

मसुरो, चना र मास

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा कुल २,५४,३०८ मेट्रिक टन मसुरो उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ७,५६४ मेट्रिक टन मसुरो उत्पादन भयो जुन कुल मसुरो उत्पादनको ३.० प्रतिशत हो । नेपालमा मसुरोको उत्पादकत्व १२२९ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मसुरोको उत्पादकत्व भने ११५४ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ७५ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल १०,९६९ मेट्रिक टन चना उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ७७६ मेट्रिक टन चना उत्पादन भयो जुन कुल चना उत्पादनको ७.१ प्रतिशत हो । नेपालमा चनाको उत्पादकत्व १,१०४ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको चनाको उत्पादकत्व भने १,०२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ८३ के.जी. प्रति हेक्टरले कम हो । त्यसैगरी सोही आ.व.मा कुल १९,४९९ मेट्रिक टन मास उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा मात्र कुल ४,०६६ मेट्रिक टन मास उत्पादन भयो जुन कुल मास उत्पादनको २०.९ प्रतिशत हो । नेपालमा मासको उत्पादकत्व ८४० के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस

प्रदेशको मासको उत्पादकत्व भने ९८७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा १४७ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.१६ मा छ।

तालिका ३.१६ : मसुरो, चना र मासको उत्पादन र उत्पादकत्व, क्षेत्रफल (हे.), उत्पादन (मेट्रिक टन), उत्पादकत्व (के.जी. प्रति हे.)

क्र.सं.	जिल्ला	मसुरो			चना			मास		
		क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
१	सिन्धुली	५२९	७४०	१,३९९	३५	३३	९४३	२६१	२०९	८००
२	रामेछाप	१०	८	८०६	२०	१०	५०४	१८४	१७४	९४६
३	दोलखा	२४	१५	६२५	७	५	७००	१३९	१२६	९०४
४	सिन्धुपाल्चो	४४१	४६५	१,०५४	४२७	४९२	१,१५२	१,४८६	१,८०८	१,२१७
५	काभ्रेपलाञ्चो	५०	५५	१,१००	५२	४१	७९०	५०	५५	१,१००
६	ललितपुर	१२	१३	१,०५७	६७	४५	६८२	७९	६५	८२३
७	भक्तपुर	२१	२२	१,०४८	१५	१४	९१५	२०	२५	१,२२६
८	काठमाडौं	१०	९	९००	१६	१५	९३८	३६	२९	८०६
९	रसुवा	३५	१९	५४३	-	-		१६२	१११	६८३
१०	नुवाकोट	८५	१०७	१,२४७	४६	४२	९००	२६६	२२६	८४९
११	धादिग	२१०	२५१	१,१९६	१०	५	५०४	६९२	५४७	७९१
१२	मकवानपुर	३१२	३७७	१,२१०	२८	२८	९८२	३८४	३८०	९८८
१३	चितवन	४,८१७	५,४८३	१,१३८	३५	४५	१,२८६	३५९	३१०	८६३
	प्रदेश	६,५५६	७,५६४	१,१५४	७६०	७७६	१,०२१	४,१२०	४,०६६	९८७
	नेपाल	२०६,९६	२५४,३०	१,२२९	९,९३३	१०,९६	१,१०४	२३,४२	१९,४९	८४०
	प्रदेश %	३.२	३.०		७.७	७.१		१७.६	२०.९	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२ पशुपंक्षी, माछा खाद्यान्नको उपलब्धता

खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका लागि दुध, अण्डा र मासुको उपलब्धताको महत्वपूर्ण हुन्छ । पशुपंक्षीको उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्न पशुपंक्षी पालनमा जोड दिनका लागि सबै जिल्लाहरुमा तत्कालिन पशुसेवा कार्यालयहरुले यस सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आएका थिए ।

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ मा नेपालमा गाईको सङ्ख्या ७३,०२,८०८, भैंसीको सङ्ख्या ५१,६८,८०९, भेडाको सङ्ख्या ८,००,६५८, बाख्राको सङ्ख्या १०९,८६,११४, सुँगुरको सङ्ख्या १२,९१,३०८, कुखुराको सङ्ख्या ६,८६,३०,६३८ र हाँसको सङ्ख्या ३,९२,२५५ छ ।त्यस्तै यस प्रदेशमा गाईको सङ्ख्या १०,९३,३११ (कुलको १५ प्रतिशत), भैंसीको सङ्ख्या ९१०,७८८ (कुलको १७.६ प्रतिशत), भेडाको सङ्ख्या ७३,२५१ (कुलको ९.१ प्रतिशत), बाख्राको सङ्ख्या २१,०८,५८१ (कुलको १९.२ प्रतिशत),

सुँगुरको सङ्ख्या १,७४,२४६ (कुलको १३.५ प्रतिशत), कुखुराको सङ्ख्या ३,४४,८०,०६३ (कुलको ५०.२ प्रतिशत) र हाँसको सङ्ख्या ४९,६७९ (कुलको १२.७ प्रतिशत) छ । पशुपंक्षी लगायतका विवरण तालिका ३.१७ मा छ ।

तालिका ३.१७: पशु जनसङ्ख्या (गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, सुँगुर, कुखुरा र हाँस), इकाइ (सङ्ख्या)

क्र.स	जिल्ला	गाई	भैंसी	भेडा	बाख्रा	सुँगुर	कुखुरा	हाँस
१	सिन्धुली	१२५,७७५	६१,८२२	३१५	२२५,०८०	२२,३७६	५६९,०००	४,९२६
२	रामेछाप	८५,९७२	६८,३९१	३,७६३	१६३,५०९	१६,६९९	३९५,८१६	६९०
३	दोलखा	८१,७७७	५२,२९३	११,८०९	१५५,९९२	१२,४३६	३७४,७९८	४,२७१
४	सिन्धुपाल्चो	५०,७९७	६४,०२०	७,९५६	१८०,४४३	८,२३३	८४१,८९०	२,५७४
५	काभ्रेपलाञ्चो	१३९,१०४	१३१,१९०	३,७४६	२९६,२५४	१५,६६९	४,३३७,९९९	२,६३०
६	ललितपुर	२३,४७१	३२,८३४	२,१६४	८०,७१३	८,६५८	१,४८५,५२२	३,६९९
७	भक्तपुर	२४,०५८	८,१९७	२,५८८	३०,१२०	१२,९३४	२,१४३,९३३	५,९१८
८	काठमाडौं	४६,४८४	३२,३९७	३,०७५	४५,९३२	१८,९८१	२,८५९,३९६	४,७५३
९	रसुवा	१४,३५७	६,६५२	५,३३५	३४,०६२	१,११२	७३,७०५	५९८
१०	नुवाकोट	१४९,९३७	१५३,५१८	१९,७४१	२६४,२००	८,३९५	१,६२६,४२९	६,१४०
११	धादिंग	१३८,८८२	१२४,५९१	८,८०७	१८१,६२०	२३,६७१	३,३५९,४३७	७,७७५
१२	मकवानपुर	१२१,२२८	१०६,०७४	५२	२३६,६८८	१४,४८७	१,१२७,४८१	१,३४३
१३	चितवन	९१,४६९	६८,८०९	३,९००	२१३,९६८	१०,५९५	१५,२८४,६५	४,३६२
	प्रदेश	**१,०९३,३११**	**९१०,७८८**	**७३,२५१**	**२,१०८,५८१**	**१७४,२४६**	**३४,४८०,०६**	**४९,६७९**
	नेपाल	**७,३०२,८०**	**५,१६८,८०**	**८००,६५**	**१०,९८६,११**	**१,२९१,३०**	**६८,६३०,६३८**	**३९२,२५**
	प्रदेश %	**१५.०**	**१७.६**	**९.१**	**१९.२**	**१३.५**	**५०.२**	**१२.७**

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२.१ दुधालु पशुको सङ्ख्या र दुध उत्पादन

आर्थिक वर्ष ०७३/०७४ को विवरण अनुसार नेपालमा दुधालु गाईको संख्या १०,२९,५२९ छ र ६६५२८५ मेट्रिक टन दुध उत्पादन हुन्छ भने दुधालु भैंसीको संख्या १५,०९,५११ छ र १२,४५,९५४ मेट्रिक टन दुध उत्पादन हुन्छ । यसको तुलनामा यस प्रदेशमा दुधालु गाईको संख्या १५०७०७ छ र १०७३५७ मेट्रिक टन दुध उत्पादन हुन्छ भने दुधालु भैंसीको संख्या २५५०५० छ र २५०५८१ मेट्रिक टन दुध उत्पादन हुन्छ। यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.१८ मा छ । जिल्लागत रूपमा दुधालु गाईको सङ्ख्या सबभन्दा बढी नुवाकोटमा (२१,७३२ वटा), दोश्रोमा काभ्रेपलाञ्चोकमा (२१,२४६ वटा) र तेश्रोमा धादिङमा (१९४४६ वटा) छ भने सबभन्दा कम रसुवामा (१९३३ वटा), दोश्रो कम ललितपुरमा (३३७७ वटा) र तेश्रो कम भक्तपुरमा (३३९७ वटा) छ । त्यसैगरी दुधालु भैंसीको सङ्ख्या सबभन्दा बढी नुवाकोटमा (४२,८२६ वटा), दोश्रोमा धादिङमा (४१,३२२ वटा) र तेश्रोमा काभ्रेपलाञ्चोकमा (३७,५५० वटा) छ भने

सबभन्दा कम रसुवामा (२,०५० वटा), दोश्रो कम भक्तपुरमा (२,२७२ वटा) र तेश्रो कम काठमाण्डौंमा (८७७५वटा) छ ।

तालिका ३.१८: दुधालु पशुको संख्या तथा दुधको उत्पादन, इकाइ (संख्या तथा मेट्रिक टन)

क्र.स.	जिल्ला	दुधालु गाईको सङ्ख्या	दुधालु भैंसीको सङ्ख्या	गाईको दुध	भैंसीको दुध	जम्मा
१	सिन्धुली	१५७४५	१८५२५	६६००	६५५५	१३१५५
२	रामेछाप	१०२१८	९७२०	५५४९	१३५९०	१९१३९
३	दोलखा	११३४४	१४३७३	५५४४	१०१५५	१५६९९
४	सिन्धुपाल्चोक	७२१८	१८५५०	६६६७	१९१५२	२५८१९
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२१२४६	३७५५०	१८९१४	६८५७४	८७४८८
६	ललितपुर	३३७७	९४४०	२२८६	१३००८	१५२९४
७	भक्तपुर	३३९७	२२७२	३४५२	५४९५	८९४७
८	काठमाडौं	६५११	८७७५	४२६१	१०९८७	१५२४८
९	रसुवा	१९३३	२०५०	१०६४	१७६९	२८३३
१०	नुवाकोट	२१७३२	४२८२६	१२४७४	१३५६४	२६०३८
११	धादिंग	१९४४६	४१३२२	११५२२	२४५८९	३६१११
१२	मकवानपुर	१७८४७	२९५५०	१३९६८	३१६९३	४५६६१
१३	चितवन	१०६९३	२००९७	१५०५६	३१४५०	४६५०६
	प्रदेश	१५०७०७	२५५०५०	१०७३५७	२५०५८१	३५७९३८
	नेपाल	१०२९५२९	१५०९५११	६६५२८५	१२४५९५४	१९११२३९
	प्रदेश %	१४.६	१६.९	१६.१	२०.१	१८.७

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२.२ मासु उत्पादन

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ को विवरण अनुसार भैंसी, खसी, बुडो भैंसी, बंगुर लगायत कुखुरा र हाँसको गरी जम्मा ३३२५४४ मेट्रिक टन मासु उत्पादन हुन्छ । यस प्रदेशमा भने जम्मा ७५००६ मेट्रिक टन मासु उत्पादन हुन्छ जुन कुल उत्पादनको २२.५६ प्रतिशत हो । सबैभन्दा बढी मासु उत्पादन चितवनमा (१८,१०१ मेट्रिक टन), दोश्रो बढी काभ्रेपलाञ्चोकमा (८,२१० मेट्रिक टन) र तेश्रो बढी धादिङमा (७,१२६ मेट्रिक टन) हुन्छ भने सबभन्दा कम मासु उत्पादन रसुवामा (६७९ मेट्रिक टन), दोश्रो कम भक्तपुरमा (२,२७५ मेट्रिक टन) र तेश्रो कम दोलखामा (२,७६६ मेट्रिक टन) उत्पादन हुन्छ । मासु उत्पादन सम्बन्धी विवरण तालिका ३.१९ मा छ ।

तालिका ३.१९: मासुको उत्पादन, इकाइ (मेट्रिक टन)

क्र.स.	जिल्ला	भैंसी	खसी	बुडो भैंसी	बङ्गुर	कुखुरा	हाँस	जम्मा
१	सिन्धुली	२१५६	२	११८५	३९९	८५०	२	४५९४
२	रामेछाप	२३११	१२	७२६	२७७	२९८	०	३६२४
३	दोलखा	१७६८	४०	५७६	११७	२६३	२	२७६६
४	सिन्धुपाल्चोक	२४९४	२७	१०५०	२१९	८६०	२	४६५२
५	काभ्रेपलाञ्चोक	४५७२	१६	१५७४	२९६	१७५०	२	८२१०
६	ललितपुर	११२०	७	४९७	११४	२००७	१	३७४६
७	भक्तपुर	१०१३	९	१८५	२१३	८५२	३	२२७५
८	काठमाडौं	२३५६	१०	८३६	३५८	२३०१	३	५८६४
९	रसुवा	३६८	१९	२१९	२०	५३	०	६७९
१०	नुवाकोट	४१६०	६६	७२९	२८९	११८२	३	६४२९
११	धादिंग	३२१२	१५	३१४	४१६	३१६५	४	७१२६
१२	मकवानपुर	२९७३	१०	१२०९	१६७	२५८०	१	६९४०
१३	चितवन	५६७२	१३	१८४५	५९८	९९६०	१३	१८१०१
	प्रदेश	३४१७५	२४६	१०९४५	३४८३	२६१२१	३६	७५००६
	नेपाल	१८००८०	२७१४	६७७०६	२४५३५	५७२६८	२४१	३३२५४४
	प्रदेश %	१८.९७८	९.०६	१६.१७	१४.२	४५.६१	१४.९४	२२.५६

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२.३ अण्डाको उत्पादन

आर्थिक वर्ष ०७३/०७४ को विवरण अनुसार नेपालमा अण्डा पार्ने कुखुराको सङ्ख्या १,२३,८८,८८९ र हाँसको सङ्ख्या १,८३,९४० छ । यसबाट कुखुराका अण्डा १३,३८,३१२ हजार र हाँसको अण्डा १३,९८४ हजार उत्पादन हुन्छ । यस प्रदेशमा भने अण्डा पार्ने कुखुराको सङ्ख्या ६६,५२,८६८ र हाँसको सङ्ख्या २५,७६० छ । यसबाट कुखुराका अण्डा ७,२०,०७१ हजार र हाँसको अण्डा १,९६० हजार उत्पादन हुन्छ । नेपालको कुखुराको कुल अण्डाको ५४ प्रतिशत र हाँसको कुल अण्डाको १४ प्रतिशत अण्डा यस प्रदेशमा उत्पादन हुन्छ। जिल्लागत रूपमा सबभन्दा बढी अण्डा उत्पादन चितवनमा (५,१९,३७५ हजार वटा), दोश्रो बढी भक्तपुरमा (४०,७२४ हजार वटा) र तेश्रोमा काभ्रेपलाञ्चोकमा (३४,५०१ हजार वटा) हुन्छ भने सबैभन्दा कम अण्डा उत्पादन रसुवामा (२,११९ हजार वटा), दोश्रो कम रामेछापमा (४७४३ हजार वटा) र तेश्रो कम सिन्धुपाल्चोकमा (४७८१ हजार वटा) हुन्छ । अण्डाको उत्पादन सम्बन्धी विवरण तालिका ३.२० मा छ।

तालिका ३.२०: अण्डाको उत्पादन, इकाइ (सङ्ख्या, हजार)

क्र.स.	जिल्ला	अण्डा पारिरहेको कुखुराको सङ्ख्या	अण्डा पारिरहेको हाँसकोसङ्ख्या	कुखुराको अण्डा(हजारमा)	हाँसको अण्डा(हजारमा)	जम्मा अण्डा(हजारमा)
१	सिन्धुली	१०२४२०	६५३२	१३९४४	४९०	१४४३४
२	रामेछाप	५२८०९	३१७	४७१९	२४	४७४३
३	दोलखा	७१५१२	१९६४	८०४०	१५५	८१९५
४	सिन्धुपाल्चोक	४४६२०	११८४	४६८५	९६	४७८१
५	काभ्रेपलाञ्चोक	३२११५६	१६३८	३४३७८	१२३	३४५०१
६	ललितपुर	९५४१०	८७	१००१८	७	१००२५
७	भक्तपुर	३८००८३	२७२२	४०५२०	२०४	४०७२४
८	काठमाडौं	१०५०५०	२१८६	११०३०	१६८	१११९८
९	रसुवा	१९८५४	१०७	२१११	८	२११९
१०	नुवाकोट	१४०३९२	२८२४	१४७४१	२१५	१४९५६
११	धादिंग	२६२४८३	३५७६	२७४७२	२७२	२७७४४
१२	मकवानपुर	२१७८३७	६१७	२९१८८	४८	२९२३६
१३	चितवन	४८३९२४२	२००६	५१९२२५	१५०	५१९३७५
	प्रदेश	६६५२८६८	२५७६०	७२००७१	१९६०	७२२०३१
	नेपाल	१२३८८८८९	१८३९४०	१३३८३१२	१३९८४	१३५२२९६
	प्रदेश %	५४	१४	५४	१४	५३

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२.४ खाद्यान्नको उपलब्धता र आवश्यकता

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ को विवरण अनुसार नेपालमा चामल, मकै, कोदो, फापर, गहुं र जौ लगायतका खाद्यान्नको उपलब्धता ६३,९८,३४८ मेट्रिक टन छ भने खाद्यान्न आवश्यकता ५५,००,२३३ मेट्रिक टन छ । यो तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा ८९८,११५ मेट्रिक टन खाद्यान्न वचत देखिन्छ । यस प्रदेशको तथ्याङ्क भने फरक छ । यस प्रदेशमा उल्लिखित खाद्यान्नको उपलब्धता ८,५२,६८० मेट्रिक टन छ भने खाद्यान्न आवश्यकता १२,४२,६४१ मेट्रिक टन छ । यो तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशमा ३८९,९६१ मेट्रिक टन खाद्यान्न नपुग देखिन्छ । खाद्यान्नको उपलब्धता लगायतका विवरण तालिका ३.२१ मा छ।

तालिका ३.२१: खाद्यान्नको उपलब्धता र आवश्यकता, इकाइ (मेट्रिक टन)

क्र. स.	जिल्ला	जनस ङ्ख्या	चामल	मकै	कोदो	फाप र	गहुँ	जौ	खाद्यान्न उपलब्ध ता (मे.ट.)	खाद्यान्न आवश्य कता (मे.ट.)	वचत(+ वा -)
१	सिन्धुली	३०८,८६	२७,४६३	४४,९८	८,६५	३६४	११,०९	१५	९२,५८	६२,०८३	३०,५०
२	रामेछाप	२००,६१	१४,९२	३४,८४	३,६१८	१४	५,९२७	१९	५९,३४	४०,३२३	१९,०२

क्र. स.	जिल्ला	जनसङ्ख्या	चामल	मकै	कोदो	फापर	गहुँ	जौ	खाद्यान्न उपलब्धता (मे.ट.)	खाद्यान्न आवश्यकता (मे.ट.)	वचत(+ वा -)
३	दोलखा	१८०,६६	३,८९७	९,५९३	३,०६७	८२१	५,१२४	४१	२२,५४	३४,५०	-
४	सिन्धुपा	२८२,९२	१४,६२३	३७,८२	१३,८	-	५,६९९	४८	७२,०८	५४,०३	१८,०
५	काभ्रेपला	३८५,१६	१९,७४	४२,०३	२,६६६	५३२	१७,७४	१४	८२,८६	७७,४१	५,४४
६	ललितपुर	५५८,४	१०,४५	२३,५६	४५८	३९	८,१०४	६	४२,६२३	११२,२४	-
७	भक्तपुर	३५८,९१	११,४१०	६,४११	१०९	-	९,५८६	१०	२७,५२६	७२,१४१	-
८	काठमाडौं	२,२४५,८५१	१६,११४	२९,९६३	५३५	४	११,१९१	१	५७,८०८	४५१,४१६	-३९३,६
९	रसुवा	४३,१६६	१,९५३	३,४५८	५९५	-	९०२	७९	६,९८७	८,२४५	-
१०	नुवाकोट	२७५,७८	४०,९७	४६,३६	५,०४	१६४	११,८२३	५५	१०४,४	५५,४३३	४८,९
११	धादिङ	३३९,२४	३३,८५१	४२,२९	५,४९	-	१०,४९	९६	९२,२२	६८,१८	२४,०
१२	मकवानपु	४४१,११	२३,०२१	५८,४२	२,६७	१५९	१०,७१	४९	९५,०३	८८,६६	६,३७५
१३	चितवन	६५१,५८	६०,५२	१६,५०१	१,२१९	-	१८,३६७	९	९६,६२	११७,९३	-
	प्रदेश ३	६,२७२,३३२	२७८,९६३	३९६,२५५	४८,०१९	२,०९७	१२६,७७१	५७५	८५२,६८०	१,२४२,६४१	(३८९,९६१)
	नेपाल	२८,९२२,०३०	२,८५७,५६८	१,७८१,७८१	२३०,३८०	९,३०१	१,५११,४८८	७,८३०	६,३९८,३४८	५,५००,२३३	८९८,११५
	प्रदेश ३ (%)	२१.७%	९.८%	२२.२%	२०.८%	२२.५%	८.४%	७.३%	१३.३%	२२.६%	

स्रोतः कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय (संघीय), २०७५

३.२.५ माछापालन र उत्पादन

नेपाल मत्स्य उत्पादन सर्वेक्षण, २०७२ अनुसार यस प्रदेशमा जम्मा माछा पोखरी ३०२५ वटा छन् भने नेपालभरिमा माछा पोखरी २४५५९ वटा छन् । यस प्रदेशमा भएको माछा पोखरी नेपालको कुल माछा पोखरीको १२.३ प्रतिशत हो ।माछा पोखरीहरुमध्ये पानीको सतहको क्षेत्रफल ४९७.११ हे. छ । प्रदेश अनुसार तुलना गर्दा सबै भन्दाबढी माछा उत्पादन हुने देखि कम उत्पादन हुने प्रदेशहरू क्रमश प्रदेश २ (६०.८ प्रतिशत), प्रदेश ५ (१६.९ प्रतिशत), प्रदेश ३ (९.९ प्रतिशत), प्रदेश १ (८.३ प्रतिशत), प्रदेश ४ (२.१ प्रतिशत), प्रदेश ७ (१.८ प्रतिशत) र प्रदेश ६ (०.१ प्रतिशत) छ ।

यस सर्वेक्षणमा सबैभन्दा बढी माछा उत्पादन गर्ने १० जिल्लाहरुमा प्रदेश ३ को चितवन जिल्ला तेश्रोमा (८.६ प्रतिशत) पर्दछ । सबैभन्दा बढी माछा उत्पादन हुने जिल्ला बारा (१८.५ प्रतिशत) हो । माछा उत्पादनको हिसाबले नेपालको कुल माछा उत्पादनमा यस प्रदेशको हिस्सा ९.९ प्रतिशत छ। यस प्रदेशमा सबैभन्दा बढी उत्पादकत्व ६२५८ के.जी. प्रति हेक्टर र सबैभन्दा कम प्रदेश ७ मा १११२ के.जी. प्रति हेक्टर छ । माछापालन सम्बन्धी विवरण तालिका ३.२२ मा छ।

तालिका ३.२२: जिल्ला अनुसार पोखरीको सङ्ख्या, माछा उत्पादन र उत्पादन दर

जिल्ला	पोखरीको सङ्ख्या	पोखरीको क्षेत्रफल (हे)	पानीको सतहको क्षेत्रफल(हे.)	उत्पादन परिमाण(मे.टन)	उत्पादन मूल्य (हजारमा)	उत्पादन दर के.जी./ हे.
सिन्धुली	२४	१३.४	९.८	१२.५	४५३०	१२७७
रामेछाप	२८	४.२	३.१	९.७	३७७७	३०८५
दोलखा	७	१.५	०.९	१०.३	६७४९	११६८७
सिन्धुपाल्चोक	३८	४.७	३.५	३४.३	१८२१०	९८२२
काभ्रेपलाञ्चोक	५०	६.६	३.३	२४.७	७००८	७३७४
ललितपुर	१५४	६.१	४.९	५३.१	२६७२१	१०८४२
भक्तपुर	२४	५.१	४.५	१५.८	४३७३	३५४०
काठमाडौं	६४	३.४	२.७	१८.०	५९२७	६६६६
रसुवा	१	०.०१	०.०१	०.२	२१०	३१२५०
नुवाकोट	१६६	६.७	५.९	५३.७	४००८३	९०८०
धादिङ	११७	११.७	९.३	४३.७	१५८४०	४६८१
मकवानपुर	२२६	४१.१	३१.०	१२२.७	२९२५२	३९५४
चितवन	२१२६	५५४.९	४१८.२	२७१३.५	५४२८०६	६४८८
प्रदेश	३०२५	६५९.४१	४९७.११	३११२.२	७०५४८६	६२५८
नेपाल	**२४५५९**	१०१३८.८	**७०२७.८**	**३१४०१.२**	**७२२८८२१**	**४४६८**
प्रदेश %	**१२.३**			**९.९**		

स्रोत : मत्स्य सर्वेक्षण २०७२, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

३.३ वन

जल, जमिन र जंगल (वन) को उचित उपयोगको स्थिति देशको आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय विकाससँग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपले जोडिएको हुन्छ । विश्वमा भएको कार्वनडाइअक्साइडको उच्च उत्सर्जनले जलवायु परिवर्तनलाई बढावा दिइरहेको छ । देशमा रोजगारीको सिर्जना, आय वृद्धि, स्थानीय समुदायको आधारभूत आवश्यकता जस्तैः काठ दाउरा, घाँसपात, गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको आपूर्तिका साथै कृषि, पशुपालन, पर्यटन र सिंचाईमा समेत वन क्षेत्रको उल्लेखनीय भूमिका रहेको हुन्छ ।

नेपालको कुल क्षेत्रफलको करिव ४४.७४ प्रतिशत क्षेत्र वन जंगलले ढाकेको छ । यस प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ५३.७३ प्रतिशत क्षेत्र वन जंगलले ढाकेको छ[3] । वन क्षेत्र कृषि, पर्यटन, वातावरण, जैविक विविधता एवं भौगोलिक विकास संरचनाको मेरुदण्डको रुपमा रहेको छ । वन क्षेत्र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने क्षेत्र पनि हो । करिब ७० प्रतिशत इन्धन, झण्डै ४० प्रतिशत पशु आहारा र अन्य वातावरणीय सेवा वन क्षेत्रवाट उपलब्ध हुँदै आएको छ ।वन क्षेत्र बहुसंख्यक जनताको आय आर्जन र जीविकाको प्रमुख

[3]राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण प्रतिवेदन, २०१५

स्रोत हो । वन क्षेत्रले गरीव, महिला, दलित र उपेक्षित वर्गलाई समेत समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका माध्यमले राष्ट्रिय मूल प्रवाहमा समावेशीकरण गर्दै गाउँस्तरसम्म विकेन्द्रीकरण र सुशासनको प्रत्याभूति दिन योगदान गरेको छ । वनक्षेत्रले नेपालको वहुमूल्य जडीवुटी लगायतका जैविक स्रोतलाई परिचालन गरीविश्व वजारसम्म पुऱ्याई आर्थिक उन्नति गर्न सक्ने प्रचुर संभावनाहरु पनि वोकेको छ । यस प्रदेशमा कुल १०,९०,८७६ हेक्टर क्षेत्रफल वनले ओगटेको छ ।

३.३.१ वन क्षेत्रको अवस्था

वन क्षेत्र तथा संरक्षित क्षेत्रका हिसाबले यो प्रदेश अन्य प्रदेश भन्दा धनी रहेको छ । यस प्रदेशले ओगटेको वन क्षेत्र राष्ट्रिय औसत भन्दा बढी रहेको छ । यस प्रदेशले कुल वन क्षेत्रको १६.५ प्रतिशत ढाकेको छ।

यस प्रदेशमा चितवन, लाङ्टाङ, शिवपुरी नागार्जुन र पर्सा गरी ४ वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज र गौरीशंकर संरक्षित क्षेत्र रहेको छ । चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जले ओगटेको कूल वन क्षेत्रको ७४% वन क्षेत्र चितवन जिल्लामा पर्दछ भने, १५ प्रतिशत पर्सा, ७ प्रतिशत मकवानपुर र ४ प्रतिशत नवलपरासी सुस्ता पूर्वको जिल्लामा पर्दछ । यसैगरी लाङ्टाङ राष्ट्रिय निकुञ्जले ओगटेको वन क्षेत्र रसुवा, नुवाकोट र सिन्धुपाल्चोकमा फैलिएको छ। पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्जमा यस प्रदेशका मकवानपुर र चितवन जिल्ला समेत पर्दछन् । स्थानीय तहको वन सम्बन्धी विवरण तालिका ३.२३ र ३.२४ मा छ । स्थानीय तह अनुसार वनक्षेत्रको अवस्था अनुसूची ३.३ मा छ।

तालिका ३.२३ स्थानीय तह अनुसार वन क्षेत्रको अवस्था

स्थानीय तहको प्रकार	क्षेत्रफल (हे.)		वन क्षेत्र (%)	
	जम्मा जग्गा	वन क्षेत्र	ओगटेको वन क्षेत्र	कुल वन क्षेत्रको
गाउँपालिका	१३५५९७८	७१९४५५	५३.१	७३.३
नगरपालिका	४७१५०७	२३४१४१	४९.७	२३.८
उपमहानगरपालिका	२६०८४	१२५९३	४८.३	१.३
महानगरपालिका	५१७३९	१५९७६	३०.९	१.६
कुल जम्मा	१९०५३०८	९८२१६५	५१.५	१००

स्रोतः वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग, प्रकाशन नं. ५, २०१८

तालिका ३.२४ : जिल्लागत रुपमा वन क्षेत्रले ढाकेको विवरण

जिल्ला	क्षेत्र	वन	अन्य जमिन	रूखले ढाकेको क्षेत्र	बुट्यान	जम्मा
सिन्धुली	चुरे	९६,६४९	४६,६७०	३३७		१४३,६५७
	मध्य पहाडी	६८,४५०	३५,२३७	७११	५४९	१०४,९४६
रामेछाप	तल्लो भूभाग	१९,०४०	८,९२२	९९५		२८,९५७
	मध्य पहाडी	४३,४२३	६२,९२७	३२८	४१२	१०७,०९०
	उच्च हिमाली	२,७८५	१५,३३१	२,३९१		२०,५०६

जिल्ला	क्षेत्र	वन	अन्य जमिन	रूखले ढाकेको क्षेत्र	बुट्यान	जम्मा
दोलखा	तल्लो भूभाग	६३,७२९	२६,५१०	२,७४९	१३५	९३,१२३
	मध्य पहाडी	२२,४८६	२४,७१६	७२		४७,२७४
	उच्च हिमाली	१०,८७७	५५,८०२	७,७९५		७४,४७४
सिन्धुपाल्चोक	तल्लो भूभाग	७५,६७७	३८,२०८	१,१६२	७०	११५,११७
	मध्य पहाडी	३६,१०४	४१,४८६	५२२	१५२	७८,२६४
	उच्च हिमाली	२,०२३	५३,४४७	१५४	२१	५५,६४५
काभ्रेपलाञ्चोक	तल्लो भूभाग	५१६	२२९			७४६
	मध्य पहाडी	७२,०१७	६३,९०६	२,०७३	७०२	१३८,६९७
ललितपुर	तल्लो भूभाग	२४२	३४८	१		५९१
	मध्य पहाडी	२३,६८२	१४,८७६	३१८	२१६	३९,०९३
भक्तपुर	मध्य पहाडी	२,४५९	९,८३६	१५		१२,३११
काठमाडौं	मध्य पहाडी	१५,१२९	२६,०८२	६७	८३	४१,३६१
रसुवा	तल्लो भूभाग	४६,४०६	२२,२८१	२,०७३	१५८	७०,९१८
	मध्य पहाडी	६५८	१,४४६	५	४१	२,१५०
	उच्च हिमाली	२,७५६	७१,६४०	२,६५८		७७,०५४
नुवाकोट	तल्लो भूभाग	१२,९४५	७,०३६	५१९		२०,५००
	मध्य पहाडी	३६,१४७	५६,२४८	१३१	१,९६६	९४,४९२
	उच्च हिमाली	३३१	३९९४			४३२५
धादिङ्	मध्य पहाडी	५८,५१२	७०,२०७	२१२	८४४	१२९,७७५
	उच्च हिमाली	२,६५२	११,४१९	३,१७१		१७,२४२
मकवानपुर	चुरे	८९,९९६	४८,६२३	१,६८२		१४०,३०१
	मध्य पहाडी	७३,९४७	२९,२०९	२२५	६८३	१०४,०६५
चितवन	चुरे	११५,३८६	६७,७०३	५,६०८		१८८,६९७
	मध्य पहाडी	२६,२८२	८,७७९	१५४	५९	३५,२७३

स्रोत : वन क्षेत्र सर्वेक्षण, वन मन्त्रालय, २०१६

३.३.२ राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ति क्षेत्र तथा वन्यजन्तु आरक्ष

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ति क्षेत्रका हिसावले यो प्रदेश सुन्दर छ । नेपालभर रहेका १२ वटा राष्ट्रिय निकुञ्जहरू मध्ये यस प्रदेशमा ४ वटा छन् । यस प्रदेशमा नेपालका कुल १३ वटा मध्यवर्ति क्षेत्रमध्ये ४ वटा छन् । यस प्रदेशमा एउटा संरक्षण क्षेत्र छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशमा रहेका निकुञ्ज तथा आरक्षको विवरण तालिका ३.२५, ३.२६ र ३.२७ मा छ ।

तालिका ३.२५ निकुन्ज तथा आरक्षणको विवरण

क्र.सं.	संरक्षित क्षेत्र	क्षेत्रफल	समेटिएको जिल्ला र क्षेत्रफल
राष्ट्रिय निकुन्ज			
१	चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज	९५२.६३	चितवन(७४%), पर्सा (१५%), मकवानपुर (७%) र नवलपरासी (४%)
२	लामटाङ राष्ट्रिय निकुन्ज	१७१०	रसुवा, नुवाकोट, सिन्धुपाल्चोक
३	शिवपुरी नागार्जुन राष्ट्रिय	१५९	काठमाण्डौं, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट र धादिङ
४	पर्सा राष्ट्रिय निकुन्ज	६२७.३९	पर्सा, बारा, मकवानपुर र चितवन
	जम्मा:	३४४९.०२	
	नेपालको जम्मा	११८०६.०२	
	प्रदेशको %	२९.२१	
मध्यवर्ती क्षेत्र			
१	चितवनराष्ट्रिय निकुन्ज	७५०	
३	लामटाङराष्ट्रिय निकुन्ज	४२०	
४	पर्साराष्ट्रिय निकुन्ज	२८५.३	
५	शिवपुरीनागार्जुन राष्ट्रिय निकुन्ज	११८.६१	
	जम्मा:	१५७३.९१	
	नेपालको जम्मा :	५७०८.४१	
	प्रदेशको %	२७.५७	

स्रोतः राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग।

तालिका ३.२६: संरक्षितक्षेत्रको बार्षिक पर्यटक सङ्ख्या

क्र.स.	संरक्षित क्षेत्र	आर्थिक वर्ष			
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
१	चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज	१७३४२५	१७८२५७	८७३९१	१३९१२५
२	लामटाङ राष्ट्रिय निकुन्ज	१२५५२	१२२६५	५०१६	८२५४
३	शिवपुरी -नागार्जुन राष्ट्रिय निकुन्ज	१८०४६४	१३८०८४	१४३३५२	२०५७४७
४	पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष	३७९	२६३	२३५	४१७
प्रदेश नं. ३ को जम्मा :		**३६६८२०**	**३२८८६९**	**२३५९९४**	**३५३५४३**
नेपालको जम्मा:		५५८५७७	५१७०९५	३८९२२३	६०४०९१
प्रदेश नं. ३ को %		**६५.६७**	**६३.६**	**६०.६३**	**५८.५२**

स्रोतः राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग ।

तालिका ३.२७: संरक्षित क्षेत्रको राजस्व आम्दानी

क्र.स.	कार्यालय	आम्दानी (रू हजारमा)			
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
१	राष्ट्रियनिकुन्ज विभाग	४७३१२	५६५७१	३९४९९	५७४३२
२	चितवनराष्ट्रिय निकुन्ज	२४६९१३	२४६५२९	११६८५४	२०१५०९
५	लामटाङराष्ट्रिय निकुन्ज	४३७५०	४१८०४	१६२११	३३१५१
१०	शिवपुरीनागार्जुन राष्ट्रिय निकुन्ज	१०३७५	१६७३९	१६१६०	२३५०३
१३	पर्सावन्यजन्तु आरक्ष	२०२०	५८३५	४९६२	६३६६

क्र.स.	कार्यालय	आम्दानी (रू हजारमा)			
		२०७०/७१	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४
	प्रदेशको जम्मा:	**३५०३७०**	**३६७४७८**	**१९३६८६**	**३२१९६१**
	नेपालको जम्मा	५३०८५०	५३५२२२	३५०२०४	५५२७३६
	प्रदेशको %	६६	६८.६६	५५.३१	५८.२५

स्रोतः राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, २०७४

३.३.३ चुरे क्षेत्र

प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको २३.३५ प्रतिशत क्षेत्रफल चुरे क्षेत्रले ओगटेको छ । यस प्रदेशको १३ जिल्लामध्ये ५ वटा जिल्लाका केही भुभाग चुरे क्षेत्रमा पर्दछ । चितवन जिल्लामा सवैभन्दा वढी ८४.३२ प्रतिशत क्षेत्र चुरे क्षेत्रले ओगटेको छ भने सवैभन्दा कम ०.५३ प्रतिशत क्षेत्रफल काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा रहेको छ । जिल्लागत रूपमा चुरे क्षेत्रको विवरण तालिका ३.२८ मा छ ।

तालिका ३.२८: चुरे क्षेत्रको विवरण

सि.नं.	जिल्ला	जिल्लाको कुल क्षेत्रफल (हे.)	चुरेले ढाकेको क्षेत्रफल (हे.)	चुरेले ढाकेको क्षेत्रफल प्रतिशत
१	सिन्धुली	२,४८,६०४	१,४३,४९७	५७.७२
२	काभ्रेपलाञ्चोक	१,३९,४४३	७४५	०.५३
३	ललितपुर	३९,६८४	५९०	१.४९
४	मकवानपुर	२,४४,३६६	१,४०,२९७	५७.४१
५	चितवन	२,२३,९७०	१,८८,८५८	८४.३२
	जम्मा		४,७३,९८८	

स्रोतः वन विभाग, २०७५

३.३.४ प्रदेशमा पाइने नरम र कडा काठ प्रजाति

यस प्रदेशमा मुख्य ३ किसिमका हावापानी पाइने भएकोले सो हावापानी अनुसार विभिन्न प्रजातिका काठहरु पाईन्छन् । चितवन, मकवानपुर, सिन्धुली तथा पहाडी जिल्लाहरु जस्तै काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, धादिङ्ग, नुवाकोट जिल्लाहरुका नदीको खोचहरुमा उष्ण प्रदेशीय प्रजातिका साल, कर्मा, असना लगायतका रुखहरु पाइन्छन् । यस्तै मध्य पहाडी जिल्लाका डाँडाहरुमा खोटे सल्ला, चिलाउने, ओखर जातका काठ हुने प्रजातिहरु पाइन्छन् । हिउँ पर्ने उच्च हिमाली जिल्लाहरु जस्तै रसुवा, दोलखाका माथिल्लो भागमा खोटे सल्ला, गोव्रे सल्ला, झुले सल्ला, ढेग्रे सल्ला, ठिगुरे सल्लाहरु पाइन्छन् । काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक तथा दोलखा जिल्लाहरुमा वाहिरी देशवाट ल्याइएका र वृक्षारोपण गरिएका पाटुला सल्ला पनी पाइन्छ । यस प्रदेशमा पाइने काठ प्रजातिको विवरण तालिका ३.२९ मा छ।

तालिका ३.२९ प्रदेशमा पाइने काठ प्रजातिको विवरणः

क्र.सं.	क्षेत्र र जिल्ला	नरम काठ प्रजाति		कडा काठ प्रजाति
क	**हिमाली क्षेत्र**			
	जिल्लाको नाम	**कोणधारी प्रजाति**	**चौडापात प्रजाति**	**चौडापात प्रजाति**
१	दोलखा	खोटे सल्ला, गोब्रे सल्ला, झुले सल्ला, ढेग्रे सल्ला, ठिगुरे सल्ला, पाटुला सल्ला	उतिस, भोटेपिपल	ओखर, खस्रु, पैयु, लाकुरी धुपी (कोणधारी)
२	रसुवा			
ख.	**मध्य पहाडी क्षेत्र**			
३	रामेछाप	खोटे सल्ला, गोब्रे सल्ला	उतिस, भोटेपिपल, आँप, मसला, सिरिस, वैंस	साल, कर्मा, असना, खैर, शिशौ, वोट धगेरो, जामुन, खस्रु, शिशौ, कटहर, सिरिस,
४	सिन्धुपाल्चोक	खोटे सल्ला, पाटुला सल्ला	उतिस, भोटेपिपल, आँप, मसला, वैंस	कटुस, साल, लाकुरी, सिरिस
५	काभ्रेपलाञ्चोक		उतिस, भोटेपिपल, आँप, मसला, सिरिस, वैंस	कटुस, साल, लाकुरी
६	ललितपुर	खोटे सल्ला	उतिस, भोटे पिपल, वैंस, मसला	कटुस, खस्रु, वाझ, फलाँट
७	भक्तपुर	खोटे सल्ला	उतिस, भोटे पिपल, वैंस	कटुस, खस्रु, वाझ, फलाँट
८	काठमाडौं	खोटे सल्ला	उतिस, भोटे पिपल, वैंस, मसला	कटुस, खस्रु, वाझ, फलाँट
९	नुवाकोट	खोटे सल्ला	उतिस, मलातो, वैंस, चाँप	साल, कर्मा, असना, खैर, शिशौ, वोट धगेरो, जामुन, कटुस, सिरिस,
१०	धादिङ्ग	खोटे सल्ला	उतिस, भोटेपिपल, आँप, मसला, सिरिस, वैंस	कटुस, साल, लाकुरी
ग.	**तराई तथा भित्री मधेस क्षेत्र**			
११	मकवानपुर	खोटे सल्ला, गोब्रे सल्ला	सिमल, कदम, दवदवे, गुटेल, लामपाते, भुरकुल, मल्लातो, टुनी, वैंस, मसला, गमारी, चाँप, आँप,	साल, कर्मा, असना, खैर, शिशौ, वोट धगेरो, जामुन, खस्रु, चिलाउने, सिरिस, कटहर
१२	सिन्धुली	खोटे सल्ला		साल, कर्मा, असना, खैर, शिशौ, वोट धगेरो, जामुन, मसला, सिरिस, कटहर
१३	चितवन	खोटे सल्ला		

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको पार्श्वचित्र, २०७५, प्रदेश नं ३

३.३.५ जडिबुटी

यस प्रदेश हिमालदेखि पहाड तराईसम्म जोडिएको छ। सबै भन्दा धेरै जडीबुटी दोलखा, रसुवा र सिन्धुलीमा पाइन्छ। सिन्धुपाल्चोक, धादिङ, रामेछाप र मकवानपुरमा पनि प्रसस्तै जडीबुटीहरू पाइन्छ । यी जिल्लामा सतुवा, सुनाखरी, पाँचऔले, पाखनवेद, निरमसी, यार्सागुम्बा लगायत बहुमूल्य जडीबुटी पाइन्छन्। कतिपय जडीबुटी खोज अनुसन्धान हुन नसक्दा प्रयोगमा आउन सकेका छैन ।

नेपालको आर्थिक विकास र खेती प्रविधि अनुसन्धानका लागि प्राथमिकतामा रहेका जडिवुटीहरु निम्नानुसार छन् । नेपालको आर्थिक विकास र खेती प्रविधि अनुसन्धानका लागि प्राथमिकतामा रहेका जडिवुटीहरु संक्षिप्त विवरण तालिका ३.३० र ३.३१ मा छ।

तालिका ३.३० : प्राथमिकतामा रहेका जडिवुटीः

क्र. सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	क्र. सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम
१	अतिस	Aconitum heterophyllum	१८	पिपला	Piper longum
२	अमला	Phyllanthus emblica	१९	बिष	Aconitum spicatum
३	ओखर	Juglans regia	२०	बोझो	Acorus calamus
४	कुट्टकी	Neopicrorhiza scrophulariiflora	२१	भ्याकुर	Dioscorea deltoidea
५	गुच्ची च्याउ	Morchellaspp.	२२	मजिठो	Rubia manjith
६	गुर्जो	Tinospora sinensis	२३	यार्सागुम्वा	Cordyceps sinensis
७	चिराइतो	Swertia chirayita	२४	रिठ्ठा	Sapindus mukorossi
८	जंगली सयपत्री	Tagetes minuta	२५	लघुपत्र	Podophyllum hexandrum
९	जटामसी	Nardostachys grandiflora	२६	लौठसल्ला	Taxus wallichiana
१०	झ्याउ	Lichens	२७	सुगन्धवाल	Valeriana jatamansii Jones
११	टिमुर	Zanthoxylum armatum	२८	सुगन्धकोकिला	Cinnamomum glaucescens
१२	तेजपात	Cinnamomum tamala	२९	सतावरी	Asparagus racemosus
१३	धसिंग्रे	Gaultheria fragrantissima	३०	सर्पगन्धा	Rauvolfia serpentina
१४	नीम	Azadirachta indica	३१	सतुवा	Paris polyphylla
१५	पदमचाल	Rheum austral	३२	काकोली	Fritillaria spinosa
१६	पाषणभेद	Bergenia ciliata	३३	कालो मुसली	Curculigo Orchioides
१७	पाचँऔले	Dactylorhiza hatagirea			

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको पार्श्वचित्र, २०७५, प्रदेश नं ३

तालिका ३.३१ : खेती प्रविधि अनुसन्धान कार्यका लागि प्राथमिकता प्राप्त जडीवुटीहरु

क्र. सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	क्र. सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम
१	पाचँऔले	Dactylorhiza hatagirea	८	गुर्जो	Tinospora sinensis
२	जटामसी	Nardostachys grandiflora	९	गुच्ची च्याउ	Morchella spp.
३	कुट्टकी	Neopicrorhiza scrophulariiflora	१०	यार्सागुम्वा	Ophiocordyceps sinensis
४	पिपला	Piper longum	११	सतुवा	Paris polyphylla
५	सर्पगन्धा	Rauvolfia serpentina	१२	काकोली	Fritillaria spinosa
६	चिराइतो	Swertia chirayaita	१३	कालो मुसली	Curculigo orchioides
७	लौठ सल्ला	Taxus wallichiana			

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको पार्श्वचित्र, २०७५, प्रदेश नं ३

३.४ भूमी र भूमी व्यवस्था

३.४.१ भूमिको अवस्था र क्षमता

यस प्रदेशको कुल भूभाग मध्ये ९.८ प्रतिशत कृषिका लागि अति उपयुक्त भूभाग छ भने २३.६ प्रतिशत भूभागमा कान्ला बनाएर कृषि गर्न सकिने खालको छ । बुटयान र चरण क्षेत्रका लागि २२.६ प्रतिशत भूभाग उपयुक्त छ भने ३०.६ प्रतिशत भूभाग प्रकृति र बन्यजन्तु संरक्षणका लागि उपयुक्त छ । यसको बिस्तृत विवरण तालिका ३.३२ मा छ[4] ।

तालिका ३.३२ : भूक्षमता विवरण

क्षमता वर्ग	जमीनको क्षमताको विवरण	प्रदेश ३	नेपाल
१	लगभग समतल, गहिरो माटो र कृषिको लागि उपयुक्त	४.९	११.८
२	हल्का ढल्केको, गहिरो माटो, भू-क्षय रोक्न आवश्यक	४.९	४.८

[4]प्रस्तुत तथ्याङ्क सन १९७८ मा भएको जमीन स्रोत नक्शाङ्कन परियोजना (Land Resource Mapping Projetct/LRMP)ले तयार पारेको तथ्याङ्क हो । त्यसपछि यस प्रकारको नक्शाङ्कन भएको पाइदैन । प्रदेश ३ को जमीनको सम्बन्धमा उक्त तथ्याङ्कनले आधारभूत जानकारी दिनसक्ने भएकोले त्यसलाई नै यहाँ प्रस्तुत गरिएको हो ।

क्षमता वर्ग	जमीनको क्षमताको विवरण	प्रदेश ३	नेपाल
३	केही वा धेरै ढल्केको, गहिरो माटो, कान्ला (गरा) बनाउनै पर्ने	२३.६	१६.०
४	कान्ला बनाउन धेरै नै ढल्केको र कृषिका लागि अयोग्य, घाँस-दाउरा बुट्यानलाई उपयुक्त	३२.३	२५.५
५	उच्च पर्वतीय वा प्राय बाढीग्रस्त क्षेत्र, माटोको कम गहिराई, चरण क्षेत्रको लागि उपयुक्त	१.७	३.७
६	वनस्पति भएको, माटोको कम गहिराई, बन्यजन्तु र जलाधार क्षेत्र संरक्षण, मनोरंजन र पर्यटनको लागि उपयुक्त	२०.९	१८.०
७	ढुङ्गा र हिउँ	९.७	१८.२
८	खोला/ पानी	१.८	१.५
	अन्य	०.२	०.५
	जम्मा	**१००.०**	**१००.०**

स्रोतः नेपाल सरकार, भूमी स्रोत नक्शाङ्कन परियोजना (LRMP), 1978

३.४.२ गुठी जग्गा

गुठी संस्थानका अनुसार यस प्रदेशको चितवन बाहेक सबै जिल्लाहरूमा गुठी जग्गा रहेको छ । सबैभन्दा धेरै गुठी जग्गा (६७,३१९ रोपनी) सिन्धुपाल्चोकमा रहेको छ भने सबैभन्दा कम जग्गा (४५६ रोपनी) सिन्धुलीमा रहेको छ । गुठी अन्तर्गत गुठी अधिनष्थ[५], गुठी रैतान नम्बरी[६] र गुठी तैनाथी[७] गरी ३ किसिमका जग्गाहरू छन्। यस प्रदेशमा गुठी अधिनष्थ जग्गा सबैभन्दा धेरै (१५३८६९ रोपनी) रहेको छ । उक्त जग्गा नेपालको कुल गुठी अधिनष्थ जग्गाको ५६.३९ प्रतिशत हो । गुठी तैनाथी जग्गा सबैभन्दा कम (१०६८ रोपनी) रहेको छ। उक्त जग्गा नेपालको कुल गुठी तैनाथी जग्गाको ३.८३ प्रतिशत रहेको छ। गुठी जग्गासम्बन्धी थप विवरण तालिका ३.३३ मा छ ।

तालिका ३.३३ गुठी जग्गाको विवरण[८]

[५]व्यक्तिले कानून वमोजिम माहियानी हक प्राप्त गरेका, जग्गा धनि गुठी र मोही महलमा व्यक्ति जनिई दर्ता भएका, दर्तावाला मोहीले गुठीमा कुत बुझाउनु पर्ने र मोहीयानी हक खरिद विक्री हुने जग्गा

[६]गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को दफा ३६ वमोजिम दर्तावाला मोहीका नाममा गुठी रैतान नम्वरी जग्गामापरिणत भई दर्ता भएका, जग्गा धनिको महलमा व्यक्तिको नाम लेखिई दर्ता भएका, दर्तावालाको हक र हैसियत सरकारी रैकर जग्गाको जग्गावाला सरह भएका र दर्तावालाले गुठीमा मालपोत बुझाउनु पर्ने जग्गा

[७]सम्पूर्ण हक अधिकार संस्थानमा भएका, अन्य कोही कसैको हक नभएका, संस्थानलेबन्दोबस्त गर्न पाउने, देवस्थल, पाटी, पौवा, सत्तल आदि रहेका, जात्रा पर्व आदि हुने स्थान समेतभएको जग्गा

[८]गुठी संस्थानबाट प्राप्त विवरणमा गुठी जग्गाको क्षेत्रफल कुनैमा रोपनी र कुनैमा विगाहामा उल्लेख भएकोले एकरूपता ल्याउनको लागि सबैलाई रोपनीमा रूपान्तर गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	जिल्ला	जग्गाको किसिम (रोपनीमा)			
		गुठी अधिनष्थ	गुठी रैतान नम्बरी	गुठी तैनाथी	जम्मा क्षेत्रफल
१	सिन्धुली	३४	४२२		४५६
२	रामेछाप	२१३३१			२१३३१
३	दोलखा	१३७७	१२४६		२६२३
४	सिन्धुपाल्चोक	१५६३१	५१६७७	११	६७३१९
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२३१०८	२७८५	१३९	२६०३२
६	ललितपुर	२२६७	६१८१	८६	८५३४
७	भक्तपुर	३७०३१	७००९	१०२	४४१४२
८	काठमाडौ	१३९५७	१७७८८	७३०	३२४७५
९	रसुवा	५३१३			५३१३
१०	नुवाकोट	३०६०८			३०६०८
११	धादिङ	२७७९	२४४९५		२७२७४
१२	मकवानपुर	४३३	२९०२०		२९४५३
१३	चितवन				
प्रदेश		१५३८६९	१४०६२३	१०६८	२९५५६०
नेपाल		२७२८४२	११४४२८६	२७९१२	१४४५०४२
प्रदेश प्रतिशत		५६.३९	१२.२९	३.८३	२०.४५

स्रोत : गुठी संस्थान, २०७५

३.५ सहकारी

सहकारी विभागका अनुसार आ.व. ०७४ को असार मसान्तसम्मको विवरण अनुसार नेपालमा ३४५१२ वटा सहकारी छन् । यी सहकारी मध्ये यस प्रदेशमा ११५७७ वटा (३३.५४ प्रतिशत) छन । यस प्रदेशमा भएका सहकारीमध्ये बचत तथा ऋण सहकारी ५२.५४ प्रतिशत छन् भने नेपालमा त्यस्ता सहकारीहरू ३९.३४ प्रतिशत छ । सहकारीको प्रकृति अनुसारको विवरण तालिका ३.३४ मा छ भने जिल्ला अनुसारको विवरण अनुसुची ३.४ मा छ ।

तालिका ३.३४: सहकारीको प्रकृतिअनुसारको सङ्ख्यात्मक विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	प्रदेश ३	प्रतिशत	नेपाल	प्रतिशत	समग्र प्रदेश ३ %
१	बचत तथा ऋण सहकारी	६०७१	५२.४४	१३५७८	३९.३४	४४.७१
२	बहुउद्देयीय	१४९२	१२.८९	४३७१	१२.६७	३४.१३
३	कृषि	२३०१	१९.८८	१०९२१	३१.६४	२१.०७
४	दुग्ध	७७३	६.६८	१६५८	४.८०	४६.६२
५	उपभोक्ता	२६७	२.३१	१४२३	४.१२	१८.७६
६	विधुत	५१	०.४४	४६३	१.३४	११.०२
७	तरकारी तथा फलफूल	८५	०.७३	१९३	०.५६	४४.०४

क्र.सं.	जिल्ला	प्रदेश ३	प्रतिशत	नेपाल	प्रतिशत	समग्र प्रदेश ३ %
८	चिया	१५	०.१३	१०८	०.३१	१३.८९
९	कफी	५४	०.४७	१५५	०.४५	३४.८४
१०	जडिवुटी	६६	०.५७	१८६	०.५४	३५.४८
११	मौरीपालन	२१	०.१८	९३	०.२७	२२.५८
१२	संचार	४२	०.३६	१४३	०.४१	२९.३७
१३	स्वास्थय	५१	०.४४	१२८	०.३७	३९.८४
१४	उखु	०	०.००	४८	०.१४	०
१५	जुनार	४४	०.३८	४५	०.१३	९७.७८
१६	अन्य	२४४	२.११	९९९	२.८९	२४.४२
१७	जम्मा	११५७७	१००.००	३४५१२	१००.००	३३.५४

स्रोत : सहकारी बिभाग, २०७४

स्थानीय तहगतरुपमा वन क्षेत्र (क्षेत्रफलको प्रतिशतमा)

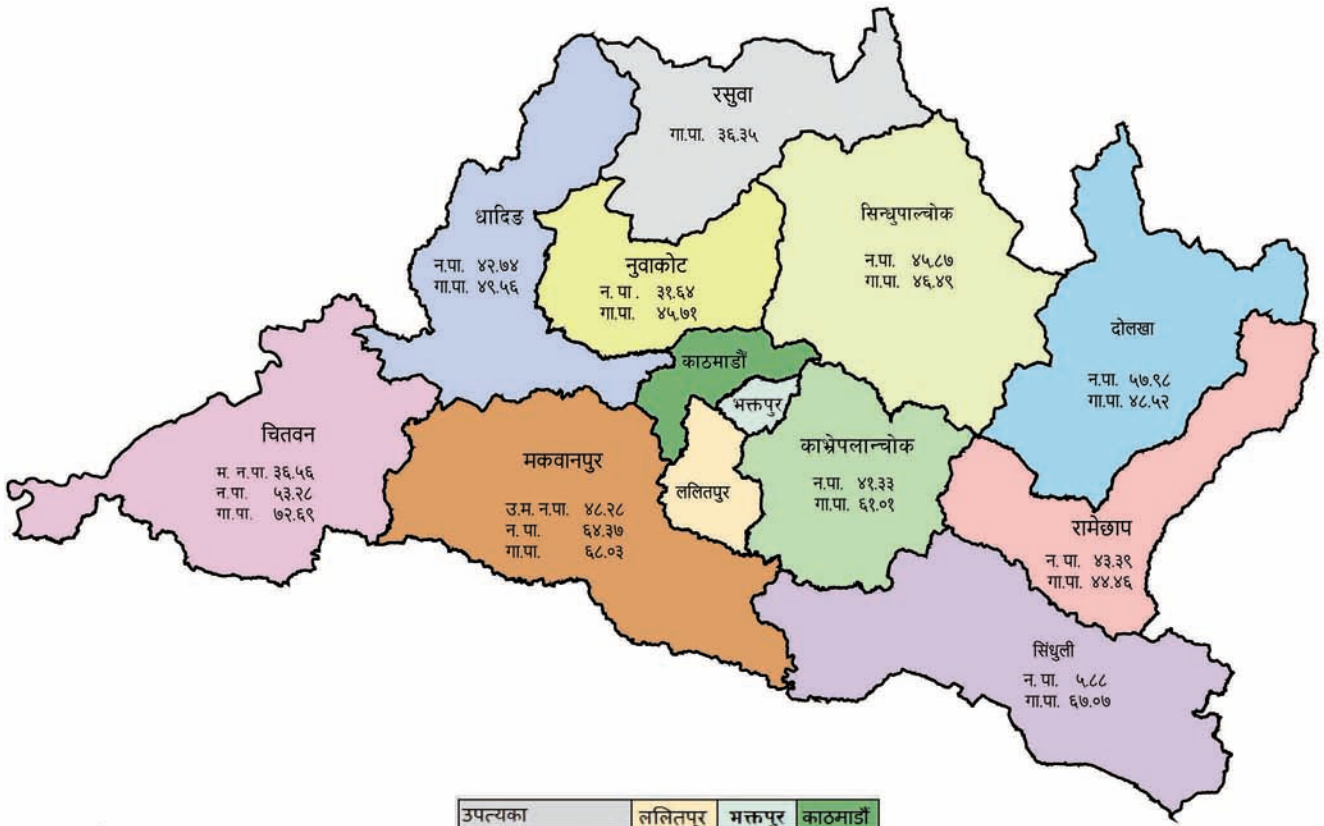

उपत्यका	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
महानगरपालिका	१.९७		२.१५
नगरपालिका	४९.९८	२०.१६	४१.४३
गाउँपालिका	७५.७४		

म. न.पा. = महानगरपालिका
उ.म. न.पा. = उप महानगरपालिका
न.पा. = नगरपालिका
गा.पा. = गाउँपालिका

परिच्छेद चार : पूर्वाधार क्षेत्र

४.१ जलविद्युत

विद्युत विकास विभागका अनुसार २०७५ वैशाख १२ गतेसम्ममा नेपालको कुल विद्युत उत्पादन १००६.८ मेगावाट छ भने यस प्रदेशमा ३४०.३ मेगावाट छ । यसरी उत्पादन भएको विद्युत मध्ये गण्डकी प्रदेशमा सबैभन्दा बढी ४५९.१ मेगावाट र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा ३.८ मेगावाट छ । यसैगरी यस प्रदेशमा २३२६.६ मेगावाट क्षमताको विद्युतगृहहरू निर्माणाधीन अवस्थामा छ जुन नेपालमा निर्माणको चरणमा रहेका ४ हजार ६ सय ४१ मेगावाट क्षमताको आयोजनाको ५० प्रतिशतभन्दा बढी हो । जलविद्युत सम्बन्धी विवरण तालिका ४.१ मा छ।

तालिका ४.१ : जलविद्युत उत्पादन स्थिति (मेगावाटमा)

विवरण	सञ्चालनमा रहेका आयोजनाको क्षमता	निर्माणाधित आयोजनाको क्षमता
प्रदेश ३	३४०.३	२,३२६.६
नेपाल	१००६.८	४,६४१.६
प्रदेश १	१२३.५	७६५.४
प्रदेश २	०.०	०.०
गण्डकी	४७९.१	१,४०४.३
प्रदेश ५	२१.७	१६.२
कर्णाली	३.८	३९.७
प्रदेश ७	३८.५	८९.३

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण, २०७५

नेपालमा बिद्युत उत्पादन गर्नका लागि २०७५ जेठसम्मका लागि अघि बढाइएका बिद्युत खरिद प्रक्रियाहरुको विवरण तालिका ४.२ मा छ। प्रकृयमा रहेका नेपालको कुल ६,२४५ मेगावाट मध्ये यस प्रदेशको हिस्सा १२.६४ प्रतिशत छ । गण्डकी प्रदेशमा सबैभन्दा धेरै ४६.९७ प्रतिशत र प्रदेश २ मा सबैभन्दा कम ०.३४ प्रतिशत अघि बढेको छ। यस प्रदेशमा सञ्चालित विद्युत आयोजनाको विवरण अनुसूची ४.१ मा, विद्युत खरीद प्रकृया अघि बढेका आयोजनाहरूको विवरण अनुसूची ४.२ मा र जलविद्युत आयोजनाहरूबाट प्राप्त रोयल्टी अनुसूची ४.३ मा राखिएको छ ।

तालिका ४.२ : मिति २०७५/०२/२० सम्ममा अघि बढेका बिद्युत खरिद सम्झौता (किलो वाटमा)

विवरण	प्रदेश ३	नेपाल	प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
जम्मा कि.वा.	७८९२३८	६२४५०४९	१७४८०९३	२१,०००	२९३२९८८	३,६८०	६०९,०००	१४१,०५०
प्रतिशत	१२.६४	१००.००	२७.९९	०.३४	४६.९७	०.०६	९.७५	२.२६

स्रोत: नेपाल बिद्युत प्राधिकरण, २०७५

४.२ यातायात पूर्वाधार

४.२.१ सडक

यस प्रदेशका सबै जिल्ला सदरमुकामहरूलाई कालोपत्रे सडकले जोडेको छ । जिल्ला सदरमुकामदेखि स्थानीय तहसम्म कुनै न कुनै किसिमको सडकले छोएको छ । नेपालको कुल राष्ट्रिय सडक मध्ये १९.०१ प्रतिशत र कुल ग्रामीण सडकहरूमध्ये २५.१२ प्रतिशत यस प्रदेशमा पर्दछ । यस सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण तालिका ४.३ मा र विस्तृत विवरण अनुसूची ४.४ मा संलग्न छ ।

तालिका ४.३ : जिल्लागत रूपमा राष्ट्रिय र ग्रामीण सडक तथा सडक घनत्व

सि.नं.	जिल्ला	राष्ट्रिय सडक (कि.मी.)	ग्रामीण सडक (कि.मी.)	ग्रामीण सडक घनत्व (प्रति १०० वर्गकि.मी. क्षेत्रमा सडक कि.मी.)	राष्ट्रिय सडक घनत्व (प्रति १००वर्ग कि.मी. क्षेत्रमा सडक कि.मी.)
१	सिन्धुली	२७८.६	८२६.१४	३३.१६५	११.१८४
२	रामेछाप	१०७.९	१३१७.११	८५.१९५	६.९७९
३	दोलखा	१४९.७५	८५३.२४	३८.९४३	६.८३५
४	सिन्धुपाल्चोक	२०६.६७	२४०१.३४	९४.४६७	८.१३०
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१५५.१२	२१९४.६	१५७.२०६	११.११२
६	ललितपुर	१३१.३९	५३५.८८	१३९.१९०	३४.१२७
७	भक्तपुर	११५.०६	१९२.२	१६१.५१३	९६.६८९
८	काठमाडौं	२४७.७	७१५.७८	१८१.२१०	६२.७०९
९	रसुवा	६६.२	३०९.१२	२०.०२१	४.२८८
१०	नुवाकोट	२११.३८	१३२९.२३	११८.५७५	१८.८५६
११	धादिङ्	२१९.०८	१३३६.०४	६९.३६९	११.३७५
१२	मकवानपुर	३२९.३४	६८०.१९	२८.०३८	१३.५७५
१३	चितवन	२३३.३९	१७८८.१६	८०.६२०	१०.५२३

सि.नं.	जिल्ला	राष्ट्रिय सडक (कि.मी.)	ग्रामीण सडक (कि.मी.)	ग्रामीण सडक घनत्व (प्रति १०० वर्गकि.मी. क्षेत्रमा सडक कि.मी.)	राष्ट्रिय सडक घनत्व (प्रति १००वर्ग कि.मी. क्षेत्रमा सडक कि.मी.)
	प्रदेशको जम्मा	२४५१.५८	१४४७९.०३	७१.३२५	१२.०७७
	नेपालको जम्मा	१२८९८.१९	५७६३२.०८	३९.१५७	८.७६३
	प्रदेशको %	१९.०१	२५.१२		

स्रोतः राष्ट्रिय सडक, (सडक विभाग, ०७४). ग्रामीण सडक (डोलिडार, ०७४)

४.२.२ विमानस्थल

यस प्रदेशमा नेपालको एक मात्र अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल, त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल र अन्य ५ वटा आन्तरिक विमानस्थल छन् । थप विवरण तालिका ४.४ मा छ । विमानस्थल भएर पनि लाइटाङ्, जिरी र मेघौली सञ्चालनमा छैनन् भने रामेछाप विमानस्थलबाट पनि नियमित सेवा सञ्चालनमा छैन । आन्तरिक विमानस्थलमध्ये भरतपुर नियमित सञ्चालनमा रहेको विमानस्थल हो ।

तालिका ४.४ : यस प्रदेशमा रहेका विमानस्थल

क्र.सं.	विमानस्थलको नाम	ठेगाना	धावनमार्गको लम्बाई, चौडाई (मि.)	कैफियत
१	त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल	काठमाडौं	३०५० x ४६	
२	भरतपुर	भरतपुर महानगरपालिका, चितवन	१२०० x ३०	
३	रामेछाप	मन्थली नगरपालिका, रामेछाप	५४० x २०	
४	लाइटाङ्	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका, रसुवा	४२० x ३०	सञ्चालनमा नरहेको
५	जिरी	दोलखा	३६८ x १८	सञ्चालनमा नरहेको
६	मेघौली	मेघौली, चितवन	१०६७ x ३०	सञ्चालनमा नरहेको

स्रोतः भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालय, प्रदेश न. ३

४.२.३ झोलुङ्गे पुल

यस प्रदेशमा रहेका १३१७ झोलुङ्गे पुलमध्ये सबैभन्दा बढी दोलखामा १६८ वटा (१२.७ प्रतिशत) छ भने सबैभन्दा कम भक्तपुरमा १३ वटा (०.९९ प्रतिशत) छ । एउटा जिल्लामा १०० वटा भन्दा बढी झोलुङ्गे पुलहरू भएका जिल्लाहरूमा नुवाकोट, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुली, काभ्रेपलाञ्चोक र धादिङ पर्दछन्। झोलुङ्गे पुलको सङ्ख्या र प्रतिशत तालिका ४.५ मा छ ।

तालिका ४.५ जिल्ला अनुसार झोलुङ्गेपुलको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	पुलको सङ्ख्या	प्रतिशत
१	सिन्धुली	१०८	८.२०
२	रामेछाप	१५५	११.७७
३	दोलखा	१६८	१२.७६
४	सिन्धुपाल्चोक	१३८	१०.४८
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१२४	९.४२
६	ललितपुर	७२	५.४७
७	भक्तपुर	१३	०.९९
८	काठमाण्डौ	२५	१.९०
९	रसुवा	७६	५.७७
१०	नुवाकोट	१५८	१२.००
११	धादिंग	१५६	११.८५
१२	मकवानपुर	६७	५.०९
१३	चितवन	५७	४.३३
	समग्र प्रदेश	**१३१७**	१००.००

स्रोतः डोलिडार, ०७५

४.२.४ राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक गौरवका आयोजना

नेपालका राष्ट्रिय गौरवका २१ वटा आयोजनामध्ये यस प्रदेशमा देहायका १० वटा आयोजनाहरू पर्दछन् । १० मध्ये ४ वटा आयोजनाहरू प्रदेशभित्रमात्र सिमित छन् भने ६ वटा आयोजनाहरू अन्तरप्रादेशिक छन्। राष्ट्रिय गौरबका आयोजनाका लागि अर्थ मन्त्रालयले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को लागि छुट्टाइएको कुल ७७.५६ अर्ब बजेट मध्ये ५९.६१ अर्ब अर्थात ७६.८७ प्रतिशत उल्लिखित १० वटा आयोजनाहरुमा विनियोजन गरिएको छ। यसको बिस्तृत विवरण तालिका ४.६ मा छ।

तालिका ४.६: प्रदेश ३ मा रहेका राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू र आ. व. ०७५/७६ को बजेट

क्र.स.	राष्ट्रिय गौरबका आयोजनाहरु	(रु लाखमा)				
		चालु खर्च	पुँजीगत खर्च	दातृ राष्ट्रको अनुदान	जम्मा	कैफियत
१	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना	३४६	१७९,६५०	०	१७९,९९६	अन्तर प्रादेशिक
२	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	८८५	६९,७७४	०	७०,६५९	
३	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३,४८७	०	०	३,४८७	
४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षणविकास समिति	९६७	१६,०३०	०	१६,९९७	अन्तर प्रादेशिक
५	गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ्ग-स्याफ्रुवेशी-रसुवागढीसडक आयोजना	८२	१०,४९०	०	१०,५७२	
६	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	४७२	५५,०३०	०	५५,५०२	अन्तर प्रादेशिक
७	काठमांडौ-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	०	१५३,९७८	०	१५३,९७८	अन्तर प्रादेशिक
८	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	४७५	५४,५२७	०	५५,००२	अन्तर प्रादेशिक
९	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकासआयोजना	१३४	४४,८६९	०	४५,००३	अन्तर प्रादेशिक
१०	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६मे. वा.)	०	०	५,०००	५,०००	
	प्रदेश ३	६८४८	५८४३४८	५०००	५९६१९६	
	नेपाल	१२,९८४	६०७,०३४	१५५,६००	७७५,६१८	
	प्रदेश ३ (%)	५२.७	९६.२६	३.२१	७६.८७	

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, २०७५

यसैगरी, प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को नीति तथा कार्यक्रमले पोष्टबहादुर बोगटी भिमफेदी - कुलेखानी सुरूङ मार्ग र पुष्पलाल चक्रपथ (रामेछाप - दोलखा - सिन्धुपाल्चोक - नुवाकोट - धादिङ् - चितवन - मकवानपुर - सिन्धुली -काभ्रेपलाञ्चोक)लाई प्रादेशिक गौरवका आयोजनाको रूपमा अगाडि बढाएको छ ।

४.३ सञ्चार माध्यम

पत्र पत्रिका, रेडियो र टेलिभिजन सञ्चारका प्रमुख माध्यहरू हुन् । यस प्रदेशमा ७७६ पत्रपत्रिका, १६३ एफ.एम. रेडियो स्टेशन र ६८ टेलिभिजन च्यानलहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

४.३.१ पत्रपत्रिका

यस प्रदेशमा दैनिक ८६ वटा र साप्ताहिक ६९० गरी जम्मा ७७६ वटा पत्रिकाहरू प्रकासनमा रहेका छन् । सबैभन्दा धेरै दैनिक पत्रिका काठमाण्डौंबाट (५३ वटा), दोश्रोमा मकवानपुर र चितवनबाट (९।९ वटा) र तेश्रोमा ललितपुरबाट (६ वटा) प्रकाशित हुन्छन् । त्यसैगरी सबैभन्दा धेरै साप्ताहिक पत्रिका काठमाण्डौंबाट (४८७ वटा), दोश्रोमा मकवानपुर बाट (४४ वटा) र तेश्रोमा ललितपुरबाट (३२ वटा) प्रकाशित हुन्छन् । पत्रपत्रिका सम्बन्धी विवरण तालिका ४.७ मा छ।

तालिका ४.७: पत्रपत्रिका सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	दैनिक पत्रपत्रिका	साप्ताहिक पत्रपत्रिका	कुल पत्रपत्रिका सङ्ख्या
१	सिन्धुली	३	९	१२
२	रामेछाप	०	५	५
३	दोलखा	०	९	९
४	सिन्धुपाल्चोक	१	१०	११
५	काभ्रेपलाञ्चोक	०	२३	२३
६	ललितपुर	६	३२	३८
७	भक्तपुर	२	२६	२८
८	काठमाण्डौं	५३	४८७	५४०
९	रसुवा	०	१	१
१०	नुवाकोट	२	१०	१२
११	धादिङ	१	९	१०
१२	मकवानपुर	९	४४	५३
१३	चितवन	९	२५	३४
जम्मा		८६	६९०	७७६

स्रोत : पार्श्वचित्र,आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश ३

४.३.२ एफएम रेडियो र टेलिभिजन

यस प्रदेशमा भएका १६३ वटा एफएम रेडियोहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै स्टेशनहरू काठमाण्डौंमा (४४ वटा), दोश्रोमा चितवनमा (२६ वटा) र तेश्रोमा मकवानपुरमा (१७ वटा) छन् । त्यसैगरी यस प्रदेशमा भएका ६८ वटा टेलिभिजन च्यानहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै काठमाण्डौंमा (४२ वटा), दोश्रोमा ललितपुरमा (९ वटा) र तेश्रोमा चितवनमा (८ वटा) छन्। यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ४.८ मा छ। अनुमति लिएका एफएम रेडियोहरूको विवरण अनुसूची ४.५ मा र टेलिभिजनहरूको विवरण अनुसूची ४.६ मा छ।

तालिका ४.८ एफ. एम. रेडियोटेलिभिजन सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	जिल्ला	एफ एम रेडियो सङ्ख्या	टेलिभिजन सङ्ख्या
१	सिन्धुली	७	
२	रामेछाप	६	
३	दोलखा	६	
४	सिन्धुपाल्चोक	११	
५	काभ्रेपलाञ्चोक	९	२
६	ललितपुर	६	९
७	भक्तपुर	९	३
८	काठमाण्डौं	४४	४२
९	रसुवा	३	
१०	नुवाकोट	१०	१
११	धादिङ	९	१
१२	मकवानपुर	१७	२
१३	चितवन	२६	८
जम्मा		१६३	६८

स्रोत : आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश ३

४.४ पुनर्निर्माण

२०७२ साल बैशाख १२ र बैशाख २९ गते गएको विनासकारी भूकम्पबाट यस प्रदेशका जिल्लाहरू अति प्रभावित भए । राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको वर्गीकरणअनुसार भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ जिल्ला मध्ये १२ जिल्ला र कम प्रभावित १७ जिल्ला मध्ये १ जिल्ला (चितवन) यसै प्रदेशमा पर्दछ । भूकम्प पश्चात क्षतिग्रस्त नीजि आवास सर्भेक्षण र सम्बन्धित व्यक्तिको गुनासो सुनुवाई समेतका आधारमा यस प्रदेशमा ६ लाख २८ हजार २६५ नीजि आवास पुनर्निर्माणको लागि पहिचान भएकोमा २०७५ आषाढ २६ गते सम्म

५ लाख ५४ हजार ७५१ अर्थात ८८ प्रतिशत घरधनीले आवास पुनर्निर्माणको लागि अनुदान संझौता गरिसकेका छन् । निजी आवास पुनः निर्माण सम्बन्धी विवरण तालिका ४.९ मा छ ।

तालिका ४.९ : नीजि आवास पुनर्निर्माण सम्बन्धि विवरण

सि.नं	जिल्ला	जम्मा लाभग्राही सङ्ख्या	अनुदान सम्झौता सम्पन्न (%)	प्रथम किस्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राही (%)	दोस्रो किस्ता प्राप्त गर्ने (%)	तेस्रो किस्ता प्राप्त गर्ने (%)	प्रवलीकरण	
							लाभग्राही सङ्ख्या	अनुदान सम्झौता सम्पन्न(%)
(क) प्रदेश नं. ३ को भूकम्प अति प्रभावित जिल्ला								
१	सिन्धुली	३६९३५	८९.६१	८९.६१	६२.९८	२०.८७	७४९१	६.४२
२	रामेछाप	४८५८०	८९.५३	८९.५१	७५.६६	३३.३५	६५९५	५.२६
३	दोलखा	६८७६१	८८.१५	८५.००	६८.३९	४८.८४	२१४७	०.७०
४	सिन्धुपाल्चोक	८६९७१	९४.७६	९४.७६	७९.२९	३५.००	५६२	४.४५
५	काभ्रेपलाञ्चोक	७७४१४	८६.५४	८६.५४	४१.७१	१५.०८	५४१९	१०.२२
६	ललितपुर	२८३५२	८४.५९	८३.३०	२६.१०	१३.५२	१२८५	२६.४६
७	भक्तपुर	२८३०२	८३.२७	८३.२७	१६.१३	१४.१४	६७०	७.३१
८	काठमाडौ	४६९६२	८५.२२	८५.२०	१९.८४	११.७५	७७०	१५.३२
९	रसुवा	१२४९०	८८.४४	८६.५१	७८.१९	५१.८१	२१६	१९.४४
१०	नुवाकोट	७५१३६	८९.००	८८.६९	७६.७९	१६.९१	१५१४	४.०३
११	धादिङ्ग	७७७६१	९०.२६	९०.२२	६४.२६	२७.६१	३९१३	५.३२
१२	मकवानपुर	३३२६६	७५.५६	७२.७६	४७.७१	१९.९७	८४९८	२६.१८
जम्मा		६२०९३०	८८.१६	८७.५२	५८.४४	२५.८१	**३९०८०**	**११.४३**
(ख) प्रदेश नं. ३ को भूकम्प कम प्रभावित जिल्ला								
१	चितवन	७३३५	१००.००	७६.३२	३२.२४	३.०४	५९३	१००.००
जम्मा		**७३३५**	१००.००	७६.३२	३२.२४	३.०४	**५९३**	**१००.००**
प्रदेश ३ जम्मा		**६२८२६५**	८८.३०	८७.३९	५८.१३	२५.५४	**३९६७३**	**१२.७५**

स्रोतः राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण, काठमाडौं, ०७५

४.५ खेलकुद पूर्वाधार

यस प्रदेशमा विभिन्न खेलको लागि अन्तराष्ट्रियस्तरको खेल मैदान रहेका छन् । ठूला तथा अन्तराष्ट्रियस्तरका खेल मैदानहरू काठमाडौं उपत्यकामा छन् । उपत्यका बाहिरका जिल्लाहरूमा समेत खेलकुदका केही पूर्वाधारहरू छन। खेलकुदका पूर्वाधारहरूको जिल्लागत विवरण अनुसूची ४.७ मा छ ।

जिल्लागत सडक विवरण

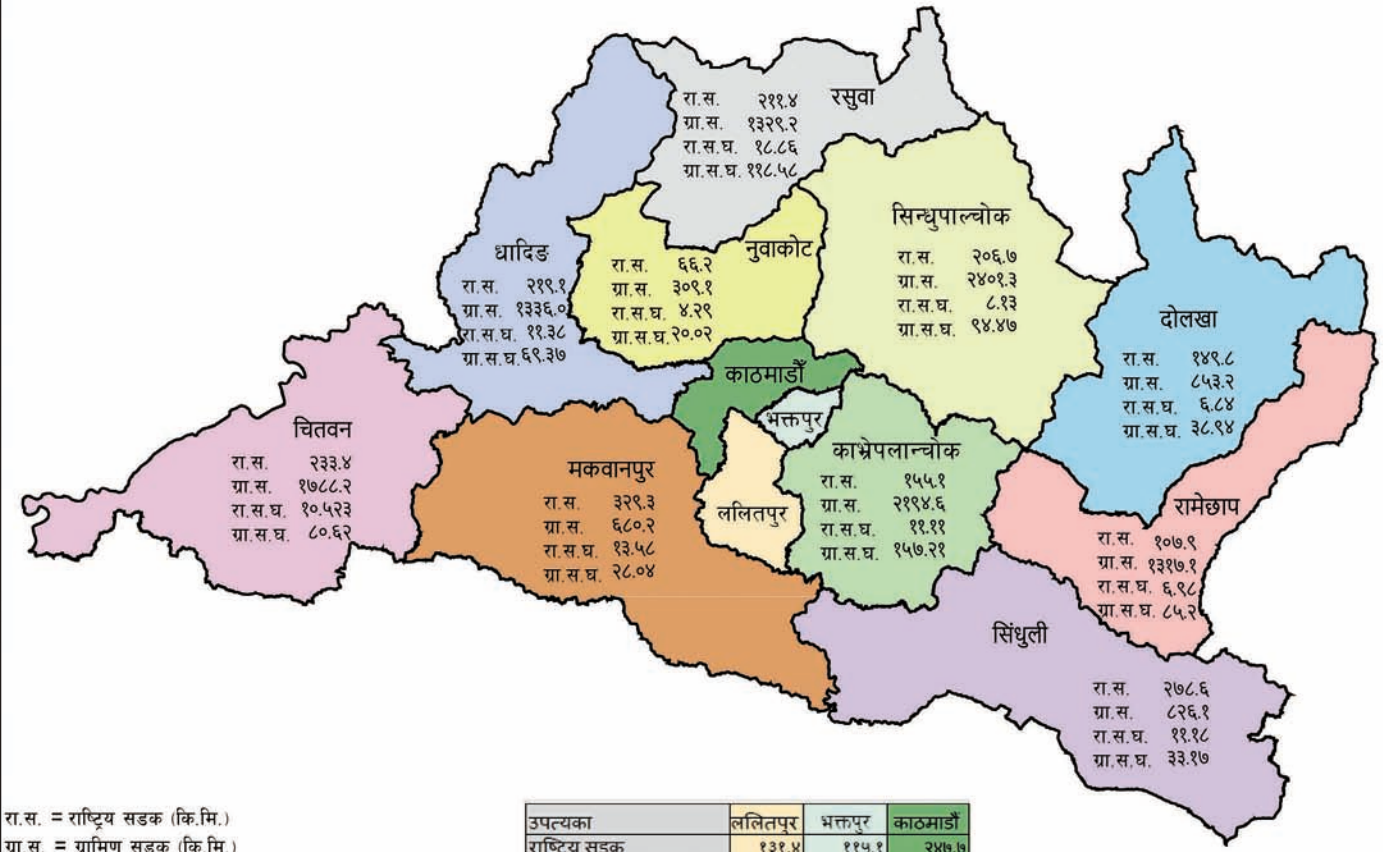

रा.स. = राष्ट्रिय सडक (कि.मि.)
ग्रा.स. = ग्रामिण सडक (कि.मि.)
रा.स.घ. = राष्ट्रिय सडक घनत्व
ग्रा.स.घ. = ग्रामिण सडक घनत्व
सडक घनत्व (प्रति १०० वर्ग कि.मि. क्षेत्रमा सडक कि.मि.)

उपत्यका	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
राष्ट्रिय सडक	१३१.४	११५.१	२४७.७
ग्रामिण सडक	५३५.९	१९२.२	७१५.८
राष्ट्रिय सडक घनत्व	३४.१३	९६.६९	६२.७१
ग्रामिण सडक घनत्व	१३९.१९	१६१.५१	१८१.२१

परिच्छेद पाँच : सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

शिक्षा व्यक्ति एवं समाज विकासका लागि मेरुदण्ड हो । शिक्षा विना राष्ट्र विकासको परिकल्पना पनि गर्न सकिदैन। व्यक्तिलाई सामाजिकीकरण गर्न शिक्षाले नै ठूलो सहयोग पुऱ्याएको हुन्छ । आजको दिनमा शिक्षा हासिल गर्न विद्यालयमा अध्ययन गर्न जाने बालबालिकाहरु नै भोलिको देशका कर्णाधार हुने हुँदा शिक्षालाई यति धेरै महत्व दिनु परेको स्पष्ट हुन्छ ।

शिक्षा राष्ट्रिय विकासको आधारशीला हो । नेपालको सन्दर्भमा यो गरिवी निवारणको एक सशक्त माध्यम पनि हो । आधारभूत शिक्षा प्रत्येक नागरिकको मानवधिकार हो भने सबै नागरिकलाई कम्तिमा आधारभूत शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु राज्यको दायित्व हो । संविधानसभाबाट निर्मित नेपालको संविधान अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक छ । प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक छ । त्यसै गरी अपाङ्गता भएका र आर्थिक रुपले विपन्न नागरिकलाई कानून बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक छ । दृष्टिविहीन, सुनुवाई, स्वर तथा बोलाइ अपाङ्गता भएका नागरिकलाई समेत उपयुक्त माध्यमबाट शिक्षा पाउने हक छ । नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको सुनिश्चित गरिएको छ । दिगो विकासका लक्ष्य अनुरुप समावेशी र समन्यायमा आधारित शिक्षा सबैमा पुऱ्याउन शिक्षा क्षेत्रको विकास अपरिहार्य छ ।

५.१.१ साक्षरता दर

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका लेख्न पढ्न जान्ने व्यक्तिलाई साक्षर मानी साक्षरता दर निकालिएको छ । यस प्रदेशमा ३८ लाख ३० हजार ६ सय ५४ साक्षर सङ्ख्या छ जुन नेपालको कुल साक्षर सङ्ख्याको २४.२८ प्रतिशत हो । यस प्रदेशका १३ जिल्लामध्ये सबैभन्दा बढी साक्षरता (८६.२५ प्रतिशत) काठमाडौको छ भने सबैभन्दा कम साक्षरता (५३.६० प्रतिशत) रसुवा जिल्लाको रहेको छ। नेपालको साक्षरता दर ६५.९४ छ भने यस प्रदेशको साक्षरता दर ७४.८५ रहेको छ । यो दर राष्ट्रिय साक्षरता दर भन्दा ८.९१ प्रतिशतले बढी हो । यस प्रदेशमा महिला साक्षरता दर ६७.०४ छ भने पुरुषको साक्षरता दर ८२.८२ बढी छ । जिल्लागत साक्षरता सम्बन्धी विववरण तालिका ५.१ मा छ ।

तालिका ५.१ : साक्षर सङ्ख्या र साक्षरता दर (५ वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका

जिल्ला	साक्षर सङ्ख्या			साक्षरता दर		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूप	महिला	जम्मा
सिन्धुली	८८१७३	७२३८५	१६०५५८	६९.८०	५२.१०	६०.५३
रामेछाप	६२००३	५४१४७	११६१५०	७२.६४	५३.४७	६२.२४

जिल्ला	साक्षर सङ्ख्या			साक्षरता दर		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूप	महिला	जम्मा
दोलखा	५७९८९	४९२४९	१०७२३८	७३.३४	५३.६७	६२.७८
सिन्धुपाल्चोक	८६०१०	७१४५९	१५७४६९	६७.९७	५१.८८	५९.५९
काभ्रेपलाञ्चोक	१३४०३७	११३०१२	२४७०४९	७९.५९	६०.९२	६९.८०
ललितपुर	२००५७७	१६१४१९	३६१९९६	९०.११	७४.७२	८२.५३
भक्तपुर	१३०५२६	१०२९३१	२३२६५७	९०.४८	७२.६५	८१.६८
काठमाडौं	७८६७०४	६२१४९५	१४०८१९९	९२.१८	७९.७७	८६.२५
रसुवा	११९०६	९२९१	२११९७	६०.८५	४६.५०	५३.६०
नुवाकोट	८२६४२	७०२६१	१५२९०३	६७.९५	५२.४१	५९.८०
धादिङ	१०१२४०	९१०९७	१९२३३७	७१.०८	५५.७०	६२.८६
मकवानपुर	१४११९०	११८१८५	२५९३७५	७५.४१	६०.५९	६७.८५
चितवन	२१५२८२	१९८२४४	४१३५२६	८३.८७	७०.६८	७६.९८
प्रदेश	**२०९८२७९**	**१७३२३७५**	**३८३०६५४**	**८२.८२**	**६७.०४**	**७४.८५**
नेपाल	**८६६६२८२**	**७११५०४**	**१५७७७८६**	**७५.१४**	**५७.३९**	**६५.९४**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

५.१.२ शैक्षिक उपलब्धि (उत्तीर्ण गरेको तह)

पाँच वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका साक्षर व्यक्तिहरूले हासिल गरेको शैक्षिक उपलब्धिलाई उनीहरूले उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तहका आधारमा उल्लेख गरिएको छ । यस प्रदेशमा कुल साक्षर जनसङ्ख्याको सबै भन्दा ठूलो हिस्सा अर्थात ३१.५६ प्रतिशत व्यक्तिहरूले प्राथमिक तह (कक्षा १ देखि ५ सम्म) उत्तीर्ण गरेको पाइएको छ । एस.एल.सि. वा सो सरह उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिहरू १२.३१ प्रतिशत छ भने नेपालको औसत १०.१६ प्रतिशत छ । त्यस्तै यस प्रदेशमा ४.९९ प्रतिशत व्यक्तिहरूले अनौपचारिक शिक्षा हासिल गरेका छन् । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका ५.२ मा छ ।

तालिका ५.२ : उत्तिर्ण तह अनुसारको सङ्ख्या

उत्तीर्ण तह	प्रदेश ३			नेपाल		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
पूर्व प्राथमिक तह	७०६०६	६१५३९	१३२१४५	३४१९४४	२९७०८७	६३९०३१
%	३.३३	३.५१	३.४१	३.८७	४.०९	३.९७
प्राथमिक तह (१–५ कक्षा)	६३८९२९	५५२७७६	११९१७०५	३३६१८३२	२९२३२९२	६२८५१२४
%	३०.१४	३१.५६	३०.७८	३८.०६	४०.२३	३९.०४
निम्न माध्यमिक तह (६–८ कक्षा)	२२०५३९	१९९७१२	४२०२५१	१०७९०७४	९५२९२७	२०३२००१
%	१०	११	११	१२	१३	१३

उत्तीर्ण तह	प्रदेश ३			नेपाल		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
माध्यमिक तह (९–१० कक्षा)	३८३५४९	३२२१०६	७०५६५५	१७२७९९५	१३६३८८५	३०९१८८०
%	१८	१८	१८	२०	१९	१९
एस.एल.सि. वा सो सरह	२६९४८१	२०९००८	४७८४८९	९३२१०३	७०४०५६	१६३६१५९
%	१२.७१	११.९३	१२.३६	१०.५५	९.६९	१०.१६
प्रमाणपत्र वा सो सरह	२२७८९७	१८४०५२	४११९४९	६०५०११	४३१४३७	१०३६४४८
%	१०.७५	१०.५१	१०.६४	६.८५	५.९४	६.४४
स्नातक वा सो सरह	१३८४४९	८३८३२	२२२२८१	३०६७७२	१५०९७२	४५७७४४
%	६.५३	४.७९	५.७४	३.४७	२.०८	२.८४
स्नातकोत्तर वा सो सरह	६३६००	२६६८५	९०२८५	११४७५३	३८६९९	१५३४५२
%	३	१.५२	२.३३	१.३	०.५३	०.९५
पि.एच.डि. वा सो सरह	२४५८	५९८	३०५६	४०७६	९०४	४९८०
%	०.१२	०.०३	०.०८	०.०५	०.०१	०.०३
अन्य	२३५७	१४४८	३८०५	९४२१	७७२०	१७१४१
%	०.११	०.०८	०.१	०.११	०.११	०.११
अनौपचारिक शिक्षा	९१८०७	१०१३६५	१९३१७२	३०८६४७	३५९४७०	६६८११७
%	४.३३	५.७९	४.९९	३.४९	४.९५	४.१५
तह उल्लेख नभएको	१००३७	८४९०	१८५२७	४०७२४	३५७१८	७६४४२
%	०.४७	०.४८	०.४८	०.४६	०.४९	०.४७
जम्मा	२११९७०९	१७५१६११	३८७१३२०	८८३२३५२	७२६६१६७	१६०९८५१९
%	१००	१००	१००	१००	१००	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

५.१.३ अध्ययन गरेको विषय र क्षेत्र

एस.एल.सी.भन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिहरूको विवरण तालिका ५.३ मा छ । अध्ययन गरेका विषय/क्षेत्रको विवरण अनुसारको विश्लेषण गरिएको छ । यस अनुसार सबै भन्दा धेरै व्यक्तिहरू अर्थात ३३.८४ प्रतिशतले व्यापार र प्रशासन क्षेत्रमा र २२.५६ प्रतिशत मानविकी र कला क्षेत्रको अध्ययन गरेका छन् जवकि नेपालमा उक्त विषयहरुको प्रतिशत क्रमशः २५.०५ र २३.४९ छ ।

तालिका ५.३ एस.एल.सी.भन्दा माथिल्लो तह उत्तिर्ण गरेका व्यक्तिहरुले अध्ययन गरेको विषय र क्षेत्र

अध्ययन गरेको विषय वा क्षेत्र	प्रदेश ३			नेपाल		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
मानविकी र कला	८८२४९	७५८८६	१६४१३५	२३००९८	१५८०६७	३८८१६५
%	२०.४१	२५.७१	२२.५६	२२.३३	२५.४१	२३.४९
व्यापार र प्रशासन	१५५७३७	९०४४६	२४६१८३	२७५२४९	१३८६९७	४१३९४६
%	३६.०२	३०.६४	३३.८४	२६.७१	२२.३	२५.०५
शिक्षा	३१९५३	४१००२	७२९५५	१४१४४१	१३८४३१	२७९८७२
%	७.३९	१३.८९	१०.०३	१३.७२	२२.२६	१६.९४
विक्षा	४६७७८	२०६९८	६७४७६	९६००१	३२७९२	१२८७९३
%	१०.८२	७.०१	९.२७	९.३१	५.२७	७.७९
स्वास्थ्य	७२३४	१०७८२	१८०१६	१९४५९	२११४८	४०६०७
%	१.६७	३.६५	२.४८	१.८९	३.४	२.४६
इन्जिनियरिङ, उद्योग र निर्माण	१७१८८	२७८८	१९९७६	२६०६८	३६६५	२९७३३
%	३.९७	०.९४	२.७५	२.५३	०.५९	१.८
कानून	७४४२	१६५१	९०९३	१५६७९	३०६०	१८७३९
%	१.७२	०.५६	१.२५	१.५२	०.४९	१.१३
सामाजिक र व्यवहारिक विज्ञान	१७६९२	१२८२४	३०५१६	४२४२६	२३८१८	६६२४४
%	४.०९	४.३४	४.१९	४.१२	३.८३	४.०१
गणित तथा तथ्याङ्क	३७५८	१००५	४७६३	१४४४०	२८२०	१७२६०
%	०.८७	०.३४	०.६५	१.४	०.४५	१.०४
कृषि, वन तथा माछापालन	२२६९	७०१	२९७०	६२०३	१७२२	७९२५
%	०.५२	०.२४	०.४१	०.६	०.२८	०.४८
कम्प्युटर	२९५४	७२५	३६७९	४८५४	१११७	५९७१
%	०.६८	०.२५	०.५१	०.४७	०.१८	०.३६
पत्रकारिता र सूचना	९५५	५९५	१५५०	११०७	६६१	१७६८
%	०.२२	०.२	०.२१	०.११	०.११	०.११
अन्य	२२३	११२	३३५	८२५	४९७	१३२२
%	०.०५	०.०४	०.०५	०.०८	०.०८	०.०८
उल्लेख नभएको	४९९७२	३५९५२	८५९२४	१५६७६२	९५५१७	२५२२७९
%	११.५६	१२.१८	११.८१	१५.२१	१५.३६	१५.२७

अध्ययन गरेको विषय वा क्षेत्र	प्रदेश ३			नेपाल		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
जम्मा	४३२४०४	२९५१६७	७२७५७१	१०३०६१२	६२२०१२	१६५२६२४
%	१००	१००	१००	१००	१००	१००

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

५.१.४ विद्यालय र विद्यार्थी सङ्ख्या

सामुदायिक विद्यालयतर्फ नेपालका कुल प्राथमिक विद्यालय मध्ये यस प्रदेशले १८.१ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने निम्न माध्यमिक विद्यालयले १९.७ प्रतिशत, माध्यमिक विद्यालयले २१.६ प्रतिशत र उच्च माध्यमिक विद्यालयले २०.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन् । यसैगरी संस्थागत विद्यालयतर्फ प्राथमिक विद्यालय मध्ये यस प्रदेशले ३१.९ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ भने निम्न माध्यमिक विद्यालयले ३८.७ प्रतिशत र माध्यमिक विद्यालयले ४३.१ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन् । यस प्रदेशमा अरु प्रदेशहरुमा भन्दा संस्थागत विद्यालयको सङ्ख्या उच्च रहेको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिका ५.४ मा छ ।

तालिका ५.४ : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको सङ्ख्या

क्र.सं.	जिल्ला	सामुदायिक विद्यालयको सङ्ख्या				संस्थागत विद्यालयको सङ्ख्या			
		प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	उच्च माध्यमिक	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	माध्यमिक
१	सिन्धुली	५६३	१८८	१११	६१	३५	२२	१६	४
२	रामेछाप	४६१	१७५	९३	४२	२३	६	३	१
३	दोलखा	४००	१७२	८८	४२	२५	१७	१२	३
४	सिन्धुपाल्चोक	५४६	२१४	१३२	५५	२४	११	१०	०
५	काभ्रेपलाञ्चोक	५८२	२५६	१४९	६१	११५	७९	६४	२३
६	ललितपुर	१८३	११०	८२	४०	२८५	२४३	२२५	६०
७	भक्तपुर	१२९	८३	४५	१७	१८०	१६६	१४६	२०
८	काठमाडौं	२९७	२३९	१९७	६४	९९२	८५३	७०१	२४९
९	रसुवा	१०२	३८	२०	१०	४	७	५	०
१०	नुवाकोट	४७६	१९४	११८	४७	३०	२२	१९	२
११	धादिङ	५९४	२१५	१२६	५१	५६	३०	२१	६
१२	मकवानपुर	५१९	१८०	९२	२९	७१	४७	३१	६
१३	चितवन	३८२	१७१	१०२	४६	१६६	१४६	११९	३९
	प्रदेश	५२३४	२२३५	१३५५	५६५	२००६	१६४९	१३७२	४१३
	नेपाल	२८९१३	११३६८	६२६१	२७२५	६२९८	४२६४	३१८६	१०५६
	प्रदेश (%)	१८.१	१९.७	२१.६	२०.७	३१.९	३८.७	४३.१	३९.१

स्रोत: शिक्षा बिभाग, २०७४

सामुदायिक विद्यालयतर्फ प्रदेशको प्राथमिक विद्यालयमा ४६५१३३, निम्न माध्यमिक विद्यालयमा २६१८८५, माध्यमिक विद्यालयमा १३८२५४ र उच्च माध्यमिक विद्यालयलमा ७२३७५ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन्।

त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयतर्फ प्रदेशको प्राथमिक विद्यालयमा ७५८५, निम्न माध्यमिक विद्यालयमा २४७३२२, माध्यमिक विद्यालयमा १३३९३९ र उच्च माध्यमिक विद्यालयलमा ८०६६१ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन्। यसको विवरण तालिका ५.५ मा छ।

तालिका ५.५ : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बिद्यार्थीको सङ्ख्या

जिल्ला	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या				संस्थागत विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या			
	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	उच्च माध्यमिक	प्राथमिक	निम्न माध्यमिक	माध्यमिक	उच्च माध्यमिक
सिन्धुली	४९२९१	२२५४७	१२२२६	६३७५	१२६	३६१९	२४९०	१११७
रामेछाप	२३९९२	१६६३७	९१०८	२०७८	५२	१९९६	५६७	१८५
दोलखा	२३८४९	१४७३५	७७३४	३११६	८२	२०९९	६३३	१६५
सिन्धुपाल्चोक	३८९२१	२१००३	१०८७७	७५७२	६९	१६९८	५४९	२१३
काभ्रेपलाञ्चोक	४०४७७	२३८३९	१३०९०	४९२९	३९४	८२९५	४५४७	२२८८
ललितपुर	२२५०८	१३३९२	५७५२	२५०५	११०४	४०९८६	२१९६३	१६०६१
भक्तपुर	१२९०४	५८४८	३९६३	४१२०	७२६	२०७८९	१४६१९	८६२७
काठमाडौं	७२६७८	३६८९२	२१३०५	११८५४	३८५५	११९३३३	६९७६८	३८८८७
रसुवा	५७३४	२८५४	१७११	२६८	२०	४०९	१०६	२७
नुवाकोट	३३१८८	१७५५२	९६३६	७१४८	१०४	५७३५	२१५७	१११६
धादिङ	४११५९	२७०६६	१२६३०	५६८५	१६९	३१०६	६५३	४४४
मकवानपुर	५७८६०	३०४१९	१४१८५	५१३५	२२९	२४७२	७५८	२२०
चितवन	४२५७२	२९१०१	१६०३७	११५९०	६५५	३६७८५	१५१२९	११३११
प्रदेश	४६५१३३	२६१८८५	१३८२५४	७२३७५	७५८५	२४७३२२	१३३९३९	८०६६१
नेपाल	३३१२०६२	१५४४६६१	७७८८२२	४२७२६१	२१३७०	६५७९५४	३२२०५५	१९१८९८

स्रोत: शिक्षा बिभाग, २०७४

५.१.५ विद्यार्थी - विद्यालय अनुपात

बिद्यार्थी-विद्यालय अनुपातको तालिका अनुसार प्राथमिक, माध्यामिक र आधारभूत तहमा क्रमश: ९८, १०२ र १५३ बिद्यार्थीको भागमा एउटा विद्यालय परेको छ । त्यसैगरी, माध्यामिक, उच्च माध्यामिक र ९ देखि १२ कक्षा तहमा क्रमश: ८०, ११४ र १२१ जना बिद्यार्थीको भागमा एउटा विद्यालय परेको छ । नेपालको औसत बिद्यार्थीणविद्यालय अनुपात भन्दा यो प्रदेशको कम छ । विद्यार्थी-विद्यालय अनुपात विवरण तालिका ५.६ मा छ ।

तालिका ५.६: बिद्यार्थी-विद्यालय अनुपात (सामुदायिक र संस्थागत दुवै)

विद्यालयको प्रकार	प्रदेश ३	नेपाल
प्राथमिक (१-५)	९८	११३
निम्न माध्यमिक (६-८)	१०२	११९
आधारभुत (१-८)	१५३	१६६
माध्यमिक (९-१०)	८०	१०३
उच्च माध्यमिक (११-१२)	११४	१५४
९-१२ कक्षा	१२१	१६५

स्रोत: शिक्षा बिभाग, २०७४

५.१.६ विद्यार्थी - शिक्षक अनुपात

बिद्यार्थी शिक्षक अनुपातको तालिका अनुसार प्राथमिक, माध्यामिक र आधारभूत तहमा क्रमश: १४, २६ र १७ बिद्यार्थीको भागमा एकजना शिक्षक परेको छ भने माध्यामिक, उच्च माध्यामिक र ९-१२ कक्षा तहमा क्रमश: १६, २२ र १७ जना बिद्यार्थीको भागमा एकजना शिक्षक परेको छ । नेपालको औसत बिद्यार्थी शिक्षक अनुपात भन्दा यो प्रदेशको कम छ । विद्यार्थी - शिक्षक अनुपात सम्बन्धी विवरण तालिका ५.७ मा छ ।

तालिका ५.७ : बिद्यार्थीशिक्षक अनुपात (सामुदायिक र संस्थागत दुवै)

विद्यालयको प्रकार	प्रदेश	नेपाल
प्राथमिक	१४	२०
निम्न माध्यमिक	२६	३२
१-८ कक्षा	१७	२२
माध्यमिक	१६	२३
उच्च माध्यमिक	२२	२७
९-१२ कक्षा	१७	२४

स्रोत: शिक्षा बिभाग, २०७४

५.१.७ लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (कुल भर्नामा)

कुल भर्नाको लैङ्गिक समता सुचकांक[९] हेर्दा प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र आधारभूत तह गरि तीनवटै तहमा नेपालको १.०२ छ भने यस प्रदेशको १.०१ छ । प्रत्येक १०० जना बालक भर्ना हुँदा नेपालमा १०२ जना बालिका भर्ना हुन्छन भने यस प्रदेशमा प्रत्येक १०० जना बालक भर्ना हुँदा १०१ जना बालिका भर्ना हुन्छन् । लैङ्गिक समता सूचकाङ्स सम्बन्धी विवरण तालिका ५.८ मा छ ।

[९] *लैंगिक समता सुचकाङ्क निकाल्न बालिकाहरुको संख्यालाई बालकहरुको संख्याले भाग गरेर निकालिएको हो*

तालिका ५.८ : लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (सामुदायिक र संस्थागत दुवै)

विद्यालय तह	प्रदेश	नेपाल
प्राथमिक	१.०१	१.०२
निम्न माध्यमिक	१.०१	१.०२
आधारभूत	१.०१	१.०२

स्रोत: शिक्षा बिभाग, २०७४

५.२ स्वास्थ्य

५.२.१ स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु

नेपालमा रहेका कुल अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई र अरु स्वास्थ्य प्रदायकहरुमध्ये यस प्रदेशले क्रमशस् २७.६४, २१.५०, १६.८१, ३६.५९, २९.९० र २९.०३ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । त्यसैगरी नेपालमा रहेका जम्मा ४,६४२ स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूमध्ये १९.०७ प्रतिशत हिस्सा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू र ६१।६३ प्रतिशत हिस्सा गैरसामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुको छ । नेपालको कुल सामुदायिक तथा गैरसामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुमा यस प्रदेशको हिस्सा ३०.५५ प्रतिशत छ । यस प्रदेशभित्र काठमाडौँमा सबैभन्दा धेरै स्वास्थ्यसम्बन्धी सेवा दिने निकायहरु छन् भने रसुवामा सबैभन्दा कम छन् । स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूको थप विवरण तालिका ५.९ मा छ ।

तालिका ५.९ : स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु

जिल्ला	अस्पताल	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	स्वास्थ्य चौकि	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई	अरु स्वास्थ्य प्रदायक	जम्मा सेवा प्रदायकहरु	गैर सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु	जम्मा सामुदायिक र गैर सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरु
सिन्धुली	१	४	५१	५	३	१	६५	२१	८६
रामेछाप	१	३	५२	४	८	०	६८	४	७२
दोलखा	१	२	५२	७	७	०	६९	१०	७९
सिन्धुपाल्चोक	१	३	७५	४	६	१	९०	१०	१००
काभ्रेपलाञ्चोक	२	४	८९	७	७	१	१०९	३६	१४५
ललितपुर	३	४	३८	७	१	१	५४	१३६	१९०

जिल्ला	अस्पताल	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	स्वास्थ्य चौकि	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई	अरु स्वास्थ्य प्रदायक	जम्मा सेवा प्रदायकहरु	गैर सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु	जम्मा सामुदायिक र गैर सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरु
भक्तपुर	३	२	१९	३	२	३	३२	५३	८५
काठमाडौं	१४	८	५८	३०	०	६	११६	६७३	७८९
रसुवा	१	१	१७	०	४	१	२४	२	२६
नुवाकोट	१	३	६३	४	६	१	७८	११	८९
धादिङ	१	२	४९	१	१२	१	६६	१५	८१
मकवानपुर	१	४	४१	५	०	१	५२	१४	६६
चितवन	४	३	३६	१३	५	१	६२	७२	१३४
प्रदेश	३४	४३	६४०	९०	६१	१८	८८५	१०५७	१९४२
नेपाल	१२३	२००	३८०८	२४६	२०४	६२	४६४२	१७१५	६३५७
प्रदेश(प्रतिशत)	२७.६४	२१.५	१६.८१	३६.५९	२९.९	२९.०३	१९.०७	६१.६३	३०.५५

स्रोतः स्वास्थ्य सेवा बिभाग, २०७४

५.२.२ जन्मदर्ता

नेपालमा रहेका कूल पाँच वर्ष मुनिका शिशुहरु मध्ये ५६.२ प्रतिशतले मात्र जन्म दर्ता गरेका छन् भने यस प्रदेश मा जम्मा ६३.७ प्रतिशतले जन्म दर्ता गरेका छन् । यस प्रदेशमा अझैं पनि ३६.३ प्रतिशत शिशुहरुको जन्म दर्ता भएको छैन।

५.२.३ विवाहको उमेर

२०-४९ र २५-४९ वर्षका महिला र पुरुषहरुको पहिलो बिबाह गर्दाको मध्यिका (Median) उमेर तालिका ५.१० मा छ । २०-४९ वर्षका महिलाहरुमा नेपालको पहिलो बिबाह गर्दाको मध्यिका उमेर १८.१ वर्ष छ भने यस प्रदेशको १९.७ वर्ष रहेको छ । २०-४९ वर्षका पुरुषमा भने नेपालको मध्यिका उमेर २१.७ वर्ष छ भने यस प्रदेशको सबैभन्दा धेरै २३.२ छ । यस प्रदेशका आधा किशोरीहरु अझै पनि २० वर्ष नपुग्दै बिबाह गर्छन् ।

तालिका ५.१० : पहिलो बिबाह गर्दाको माध्यिका (Median) उमेर

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
२०-४९ वर्षका महिलाको पहिलो बिबाह गर्दाको उमेर	१९.७	१८.१	१९.५	१६.५	१८.६	१८.१	१७.४	१७.७
२५-४९ वर्षका महिलाको पहिलो बिबाह गर्दाको उमेर	१९.४	१७.९	१९.४	१६.३	१८.४	१७.७	१७.३	१७.३
२० -४९ वर्षका पुरुषको पहिलो बिबाह गर्दाको उमेर	२३.२	२१.७	२२.७	२०.६	२२.०	२१.०	२०.०	२०.३

स्रोतः नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

५.२.४ प्रजनन र परिवार नियोजन

नेपालका महिलाहरुले प्रजनन् उमेर (१५-४९ वर्ष) भित्र औसतमा २.३ शिशुलाई जन्म दिन्छन भने यस प्रदेशका सोही उमेर समूहका महिलाहरुले औसतमा १.८ शिशुलाई जन्म दिन्छन् (तालिका ५.११)। नेपाल जनसाङ्ख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६ भैरहँदा नेपालका कुल ४.२ प्रतिशत महिला गर्भवति थिए भने यस प्रदेशमा ३.२ प्रतिशत थियो ।

तालिका ५.११: प्रजनन सम्बन्धी विवरण

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
कुल प्रजनन् दर	१.८	२.३	२.३	३.०	२.०	२.४	२.८	२.२
१५-४९ वर्षका महिलाहरुमा गर्भवती महिलाको प्रतिशत	३.२	४.२	३.८	६.३	२.६	३.९	५.०	४.१
हाल २५-४९ वर्षका महिलाहरुले आफ्नो पहिलो शिशु जन्माउँदाको उमेर	२१.४	२०.४	२१.५	१९.२	२०.६	२०.३	१९.८	१९.८
आमा बनेका १५-१९ वर्षका किशोरीहरुको प्रतिशत	१०.१	१६.७	१५.५	२७.३	१३.९	१३.४	१८.८	१६.१

स्रोतः नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

नेपालका प्रजनन् उमेर (१५-४९ वर्ष) का विवाहित महिलाहरुमध्ये ५२.६ प्रतिशतले मात्र परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने गर्छन् भने यस प्रदेशको सोही उमेर समूहका ६०.६ प्रतिशत महिलाले परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्छन् । परिवार नियोजन सम्बन्धि थप विवरण अनुसूची ५.१ मा छ ।

५.२.५ सुत्केरी महिला र नवजात शिशुको स्याहार

दिगो बिकाश लक्ष्य अनुसार नवजात शिशुको मृत्युदर र बाल मृत्युदर सन् २०३० सम्ममा क्रमशः १२ र २० (प्रति १,००० जिबित शिशुमा) पु-याउने लक्ष्य छ भने नेपाल स्वास्थ्य क्षेत्र रणनीति २०१६ -०२१ ले सन् २०२१ सम्ममा नवजात शिशुको मृत्युदर र बाल मृत्युदर क्रमशः १७.५ र २८.० मा पु-याउने लक्ष्य लिएको छ । हाल नेपालको नवजात शिशु, शिशु र बाल मृत्युदर क्रमशः २१, ३२ र ३९ छ भने यस प्रदेशमा क्रमशः १७, २९ र ३६ छ। त्यसैगरी, नेपालका लगभग ६ प्रतिशत गर्भवति महिलाहरुले कुनै प्रकारको गर्भवती जाँच गराएका छैनन् भने यस प्रदेशमा ६.४ प्रतिशतले सो जाँच गराएका छैनन्। गर्भधारण भएको चौथो, छैठौ, आठौं र नवौं महिनामा गर्भवती जाँच सेवा लिने महिलाको प्रतिशत नेपालमा ५८.८ छ भने यस प्रदेशको हकमा ७०.७ छ जुन अन्य प्रदेशको भन्दा धेरै हो । जिवित शिशु जन्माउने महिलाहरुमध्ये २९.३ प्रतिशत महिलाले कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाको सहयोग विना बच्चा जन्माउछन् । सुत्केरी तथा नवजात शिशुको स्याहारसम्बन्धी संक्षिप्त विवरण तालिका ५.१२ मा छ र विस्तृत विवरण अनुसूची ५.२ मा छ।

तालिका ५.१२: सुत्केरी महिला तथा नवजात शिशुको स्याहार

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
नवजात शिशु मृत्यु दर[९०]	१७	२१	२२	३०	१५	३०	२९	४१
शिशु मृत्यु दर[९१]	२९	३२	३१	४३	२३	४२	४७	५८
बाल मृत्यु दर[९२]	३६	३९	३६	५२	२७	४५	५८	६९
तालिम प्राप्त वा दक्ष्य स्वास्थ्यकर्मीबाट गर्भवती (ए.एन्.सि.) सेवा लिने महिलाको प्रतिशत	८५.१	८३.६	८२.७	८१.६	८७.३	८४.७	७३.०	९०.५
गर्भवती (ए.एन्.सि.) सेवा नलिने महिलाको प्रतिशत	६.४	५.९	४.५	५.६	६.३	४.७	१४.७	४.४
तोकिएकै महिनामा (चौथो, छैठौ, आठौं र नवौं) गर्भवती (ए.एन्.सि.) सेवा लिने महिलाको प्रतिशत	७०.७	५८.८	६२.६	३६.१	६६.५	६७.३	४७.३	७३.०
स्वास्थ्य संस्थामा जिबित बच्चा जन्माएका महिलाहरुको प्रतिशत	७०.७	५७.४	६२.२	४४.६	६८.३	५९.४	३५.६	६६.४

[९०] *Neonatal mortality rate is the probability of dying within the first month of life expressed per 1000 live births.*

[९१] *Infant Mortality rate is the probability of dying before the first birthday expressed per 1000 live births.*

[९२] *Under 5 mortality rate is the probability of dying between birth and the fifth birthday expressed per 1000 live births.*

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
पछिल्लो पटक गर्भवती हुँदा कुनै तयारी नगर्ने महिलाको प्रतिशत (जिबित बच्चा जन्माउने मध्ये)	१२.१	१६.२	७.३	२३.३	६.८	१६.७	२२.१	२५.५
सुरक्षित गर्भपतन गराउने ठाउँको जानकारी भएका सबै महिलाको प्रतिशत	४०.८	४८.०	४९.८	५३.१	४३.६	४७.३	५४.२	५२.९

स्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

५.२.६ वाल स्वास्थ्य

यस प्रदेशमा जन्मेका लगभग ९.७ प्रतिशत शिशुहरु अतिकम तौलका (२.५ के.जी.) छन् । नेपाल सरकारद्वारा अति आवश्यक तोकेका खोपहरु नलगाउने १२-२३ महिनाका शिशुको प्रतिशत नेपालमा ३८.६ प्रतिशत छ भने यस प्रदेशमा २९.७ प्रतिशत छ । त्यसैगरी, यो प्रदेशका ५ वर्षभन्दा कम उमेरका २.४ प्रतिशत बच्चाहरु स्वास प्रस्वास समस्याबाट ग्रसित छन् । बाल स्वास्थ्य सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.१३ मा छ ।

तालिका ५.१३ : बाल स्वास्थ्य

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
जन्मिदा तौल मापन गरेका मध्ये कम तौल (२.५ किलोग्राम भन्दाकम) भएका शिशुहरुको प्रतिशत	९.७	१२.३	१२.३	१३.७	१०.०	१४.१	१३.८	१२.९
तोकिएका सबै खोप[13] लगाउने १२-२३ महिनाका शिशुहरुको प्रतिशत	२९.७	३८.३	४०.०	२९.०	७३.०	४६.७	३१.७	२७.९
श्वास-प्रश्वास समस्याका (ए.आर.आइ.) लक्ष्यण देखिएका ५ वर्ष मुनिका शिशुको प्रतिशत	२.४	२.४	३.३	१.५	१.७	२.९	३.४	२.६
शिशुको दिशा सुरक्षित तरिकाले फाल्नेको प्रतिशत	६८.९	४६.०	५७.१	११.५	६९.३	४९.१	५९.७	४५.८

स्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

नेपालका पाँच वर्ष मुनिका ३५ प्रतिशतभन्दा बढी शिशुहरुमा कुपोषणको समस्या छ भने यस प्रदेशमा ३० प्रतिशतमा यस्तो समस्या छ । नेपालका ६-५९ महिनाका आधाभन्दा धेरै शिशुहरुमा रक्त अल्पत्ताको लक्षण छ भने यस प्रदेशमा

[13] *BCG, three doses of DPT-HepB-Hib, three doses of oral polio vaccine and one dose of measles rubella*

४२.८ प्रतिशतमा यो लक्षण छ । त्यसैगरी नेपालका १७.२ प्रतिशत प्रजनन उमेर (१५-४९ वर्ष) का महिला कम तौलका छन भने यस प्रदेशका ११.५ प्रतिशत महिलामा सो समस्या छ । यो प्रदेशका १० प्रतिशत महिलाहरुमा मोटोपन छ जुन नेपालको औसतभन्दा दोब्बर हो । त्यसैगरी यो प्रदेशका २९ प्रतिशत महिलामा सामान्य रक्त अल्पत्ताको समस्या देखिन्छ। पोषणसम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.१४ मा छ ।

तालिका ५.१४ : बाल तथा महिला पोषण

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
सर्वेक्षणको ६ महिना अघिसम्म भिटामिन ए खाएका ६-५९ महिनाका शिशुहरुको प्रतिशत	८७.०	८६.३	९०.७	७७.६	९१.२	८८.०	९२.९	९१.०
रक्त अल्पताको लक्ष्यण देखिएका ६-५९ महिनाका शिशुहरुको प्रतिशत	४२.८	५२.७	५५.२	५९.४	४६.२	५३.४	४८.४	४९.८
कम पोषण भएका (दुब्ला[14]) १५-४९ वर्षका महिलाको प्रतिशत	११.५	१७.२	१२.८	२९.१	८.०	१८.९	१५.२	२१.७
मोटोपन[15] भएका १५-४९ वर्षका महिलाको प्रतिशत	१०.६	५.१	५.४	१.७	७.६	३.३	१.५	१.२
रक्त अल्पताको[16] लक्षण देखिएका १५-४९ वर्षका महिलाहरुको प्रतिशत	२९.०	४०.८	४३.३	५७.८	२८.०	४३.५	३४.९	३९.३

स्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

५.२.७ एच.आई.भी. र एड्ससम्बन्धी जानकारी

यस प्रदेशका १५-१९ वर्षका लगभग सबै महिला र पुरुषले एच.आई.भी. र एड्सको बारे सुनेका छन् भने कहाँ गएर एच.आई.भी. को जांच गराउन सकिन्छ भन्ने जानकारी क्रमशः ३९.३ र ५८.१ प्रतिशतमा छ । यो प्रदेशको ६९.७ प्रतिशत १५-४९ वर्षका महिलाहरुलाई कण्डम प्रयोग गरेर एच.आई.भी. संक्रमण रोक्न सकिन्छ भन्ने जानकारी छ । एच.आई.भी. र एड्ससम्बन्धी थप विवरण ५.१५ मा छ।

तालिका ५.१५ : एच.आई.भी. र एड्स सम्बन्धी जानकारी, धारणा र व्यवहार

[१४] *BMI<18.5 kg/m2*

[१५] *BMI >30.0 kg/m2*

[१६] *Non-pregnant: <12.0 g/dl; pregnant: <11.0 g/dl*

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
एड्स बारे सुनेका १५-४९ वर्षका महिलाको प्रतिशत	९४.५	८०.५	८५.९	४२.८	९५.२	८४.१	९१.४	९०.५
एड्स बारे सुनेका १५-४९ वर्षका पुरुषहरुको प्रतिशत	९७.०	९७.६	९७.८	९६.७	९८.१	९८.९	९७.५	९७.९
एच.आई.भी. संक्रमबाट बच्न सधै कण्डमको प्रयोग गर्नुपर्ने र एच.आई.भी. संक्रमित नभएको एकजना व्यक्तिसँगमात्र यौन सम्बन्ध कायम गर्नुपर्छ भन्ने १५-४९ वर्षका महिलाहरुको प्रतिशत	८२.५	६९.७	७३.०	३५.७	८३.०	७४.८	७६.८	८०.३
एच.आई.भी. संक्रमणबाट बच्न सधै कण्डमको प्रयोग गर्नुपर्ने र एच.आई.भी. संक्रमित नभएको एकजना व्यक्तिसँगमात्र यौन सम्बन्ध कायम गर्नुपर्छ भन्ने १५-४९ वर्षका पुरुषहरुको प्रतिशत	८७.४	८८.५	८७.७	८८.६	८७.८	९०.७	८४.५	९२.४
एच.आई.भी. जांच कहाँ गर्न सकिन्छ भन्ने जानकारी भएका महिलाहरुको प्रतिशत	३९.३	३३.८	३३.७	१५.२	३३.४	४१.३	३५.४	४६.७
एच.आई.भी. जांच कहाँ गर्न सकिन्छ भन्ने जानकारी भएका महिलाहरुको प्रतिशत	५८.१	५८.१	६२.२	५८.८	५७.०	४९.४	६९.१	६०.२

स्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

५.२.८ रक्तचाप

यस प्रदेशका १५ वर्ष माथिका १९.१ प्रतिशत महिला र २८.७ प्रतिशत पुरुषमा उच्च रक्तचापको समस्या छ । यो आँकडा नेपालको औसतभन्दा धेरै हो । गण्डकी प्रदेशपछि यो प्रदेशका पुरुषहरुमा उच्च रक्तचापको समस्या उच्च छ। उच्च रक्तचाप सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.१६ मा छ ।

तालिका ५.१६ : उच्च रक्तचाप

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
उच्च रक्तचाप देखिएका १५ वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका महिलाहरुको प्रतिशत	१९.१	१६.८	१७.७	१३.१	२३.८	१८.८	१०.१	१०.२
उच्च रक्तचाप देखिएका १५ वर्ष र सो भन्दा बढी उमेरका पुरुषहरुको प्रतिशत	२८.७	२३.४	२०.८	१७.६	३०.७	२४.९	२१.८	१८.२

स्रोत : नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

खानेपानी तथा सरसफाई विभाग, काठमाडौंको तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशका १२ लाख ६३ हजार ५१५ घरधुरी मध्ये १२ लाख ४८ हजार ६९९ अर्थात ९९% घरमा शौचालय रहेको छ । आधारभुत खानेपानी भएका घरधुरीहरू ११ लाख ४९ हजार ९६० अर्थात ९१% रहेका छन् । यस प्रदेशमा शौचालय भएका र आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरीहरू, नेपालको शौचालय भएका र आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरीहरूको प्रतिशत भन्दा बढी रहेको छ । यसैगरी यस प्रदेशका १३ वटा जिल्लाहरू मध्ये ५ वटा जिल्ला खुला दिसामुक्त जिल्ला घोषणा भै सकेका छन् । आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाईको स्थिति तालिका ५.१७ मा छ ।

तालिकाः ५.१७ आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाईको स्थिति

क्र.सं.	जिल्ला	जम्मा घरधुरी	शौचालय भएका घरधुरी	शौचालय विहिन घरधुरी	शौचालय भएका घरधुरी %	आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरी	आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरी %	खुला दिसामुक्त जिल्ला घोषणा मिति
१	सिन्धुली	६०५१४	६०५१४	०	१००	५०१९६	८२.९५	२०७५/१/१३
२	रामेछाप	४३८८३	४३८८३	०	१००	४१०६६	९३.५८	
३	दोलखा	४५५११	४५५११	०	१००	३९५०४	८६.८	
४	सिन्धुपाल्चोक	६२०२०	६१४००	६२०	९९	५६६६८	९१.३७	
५	काभ्रेपलाञ्चोक	८०४५३	७४८२१	५६३२	९३	७२८१०	९०.५	
६	ललितपुर	१०९७९७	१०९७९७	०	१००	९११३२	८३	
७	भक्तपुर	६२६५७	६२६५७	०	१००	५४८२५	८७.५	२०७०/०७/१८
८	काठमाडौ	४३५६६७	४३४५७८	१०८९	९९.७५	४१८६७६	९६.१	

क्र.सं.	जिल्ला	जम्मा घरधुरी	शौचालय भएका घरधुरी	शौचालय विहिन घरधुरी	शौचालय भएका घरधुरी %	आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरी	आधारभुत खानेपानी सुविधा भएका घरधुरी %	खुला दिसामुक्त जिल्ला घोषणा मिति
९	रसुवा	९८०८	९८०८	०	१००	८३७८	८५.४२	२०७४/९/१६
१०	नुवाकोट	६१३५९	५८२९१	३०६८	९५	५१०१४	८३.१४	
११	धादिङ्ग	७३४५६	६९०४९	४४०७	९४	६६०४४	८९.९१	
१२	मकवानपुर	८६०४५	८६०४५	०	१००	७९२१३	९२.०६	२०७०/०४/०४
१३	चितवन	१३२३४५	१३२३४५	०	१००	१२०४३४	९१	२०६८/०६/०६
प्रदेशको जम्मा		१२६३५१५	१२४८६९९	१४८१६	९९	११४९९६०	९१	
नेपालको जम्मा		५३७३८००	५१९१९४५	१८१८५५	९६.६२	४६९६४०९	८७.३९	
प्रदेशको %		२४	२४	८		२४		

स्रोतः खानेपानी तथा सरसफाई विभाग, २०७४

५.४ मानव विकास

स्वास्थ्य, शिक्षा र आयका तीन आयामहरुबाट चारवटा सूचकहरुलाई लिएर मानव विकाश सूचकाङ्क निकालिन्छ। स्वास्थ्यको सूचकमा औसत आयु (जन्मको), शिक्षाका सूचकहरुमा वयस्क साक्षरता र विद्यालयतहको औसत वर्ष र आयको सूचकमा प्रतिव्यक्ति आयलाई (अमेरिकी डलर पिपिपिमा) लिएर निकालिन्छ । शुन्य देखि एक विचमा रहने मानव विकाश सूचकाङ्क जति धेरै आउछ त्यसलाई राम्रो मानिन्छ ।

मानव गरिबी सूचकाङ्कले स्वास्थ्यको आयाममा ४० वर्ष सम्म नबाँच्ने जनसंख्याको प्रतिशत, शिक्षाको आयाममा वयस्क निरक्षरताको प्रतिशत र सम्मानजनक जीवनस्तरको आयाममा स्वच्छ पिउने पानीबाट बन्चित जनसंख्याको प्रतिशत र पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा देखिएको कुपोषणको प्रतिशतलाई लिएर निकालिएको एकिकृत सूचकाङ्क हो । यसको मान जति बढी भयो त्यतिनै बढी गरिबी देखाउँछ।

बहुआयामिक गरिबी सूचकाङ्कले पनि स्वास्थ्य, शिक्षा र जीवनस्तरको आयामहरु समेटेको हुन्छ तर सूचकहरू भने फरक हुन्छन् । स्वास्थ्यको आयाममा पोषण र बाल मृत्युदर, शिक्षाको आयाममा विद्यालयतहको औसत वर्ष र विद्यालयको उपस्थितिलाई लिइन्छ । जीवनस्तरको आयाममा ६ वटा सूचकहरु (खान पकाउने इन्धन, सरसफाई, पिउने पानी, बिजुली, घरको भुई र छाना र सम्पतिको स्वामित्व) राखिन्छ । यसको सूचकाङ्क जति धेरै आउछ त्यति नै बढी गरिबी देखाउँछ ।

तल दिईएको तालिका ५.१७ अनुसार यस प्रदेशका मकवानपुर र काठमाडौं जिल्लाको औसत आयु नेपालको औसत आयु भन्दा कम छ । काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर र चितवन वाहेकका अरु जिल्लाको वयस्क साक्षारता सूचकाङ्क र रसुवा, सिन्धुपाल्चोक, सिन्धुली, धादिङ, नुवाकोट, दोलखा, रामेछाप र मकवानपुरको विद्यालयतहको औसत वर्ष नेपालको औसत भन्दा कम छ । सिन्धुली, दोलखा, रामेछाप, धादिङ, नुवाकोट र सिन्धुपाल्चोकको प्रतिव्यक्ति आय

नेपालको औसत भन्दा कम छ । शिक्षामा काठमाडौं जिल्ला अब्बल छ भने रसुवा सबैभन्दा कमजोर छ । प्रतिव्यक्ति आयमा काठमाडौं अब्बल छ भने सिन्धुली सबैभन्दा कमजोर छ ।

यस प्रदेशको औसत आयु ६९.७० वर्ष, वयस्क साक्षरता ६९.३० प्रतिशत, विद्यालयको औसत वर्ष ५.१४ र प्रतिव्यक्ति आय (पिपिपिमा) १७६७ अमेरिकी डलर छ । यी सबै सूचकहरु नेपालको औसत भन्दा धेरै हुन् । काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर, चितवन, काभ्रेपलाञ्चोक र मकवानपुरको सूचकाङ्क नेपालको भन्दा बढी छ र तिनको मान क्रमश ०.६३२, ०.६०१, ०.५७३, ०.५५१, ०.५२० र ०.४९७ छ । काठमाण्डौको सबैभन्दा धेरै ०.६३२ र सिन्धुलीको सबैभन्दा कम ०.४४० छ । काठमाडौं उपत्यका (काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर) को मानव विकाश सूचकाङ्क ०.६२२ छ ।

तालिका ५.१८ : जिल्लाहरुको मानव विकास सूचकाङ्क[१७]

क्र.सं.	जिल्ला	औसत आयु[१८]	वयस्क साक्षरता[१९]	विद्यालयकोऔसतवर्ष[२०]	प्रति व्यक्ति आय[२१]	मानव विकास सूचकाङ्क (पुरानो विधि)	मानव विकास सूचकाङ्क (नयाँ विधि)
१	सिन्धुली	७०.०४	५१.०८	३.०८	८२२	०.५०४	०.४४०
२	रामेछाप	७२.९०	५२.१०	३.३७	९५१	०.५३२	०.४६८
३	दोलखा	७०.८५	५३.६०	३.२६	९२२	०.५२२	०.४५९
४	सिन्धुपाल्चोक	६९.५७	४९.५१	३.०२	१११०	०.५१४	०.४५५
५	काभ्रेपलाञ्चोक	७०.८६	६२.७७	४.१८	१३९९	०.५७२	०.५२०
६	ललितपुर	७०.३०	७९.६८	६.४७	१८९४	०.६४०	०.६०१
७	भक्तपुर	७०.४८	७८.१३	६.१९	१३७९	०.६१८	०.५७३
८	काठमाडौं	६८.५५	८४.०४	७.०५	२७६४	०.६६६	०.६३२
९	रसुवा	७०.९१	४१.३२	२.८८	१५२०	०.५२०	०.४६१

[१७] *यस खण्डमा मा दिएका जिल्लागत तथ्यांकहरु नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन (२०१४) बाट साभार गरिएको हो भने यस प्रदेशको सूचकांक यस प्रतिवेदनको लागि छुट्टै गणना गरिएको छ जुन तालिका ५.१९ को नोटमा प्रस्तुत गरिएको छ । औसत आयु गणना गर्न यस प्रदेशका १३ जिल्लाको जनसंख्या र तिनको मृत्यु भएको उमेरको विवरणका आधारमा age-specific death rate गणना गरि life table (जीवन तालिका) बनाएर निकालिएको हो । Adult literacy र mean years of schooling का सूचकाङ्ककहरु गणना गर्न यस प्रदेशका १३ वटै जिल्लाको Adult literacy र mean years of schooling लाई त्यस जिल्लाको जनसङ्ख्यासँग weighted average लिएर निकालिएको हो । Income (PPP US$) को सूचकाङ्क गणना गर्न यस प्रदेशका १३ वटै जिल्लाको आय जोडेर निकालिएको छ । माथि उल्लेख गरी निकालिएका स्वास्थ्य, शिक्षा र प्रतिव्यक्ति आयका तथ्याङ्क र तिनका सूचकहरु नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन (२०१४) कै विधि प्रयोग गरी निकालिएका हुन् ।*

[१८] *Life expectancy at birth*

[१९] *Adult Literacy*

[२०] *Mean Years of Schooling*

[२१] *Per capita Income (in PPP US$)*

क्र.सं.	जिल्ला	औसत आयु[५]	वयस्क साक्षरता[५]	विद्यालयकोऔसतवर्ष[५]	प्रति व्यक्ति आय[५]	मानव विकास सूचकाङ्क (पुरानो विधि)	मानव विकास सूचकाङ्क (नयाँ विधि)
१०	नुवाकोट	७०.८१	५०.५९	३.२६	१०८६	०.५२४	०.४६६
११	धादिङ	७०.८६	५३.२६	३.२०	९८२	०.५२४	०.४६१
१२	मकवानपुर	६८.०८	६१.७९	३.६३	१४१०	०.५५१	०.४९७
१३	चितवन	६९.७८	७२.२३	५.०१	१५३७	०.५९८	०.५५१
	प्रदेश ३	६९.७०	६९.३०	५.१४	१७६७	०.६००	०.५५८
	नेपाल	६८.८०	५९.५७	३.९०	११६०	०.५४१	०.४९०

स्रोत: नेपाल मानव विकास प्रतिबेदन, २०१४ बाट विश्लेषण गरिएको

यस प्रतिबेदनका लागि निकालिएको सातवटै प्रदेशका मानव विकाश सूचकाङ्क तालिका ५.१९ मा छ। नेपालको औसत सूचकाङ्क ०.४९० छ भने यस प्रदेशको सबैभन्दा धेरै ०.५५८ छ र प्रदेश २ को सबैभन्दा कम ०.४२५ छ । नेपालको सूचकाङ्क भन्दा प्रदेश ३, ४ र १ को सूचकाङ्क राम्रो छ भने प्रदेश ५, ७, ६ र २ का सूचकाङ्क कमजोर छ । आर्थिक सर्वेक्षण २०७४/७५ ले निकालेको मानव विकाश सूचकाङ्कहरु पनि यसै तालिकामा राखिएको छ ।

तालिका ५.१९ : प्रदेश अनुसार निकालिएको मानव विकास सूचकाङ्क[२२]

भूभाग	प्रदेश ३	नेपाल	प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
मानव बिकास सूचकाङ्क (यस प्रतिबेदन अनुसार)	०.५५८	०.४९०	०.५०५	०.४२५	०.५१५	०.४७१	०.४२९	०.४३५
मानव बिकास सूचकाङ्क (आर्थिक सर्वेक्षण २०७४/७५ अनुसार)	०.५४३	०.४९०	०.५०४	०.४२१	०.५१२	०.४६८	०.४२७	०.४३१

स्रोत : नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन, २०१४ का विज्ञ टोलीहरूसँग भएको छलफलका आधारमा निर्मित

[२२] *यस खण्डमा दिएका प्रदेश अनुसारका नेपाल मानव बिकास सूचकांकहरु नेपाल मानव बिकाश प्रतिबेदनमा (२०१४) प्रयोग गरिएको तथ्यांक र बिधि अनुरूप नै निकालिएका हुन् । यो बिधि अनुसार प्रदेश ३ को मानव बिकाश सूचकांक ०.५५८ हुन्छ । नवलपरासी पूर्व र नवलपरासी पश्चिम तथा रुकुम पूर्व र रुकुम पश्चिम का नयाँ जिल्लाहरुको तथ्यांक अभावले गर्दा नवलपरासी जिल्लालाई प्रदेश ४ र ५ दुवैमा राखिएको छ भने रुकुम जिल्लालाई प्रदेश ५ र प्रदेश ६ दुवैमा राखेर निकालिएको छ । यस विधिका आधारमा प्रदेश १, २, ३, ४, ५, ६ र ७ को मानव बिकाश सूचकांकहरु क्रमश ०.५०५, ०.४२५, ०.५५८, ०.५१५, ०.४७१, ०.४२९ र ०.४३५ हुन्छ । प्रदेशगत मानव विकास सूचकाङ्कको विश्लृषणका लागि नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन, २०१४ का मूल अध्ययनकर्ता प्राध्यापक डा. पिताम्बर शर्मालिगायत अन्य अध्ययन टोलीसँग छलफल गरिएको थियो।*

५.५ गरिवी

५.५.१ मानव गरिबी सूचकाङ्क

यस प्रदेशका ललितपुर, भक्तपुर, काठमाडौं, चितवन, काभ्रेपलाञ्चोक र मकवानपुरको मानव गरिबी सूचकाङ्क नेपालको औसतभन्दा राम्रो छ भने रसुवा, सिन्धुपाल्चोक, सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, नुवाकोट र धादिङको मानव गरिबी सूचकाङ्क नेपालको औसत भन्दा पछाडि छ । चालिस वर्ष नपुग्दै मृत्यु हुने जनसंख्याको प्रतिशत रसुवामा सबै भन्दा धेरै ८.७० प्रतिशत छ भने काठमाडौको सबै भन्दा कम ४.३९ रहेको छ । त्यसै गरी वयस्क निरक्षरता प्रतिशत सबै भन्दा धेरै रसुवामा ५८.६८ प्रतिशत छ भने काठमाडौंको सबै भन्दा कम १५.९६ प्रतिशत छ । शुद्ध खाने पानीबाट वन्चित जनसंख्याको प्रतिशत सबै भन्दा धेरै सिन्धुलीमा ३५.५२ छ भने सबै भन्दा कम रसुवामा १२.१३ छ । त्यसैगरी पाँच वर्ष उमेर मुनिका बच्चाहरुको कुपोषण प्रतिशत सबै भन्दा बढी सिन्धुपाल्चोकमा ४६.६ प्रतिशत र सबै भन्दा कम ललितपुरको १६.२ प्रतिशत छ । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.२० मा छ ।

तालिका ५.२० : यस प्रदेशका जिल्लाहरुको मानव गरिबी सूचकाङ्क[२३]

क्र.सं.	जिल्ला	४० वर्ष नपुग्दै मृत्युहुने जनसंख्याको प्रतिशत)	वयस्क निरक्षता प्रतिशत	शुद्ध खाने पानीबाट वन्चित जनसंख्याको प्रतिशत	पाँच वर्ष उमेर मुनिका बच्चाहरुको कुपोषण प्रतिशत	मानव गरिबी सूचकाङ्क
१	सिन्धुली	८.५६	४८.९२	३५.५२	३६.३	३७.९५
२	रामेछाप	५.९२	४७.९०	२०.३९	४४.४	३६.३५
३	दोलखा	७.६१	४६.४०	२२.१५	४४.०	३५.७०
४	सिन्धुपाल्चोक	८.४१	५०.४९	१९.२६	४६.६	३८.०३
५	काभ्रेपलाञ्चोक	६.२३	३७.२३	२०.५८	२१.७	२७.३४
६	ललितपुर	४.०३	२०.३२	३०.४८	१६.२	१९.१८
७	भक्तपुर	३.३१	२१.८७	१८.२५	२६.९	१९.४३
८	काठमाडौं	४.३९	१५.९६	३०.००	३२.०	२२.४५
९	रसुवा	८.७०	५८.६८	१२.१३	४५.०	४२.२४
१०	नुवाकोट	६.७७	४९.४१	१२.३२	३७.१	३५.६६
११	धादिङ	७.६८	४६.७४	१५.३९	२६.३	३३.३८
१२	मकवानपुर	७.९४	३८.२१	२१.५५	२५.१	२८.४४
१३	चितवन	६.४५	२७.७७	१५.७७	४२.०	२४.८०
प्रदेश		५.८६	३०.७०	२३.८१	३२.०५	२५.७०
नेपाल		७.५२	४०.४३	१७.०९	४०.५	३१.१२

स्रोत : नेपाल मानव बिकास प्रतिबेदन, २०१४ बाट बिश्लेषण गरिएको

[२३] *तालिकामा प्रस्तुत गरिएका प्रदेश ३ का सूचकांकहरु यस प्रदेशका सबै जिल्लाहरुको जनसंख्यासंग weighted average लिएर यस प्रतिबेदनका लागि छुट्टै निकालिएको हो ।*

यस प्रदेश र यस प्रदेशका जिल्लाहरुको मानव गरिबी सूचकाङ्कहरु तलको स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ । समग्रमा यस प्रदेशको मानव गरिबी सूचकाङ्क २५.७० छ जुन नेपालको राष्ट्रिय औसत ३१.१२ भन्दा कम हो । यस प्रदेशमा चालिस वर्ष नपुग्दै मृत्यु हुने जनसंख्याको प्रतिशत, वयस्क साक्षरता प्रतिशत र पाँच वर्ष उमेर मुनिका बच्चाहरुको कुपोषण प्रतिशत नेपालको औसतभन्दा राम्रो छ भने शुद्ध खाने पानीबाट वन्चित जनसंख्याको प्रतिशत भने नेपालको औसत भन्दा खराब छ ।

५.५.२ बहु-आयामिक गरिवी सूचकाङ्क

तालिका ५.२१ अनुसार नेपालको बहु-आयामिक गरिबी सूचकको मान ०.१२७ छ भने सबैभन्दा कम मान यस प्रदेशको ०.०५१ छ । सबैभन्दा बढी गरिबी प्रदेश ६ र २ मा क्रमश ०.२३० र ०.१८० छ ।

तालिका ५.२१ : बहु-आयामिक गरिबी सूचकाङ्क

प्रदेश (Province)	प्रदेश ३	नेपाल	प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	प्रदेश ६	प्रदेश ७
जनसंख्याको प्रतिशत Population Share (%)	२२.०	१००.०	१७.६	१८.४	११.६	१६.५	५.४	८.५
बहु-आयामिक गरिबी सूचक (MPI)	०.०५१	०.१२७	०.०८५	०.२१७	०.०६१	०.१३३	०.२३०	०.१४६
Confidence Interval (95 %)	०.०३३	०.११५	०.०६२	०.१८०	०.०३६	०.१०७	०.१९८	०.१२७
	०.०६९	०.१३८	०.१०८	०.२५४	०.०८५	०.१५८	०.२६१	०.१६५
Headcount ratio (H, %)	१२.२	२८.६२	१९.७	४७.९	१४.२	२९.९	५१.२	३३.६
Confidence Interval (95 %)	८.३	२६.१९	१४.९	४०.७	८.९	२४.७	४४.७	२९.९
	१६.२	३१.०४	२४.४	५५.०	१९.५	३५.१	५७.८	३७.२
Intensity (A, %)	४१.९	४४.२३	४३.२	४५.३	४२.९	४४.३	४४.९	४३.५
Confidence Interval (95 %)	३९.६	४३.३४	४१.२	४३.४	४०.४	४२.७	४३.४	४२.२
	४४.१	४५.०६	४५.२	४७.३	४५.३	४५.९	४६.४	४४.८

स्रोत: बहु-आयामिक गरिबी प्रतिबेदन, २०१८, राष्ट्रिय योजना आयोग

यस प्रदेशको सूचकाङ्क ०.०५१ राष्ट्रिय सूचकाङ्क ०.१२७ भन्दा निकै राम्रो हो । यस प्रदेशको बहुण्आयामिक गरिबी सूचकाङ्कको व्यक्तिगत अनुपात (headcount ratio) १२.२ छ जसको अर्थ यो प्रदेशका १२.२ प्रतिशत जनसंख्यामा बहुण्आयामिक गरिवी छ। यो राष्ट्रिय मान २८.६ प्रतिशतभन्दा निकै नै कम हो । यस प्रदेशको गरिबीको सघनता (intensity of poverty) ४१.९ प्रतिशत छ ।

५.६ महिला, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गतासम्बन्धी विवरण

५.६.१ महिला

क. संस्थागत विकास

यस प्रदेशका सबै जिल्लामा महिलाहरूको सामाजिक-आर्थिक सशक्तिकरणको कार्यक्रमहरू सञ्चालित छन् । जिल्ला स्थित महिला विकास कार्यालहरू मार्फत् खासगरी विपन्न महिलाहरूलाई समूह, समिति र सहकारीमा आवद्ध गराई सामाजिक आर्थिक विकासमा सहभागी गराउने गरिन्छ । जिल्लाहरूमा भएको महिलाहरूको संस्थागत विकास सम्बन्धी विवरण तालिका ५.२२ मा छ ।

तालिका ५.२२ : महिला विकास कार्यक्रमको विस्तार सम्वन्धी विबरण

क्र.स.	जिल्ला	महिला समूह	महिला समिति	महिला विकास सहकारी संस्था	सदस्य संख्या	महिला समूह, समिति र सहकारी गठन भएका स्थानीय तह सङ्ख्या
१	सिन्धुली	३२३७	३२४	३८	२४३०७	९
२	रामेछाप	२६९२	३५६	२३	११८१३	८
३	दोलखा	२२५२	२५४	३१	१३१९९	९
४	सिन्धुपाल्चोक	२४९३	३५६	२९	१५१७०	१२
५	काभ्रेपलाञ्चोक	६२६२	५७०	७४	२४४७०	१३
६	ललितपुर	२६४६	३१२	३३	१५२५८	६
७	भक्तपुर	१३४५	११९	१४	६७२५	४
८	काठमाडौं	३१७१	५२२	३१	१९७०१	११
९	रसुवा	१०४६	९७	७	५५७३	५
१०	नुवाकोट	१९९२	३०५	१८	१२०४७	१२
११	धादिङ	२९५०	३३१	२३	१६३२४	१३
१२	मकवानपुर	२७७४	२५५	४६	२९९६४	१०
१३	चितवन	४३४२	३४५	३२	२५९२५	७
प्रदेश		३७२०२	४१४६	३९९	२२०४७६	११९

स्रोत:प्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश ३

ख. मानव वेचविखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण

मानव वेचविखन तथा ओसारपसारबाट प्रभावितहरुको उद्धार गरी आवश्यक स्वास्थ्य उपचार, मनोसामाजिक विमर्श, परिवारको खोजी लगायतका सेवा प्रदान गरी परिवारमा पुर्नस्थापना गर्नको लागि यस प्रदेशका ३ जिल्लामा पुर्नस्थापना गृह सञ्चालित छन् । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.२३ मा छ ।

तालिका ५.२३ : मानव बेचबिखन प्रभावितका लागि सञ्चालित पुर्नस्थापना केन्द्र सम्वन्धी विवरण

क्र.स.	जिल्ला	पुर्नस्थापना केन्द्र संख्या	पुर्नस्थापना केन्द्रबाट सेवा पाउनेको संख्या (आ.व.०७४।७५)
१	सिन्धुपाल्चोक	१	१४
२	काठमाडौं	३	४६
३	चितवन	१	४०
जम्मा		५	१००

स्रोतःप्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश ३

व्यक्तिगत र संस्थागत पहलमा मानव वेचविखन विरूद्धका मुद्दाहरू स्थानीय प्रशासन दर्ता हुने क्रम बढ्दै गएको छ । माइती नेपालको पहलमा मात्र सन् २०१३ देखि २०१७ सम्ममा यस प्रदेशका जिल्लाहरूमा कुल ३१० मुद्दाहरू दर्ता छन्। सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट र मकवानपुर र चितवनमा सबभन्दा बढी मुद्दाहरू दर्ता छन । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.२४ मा छ।

तालिका ५.२४: वेचविखन विरूद्धका दर्ता भएका मुद्दाहरू

क्र.सं.	जिल्लाहरू	मुद्दा दर्ता सङ्ख्या
१	सिन्धुली	११
२	रामेछाप	१०
३	दोलखा	११
४	सिन्धुपाल्चोक	७४
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२४
६	ललितपुर	७
७	भक्तपुर	३
८	काठमाण्डौ	२५
९	रसुवा	११
१०	नुवाकोट	५७
११	धादिङ	१६
१२	मकवानपुर	३३
१३	चितवन	२८
जम्मा		३१०

स्रोतः माईती नेपाल, २०७४

ग. घरेलु हिंसा प्रभावितहरुका लागि संचालित सेवा केन्द्रको विवरण

घरेलु हिंसाका घटनाहरु बढी मात्रामा हुने यस प्रदेशका सिन्धुली, काभ्रेपलाञ्चोक र मकवानपुर जिल्लामा आ.व. २०६६/०६७ देखि प्रभावितहरुलाई केही अल्पकालीन समयका लागि सेवा केन्द्रमा संरक्षण दिनुका साथै पीडितप्रभावितहरुका समस्या र आवश्यकता अनुसारका सेवाहरु (आश्रय, खाजा तथा खाना, लत्ताकपडा, औषधोपचार, कानूनी उपचार, मनोविमर्श सेवा, फिर्ता सम्प्रेषण लगायत व्यवसायिक अनुदान) उपलब्ध गराउने गरी सेवा केन्द्रहरु संचालन हुँदै आएका छन् । यस सम्बन्धी थप विवरण तालिका ५.२५ मा छ ।

तालिका ५.२५ घरेलु हिंसा प्रभावितका लागि सञ्चालित सेवा केन्द्र विवरण

क्र. सं.	जिल्लाहरू	सेवा केन्द्र संख्या	आएका केस संख्या (आ.व.२०७४।७५)	हाल सम्मको केस सङ्ख्या
१	सिन्धुली	१	१७	१७
२	काभ्रेपलाञ्चोक	७	२४९	१०४५
३	मकवानपुर	९	३१८	१८४२
जम्मा		१४	५९०	२९०४

स्रोत:प्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय , प्रदेश ३

घ. महिलाको आर्थिक सशक्तिकरण

यस प्रदेशका ५८.६ प्रतिशत महिलाहरुले आफुले कमाएको पैसा आफै खर्च गर्ने क्षमता राख्छन् भने १४.९ प्रतिशतले श्रीमानले कमाएको पैसा खर्च गर्ने क्षमता राख्छन् । ९१.१ प्रतिशत महिलासंग आफ्नो नाममा घर छैन र ८६.६ प्रतिशतसंग आफ्नो नाममा कुनै जग्गा छैन । यस प्रदेशका ५१.० प्रतिशत महिलाहरुको बैक खाता छ भने ८२.७ प्रतिशत महिलाहरुसंग मोबाइल फोन छ । यस प्रदेशका ८७.५ प्रतिशत महिलाले यौन सम्पर्क गर्दा आफ्ने श्रीमानलाई कण्डम प्रयोग गर्न भन्न सक्छन । महिला शसक्तिकरण सम्बन्धी तथ्यांकहरु अनुसूची ५.३ मा उपलब्ध छन्।

५.६.२ वाललवालिका

जिल्ला स्थित महिला तथा बालबालिका कार्यालयले जिल्ला बालकल्याण समितिको सचिवालयको रुपमा कार्य गर्दछ। यस कार्यालयले बाल क्लबहरु दर्ता गर्ने, बालगृहहरुको अनुगमन मुल्याङ्कन गर्ने, अनाथ बालबालिकालाई बालगृहमा सिफारिस गर्ने लगायतका कार्यहरू पनि गर्दछ । यस प्रदेशमा रहेका बाल क्लव, वालगृह तथा बालगृहमा आश्रित बालबालिकाको संख्या सम्बन्धी विवरण तालिका ५.२६ मा छ ।

तालिका ५.२६ : बालक्लव र बालगृहसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	बाल क्लब दर्ता संख्या	बाल गृह संख्या	बाल गृहमा आश्रित बालबालिका संख्या		
				बालक	बालिका	जम्मा
१	सिन्धुली	२२५	२	८	८	१६
२	रामेछाप	९०	छैन	छैन	छैन	
३	दोलखा	१२२	१	११	०	११
४	सिन्धुपाल्चोक	४५०	५	४५	३१	७६
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२८९	१३	१५३	२२४	३७७
६	ललितपुर	२४९	१३५	१५३५	१४९३	३०२८
७	भक्तपुर	९६	१९	३४६	२४८	५९४
८	काठमाडौं	१८१	२०१	२९३३	३३२१	६२५४
९	रसुवा	५०	छैन	छैन	छैन	
१०	नुवाकोट	१६६	१	१६	९	२५
११	धादिङ	२४३	६	६९	६३	१३२
१२	मकवानपुर	१९२	१२	१३१	१६२	२९३
१३	चितवन	११६	३१	४०४	५२९	९३३
प्रदेश		२४६९	४२६	५६५१	६०८८	११७३९

स्रोतः प्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश ३

५.६.३ ज्येष्ठ नागरिक

ज्येष्ठ नागरिकहरुको सुरक्षा सामाजिक सुरक्षाको एउटा हिस्सा हो । ज्येष्ठ नागरिकहरुले सम्मानपूर्वक वाँच्न पाउने कुरा संविधानमा मौलिक हकको रुपमा स्थापित छ । विगतका दिनमा जिल्लास्थित महिला तथा बालबालिका कार्यालयले जिल्लामा ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी फोकल एजेन्सीको रुपमा कार्य गरी ६० वर्ष उमेर पूरा भएका व्यक्तिहरुलाई ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण गर्ने गरेकोमा हाल ज्येष्ठ नागरिक परिचय-पत्र वितरण गर्ने कार्य स्थानीय तहलाई दिइएको छ । यस प्रदेशका जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयबाट जारी भएका ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र प्राप्त गर्नेहरुको विवरण तालिका ५.२७ मा छ ।

तालिका ५.२७: परिचयपत्र प्राप्त गरेका ज्येष्ठ नागरिकहरूको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	महिला	पुरुष	जम्मा
१	सिन्धुली	१४१	३५२	४९३
२	रामेछाप	१८१	३३२	५१३

३	दोलखा	५९२	६८१	१२७३
४	सिन्धुपाल्चोक	१०८५	१६९२	२७७७
५	काभ्रेपलाञ्चोक	४९१३	५२९६	१०२०९
६	ललितपुर	६४०१	६२७३	१२६७४
७	भक्तपुर	६४०९	६४२२	१२८३१
८	काठमाडौं	१४३८९	१५९९४	३०३८३
९	रसुवा	६०	६६	१२६
१०	नुवाकोट	२३१	३६३	५९४
११	धादिङ	१४००	१६३३	३०३३
१२	मकवानपुर	५०२	४५२	९५४
१३	चितवन	३८७९	३८००	७६७९
प्रदेश		४०१८३	४३३५६	८३५३९

स्रोत:प्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय , प्रदेश ३

५.६.४ अपाङ्गता भएका ब्यक्ति सम्बन्धी बिबरण

आ.ब. २०५६/०५७ देखि सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई समाज कल्याण अधिकारी तोकी अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरुलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत परिचयपत्र बितरण गराउँदै आइरहेकोमा २०६३ सालबाट महिला बिकास अधिकृतलाई समाज कल्याण अधिकृत तोकी परिचयपत्र बितरण गर्ने कार्य महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा स्थानान्तरण भयो । नेपाल सरकारको अपाङ्गताको परिभाषा र बर्गीकरण सम्बन्धी मापदण्ड तयार अनुसार अपाङ्गताको अवस्था हेरी ४ प्रकारका परिचयपत्र बितरण गरिन्छ । यस प्रदेशमा अपाङ्गता परिचय पत्र प्राप्त गर्नेहरूको जिल्लात विवरण तालिका ५.२८ मा छ ।

तालिका ५.२८: अपाङ्गताको परिचय पत्र प्राप्त गरेकाहरूको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	अपाङ्गता भएकाको जनसङ्ख्या	जारी भएका परिचय पत्रको किसिम र सङ्ख्या				
			क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग	जम्मा
१	सिन्धुली	६४६६	४३५	७७७	७६१	४४३	२४१६
२	रामेछाप	४४१८	४५६	८२१	७२०	७९३	२७९०
३	दोलखा	५५८७	२४७	५३०	६६०	८२१	२२५८
४	सिन्धुपाल्चोक	७७५४	१२२४	१७०३	२००९	२१५३	७०८९
५	काभ्रेपलाञ्चोक	६६७७	९६०	१६८०	१२५८	६९२	४५९०
६	ललितपुर	४९३४	५८२	८३२	४७६	२११	२१०१
७	भक्तपुर	३२०४	२९९	५१८	४५४	७८	१३४९
८	काठमाडौं	१७१२२	१०९६	११९२	१२४२	३७२	३९०२

क्र.सं.	जिल्ला	अपाङ्गता भएकाको जनसङ्ख्या	जारी भएका परिचय पत्रको किसिम र सङ्ख्या				
			क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग	जम्मा
९	रसुवा	१२७२	२२६	२०२	२२०	९५	७४३
१०	नुवाकोट	४६९०	४९५	७९९	८२२	५२१	२६३७
११	धादिङ	७८२७	६२३	१२१४	९२१	६३५	३३९३
१२	मकवानपुर	८४६७	६६८	१३६७	१०७९	६७९	३७९३
१३	चितवन	१२९३७	६९३	२०७८	१३३६	६०४	४७११
प्रदेश		९१३५५	८००४	१३७१३	११९५८	८०९७	४१७७२

स्रोतः प्रारम्भिक पार्श्व चित्र, ०७५, सामाजिक विकास मन्त्रालय , प्रदेश ३

५.७ वैदेशिक रोजगारी

नेपालको कुल जनसङ्ख्याको करिव ५७ प्रतिशत जनसङ्ख्या आर्थिक रुपले सकृय छन् भने यस प्रदेशमा ४२.५ प्रतिशत मानिस आर्थिक रुपले सक्रिय छन् । यसको एक महत्वपूर्व हिस्सा खासगरी युवाहरू वैदेशिक रोजगारीमा जाने गरेका छन्। त्यसैले वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूका लागि सरकारले निशुल्क प्रवेशाज्ञा र हवाई टिकट सम्बन्धी व्यवस्था सहित समेटेर निर्देशिका जारी गरेको छ ।

कानुनी प्रकृया पुरा गरी बैदिशिक रोजगारीको लागी विदेश जाने श्रमशक्तीको सङ्ख्या वार्षिक रूपमा बढेको देखिन्छ । रोजगारीको लागि विदेश जाने पुरूषको सङ्ख्या महिलाको तुलनामा ज्यादै बढी छ भने पछिल्ला वर्षहरूमा महिलाहरूको सङ्ख्यामा समेत बढोत्तरी भएको छ । बैदेशिक रोजगारीको लागि रोजगार अनुमति जारी गरिएका श्रमिकको संङ्ख्या तालिका ५.२९ र ५.३० मा र मेनपावर कम्पनी मार्फत् श्रम स्विकृती लिएका श्रमिकको सङ्ख्या तालिका ५.३१ मा छ।

तालिका ५.२९ : रोजगार अनुमति जारी गरिएका श्रमिकको सङ्ख्या (सन् २०११।१२ र सन् २०१२।१३)

जिल्ला	सन् २०११।१२			सन् २०१२।१३		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
सिन्धुली	४९१८	१७३	५०९१	६२९२	४०६	६६९८
रामेछाप	२२०७	१५४	२३६१	३७१०	४३६	४१४६
दोलखा	३१००	१४२	३२४२	४२५५	४३५	४६९०
सिन्धुपाल्चोक	३२८४	४९८	३७८२	५९७०	१७२५	७६९५
काभ्रेपलाञ्चोक	४१७१	२०१	४३७२	७२८०	७३२	८०१२
ललितपुर	१७१८	७३	१७९१	२३६५	२१५	२५८०
भक्तपुर	१२०५	४९	१२५४	१३९९	९६	१४९५

जिल्ला	सन् २०११।१२			सन् २०१२।१३		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
काठमाडौं	३०९९	२४७	३३४६	५२६७	६८५	५९५२
रसुवा	५६१	८५	६४६	८७५	१९०	१०६५
नुवाकोट	३६४५	१८६	३८३१	६०४३	६९२	६७३५
धादिङ्	५३४०	१३९	५४७९	६९७१	३६२	७३३३
मकवानपुर	४५९२	२४०	४८३२	७७३४	७९३	८५२७
चितवन	५६६२	१७२	५८३४	८९३७	४६९	९४०६
प्रदेशको जम्मा	४३५०२	२३५९	४५८६१	६७०९८	७२३६	७४३३४
नेपालको जम्मा	२५३५३४	६४९६	२६००३०	३७८४८५	१७१७६	३९५६६१
प्रदेशको %	१७.१६	३६.३१	१७.६४	१७.७३	४२.१३	१८.७९

स्रोतः श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, २०७४

तालिका ५.२९ : रोजगार अनुमति जारी गरिएका श्रमिकको सङ्ख्या (सन् २०१३।१४ र सन् २०१४।१५)

जिल्ला	सन् २०१३।१४			सन् २०१४।१५		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
सिन्धुली	७१५०	३३१	७४८१	७३२५	३८७	७७१२
रामेछाप	४१३९	४९२	४६३१	३९६१	५३७	४४९८
दोलखा	५०७५	४००	५४७५	४६७९	५०६	५१८५
सिन्धुपाल्चोक	७०७०	१२३३	८३०३	५८५२	११३७	६९८९
काभ्रेपलाञ्चोक	७६०६	७५७	८३६३	७०५९	७६७	७८२६
ललितपुर	२५२९	२५३	२७८२	२०९१	३१६	२४०७
भक्तपुर	१५११	९२	१६०३	१३०१	१३४	१४३५
काठमाडौं	५१३१	६६१	५७९२	४१७३	८२८	५००१
रसुवा	८०२	१३६	९३८	७४५	१०६	८५१
नुवाकोट	६५५९	६७३	७२३२	६०११	७२०	६७३१
धादिङ्	७३४२	३९४	७७३६	६९८४	४६४	७४४८
मकवानपुर	८७३१	८२८	९५५९	८२७६	८९३	९१६९
चितवन	९१४१	४०६	९५४७	८२७३	४१४	८६८७

जिल्ला	सन् २०१३।१४			सन् २०१४।१५		
	पुरूष	महिला	जम्मा	पुरूष	महिला	जम्मा
प्रदेशको जम्मा	७२७८६	६६५६	७९४४२	६६७३०	७२०९	७३९३९
नेपालको जम्मा	४२६४२७	१४६९०	४४१११७	४३२३७८	१६६६०	४४९०३८
प्रदेशको %	१७.०७	४५.३१	१८.०१	१५.४३	४३.२७	१६.४७

स्रोतः श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, २०७४

तालिका ५.३०: जिल्लामा मेनपावर कम्पनी मार्फत श्रम स्विकृती लिएका श्रमिकको सङ्ख्या

सन् २०१६ जुलाई देखि २०१७ जुलाई					२०१७ जुलाई देखि २०१८ जुलाई ११			
जिल्ला	गन्तव्य देशको सङ्ख्या	पुरूष	महिला	जम्मा	गन्तव्य देशको सङ्ख्या	पुरूष	महिला	जम्मा
सिन्धुली	१५	४५१३	४२०	४९३३	२०	३७३५	४७३	४२०८
रामेछाप	१९	२५१८	४७३	२९९१	२१	१८४९	५२५	२३७४
दोलखा	१९	२०७३	४३१	२५०४	२३	१५००	४६१	१९६१
सिन्धुपाल्चोक	१७	३६९०	१०७७	४७६७	२२	२७५२	१२३३	३९८५
काभ्रेपलाञ्चोक	२२	४१५४	८२३	४९७७	२३	३४८२	९५४	४४३६
ललितपुर	१४	११६८	३१८	१४८६	२०	१००५	३३४	१३३९
भक्तपुर	१६	७०५	१४१	८४६	२०	५१३	१८२	६९५
काठमाडौं	१९	२४४३	७४८	३१९१	२२	१८८४	७९४	२६७८
रसुवा	१२	३०९	७९	३८८	१३	२२७	११०	३३७
नुवाकोट	१७	३२८७	६७३	३९६०	२३	२६३६	६९	२७०५
धादिङ्	१७	३९२४	४८५	४४०९	२५	३२४५	४९३	३७३८
मकवानपुर	१९	५०८६	९८५	६०७१	२२	४१९८	११७३	५३७१
चितवन	२०	५२६२	४१५	५६७७	२२	४६५१	५२२	५१७३
प्रदेशको जम्मा		३९१३२	७०६८	४६२००		३१६७७	७३२३	३९०००
नेपालको जम्मा		३३७८२१	१६७१२	३५४५३३		३०२५३४	१९१४१	३२१६७५
प्रदेशको %		११.५८	४२.२९	१३.०३		१०.४७	३८.२६	१२.१२

स्रोत स श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, २०७४

जिल्लागत प्रमुख स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरु

उ

प्रदेश	
अस्पताल	३४
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	४३
स्वास्थ्य चौकि	६४०
शहरी स्वास्थ केन्द्र	९०
अन्य इकाईहरु	७९
गैर सामुदायिक स्वस्थ सेवा प्रदायकहरु	१,०५७
जम्मा	१,९४३

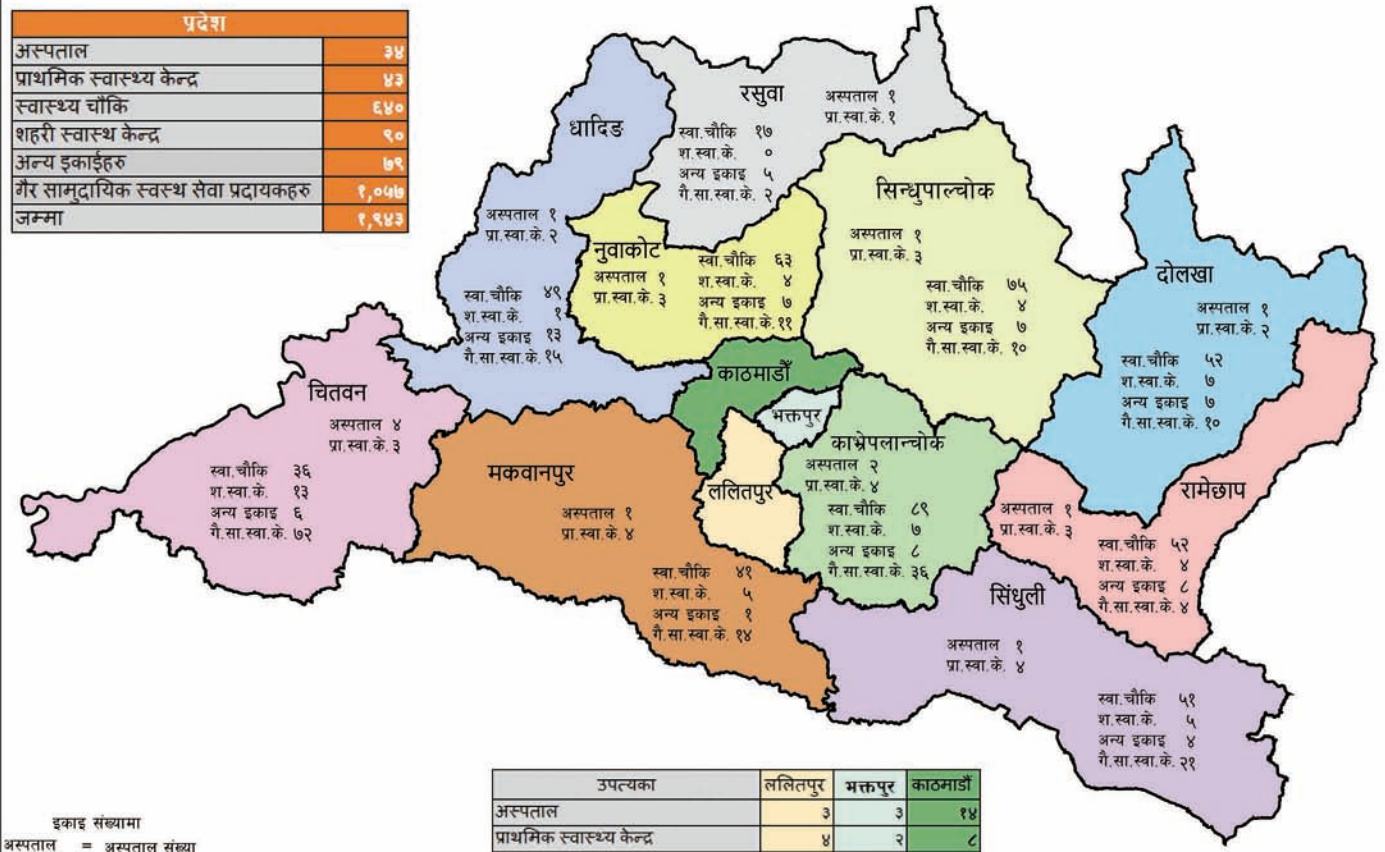

उपत्यका	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
अस्पताल	३	३	१४
प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	४	२	८
स्वास्थ्य चौकि	३८	१९	५८
शहरी स्वास्थ केन्द्र	७	३	३०
अन्य इकाईहरु	२	५	६
गैर सामुदायिक स्वस्थ सेवा प्रदायकहरु	१३६	५३	६७३

इकाइ संख्यामा
अस्पताल = अस्पताल संख्या
प्रा.स्वा.के. = प्राथमिक स्वास्थ केन्द्र
स्वा.चौकि = स्वास्थ्य चौकि
श.स्वा.के. = शहरी स्वास्थ्य केन्द्र
अन्य इकाइ = सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ + अरु स्वास्थ्य प्रदायक
गै.सा.स्वा.के.= गैर सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदायक केन्द्रहरु

परिच्छेद छ : आर्थिक क्षेत्र

६.१ सार्वजनिक वित्त

आ.व. ०७३।७४ मा नेपाल सरकारले कुल राजस्व रु.६०९ अर्ब सङ्कलन गरेको थियो । यस सङ्कलित राजस्वमा १५ जिल्लाको भार ९६ प्रतिशत छ (हेनुहोस तालिका ६.१) । यी १५ जिल्लामा सवभन्दा धेरै राजस्व सङ्कलन ललितपुर २७.३५ प्रतिशत, पर्सा २१.८४ प्रतिशत र काठमाडौं १५.९२ प्रतिशत छ । १५ जिल्लामा यस प्रदेशका ५ वटा जिल्ला ललितपुर, काठमाडौं, चितवन, भक्तपुर र रसुवाको समग्र भार ४७.५५ प्रतिशत छ । मुलुकको समग्र राजस्व सङ्कलनमा यस प्रदेशको भार जम्मा ४७.५४ प्रतिशत छ (तालिका ६.१) ।

तालिका ६.१: आ.व. ०७३।७४ मा सङ्कलित कुल राजस्वमा १५ जिल्लको भार (रु अरव)

प्रदेश	जिल्ला	कुल राजस्व	भन्सारमा आधारित राजस्व	कुल राजस्व सङ्कलनमा योगदान (%)	जिल्लाको कुल राजस्वमा भन्सारको भार (%)
३	ललितपुर	१६७	०.१५	२७.३५	०.०९
२	पर्सा	१३३	११७	२१.८४	८८.०२
३	काठमाण्डौं	९७	१३	१५.९२	१३.८६
५	रूपन्देही	८०	६२	१३.०८	७८.३६
१	मोरङ	३१	२४	५.१६	७६.७९
३	चितवन	१८.७९	०.०१	३.०८	०.०५
१	झापा	१०.२३	६.५४	१.६८	६३.९१
५	बाँके	१०.१७	५.९६	१.६७	५८.६६
४	कास्की	८.०८	०.००	१.३३	०.०२
२	बारा	७.३८	०.०५	१.२१	०.६२
७	कैलाली	५.९६	२.५३	०.९८	४२.३७
१	सुन्सरी	४.६७	०.१२	०.७७	२.६३
५	कपिलवस्तु	४.२०	३.०३	०.६९	७२.१२
३	भक्तपुर	४.१२	०.००	०.६८	०.०५
३	रसुवा	३.१४	३.०४	०.५२	९६.७६
जम्मा		५८५	२३९	९५.९३	

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा विश्लेषित ।

यस प्रदेशका जिल्लावाट सङ्कलित राजस्वको विवरण तालिका ६.२ मा छ । भन्सार विन्दु सहित कुल राजस्व रु २९५ अर्व सङ्कलन भएको थियो । भन्सार वाहेकको कुल राजस्व जम्मा रु २७८ अर्व छ । यस प्रदेशवाट सङ्कलित हुने राजस्वमा भन्सारको भार ५.६४ प्रतिशत छ । रसुवा जिल्लाबाट सङ्कलन हुने राजस्वको

करिव ९७ प्रतिशत भार भन्सार विन्दुको छ । प्रदेशबाट सङ्कलित नेपाल सरकारको कुल राजस्व सङ्कलनमा जिल्लाको भारलाई आधार मान्ने हो भने भन्सार सहित ललितपुरको भार प्रतिशत ५६.४३ प्रतिशत छ । भन्सार वाहेक करिव ६० प्रतिशत छ । नेपालभरी व्यवसाय गर्ने ठूला करदाताहरुले ललितपुर जिल्लामा रहेको ठूला करदाता कार्यालयमा कर जम्मा गर्ने हुदाँ ललितपुरको समग्र भार प्रतिशत धेरै देखिएको हो । यति मात्र हैन विद्युत र पर्वतारोहणको रोयल्टी काठमाडौ जिल्लामा प्रविष्ट गर्ने चलन छ ।हालको सन्दर्भमा आयको प्रदेशगत/ जिल्लागत विश्लेषणले दुरूस्त अवस्थाको चित्रण गर्दैन तर त्यसबाट आवश्यक केही न केही जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

तालिका ६.२ : आ.व. ०७३।७४ मा प्रदेशका जिल्लाबाट सङ्कलित राजस्वको विवरण (रु हजार)

क्र.सं.	जिल्ला	कुल राजस्व		जिल्लाबाट सङ्कलित कुल राजस्वमा भन्सारबाट सङ्कलित राजस्वको भार प्रतिशत	नेपालको कुल आय सङ्कलनमा भार प्रतिशत	प्रदेशबाट सङ्कलित नेपाल सरकारको कुल राजस्व सङ्कलनमा जिल्लाको भार प्रतिशत	
		भन्सार सहित	भन्सार बाहेक			भन्सार सहित	भन्सार बाहेक
१	सिन्धुली	२४९६३५	२४९६३५	०	०.०४	०.०८	०.०९
२	रामेछाप	१०६९०४	१०६८४५	०.०५	०.०२	०.०४	०.०४
३	दोलखा	२०५३५६	२०५३५६	०	०.०३	०.०७	०.०७
४	सिन्धुपाल्चोक	१८३०३१	१७१६१६	६.२४	०.०३	०.०६	०.०६
५	काभ्रेपलान्चोक	११५९१०१	११५९०४०	०.०१	०.१९	०.३९	०.४२
६	ललितपुर	१६६६८२२२१	१६६५३३००८	०.०९	२७.३५	५६.४३	५९.७५
७	भक्तपुर	४११७१७१	४११५२५६	०.०५	०.६८	१.३९	१.४८
८	काठमाण्डौं	९७०४५२५७	८३५९७५९५	१३.८६	१५.९२	३२.८६	३०.००
९	रसुवा	३१४४०४८	१०१९०८	९६.७६	०.५२	१.०६	०.०४
१०	नुवाकोट	२७१३१८	२७१२९०	०.०१	०.०४	०.०९	०.१०
११	धादिङ्ग	३४८९७३	३४८९००	०.०२	०.०६	०.१२	०.१३
१२	मकवानपुर	३०६३४३८	३०६३३०७	०	०.५	१.०४	१.१०
१३	चितवन	१८७८९८४६	१८७८००६२	०.०५	३.०८	६.३६	६.७४

क्र.सं.	जिल्ला	कुल राजस्व		जिल्लाबाट सङ्कलित कुल राजस्वमा भन्सारबाट सङ्कलित राजस्वको भार प्रतिशत	नेपालको कुल आय सङ्कलनमा भार प्रतिशत	प्रदेशबाट सङ्कलित नेपाल सरकारको कुल राजस्व सङ्कलनमा जिल्लाको भार प्रतिशत	
		भन्सार सहित	भन्सार बाहेक			भन्सार सहित	भन्सार बाहेक
	प्रदेश	२९५३६६२९७	२७८७०३८१८			१००.००	१००.००
	नेपाल	६०९५५०८०४	३६८३४०४७९				
	प्रदेश %	४८.४६	७५.६६				

स्रोतः महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा विश्लेषित ।

६.१.१ आर्थिक वर्ष ०७५।७६ को प्रदेश वजेट

यस प्रदेश सरकारका आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री कैलाश प्रसाद ढुङ्गेलले मिति ०७५ असार १ मा आर्थिक वर्ष ०७५।७६ का लागि प्रदेश सभामा रु ३५ अरव ६१ करोड ५६ लाखको आय र व्ययको अनुमान पेश गरेकोमा प्रदेशसभाले सो वजेटलाई असार १९ मा पारित गऱ्यो । कुल बजेटमध्ये चालु तर्फ ३८.९२ प्रतिशत र पूँजिगततर्फ ६१.०८ प्रतिशत छ । स्थानीय तहलाई कुल रु ५ अर्ब २८ करोड ८२ लाख (१४.८५ प्रतिशत) वित्तीय हस्तान्तरण (कोष्ठमा जनाइएको) गरिएको छ । संघीय सरकारसहित प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहलाई गरिएको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण अनुसूचि ६.१ मा छ । कुल वजेटमा आन्तरिक स्रोतको अंश रु ९ अर्व ३३ करोड छ । यसै गरी संघीय सरकारबाट राजस्व बाँडफाँटबाट रु ८ अर्व ९९ करोड र वित्तीय समानीकरण र सशर्त अनुदानबाट क्रमश रु ५ अर्व ९६ करोड र रु १० अर्व ६१ करोड व्यहोर्ने अनुमान छ । प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहले प्राप्त गरेको अनुदान विवरण तालिका ६.३ मा छ ।

तालिका ६.३: प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहले प्राप्त गरेको अनुदान विवरण

गाउँपालिका/नगरपालिका	
<u>गाउँपालिका (७४ वटा)</u> क) रु २ करोड भन्दा कम प्राप्त गर्ने :४ वटा ख) रु २ करोड देखि ३ करोड :३४ वटा ग) रु ३ करोड देखि ४ करोड :१८ वटा घ) रु ४ करोड देखि ५ करोड :७ वटा ङ) रु ५ करोड भन्दा वढी :११ वटा	सवै भन्दा बढी अनुदान पाउने धादिङको बेनीघाट रोराङ् गा.पा. ४ करोड ४६ लाख ७६ हजार र सवै भन्दा कम अनुदान पाउने धादिङ्कै खनियाबास गा.पा. रु १ करोड ९६ लाख ८६ हजार ।
<u>नगरपालिका (४५ वटा)</u> क) रु ५ करोड भन्दा कम प्राप्त गर्ने : २६ वटा ख) रु ५ करोड देखि १० करोड : १५ वटा ग) रु १० करोड भन्दा वढी : ४ वटा	सवै भन्दा बढी अनुदान प्राप्त गर्ने काठमाण्डौं महानगरपालिका रु २६ करोड ७५ लाख ४० हजार र सवै भन्दा कम प्राप्त गर्ने दक्षिणकाली न.पा. रु २ करोड ४० लाख ९ हजार ।

६.१.२ संघीय बजेट

संघीय सरकारका अर्थमन्त्री डा. युवराज खतिवडाले संघीय संसदको दुवै वैठकमा मिति ०७५ जेठ १५ मा आर्थिक वर्ष ०७५।७६ का लागि रु १३१५ अर्वको वजेट प्रस्तुत गर्नुभयो । राजस्व वाँडफाँटको सिलिङ्ग सहित सवै प्रदेशले रु १५७.२७ अर्वको वित्तीय हस्तान्तरण रकम प्राप्त गरेका छन । यस प्रदेशले रु २६.०५ अर्व प्राप्त गरेको छ । सवै प्रदेशको समग्र वित्तीय हस्तान्तरणमा यस प्रदेशले १६.५६ प्रतिशत प्राप्त गरेको छ । संघीय सरकारवाट वित्तीय हस्तान्तरण तालिका ६.४ मा छ ।

तालिका ६.४: संघीय सरकारवाट वित्तीय हस्तान्तरण (रु अर्व)

प्रदेश	सशर्त अनुदान	समानीकरण अनुदान	राजस्व बाँडफाँड सिलिङ	जम्मा
प्रदेश ३	१०.६२	५.९७	९.४६	२६.०५
सबै प्रदेश	५२.५२	४४.३३	६०.४२	१५७.२७
प्रदेश ३ %	२०.२१	१३.४७	१५.६६	१६.५६
अन्य प्रदेश				
प्रदेश १	१३.२८	६.६१	९.३९	२९.२८
प्रदेश २	९.१८	७.०२	८.९२	२५.११
गण्डकी	६.५०	६.७८	७.८२	२१.१०
प्रदेश ५	९.६७	६.८७	९.००	२५.५४
कर्णाली	७.५६	९.१३	७.८९	२४.५९
प्रदेश ७	६.३३	७.९२	७.९५	२२.२०

स्रोत: राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सचिवालय ।

६.१.३ संघीय र प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहका लागि वित्तीय हस्तान्तरण

स्थानीय तहका लागि संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट गरिएको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण तालिका ६.५ मा छ । तालिका अनुसार यस प्रदेशका स्थानीय तहले रु ५३ अरब २८ करोड वित्तीय हस्तान्तरण प्राप्त गरेका छन । प्रदेश सरकारले कुल रु ५ अरब २८ करोड स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेको छ, जुन कुल प्रादेशिक बजेटको १४.८५ प्रतिशत हो । सवारी करको सिलिङ्ग सहित जोडदा स्थानीय तहले रु ७ अरब ६८ करोड प्राप्त गरेका छन । विशेष अनुदान वाहेक गाउँपालिका र नगरपालिकाले प्राप्त गरेको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण अनुसूचि ६.१ मा छ ।

तालिका ६.५ स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण (आ.व.०७५।७६, रु अरब)

विवरण	संघीय सरकारबाट हस्तान्तरण भएको			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको				जम्मा
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँड सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	विशेष अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
प्रदेश ३ जम्मा	१५.९६	२०.१६	९.४६	१.००	३.६४	०.६५	२.४०	५३.२८
सवै प्रदेशका स्थानीय तह जम्मा	८५.२१	१०९.८७	५३.८२		४.६४			
प्रदेश ३ %	१८.७४	१८.३५	१७.६					

स्रोतः संघीय सरकार र प्रदेश सरकार वजेट भाषण पुस्तिका, आ.व. ०७५।७६

६.१.४ बैदेशिक सहायता

नेपालको विकासका लागि बैदेशिक सहायताको हिस्सा अर्थपूर्ण रहेको देखिन्छ । अर्थ मन्त्रालयको विकास सहायता प्रतिवेदन, आ.ब. २०१६।१७ का अनुसार बैदेशिक सहायतालाई प्रतिव्यक्ति रकम बाँडफाँटका हिसाबले हेर्दा यस प्रदेशमा औसत ६४.१६ अमेरिकी डलर पर्न आँउछ भने नेपालको औसत २६.५६ अमेरिकी डलर पर्न आँउछ । प्रदेशगत रूपमा बैदेशिक सहायताको बाँडफाँट (राष्ट्रिय स्तरका परियोजनाहरू नसमेटिएको) तालिका ६.६ मा छ ।

तालिका ६.६ : प्रदेशगत बैदेशिक सहायता

रकम अमेरिकी डलर हजारमा

शिर्षक	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेश					
			प्रदेश १	प्रदेश २	प्रदेश ४	प्रदेश ५	प्रदेश ६	प्रदेश ७
जम्मा बाँडफाँड (अमेरिकी डलरमा)	३५४,७६८	६७७,८२४	६१,६८४	५६,०७६	३४,७१९	५२,५९०	५६,८९२	६१,०९५
प्रतिव्यक्ति बाँडफाँड(अमेरिकी डलरमा)	६४.१६	२६.५६	१३.६	१०.३८	१४.३८	१०.७५	४८.६९	२३.९४

स्रोतः विकास सहायता प्रतिवेदन, आ.ब. २०१६।१७, अर्थ मन्त्रालय

६.२ उद्योग

६.२.१ औद्योगिक गणना अनुसार उद्योगको स्थिति

औद्योगिक गणना २०६९ अनुसार नेपालमा सञ्चालनमा रहेका कुल ४ हजार ७६ उद्योगले करिव १ लाख ९५ हजार मानिसहरुलाई रोजगारी प्रदान गरेका छन् भने यस प्रदेशमा ९६५ वटा उद्योग (प्रदेशगत सबैभन्दा बढी) मा ४९००१ जनाले रोजगारी पाएका छन् । कुल उद्योगमध्ये कर्णाली प्रदेशमा सबैभन्दा कम ४४ वटा उद्योग सञ्चालनमा छन । यस सम्बन्धी अन्य विवरण तालिका ६.७ मा दिइएको छ । जिल्ला अनुसार दर्ता भएका उद्योगहरूको सूची अनुसूची ६.६ मा छ।

तालिका ६.७ उद्योगको स्थिति

विवरण	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेश					
			प्रदेश १	प्रदेश २	प्रदेश ४	प्रदेश ५	प्रदेश ६	प्रदेश ७
उद्योगको सङ्ख्या	९६५	४,०७६	७३७	८१२	४६०	८२७	४४	२३१
संलग्न जनशक्तिको सङ्ख्या	५१,४१६	२०४,२०९	४१,५२९	५१,४२३	१९,३१९	३३,३२३	५२२	६,६७७
रोजगार सङ्ख्या	४९,००१	१९४,८६७	३९,८६३	४९,८२०	१८,२८६	३१,२२१	४२४	६,२५२
कूल स्थिर सम्पत्ति (रू. करोडमा)	३,५९१.००	११,९७०	२,०४९.६०	३,३५५.९०	८२६.३	१,७३०.२०	२१.३	३९५.३
मूल्य अभिवृद्धि(रू. करोडमा)	१,६५४.५०	८,०७७	१,२०२.९०	३,१६३.२०	७३६.८	१,२१२.५०	५.८	१०१.६

स्रोतः केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, ०६९

६.२.२ घरेलु तथा साना उद्योग

आ.व. २०७३।७४ सम्म घरेलु तथा साना उद्योगहरुको विवरण तालिका ६.८ मा छ । तालिका अनुसार नेपालमा कुल २ लाख ६४ हजार ८६ वटा घरेलु तथा साना उद्योगहरु छन । यी उद्योगहरू मध्ये करिव एक लाख (३७.६६ प्रतिशत) उद्योग यस प्रदेशमा छन । यस प्रदेशमा भएका कुल उधोगमा सवभन्दा धेरै सेवामा ४३.३८ प्रतिशत र उत्पादनमुलकमा २७ प्रतिशत छन । यसैगरी पर्यटन र कृषि तथा वनजन्यमा क्रमशः १५.६२ प्रतिशत र १२.६२ प्रतिशत छन् । सवभन्दा कम सूचना, निर्माण र खनिजमा छन् (हेनुहोस तालिका ६.८) ।

तालिका ६.८: आ.व. २०७३।७४ सम्म घरेलु तथा साना उद्योगहरुको विवरण (वर्गीकरणको आधारमा)

क्र. सं.	जिल्ला	उत्पादन मूलक	उर्जा मूलक	कृषित तथा वनजन्य	पर्यटन	खनिज	सेवा	निर्माण	सूचना	जम्मा	लगत कट्टा	कुल जम्मा
१	सिन्धुली	२३९	५	५२८	७७	१८	९५६	२	०	१८२५	४	१८२१
२	रामेछाप	२२४	१५	५१०	२८९	१०	६७५	१५	०	१७३८	४	१७३४
३	दोलखा	२५७	५	५७९	१३७	३	८६५	३३	०	१८७९	६	१८७३
४	सिन्धुपाल्चोक	२५७	३	६३९	५९	३२	१३८९	१४२	०	२५२१	५	२५१६
५	काभ्रेपलाञ्चोक	८४६	९	२०५८	५०६	०	२२५९	०	०	५६७८	११	५६६७
६	ललितपुर	६०५५	६	८१५	७३२	०	५६२६	४३	०	१३२७७	४१	१३२३६
७	भक्तपुर	२०७२	०	५१९	५०२	०	१७१९	१८९	०	५००१	३५	४९६६
८	काठमाण्डौ	१०९१७	१९३	११४५	११४९४	०	२१२७९	३६९	२	४५३९९	१११	४५२८८
९	रसुवा	१६८	०	२७८	११८	२	३०७	२१	७	९०१	०	९०१
१०	नुवाकोट	६४२	२	१४२१	३२१	७	१०३६	२	०	३४३१	१६	३४१५
११	धादिङ्	४८८	६	१०५१	१६६	३९	१६२७	१८७	०	३५६४	२	३५६२
१२	मकवानपुर	१३२०	०	७५७	०	०	३२३७	०	०	५३१४	४१	५२७३
१३	चितवन	३४६६	१२	२३००	११८६	०	२३२३	४	०	९२९१	१०१	९१९०
प्रदेश ३ जम्मा		२६९५१	२५६	१२६००	१५५८७	१११	४३२९८	१००७	९	९९८१९	३७७	९९४४२
नेपाल		७६०७८	५४०	३८२८४	३११४६	४३६	११२९.४९	६१७३	२५	२६५६३१	१५४५	२६४०८६
प्रदेश ३ %		३५.४३	४७.४१	३२.९१	५०.०४	२५.४६	३८.३३	१६.३१	३६.००	३७.५८	२४.४०	३७.६६

स्रोतः औद्योगिक प्रबर्धन तथ्याङ्क, घरेलु तथा साना उद्योग विभाग, ०७३।७४

६.२.३ ठूला उद्योग

२०७५ असार १४ सम्म नेपालमा ७४९० वटा ठूला उद्योगहरु रहेका छन (तालिका ६.९)। यी ठूला उद्योगको कुल पूँजी लगानी रु.१६५३ अर्व छ । यी उद्योगबाट ५ लाख ७३ हजार ८९१ जनाले रोजगारी पाएका छन । नेपालको कुल उद्योगमध्ये यस प्रदेशमा मात्र ५०६३ (६७.६० प्रतिशत) उद्योग छन । यसै गरी उद्योगको कुल लगानीमा यस प्रदेशमा ३७.७८ प्रतिशत छ । यस प्रदेशका उद्योगले ठूला उद्योगका रोजगारीको ६०.८३ प्रतिशत रोजगारी दिएको छ ।

तालिका ६.९: ठूला उद्योगको सङ्ख्या, रोजगारी र पूँजी (रु दश लाख)

क्र.सं.	जिल्ला	सङ्ख्या	कुल पूँजी	स्थिर पूँजी	चालु पूँजी	रोजगारी
१	सिन्धुली	२	२०४	१९५	९	१९५
२	रामेछाप	१३	३००८२	२९१८८	८९५	१०१३
३	दोलखा	३७	८७०२८	८६३४३	६८५	६३८८
४	सिन्धुपाल्चोक	५०	४९६१९	४८२००	१४२०	३६६५
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१५९	१११५६	८८९५	२२६१	१२५२०
६	ललितपुर	८४३	५११२०	३६७५६	१४४७१	४६२९१
७	भक्तपुर	१७०	१३८९५	१२०५०	१८४५	१५८२०
८	काठमाण्डौ	३३४५	२१२२४६	१६३९१९	४८३७२	२३१४०९
९	रसुवा	२०	६२८३२	६०२८५	२५४७	२३४७
१०	नुवाकोट	४८	२१८५०	२१३२९	५२३	२३७८
११	धादिङ्	५८	३८५४७	३५७४५	२८०२	४०१२
१२	मकवानपुर	११२	२१०२३	१७४२६	३५९७	१००५९
१३	चितवन	२०६	२५०३०	२००८०	४९५०	१२९९३
प्रदेश जम्मा		५०६३	६२४६३३	५४०४०९	८४३७७	३४९०९०
नेपाल		७४९०	१६५३३८८	१४७८३६२.१७	१७५६५४.१४	५७३८९१
प्रदेश %		६७.६०	३७.७८	३६.५५	४८.०४	६०.८३

स्रोतः उद्योग विभाग, ०७५

वर्गीकरणका आधामा ठूला उद्योगहरुको विवरण तालिका ६.१० मा छ । तालिका अनुसार यस प्रदेशमा सवभन्दा धेरै उद्योग सेवा र उत्पादनसँग सम्वन्धित छन । सेवासँग सम्वन्धित उद्योग ३४.९४ प्रतिशत र उत्पादनसँग ३१.५८ प्रतिशत छन् । सवभन्दा कम उद्योग खनिज र सूचना प्रविधिसँग रहेका छन ।

तालिका ६.१०: वर्गीकरणका आधारमा उद्योगको विवरण

क्र.सं.	वर्गीकरण	जम्मा	प्रतिशत
१	कृषि र वन	२५८	५.१०
२	निर्माण	४५	०.८९

क्र.सं.	वर्गीकरण	जम्मा	प्रतिशत
३	उत्पादनमूलक	१५९९	३१.५८
४	सेवा	१७६९	३४.९४
५	पर्यटन	१२२७	२४.२३
६	उर्जा	११८	२.३३
७	खनिज	९	०.१८
८	सूचना प्रविधि	३८	०.७५
	जम्मा	५०६३	१००.००

स्रोतः उद्योग विभाग, ०७५

६.२.४ खानी

खानी तथा भू-गर्भको हिसाबले यो प्रदेशमा प्रसस्त संभावनाहरू रहेको देखिन्छ । प्रदेशको बनावट नै हिमाल, पहाड र भित्री मधेशका जिल्लाहरू समेटेर बनेकोले, भिन्न भिन्न भूगोलमा पाइने खानी तथा खनिजहरू यस प्रदेशमा रहेको देखिन्छ । सरकारले नीजि क्षेत्रलाई दिएको १२६ वटा खानी उत्खनन् अनुमति मध्ये यस प्रदेशमा ४५ ओटा उत्खनन् ईजाजतपत्र दिएको देखिन्छ । अनुमतिका हिसाबले मकवानपुरमा १२ (शिवम सिमेन्टको नाममा ५ र हेटौडा सिमेन्टको नाममा २ समेत), धादिङ् ८, ललितपुर ७, सिन्धुपाल्चोक ५, दोलखा ४, काभ्रे ३, रसुवा/ धादिङ् २, चितवन २, रामेछाप र सिन्धुलीमा १/ १ रहेका छन्, भने काठमाण्डौ, भक्तपुर र नुवाकोटमा उत्खनन् को अनुमति लिएका छैनन् । खानी उत्खनन गर्न अनुमति लिएका उद्योगहरूको बिबरण अनुसूची ६.२ मा छ । प्रदेशमा पाईने खनिज तथा धातुको विवरण अनुसूची ६.३ मा छ ।

६.२.५ औद्योगिक क्षेत्र

नेपालमा रहेका ११ औद्योगिक क्षेत्रहरुमध्ये यस प्रदेशमा चारवटा औद्योगिक क्षेत्र पर्दछन् जसमा बालाजु औद्योगिक क्षेत्र, पाटन औद्योगिक क्षेत्र, भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र र हेटौंडा औद्योगिक क्षेत्र रहेका छन । हेटौंडाको मयूरधाप र चितवनको शक्तिखोर औद्योगिक क्षेत्रको डिपिआर र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन हुँदैछ । सरकारले यी दुई औद्योगिक क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर काम गरिरहेको छ। औद्योगिक क्षेत्रहरूको अवस्था तालिका ६.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.११: औद्योगिक क्षेत्रहरूको अवस्था

क्र. सं.	नाम	स्थापना (वि.स.)	क्षेत्रफल (रोपनी)	उद्योगसङ्ख्या				रोजगारी सङ्ख्या	मुख्य उत्पादन
				जम्मा	चालु	वन्द	निर्माणाधिन		
१	हेटौंडा औद्योगिक क्षेत्र	२०२०	२८२९	१००	६३	१४	२३	२४१५	रंग उद्योग (एसियन, वर्जर र यति)

क्र. सं.	नाम	स्थापना (वि.स.)	क्षेत्रफल (रोपनी)	उद्योगसङ्ख्या				रोजगारी सङ्ख्या	मुख्य उत्पादन
				जम्मा	चालु	वन्द	निर्माणाधिन		
२	बालाजु औद्योगिक क्षेत्र	२०१७	६७०	१३१	९७	२६	८	३५०६	मेटल, प्लाष्टिक र कपडा उद्योग
३	पाटन औद्योगिक क्षेत्र	२०२०	२९३	११२	१०२	५	५	१५८६	हस्तकला उद्योग
४	भक्तपुर औद्योगिक क्षेत्र	२०३६	७१	३७	३५	२	०	८२५	पस्मिना, दुग्ध पदार्थ, प्लाष्टिक

स्रोत : पार्श्वचित्र,उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय प्रदेश नं ३

६.३ वाणिज्य

व्यापार तथा निकासी प्रवर्धन केन्द्रको आ.व. ०७३।७४ को निर्यात र आयात सम्बन्धी विवरण क्रमशः अनुसूची ६.४ र ६.५ मा छ । अनुसूची अनुसार उक्त आ.व. मा ९८६ अर्व बरावरको आयात र मात्र ७३ अर्बको निर्यात भएको देखिन्छ जुन ९१३ अर्बले बढी हो । निर्यातको तुलनामा आयातमा देखिएको यो असमानता मुलुकको चुनौतिका साथै राजधानी प्रदेश भएकोले यस प्रदेशको पनि चुनौति हो ।

६.४ पर्यटन

यो प्रदेश पर्यटनको प्रचुर सम्भावना वोकेको प्रदेश हो । विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत विश्वभर रहेका ६ सय ३० वटा सम्पदाहरुमध्ये नेपालमा १० वटा र ती मध्येका ८ वटा सम्पदाहरु यस प्रदेशमा पर्दछन् । यस प्रदेशमा चाँगुनारायण मन्दिर, भक्तपुर दरबार क्षेत्र, स्वयम्भूनाथ स्तूपा, पशुपति मन्दिर क्षेत्र, पाटन दरबार क्षेत्र, हनुमानढोका दरबार, बौद्धनाथ महाचैत्य र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज रहेका छन् । यस प्रदेशमा पर्यटक आकर्षित हुने धार्मिक स्थलहरु, प्रमुख पर्यटकिय शहरहरु तथा केन्द्रहरु, पर्यापर्यटन स्थलहरु, प्रमुख सिमसार क्षेत्रहरु, हाईकिङ गन्तव्यहरु र पर्यटक पदमार्गहरु रहेका छन् । पर्यटकको लागि उपलब्ध होटल संख्या तथा पर्यटकीय गन्तब्यहरू, मुख्य पदयात्रा स्थलहरू र हाईकिङ् गन्तब्यहरू क्रमसः तल तालिका ६.१२ मा राखिएको छ ।

तालिका ६.१२: पर्यटकका लागि उपलब्ध होटल संख्या तथा पर्यटकीय गन्तब्यहरू

बिषय क्षेत्र	प्रदेशको स्थिती
होटल विवरण	पाँचतारे होटल (८ वटा), चार तारे होटल (२४ वटा), तीन तारे होटल (६५ वटा), दुई तारे होटल (१७ वटा), एक तारे होटल (७ वटा) सन् २०१६मा जम्मा तारे होटल १२० वटा र अन्य होटल ९४२ वटा र सन् २०१७ मा तारे होटल १२५ र अन्य होटल ९७७ वटा रहेका छन्
टुरिष्ट स्ट्यान्डर्ड होटल	१०५ वटा
होमस्टे	१०१ वटा (सामुदायिक होमस्टे २८ वटा, निजी होमस्टे ७२ वटा)
विश्वसम्पदा सूचिमा समावेश पर्यटकीय स्थलहरु	८ वटा (चाँगुनारायण मन्दिर, भक्तपुर दरबार क्षेत्र, स्वयम्भूनाथ स्तूपा, पशुपति मन्दिर क्षेत्र, पाटन दरबार क्षेत्र, हनुमानढोका दरबार, बौद्धनाथ महाचैत्य र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज)
प्रमुख धार्मिक स्थलहरु	पशुपतिनाथ मन्दिर, कालिञ्चोकभगवती, दोलखा भिमसेन, गोसाईकुण्ड, देवीघाट, दुप्चेश्वर, जालपादेवी, बेत्रावती, खाँडादेवी, उमाकुण्ड, लच्छीगुम्बा, गौरती भिमेस्वर, पाल्चोकीमाई, त्रिपुरासुन्दरी माई, पाँचपोखरी
प्रमुख पर्यटकिय शहरहरु तथा केन्द्रहरु	काठमाण्डौं, भक्तपुर, ललितपुर (विश्व सम्पदा सुचिमा सुचिकृत), सौराहा, नगरकोट, जिरी, तातोपानी, हेलम्बु
पर्यापर्यटन स्थलहरुः	ककनी, सौराहा, नगरकोट, हेलम्बु, तातोपानी, जिरी क्षेत्र, चितवन र लाङ्गटाङ्ग राष्ट्रिय निकुञ्ज, पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज (मध्यवर्ती क्षेत्रका केही भाग), गौरीशंकर संरक्षण क्षेत्र र रामसार क्षेत्रहरु ।
प्रमुख सिमसार क्षेत्रहरु	बीसहजारी ताल, गोसाईकुण्ड, ईन्द्रसरोवर ताल, तातोपानी, रानीपोखरी, कमलपोखरी, नागपोखरी, उमाकुण्ड, पाँचपोखरी

स्रोत : पार्श्वचित्र, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय प्रदेश नं ३

तालिका ६.१३: प्रदेशका मुख्य पदयात्रा स्थलहरू

क्र.सं.	पदयात्रा स्थल	क्र.सं.	पदयात्रा स्थल
१	लाङ्गटाङ्ग उपत्यका पदयात्रा	१२	रोलवालिङ्ग टासी लाप्चा पास पदयात्रा
२	लाङ्गटाङ्ग गोसाइकुण्ड पदयात्रा	१३	कालिञ्चोक पदयात्रा
३	लाङ्गटाङ्ग हेलम्बु पदयात्रा	१४	गणेश हिमाल पदयात्रा
४	लाङ्गटाङ्ग उपत्यका गोसाइकुण्ड	१५	पाँच पोखरी पदयात्रा
५	हेलम्बु पदयात्रा	१६	भैरभ कुण्ड पदयात्रा
६	लाङ्गटाङ्ग गोन्जला पास पदयात्रा	१७	सेराइचुली पदयात्रा

क्र.सं.	पदयात्रा स्थल	क्र.सं.	पदयात्रा स्थल
७	लाङ्गटाङ्ग तामाङ्ग सम्पदा पदमार्ग	१८	रुवि भ्याली पदयात्रा
८	नगरकोट हेलम्बु उपत्यका पदयात्रा	१९	काठमाण्डौं भ्याली पदयात्रा (तारकेश्वर महादेव, मुलखर्क, चिसापानी, नगरकोट, धुलिखेल र नमोः बुद्ध)
९	बुढानिलकण्ठ गोसाइकुण्ड पदयात्रा	२०	नगरकोट नमोः बुद्ध पदयात्रा
१०	लाङ्गटाङ्ग तिलमान पास पदयात्रा	२१	धुलिखेल नमोः बुद्ध पदयात्रा
११	लाङ्गटाङ्ग जुगल हिमाल पदयात्रा	२२	तिमाल पदयात्रा

स्रोत : पार्श्वचित्र,उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय प्रदेश नं ३,

तालिका ६.१४: प्रदेशका हाइकिङ्ग गन्तव्यहरु

क्र.सं.	हाइकिङ्ग गन्तव्यहरु	क्र.सं.	हाइकिङ्ग गन्तव्यहरु
१	नगरकोट	१२	हेटौंडा मनकामना
२	चिसापानी	१३	दामन
३	शिवपुरी	१४	दक्षिणकाली चोभार
४	नमोः बुद्ध	१५	ककनी
५	गोदावरी	१६	धुलीखेल
६	अमिताभ मोनास्ट्रि	१७	जर्सिङ्ग पौवा
७	सुन्दरीजल	१८	पुल्चोकी हाइट
८	नुवाकोट दरवार	१९	लाकुरी भञ्ज्याङ्ग
९	तारकेश्वर महादेव	२०	चन्द्रागिरी भालेश्वर महादेव
१०	मकवानपुर गढी	२१	भ्यू टावर (गोलढुङ्गा)
११	ईन्द्रसरोवर (कुलेखानी)	२२	जामा चोक (शिवपुरी नागार्जुन रा.नि.)

स्रोत : पार्श्वचित्र,उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय प्रदेश नं ३

६.५ बैंक तथा वित्तीय संस्था

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट प्राप्त बैशाख २०७५ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशमा जिल्ला अनुसार विभिन्न बर्गका बैंक तथा आर्थिक संस्थाहरुका शाखाको विवरण तालिका ६.१५ मा रहेको छ। सो तालिका अनुसार यस प्रदेशमा क, ख र ग बर्गका गरी जम्मा १,३०० वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको शाखा रहेका छन् जुन नेपाल देश भरिको सङ्ख्या (३,८९४) को तुलनामा ३३.३८% हो । तथ्याङ्कको तुलना गर्दा यस

प्रदेशमा ९९१ 'क' बर्गका बैंक, २३९ वटा 'ख' बर्गका बिकास बैंक तथा ७० वटा 'ग' बर्गका इजाजत प्राप्त फाइनान्स कम्पनी रहेका छन् । यस प्रदेशका १३ जिल्ला मध्ये सबै भन्दा बढी शाखाहरु काठमाडौं जिल्लामा रहेका छन् ।जिल्लागत रूपमा बैक तथा वित्तीय संस्थाको विवरण तालिका ६.१५ मा छ ।

तालिका ६.१५ : जिल्लागत रूपमा बैक तथा वित्तीय संस्थाको विवरण (बैशाख २०७५)

क्र.सं.	जिल्ला	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	कुल	जनसङ्ख्या	प्रति शाखा जनसङ्ख्या
१	सिन्धुली	२०	१	०	२१	२९६,१९२	१४१०४
२	रामेछाप	१८	१	०	१९	२०२,६४६	१०६६६
३	दोलखा	१९	३	०	२२	१८६,५५७	८४८०
४	सिन्धुपाल्चोक	२२	१३	१	३६	२८७,७९८	७९९४
५	काभ्रेपलाञ्चोक	५५	१२	५	७२	३८१,९३७	५३०५
६	ललितपुर	१०८	१४	७	१२९	४६८,१३२	३६२९
७	भक्तपुर	४८	८	४	६०	३०४,६५१	५०७८
८	काठमाण्डौ	४८८	८७	३९	६१४	१,७४४,२४०	२८४१
९	रसुवा	१८	१	१	२०	२७७,४७१	१३८७४
१०	नुवाकोट	२२	११	१	३४	४३,३००	१२७४
११	धादिङ्	३२	१६	०	४८	३३६,०६७	७००१
१२	मकवानपुर	४०	१३	३	५६	४२०,४७७	७५०९
१३	चितवन	१०१	५९	९	१६९	५७९,९८४	३४३२
प्रदेश		९९१	२३९	७०	१३००	५५२९४५२	४२५३
प्रदेशको अंश प्रतिशतमा		३५.३३	२६.२९	३८.८९	३३.३८		
नेपाल		२८०५	९०९	१८०	३८९४		

स्रोतः नेपाल राष्ट्र बैंक, ०७५

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट प्राप्त बैशाख २०७५ सालको तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशका विभिन्न स्थानीय तहमा "क" बर्गका बैंक तथा आर्थिक संस्थाहरुका शाखाको पहुंचको विवरण तालिका ६.१६ मा रहेको छ। सो तालिका अनुसार यस प्रदेशमा रहेका ११९ स्थानीय तह मध्ये २०७४ असार सम्ममा ५८ तहमा 'क' बर्गको बैंकहरुको पहुंच रहेको थियो भने बैशाख २०७५ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार ३८ वटा अन्य स्थानीय तहमा समेत "क" बर्गको बैंकहरुको शाखा स्थापना भए संगै जम्मा ९६ (८०.६७%) स्थानीय तहमा बैंकको पहुंच पुगेको देखिन्छ । त्यसैगरी सोही तथ्याङ्क अनुसार २० स्थानीय तहमा शाखा खोल्ने प्रक्रिया अघि बढेको, २ स्थानीय तहमा समस्या आइपरेको तथा १ स्थानमा सुरुवात गर्न बांकी रहेको छ । यस प्रदेशमा शाखा स्थापना भई नसकेका स्थानीय तहहरुको बिस्तृत विवरण निम्न उल्लेखित तालिका ६.१७ मा रहेको छ ।

तालिका ६.१६: स्थानीय तहमा वाणिज्य बैंकहरुको उपस्थिति (०७५ असार मसान्तसम्म)

विवरण	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	प्रदेश ४	प्रदेश ५	प्रदेश ६	प्रदेश ७
स्थानीयतह सङ्ख्या	११९	७५३	१३७	१३६	८५	१०९	७९	८८
असार ०७४ सम्म "क" बर्गको पहुंच	५८	२९६	५८	४७	३४	५६	१६	२७
असार ०७४ पछि "क" बर्गको पहुंच	३८	२५४	४२	६०	३४	३३	२६	२१
जम्मा "क" बर्ग बैंक शाखाको पहुंच	९६	५५०	१००	१०७	६८	८९	४२	४८
खोल्ने प्रक्रियामा रहेका	२०	१६८	२८	२७	१६	१६	२७	३४
समस्या आईपरेको	२	१८	३	२	१	४	३	३
बांकी रहेको	१	१७	६	०	०	०	७	३

स्रोतः नेपाल राष्ट्र बैंक, ०७५

तालिका ६.१७: बैंकहरुको उपस्थिति नभएका स्थानीय तहहरु (०७५ असार मसान्तसम्म)

सि.नं.	जिल्ला	स्थानीय तह
१	सिन्धुली	ध्याङलेख गाउँपालिका
२	सिन्धुली	फिक्कल गाउँपालिका
३	दोलखा	मेलुङ गाउँपालिका
४	सिन्धुपाल्चोक	जुगल गाउँपालिका
५	सिन्धुपाल्चोक	हेलम्बु गाउँपालिका
६	सिन्धुपाल्चोक	त्रिपुरा सुन्दरी गाउँपालिका
७	सिन्धुपाल्चोक	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका
८	सिन्धुपाल्चोक	लिसंखुपाखर गाउँपालिका
९	काभ्रेपलाञ्चोक	चौंरी देउराली गाउँपालिका
१०	काभ्रेपलाञ्चोक	महाभारत गाउँपालिका
११	काभ्रेपलाञ्चोक	खानीखोला गाउँपालिका
१२	ललितपुर	कोन्ज्योसोम गाउँपालिका
१३	नुवाकोट	पञ्चकन्या गाउँपालिका
१४	नुवाकोट	बेलकोटगढी नगरपालिका
१५	नुवाकोट	तारकेश्वर गाउँपालिका
१६	नुवाकोट	मेघाङ गाउँपालिका
१७	धादिङ	गङ्गाजमुना गाउँपालिका
१८	धादिङ	खनियाबास गाउँपालिका

सि.नं.	जिल्ला	स्थानीय तह
१९	धादिङ	रुवीभ्याली गाउँपालिका
२०	मकवानपुर	कैलाश गाउँपालिका
२१	मकवानपुर	वाग्मती गाउँपालिका
२२	मकवानपुर	राक्सिराङ्ग गाउँपालिका

स्रोतः नेपाल राष्ट्र बैंक, ०७५

६.६ सार्वजनिक संस्थानहरू

यस प्रदेशमा ३८ वटा सार्वजनिक संस्थानहरू रहेका र ती मध्ये ३६ वटा सञ्चालनमा छन भने २ वटा नेशनल कन्सट्रक्सन कम्पनी नेपाल लि. र नेपाल इन्जिनियरीङ्ग कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लि. सञ्चालनमा रहेका छैनन् । यस प्रदेशमा रहेका ३८ वटा सार्वजनिक संस्थान मध्ये काठमाडौं उपत्यकाभन्दा बाहिर एउटा मात्र सार्वजनिक संस्थान रहेको छ जसमा हेटौडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड पर्दछ । क्षेत्रगत रूपमा यस प्रदेशमा रहेका संस्थानहरू र तिनीहरूको विवरण तालिका ६.१८ मा छ भने विस्तृत विवरण अनुसूची ६.७ मा छ।

तालिका ६.१८: क्षेत्रगतरूपमा यस प्रदेशमा रहेका संस्थान

क्र.सं.	क्षेत्र	सङ्ख्या	सार्वजनिक संस्थानहरू	सञ्चालनमा नरहेका
१.	औद्योगिक	५	दुग्ध विकास संस्थान, जडिबुटी उत्पादन तथाप्रशोधन कम्पनी लिमिटेड, हेटौडा सिमेण्ट उद्योगलिमिटेड,नेपाल औषधी लिमिटेड, नेपाल ओरिण्ड म्याग्नेसाइट प्राइभेट लिमिटेड	
२.	व्यापारिक	६	कृषि सामग्री कम्पनि लिमिटेड, राष्ट्रिय बीउ बिजन कम्पनी लिमिटेड, नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड, नेपाल खाद्य संस्थान, नेपाल आयल निगम लिमिटेड, दि टिम्बर कर्पोरेशन अफ नेपाल लिमिटेड	
३.	सेवा	७	औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड, नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनि लिमिटेड,नेपाल वायुसेवा निगम, नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण, राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेड	नेपाल इन्जिनियरीङ्ग कन्सल्टेन्सी सेवा केन्द्र लि., नेशनल कन्सट्रक्सन कम्पनी नेपाल लि.,
४.	सामाजिक	५	सास्कृतिक सँस्थान, गोरखापत्र संस्थान, जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेड, नेपाल टेलिभिजन, राष्ट्रिय आवास कम्पनि लिमिटेड	
५.	जनोपयोगी	५	नेपाल खानेपानी संस्थान, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, नेपाल दुर संचार कम्पनि लिमिटेड, विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड, राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी	

क्र.सं.	क्षेत्र	सङ्ख्या	सार्वजनिक संस्थानहरू	सञ्चालनमा नरहेका
६.	वित्तीय	१०	कृषि विकास बैंक लिमिटेड, राष्ट्रिय बीमा संस्थान, राष्ट्रिय बीमा कम्पनी लिमिटेड, एन.आई.डि.सी. डेभलपमेण्ट बैंक लिमिटेड, राष्ट्रिय वाणिज्य बैक लिमिटेड, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेड, नागरिक लगानी कोष, जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड, नेपाल बैंक लिमिटेड	

स्रोतः सार्वजनिक सँस्थानको वार्षिक स्थिति समीक्षा २०७५, नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय ।

६.७ प्रतिव्यक्ति आय

मानव विकाश प्रतिवेदन, २०१४ अनुसार यस प्रदेशका र १३ वटै जिल्लाहरुको प्रतिव्यक्ति आय तालिका ६.१९ मा छ । नेपालको औसत प्रतिव्यक्ति आय ११६० अमेरिकी डलर छ भने यस प्रदेशको १७६७ अमेरिका डलर छ । यस प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आय नेपालको औसत प्रतिव्यक्ति आयभन्दा ६०७ अमेरिकी डलरले बढी छ । यस प्रदेशका १३ जिल्लामध्ये काठमाडौंको प्रतिव्यक्ति आय सबैभन्दा धेरै २७६४ अमेरिकी डलर छ भने सिन्धुलीको सबैभन्दा कम ८२२ अमेरिकी डलर छ । यस प्रदेशका १३ वटै जिल्लाहरुको क्षेत्रगत प्रतिब्यक्ति आय अनुसूची ६.७ मा छ ।

तालिका ६.१९ : जिल्लाहरुको प्रतिव्यक्ति आय (२०११ वा २०६७/ ६८)

क्र. सं.	जिल्ला	(रु.दस लाखमा)			प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा)	प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा) पि पि पि
		कुल मूल्य अभिवृद्धि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता सहित)	कुल मूल्य अभिवृद्धि (आधारभूत मल्यमा)	कुल ग्राहस्थ उत्पादन (उत्पादकको मल्यमा)		
१	सिन्धुली	१०२१४	९८८४	१०८२२	५०९	८२२
२	रामेछाप	८०९५	७८३६	८५७९	५८८	९५१
३	दोलखा	७२२५	६९९२	७६५५	५७१	९२२
४	सिन्धुपा	१३४०९	१२९७६	१४२०८	६८७	१११०
५	काभ्रेपला	२२५०४	२१७७८	२३८४४	८६६	१३९९
६	ललितपुर	३७३८६	३६१७९	३९६१२	११७२	१८९४
७	भक्तपुर	१७७१४	१७१४२	१८७६९	८५४	१३७९
८	काठमा	२०५५४०	१९६७२३	२१५३९१	१७१०	२७६४
९	रसुवा	२७६७	२६७७	२९३१	९४१	१५२०
१	नुवाकोट	१२६७६	१२२६७	१३४३१	६७२	१०८६
१	धादिङ	१३८३८	१३३९२	१४६६२	६०७	९८२
१	मकवान	२४९६३	२४१५७	२६४४९	८७३	१४१०
१	चितवन	३७३९८	३६२७१	३९७१३	९५१	१५३७
	प्रदेश ३	४१३७३०	३९८२७३	४३६०६६	१०९४	१७६७

क्र. सं.	जिल्ला	(रु.दस लाखमा)			प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा)	प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा) पि पि पि
		कुल मूल्य अभिवृद्धि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता सहित)	कुल मूल्य अभिवृद्धि (आधारभूत मल्यमा)	कुल ग्राहस्थ उत्पादन (उत्पादकको मल्यमा)		
	नेपाल	१२९००४७	१२४८४८२	१३६६९५३	७१८	११६०
	प्रदेश ३	३२.०७	३१.९	३१.९	१५२.३७	१५२.३३

स्रोत: नेपाल मानव बिकास प्रतिबेदन, २०१४ बाट बिश्लेषण गरिएको

मानव विकास प्रतिबेदन, २०१४ अनुसार २०६७/ ६८ को कुल ग्राहस्थ उत्पादनबाट निकालिएको प्रादेशिक प्रतिशत र आर्थिक सर्वेक्षण २०७४/ ७५ मा प्रस्तुत गरिएको कुल ग्राहस्थ उत्पादनका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको २०७४/ ७५ को प्रादेशिक कुल ग्राहस्थ उत्पादनको विवरण तालिका ६.२० मा छ । यस प्रदेशले नेपालको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा ३१.९० प्रतिशत योगदान गर्दछ । जस अनुसार आ. व. २०७४/ ७५ का लागि यस प्रदेशको कुल ग्राहस्थ उत्पादन ९५९३३०० (लाख रुपैयाँ) प्रक्षेपण गरिएको छ। नेपालको प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा) १००४ भएको स्थितिमा यस प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा) १५३५ प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका ६.२० : आर्थिक वर्ष २०७४/ ७५ का लागि प्रक्षेपण गरिएको कुल ग्राहस्थ उत्पादन - रु दस लाखमा (प्रचलित मूल्यमा)

विवरण	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
२०६७/ ६८ को कुल ग्राहस्थ उत्पादन[२४]	४३६०६६	१३६६९५३	२३८६८४	२२१९१७	१२७०१०	२०३७७८	५२८९८	८६५९९
२०६७/ ६८ को प्रतिशत	३१.९०	१००.००	१७.४६	१६.२३	९.२९	१४.९१	३.८७	६.३४
२०७४/ ७५ को प्रक्षेपित कुल ग्राहस्थ उत्पादन[२५]	९५९३३०	३००७२४६	५२५०९५	४८८२०९	२७९४१७	४४८३०५	११६३७४	१९०५१५
प्रति व्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा)[२६]	१५३५	१००४	१०२४	७९९	१०२८	८८१	६५५	६६०

स्रोत: नेपाल मानव विकास प्रतिबेदन, २०१४ बाट बिश्लेषण गरिएको; आर्थिक सर्बक्षण २०७४/ ७५

[२४]नवलपरासी जिल्लाको आदि कुल गार्हस्थ्य उत्पादन प्रदेश ४ मा र बाँकि आदि प्रदेश ५ मा राखीएको छ भने रुकुम जिल्लाको आदि कुल गार्हस्थ्य उत्पादनप्रदेश ५ मा र बाँकी आदिलाई प्रदेश ५ मा राखी निकालिएको हो

[२५]आर्थिक सर्वेक्षण २०७४/ ७५ र २०६७/ ६८ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रतिशतबाट निकालिएको

[२६]Exchange rate: 1 US$=NPR. 102.51

जिल्लागत घरेलु तथा साना र ठूला उद्योगहरु (संख्यामा)

उपत्यका	ललितपूर	भक्तपुर	काठमाडौं
घरेलु तथा साना उद्योग	१३,२३६	४,९६६	४५,२८८
ठुला उद्योग	८४३	१७०	३,३४५

परिच्छेद सात : शासकीय र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

७.१ शान्ति सुरक्षा

गुणस्तरीय जीवन यापनको लागि शान्ति सुरक्षा आवश्यक छ । यस प्रदेशमा भएका सुरक्षा निकायहरूको विवरण तालिका ७.१ र ७.२ मा छ । शान्ति सुरक्षामात्र होइन आगलागी, महामारी, दैवी प्रकोप एवं विपत्तीका बेला तत्कालै जनतालाई सेवा पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरु सुरक्षात्मक सेवामा समेटिएको हुन्छ । आगलागी तथा बाढीका बखत जिल्ला प्रशासन, प्रहरी, शसस्त्र प्रहरी, स्थानीय निकायहरु, नेपाली सेना, रेडक्रस, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संघसंस्थाहरु र स्थानीय व्यक्तिहरुबाट उद्धारको काम गरिदैं आएको छ । प्रदेशका सबै प्रहरी कार्यालयहरुमा दैवी प्रकोपलाई सामना गर्न आवश्यक सामग्री सहितको उद्धार टोली गठन गरिने व्यवस्था रहेको छ । कतिपय अवस्थामा नेपाली सेनाले दैवी प्रकोपको समयमा सहयोग र उद्धार कार्य गरिरहेको छ। आगलागी र बाढी पहिरो पिडीतलाई जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिले राहत सामग्री वितरण गर्दै आएको छ । यी प्रयास बाहेक नेपाल रेडक्रस सोसाईटीका शाखा तथा प्रशाखाहरुबाट बाढी पिडीत, आगलागी तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोपमा परेकाहरुका लागि राहत उपलब्ध गराउँदै आएको छ ।

तालिका ७.१ : प्रदेश प्रहरी कार्यालय र अन्तर्गतका कार्यालय र चौकीहरुको विवरण

क्र. सं.	जिल्ला	जि.प्र. का.	ट्रा.प्र. का.	इ.प्र. का.	प्र.चौ.	अ.प्र. पोष्ट	सा.प्र. से.केन्द्र	अन्य	आफनो भवन भएका	आफनो भवन नभएका	कुल सङ्ख्या
१	सिन्धुली	१	१	६	१८	१	१	३	९	२२	३१
२	रामेछाप	१		५	१७	१	०	४	६	२२	२८
३	दोलखा	१	१	५	११	२	०	३	५	१८	२३
४	सिन्धुपाल्चोक	१	१	४	१८	४	१	४	११	२२	३३
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१	१	५	२४	२	०	७	१७	२३	४०
६	रसुवा	१	१	१	९	२	०	२	७	९	१६
७	नुवाकोट	१	१	४	१५	६	१	३	८	२३	३१
८	धादिङ	१	२	७	१७	६	०	३	१०	२६	३६
९	मकवानपुर	१	१	८	२०	४	५	४	१७	२६	४३
१०	चितवन	१	१	९	१३	२१	२	६	१४	३९	५३

क्र. सं.	जिल्ला	जि.प्र. का.	ट्रा.प्र. का.	इ.प्र. का.	प्र.चौ.	अ.प्र. पोष्ट	सा.प्र. से.केन्द्र	अन्य	आफनो भवन भएका	आफनो भवन नभएका	कुल सङ्ख्या
जम्मा		१०	१०	५४	१६२	४९	१०	३९	१०४	२३०	३३४

स्रोत : आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश नं. ३

तालिका : ७.२ महानगरीय प्रहरी कार्यालय र अन्तर्गतका कार्यालय र चौकीहरुको विवरण

जिल्ला	महानगरीय परिसर	वृत	प्रभाग	ई.प्र.का	प्रहरी चौकी	अ.चौ	सा.प्र.से.के	म.न.ट्रा.प्र.	अन्य	आफनो भवन भाडाका	आफनो भवन नभएका
ललितपुर	१	२	१८	१	८	०	२	६	७	२१	२४
भक्तपुर	१	२	१३		१	१	२	३		१३	१०
काठमाडौं	१	१४	३३	१	२	०	२५	२७	१२	६१	५४
जम्मा	३	१८	६४	२	११	१	२९	३६	१९	९५	८८

स्रोत : आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश नं. ३

७.२ निजामति कर्मचारी

निजामति किताबखानाको सन् २०१८ जनवरीको तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा कुल ८६ हजार १८० निजामति कर्मचारी रहेका छन् । कुल कमर्चारीमध्ये ६६ हजार ७०५ अर्थात ७७.४ प्रतिशत पुरूष र १९ हजार ४७५ अर्थात २२.६ प्रतिशत महिला रहेका छन् । यस प्रदेशमा कुल २९ हजार ८०७ कर्मचारी रहेका र पुरूष २३ हजार ८८ जना अर्थात ७७.४६ प्रतिशत र महिला ६ हजार ७१९ जना अर्थात २२.५४ प्रतिशत रहेका छन् । जिल्लागत रूपमा यस प्रदेशमा रहेका कर्मचारीको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका ७.३ : निजामती कर्मचारीहरूको विवरण

सि.नं.	जिल्ला	पुरूष		महिला		जम्मा	प्रदेशको कुल कर्मचारीमा प्रतिनिधित्व %
		सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%		
१	सिन्धुली	५७८	७४.०१	२०३	२५.९९	७८१	२.६२
२	रामेछाप	४९०	७५.९७	१५५	२४.०३	६४५	२.१६
३	दोलखा	५२५	७३.९४	१८५	२६.०६	७१०	२.३८
४	सिन्धुपाल्चोक	५५४	६९.७७	२४०	३०.२३	७९४	२.६६
५	काभ्रेपलाञ्चोक	७५१	७३.७०	२६८	२६.३०	१०१९	३.४२

सि.नं.	जिल्ला	पुरूष		महिला		जम्मा	प्रदेशको कुल कर्मचारीमा प्रतिनिधित्व %
		सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%		
६	ललितपुर	२५४६	७९.५४	६५५	२०.४६	३२०१	१०.७४
७	भक्तपुर	९१७	७५.६६	२९५	२४.३४	१२१२	४.०७
८	काठमाडौं	१३१५८	७८.२८	३६५१	२१.७२	१६८०९	५६.३९
९	रसुवा	३४७	८०.३२	८५	१९.६८	४३२	१.४५
१०	नुवाकोट	६३९	७६.३४	१९८	२३.६६	८३७	२.८१
११	धादिङ्	५०७	७२.०२	१९७	२७.९८	७०४	२.३६
१२	मकवानपुर	१०११	७८.३१	२८०	२१.६९	१२९१	४.३३
१३	चितवन	१०६५	७७.६२	३०७	२२.३८	१३७२	४.६०
	प्रदेशको जम्मा	२३०८८	७७.४६	६७१९	२२.५४	२९८०७	१००
	नेपालको जम्मा	६६७०५	७७.४	१९४७५	२२.६	८६१८०	
	प्रदेशको %	३४.६१	७७.४६	३४.५०	२२.५४	३४.५९	

स्रोतः निजामती किताबखाना, २०७५

७.३ कारागार र कैदीबन्दी सम्बन्धी विवरण

आपराधिक गतिविधिमा संलग्न भएवापत कानून वमोजिम सजाय पाएका व्यक्तिहरूलाई सजाय भुक्तानको लागि यस प्रदेशका सवै जिल्लामा कारागारको व्यवस्था गरिएको छ । उक्त कारागारमा २०७५ जेष्ठ मसान्तसम्ममा रहेका कैदी वन्दीहरूको विवरण तालिका ७.४ मा छ ।

तालिका ७.४ : २०७५ जेष्ठमसान्तसम्म कारागारमा रहेका कैदी वन्दीहरुको विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	पुरुष	महिला	जम्मा	आश्रित	विदेशी
१	सिन्धुली	९६	११	१०७	१	१
२	रामेछाप	२८१	०	२८१	०	१६
३	दोलखा	७८	०	७८	०	०
४	सिन्धुपाल्चोक	०	०	०	०	०
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१८१	०	१८१	०	३
६	ललितपुर (नख्खु)	८१९	०	८१९	०	६५
७	काठमाण्डौं (जगन्नाथदेवल)	२३८१	३३०	२७११	३	२०२

क्र.सं.	जिल्ला	पुरुष	महिला	जम्मा	आश्रित	विदेशी
८	काठमाण्डौं (डिल्लीबजार)	५७३	०	५७३	०	२५
९	रसुवा	१०३	५	१०८		५
१०	नुवाकोट	१४२	११	१५३	०	०
११	धादिङ्ग	१८८	११	१९९	२	१२
१२	चितवन	५८०	५६	६३६	३	१४
१३	मकवानपुर (भिमफेदी)	८३०	०	८३०	०	५३

स्रोत : आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश नं. ३

७.४ मानव अधिकार

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) को तथ्याङ्क अनुसार सन् २०१७ मा यस प्रदेशमा मानव अधिकार उल्लङ्घनको क्षेत्रमा ८१२ वटा घटना भएको उल्लेख छ, जसमा राज्यपक्षबाट ११० जना र गैरराज्य पक्षबाट ७०२ जना पिडीत भएको उल्लेख छ । पीडित महिलाको सङ्ख्यालाई हेर्दा राज्यपक्षबाट आठ जना र गैरराज्यपक्षबाट ५७७ जना रहेको छ । यस अवधिमा यस प्रदेश अन्तर्गत भएका घटनामा यातनाबाट ५, अभिव्यक्ति, भेला तथा सङ्गठित हुने अधिकारबाट ४३ र कुटपिटबाट ५२ जना पीडित भएका तथा महिला अधिकार उल्लङ्घनका घटनामा ३३५ जना महिला र बाल अधिकार उल्लङ्घनका घटनामा २०९ जना बालबालिका पीडित भएका छन् ।

तालिका ७.५ : मानव अधिकार उलङ्घनको स्थिति

घटनाको प्रकार	राज्य पक्षबाट				गैरराज्य पक्षबाट			
	महिला	पुरूष	नखुलेको	जम्मा	महिला	पुरूष	नखुलेको	जम्मा
अपहरण						२		२
गिरफ्तारी	१	३२		३३				
कुटपिट		५		५	५	४२		४७
वाल अधिकार					२०५	४		२०९
हिरासत वा थुनामा मृत्यु		१		१				
आर्थिक। सामाजिक। साँस्कृतिक अधिकार						२	१	३
अमानवीय व्यवहार						४		४
घाइते	१	१८		१९	७	३६		४३
हत्या		३		३	२३	२५		४८

घटनाको प्रकार	राज्य पक्षबाट				गैरराज्य पक्षबाट			
	महिला	पुरूष	नखुलेको	जम्मा	महिला	पुरूष	नखुलेको	जम्मा
जातीय विभेद					१	१		२
भेला। सङ्गठित हुने अधिकार	५	६	३२	४३				
धम्की					१	९		१०
यातना		५		५				
महिला अधिकार	१			१	३३४			३३४
प्रदेश जम्मा	८	७०	३२	११०	५७६	१२५	१	७०२
नेपाल	८६	६५९	३२	७७७	४५७८	७०३	१	५२८२
प्रदेश प्रतिशत	९.३०	१०.६२	१००.००	१४.१६	१२.५८	१७.७८	१००.००	१३.२९

स्रोतः इन्सेक, काठमाण्डौं, ०७५

७.५ घरेलु हिंसा

यस प्रदेशका १५-४९ वर्ष उमेर समूहका १९.६ प्रतिशत महिलाले आफ्नो जीवनमा कुनै न कुनै प्रकारको शारीरिक यातना भोगेका छन् भने ५.१ प्रतिशत महिलाले गर्भवती रहेको बेलामासमेत यातना भोगेका छन् । त्यसैगरी ७.६ प्रतिशत महिलाले आफ्नो जीवनमा यौनजन्य हिंसा भोगेका छन् जुन नेपालको औसतभन्दा धेरै हो । आफ्नो जीवनमा शारीरिक र यौनजन्य यातना भोगेको यस प्रदेशका ६०.१ प्रतिशत महिलाले सो बारेमा कसैसंग कुरा गर्ने गरेका छैनन्।

तालिका ७.६: १५-४९ वर्ष उमेर समूहका महिलाले भोगेको घरेलु हिंसा

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
शारीरिक हिंसा भोगेका महिलाको प्रतिशत	१९.६	२१.८	१८.९	३४.२	१२.०	२२.६	१५.०	१७.४
गर्भवती हुदा हिंसा भोगेका महिलाको प्रतिशत	५.१	५.८	४.२	९.३	२.६	६.०	४.२	५.६
यौनजन्य हिंसा भोगेका महिलाको प्रतिशत	७.६	६.९	६.३	६.१	४.९	८.३	७.७	७.५
पछिल्लो १ वर्षभित्र यौनजन्य हिंसा भोगेका महिलाको प्रतिशत	२.२	३.३	२.६	३.२	२.३	५.३	५.४	३.३

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
हिंसा भोगेर पनि कसैलाई नबताउने वा कसैको सहयोग नलिने महिलाको प्रतिशत	६०.१	६६.४	५८.४	७६.४	४९.४	७०.४	५९.४	६४.९

स्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

७.६ विपद् व्यवस्थापन

७.६.१ क्षति विवरण

यस प्रदेशमा भएका विपद्का घटनाहरूको विवरण तालिका ७.७ मा छ।

तालिका ७.७ : विपद्का घटनाबाट भएको क्षतिको अद्यावधिक विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	घटना सङ्ख्या	मृत्यु				वेपत्ता	घाईते			प्रभावित परिवार	घर क्षती		गोठ क्षती	पशु चौपाया क्षती
			पुरुष	महिला	पहिचान नभएको	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा		आंशिक	पूर्ण		
१	सिन्धुली	१६	६	१	०	७	०	४	२	६	१८	३	४	०	१
२	रामेछाप	१४	१	१	०	२	२	४	२	६	२७	१	३	१	१५
३	दोलखा	१२	३	०	०	३	१	३	३	६	२६	०	२	१	९
४	सिन्धुपाल्चोक	११	४	०	०	४	१	१	१	२	११	१	१	२	११
५	काभ्रेपलाञ्चोक	१२	३	०	०	३	३	१	०	१	१३	०	२	२	१
६	ललितपुर	१०	०	०	०	०	०	३	०	३	१२	२	०	०	०
७	भक्तपुर	९	०	०	०	०	०	१	१	२	११	१	४	१	०
८	काठमाण्डौ	३०	३	०	०	३	०	१	६	७	३८	८	१	२	०
९	नुवाकोट	११	३	०	०	३	१	१	१	२	१२	१	२	२	६
१०	रसुवा	८	०	१	०	१	०	१	०	१	११	०	७	०	०
११	धादिङ्ग	१३	४	४	०	८	५	२	७	९	२६	०	१५	०	१८
१२	मकवानपुर	२९	७	३	०	१०	०	११	१९	३०	३७	१	७	३	१
१३	चितवन	२९	७	३	०	१०	१	५	१	६	४१५	१२७	२६४	०	०
जम्मा (प्रदेश ३)		२०४	४१	१३	०	५४	१४	३८	४३	८१	६५७	१४५	३१२	१४	६२

स्रोत : आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश ३

७.६.२ जोखिमको अवस्था

जोखिमको विश्लेषणको लागि यस प्रदेशका जिल्लाहरूलाई पहिरो, खडेरी, पर्यावरण र वर्षा तापमानको आधारमा वर्गीकरण गरिएको छ । थप विवरण तालिका ७.८, ७.९, ७.१० र ७.११ मा छ ।

तालिका ७.८: पहिरोको जोखिमका आधारमा जिल्लाहरूको स्थान (Rank)

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेशस्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रियस्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
१	काठमाण्डौं	१	२	०.८९८	अति उच्च
२	मकवानपुर	२	९	०.७३८	उच्च
३	रामेछाप	३	१३	०.७०५	उच्च
४	सिन्धुली	४	१८	०.७	उच्च
५	भक्तपुर	५	१९	०.६९६	उच्च
६	रसुवा	६	२३	०.६८६	उच्च
७	सिन्धुपाल्चोक	७	२४	०.६८३	उच्च
८	नुवाकोट	८	२७	०.६५२	उच्च
९	धादिङ्ग	९	२८	०.६४८	उच्च
१०	काभ्रेपलाञ्चोक	१०	३९	०.५४८	मध्यम
११	दोलखा	११	४०	०.५४२	मध्यम
१२	ललितपुर	१२	५५	०.३६२	न्युन
१३	चितवन	१३	५९	0	अति न्युन

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन र वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश ३, २०७५

तालिका ७.९: खडेरी/ अनावृष्टिको जोखिमका आधारमा जिल्लाहरूको स्थान (Rank)

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
१	काठमाण्डौं	१	१०	०.७१७	उच्च
२	दोलखा	२	१७	०.६१९	उच्च
३	रामेछाप	३	१९	०.६१३	उच्च
४	धादिङ्ग	४	२२	०.५१७	उच्च
५	रसुवा	५	२७	०.४४६	मध्यम
६	भक्तपुर	६	३१	०.४१४	मध्यम
७	सिन्धुली	७	४१	०.३२७	न्युन
८	सिन्धुपाल्चोक	८	४८	०.२८	न्युन

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
९	ललितपुर	९	४९	०.२७१	न्युन
१०	मकवानपुर	१०	५०	०.२७१	न्युन
११	नुवाकोट	११	५२	०.२५३	न्युन
१२	चितवन	१२	५३	०.२५१	न्युन
१३	काभ्रेपलाञ्चोक	१३	६९	०.१५६	अति न्युन

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन र वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश ३, २०७५

तालिका ७.१०: पर्यावरणीय जोखिमका आधारमा जिल्लाहरूको स्थान (Rank)

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
१	भक्तपुर	१	१	१	अति उच्च
२	काठमाण्डौं	२	२	०.८४४	अति उच्च
३	रसुवा	३	१५	०.३९३	उच्च
४	दोलखा	४	२३	०.३३	मध्यम
५	सिन्धुपाल्चोक	५	२६	०.३	मध्यम
६	रामेछाप	६	२८	०.२७४	मध्यम
७	धादिङ्ग	७	३३	०.२४७	मध्यम
८	सिन्धुली	८	३४	०.२४४	मध्यम
९	नुवाकोट	९	३९	०.२१६	मध्यम
१०	ललितपुर	१०	५३	०.१३३	न्युन
११	चितवन	११	५९	०.११९	न्युन
१२	मकवानपुर	१२	६०	०.११७	न्युन
१३	काभ्रेपलाञ्चोक	१३	७२	०.०२२	अति न्युन

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन र वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश ३, २०७५

तालिका ७.११: वर्षा तापमान जोखिमको आधारमा जिल्लाहरूको स्थान (Rank)

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
१	काठमाण्डौं	१	१	१	अति उच्च
२	रामेछाप	२	५	०.७७३	अति उच्च
३	भक्तपुर	३	६	०.७३६	अति उच्च

क्र.स.	जिल्ला	प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	राष्ट्रिय स्तरमा जोखिम स्थान (Rank)	स्कोर (Score)	समुह
४	चितवन	४	९	०.६८	अति उच्च
५	मकवानपुर	५	१०	०.६७७	अति उच्च
६	दोलखा	६	२०	०.५१८	उच्च
७	सिन्धुपाल्चोक	७	२६	०.४८८	उच्च
८	धादिङ्ग	८	३४	०.४१	मध्यम
९	नुवाकोट	९	३९	०.३७४	मध्यम
१०	सिन्धुली	१०	४२	०.३६८	मध्यम
११	रसुवा	११	४५	०.३५९	मध्यम
१२	ललितपुर	१२	४९	०.३३७	न्युन
१३	काभ्रेपलाञ्चोक	१३	६०	०.२३८	न्युन

स्रोतः उद्योग, पर्यटन, वन र वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश ३, २०७५

खडेरी/अनावृष्टिको जोखिमका आधारमा जिल्लाहरुको स्थान

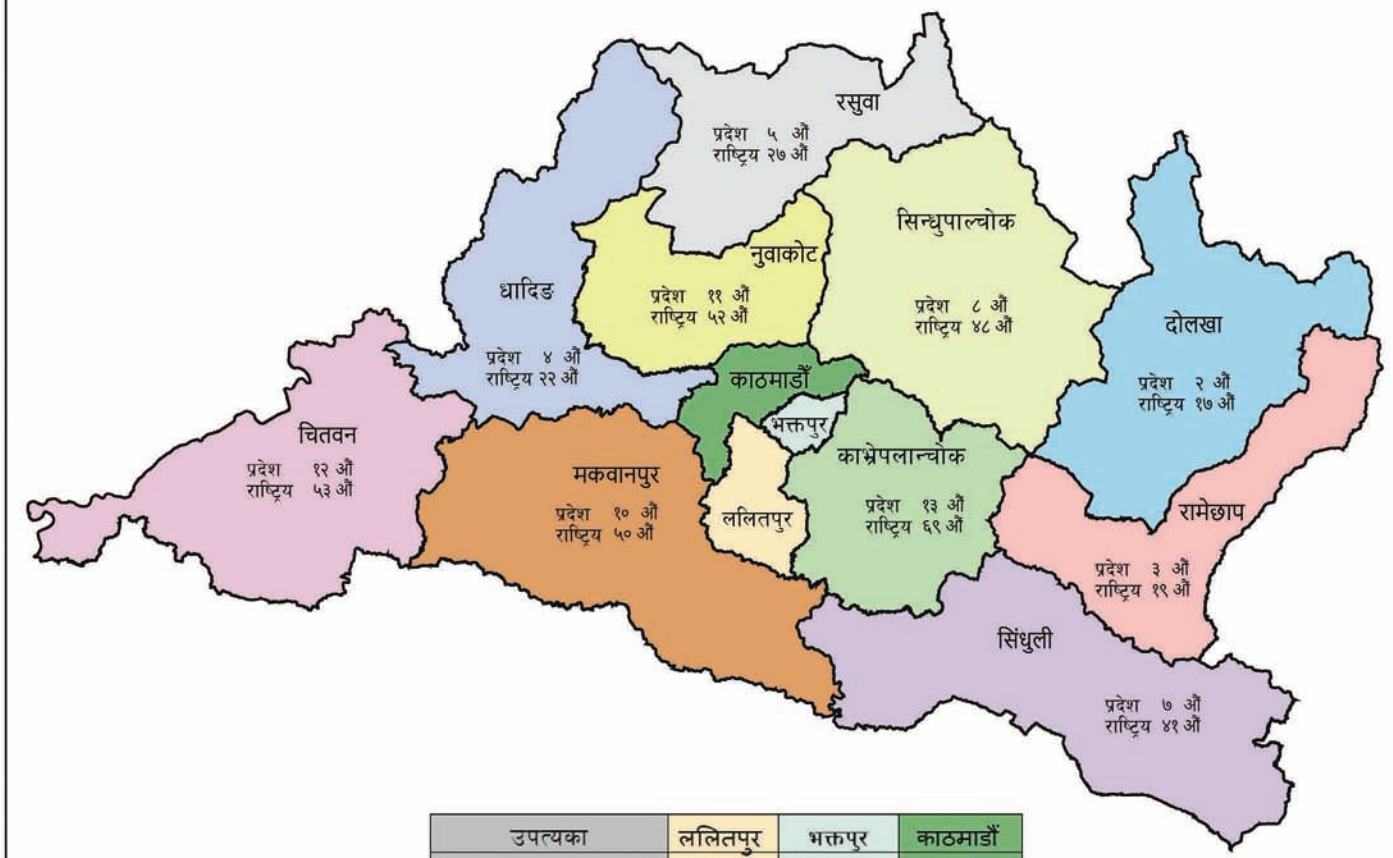

उपत्यका	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
प्रदेश स्तरमा जोखिम स्थान	९ औं	६ औं	१ औं
राष्ट्रि स्तरमा जोखिम स्थान	४९औं	३१ औं	१० औं

परिच्छेद आठ : संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय निर्वाचन

८.१ प्रादेशिक र संघीय निर्वाचन क्षेत्र

नेपालको संविधानको धारा ८४ तथा धारा १७६ मा व्यवस्था भए बमोजिम प्रतिनिधिसभा तथा प्रदेश सभा गठन प्रयोजनार्थ मिति २०७४ साल मंसिर १० र २१ गते प्रतिनिधिसभा र प्रदेशसभाको निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो । संवैधानिक व्यवस्था अनुसार प्रतिनिधिसभामा जम्मा ११० जना र प्रदेशसभामा जम्मा २२० जना समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली मार्फत सांसदहरुको छनौट र १६५ र ३३० जना प्रत्यक्षबाट निर्वाचित भएका थिए ।

प्रादेशिक र संघीय निर्वाचन क्षेत्रको जिल्लागत विवरण तालिका ८.१ मा छ । तालिका अनुसार यस प्रदेशमा कुल ३३ वटा प्रतिनिधि सभा र ६६ वटा प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र छन ।

तालिका ८.१ प्रादेशिक र संघीय निर्वाचन क्षेत्र

क्र.सं.	जिल्ला	निर्वाचन क्षेत्र	
		प्रतिनिधिसभा	प्रदेश सभा
१	सिन्धुली	२	४
२	रामेछाप	१	२
३	दोलखा	१	२
४	सिन्धुपाल्चोक	२	४
५	काभ्रेपलाञ्चोक	२	४
६	ललितपुर	३	६
७	भक्तपुर	२	४
८	काठमाण्डौ	१०	२०
९	नुवाकोट	१	२
१०	रसुवा	२	४
११	धादिङ्ग	२	४
१२	मकवानपुर	२	४
१३	चितवन	३	६
प्रदेश जम्मा		३३	६६
नेपाल		१६५	३३०
समग्र नेपालको प्रतिशत		२०	२०

स्रोतः निर्वाचन आयोग, २०७४

८.२ प्रतिनिधिसभा

२०७४ सालको प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचन अन्तर्गत यस प्रदेशबाट निर्वाचित हुनुभएका उम्मेदवारहरुको विस्तृत विवरण अनुसूची ८.१ मा छ । यस प्रदेशमा रहेका १३ वटा जिल्लाका प्रतिनिधिसभा निर्वाचन क्षेत्र नं. सहित हरेक निर्वाचन क्षेत्रमा उठेका उम्मेदवारको सङ्ख्या, उम्मेदवार सङ्ख्या, कुल सदर मतको सङ्ख्या, विजयी उम्मेदवारको नाम, विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/ स्वतन्त्र, विजयी उम्मेदवार द्वारा प्राप्त मत, प्राप्त मत प्रतिशत तथा निकटतम प्रतिद्वन्दीसंगको फरक मत सहितको पूर्ण विवरण अनुसूची ८.१ मा छ । यस प्रदेशबाट उठेका कुल ४५२ उम्मेदवार मध्येबाट ३३ जना उम्मेदवार विजयी भई प्रतिनिधी सभामा सदस्य बनेका हुन् । प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचनको पार्टीगत नतिजा अनुसार यस प्रदेशमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (नेकपा) ले २७ सिटमा जित हासिल गरेको छ, जुन कुल ३३ सिटको ६०.६ प्रतिशत हो। नेपाली काँग्रेसले भने ५ सिटमा मात्र विजय हासिल गरेको छ।

८.३ प्रादेशिक संसदमा प्रतिनिधित्व

यस प्रदेशमा रहेका १३ वटा जिल्लाका प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र नं. अन्तरगत रहेका प्रदेशसभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र नं. अनुसार हरेक निर्वाचन क्षेत्रमा उठेका उम्मेदवारको सङ्ख्या, कुल सदर मतको सङ्ख्या, विजयी उम्मेदवारको नाम, विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/ स्वतन्त्र, विजयी उम्मेदवारद्वारा प्राप्त मत, प्राप्त मत प्रतिशत तथा निकटतम प्रतिद्वन्दीसंगको फरक मत सहितको पुर्ण विवरण अनुसूची १.१ छ । यस प्रदेशबाट उठेका कुल ६३६ उम्मेदवार मध्येबाट ६६ जना उम्मेदवार विजयी भएका छन्। यस प्रदेशको संसदमा प्रनितिधित्व गर्ने समानुपातिक सांसदरूको विवरण अनुसूची १.१ मा छ ।

८.४ स्थानीय तहमा निर्वाचित पदाधिकारी

यस प्रदेशको स्थानिय तहका निर्वाचित प्रतिनिधीहरुको जिल्लागत सङ्ख्याको विवरण तालिका ८.२ मा छ । तालिका अनुसार नेपाल भरीका २९३ नगर प्रमुख र उपप्रमुख मध्ये ३४-३४ जना यस प्रदेशबाट निर्वाचित हुनु भएका छन् । त्यस्तै नेपाल भरीका ४६० अध्यक्ष र उपाध्यक्ष मध्ये ७४-७४ जना यस प्रदेशबाट निर्वाचित हुनुभएको छ भने ९८३ जना वडा अध्यक्ष, १९६६ जना सदस्य, ९८३ महिला सदस्य र ९३९ दलित सदस्य निर्वाचित हुनु भई आफ्नो कार्यभार सम्हाल्दै आईरहनु भएको छ । तालिका अनुसार यस प्रदेशमा सम्पुर्ण निर्वाचित जन प्रतिनिधी पदाधिकारीहरुको जम्मा सङ्ख्या ५०८७ छ । यो सङ्ख्या नेपाल भरीका निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरुको जम्मा सङ्ख्या ३५,०४१ को तुलनामा १४.५ प्रतिशत हो ।स्थानीय निर्वाचन अन्तर्गत यस प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरुको स्थानीय तह (महानगर/ उप-महानगर / नगरपालिका र गाउँपालिका) हरुमा प्रमुख/ मेयर तथा उपप्रमुख/ उपमेयर र अध्यक्ष तथा उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित हुनुभएका उम्मेदवारहरुको विवरण अनुसूची ८.२ देखि ८.५ मा छ । यसैगरी जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख र उपप्रमुखहरूको विवरण अनुसूची ८.६ मा छ।

तालिका ८.२ : स्थानीय तहका निर्वाचित प्रतिनिधीहरुको जिल्लागत सङ्ख्याको विवरण

क्र. सं.	जिल्ला	प्रमुख	उपप्रमुख	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष	वडा अध्यक्ष	सदस्य	महिला सदस्य	दलित महिला सदस्य	जम्मा
१	सिन्धुली	२	२	७	७	७९	१५८	७९	७९	४१३
२	रामेछाप	२	२	६	६	६४	१२८	६४	६४	३३६
३	दोलखा	२	२	७	७	७४	१४८	७४	७३	३८७
४	सिन्धुपाल्चोक	३	३	९	९	१०३	२०६	१०३	१०१	५३७
५	काभ्रेपलाञ्चोक	६	६	७	७	१३५	२७०	१३५	१२९	६९५
६	ललितपुर	३	३	३	३	७१	१४२	७१	५९	३५५
.७	भक्तपुर	४	४	०	०	३८	७६	३८	२९	१८९
८	काठमाडौं	११	११			१३८	२७६	१३८	१३१	७०५
९	रसुवा	०	०	५	५	२७	५४	२७	२१	१३९
१०	नुवाकोट	२	२	१०	१०	८८	१७६	८८	८६	४६२
११	धादिङ्ग	२	२	११	११	१०४	२०८	१०४	१०१	५४३
१२	मकवानपुर	२	२	८	८	१०२	२०४	१०२	१०२	५३०
१३	चितवन	६	६	१	१	९८	१९६	९८	९५	५०१
	प्रदेश	३४	३४	७४	७४	९८३	१९६६	९८३	९३९	५०८७
	नेपाल	२९३	२९३	४६०	४६०	६७४२	१३४८४	६७४२	६५६७	३५०४१
	प्रदेश %	११.६ %	११.६ %	१६.१ %	१६.१ %	१४.६ %	१४.६ %	१४.६ %	१४.३ %	१४.५ %

स्रोतः निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषित

८.५ राजनीतिक दलले स्थानीय तहमा प्राप्त गरेको सीट

स्थानीय निर्वाचन, २०७४ अन्तर्गत यस प्रदेशमा प्रतिस्पर्धा गरेका प्रमुख राजनीतिक दलहरुले बिभिन्न पदमा हासिल गरेको विजयी सिटको विवरण तालिका ८.३ मा रहेको छ । सो तालिकामा राजनीतिक दलहरुको नाम सहित ती दलले प्रमुख, उप-प्रमुख, अध्यक्ष र उपाध्यक्ष पदमा हासिल गरेको विजयी सिटको सङ्ख्या पनि उल्लेख गरिएको छ । तालिका अनुसार नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले यस प्रदेश भरीको कुल २३८ सिट मध्ये सर्वाधिक १६६ सिटमा विजय हासिल गरेको छ भने ६७ सिट सहित दोस्रो स्थानमा नेपाली काँग्रेस रहयो ।

तालिका ८.३ : प्रमुख राजनीतिक दलहरुले बिभिन्न पदमा हासिल गरेको विजयी सिटको विवरण

राजनीतिक दलको नाम	प्रमुख	उपप्रमुख	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष	जम्मा
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३५	३४	४६	५१	१६६
नेपालीकाँग्रेस	९	१०	२६	२२	**६७**
राष्ट्रियप्रजातन्त्र पार्टी	०	०	१	१	**२**
नयाँशक्ति पार्टी,नेपाल	०	०	१		**१**
नेपालमजदुर किसान पार्टी	१	१			**२**
प्रदेश जम्मा	४५	४५	७४	७४	२३८
नेपाल	२९३	२९३	४६०	४६०	१५०६
प्रदेश %	१५.४%	१५.४%	१६.१%	१६.१%	१५.८%

स्रोतः निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषित

प्रदेश सभा निर्वाचन, २०७४ अन्तर्गत यस प्रदेशको नतिजा अनुसारको दलगत प्रतिनिधित्वको विवरण तालिका ८.४ मा छ । राजनीतिक दलहरुको नाम सहित ती दलले हासिल गरेको विजयी सिटको सङ्ख्या पनि उल्लेख छ । तालिका अनुसार नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीको जम्मा ५७ सिट रहन गयो जुन यस प्रदेशको कुल सिटको ८६.३ प्रतिशत हो ।

तालिका ८.४ : प्रदेश सभा निर्वाचनको प्रदेश ३ मा दलगत प्रतिनिधित्व, निर्वाचन नतिजा २०७४

प्रदेश	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	नेपाली काँग्रेस	राष्ट्रिय जनता पार्टी	संघीय समाजवादी फोरम	अन्य	जम्मा
३	५७	७			२	६६
जम्मा	**२४१**	**४१**	**१५**	**२०**	**१३**	**३३०**

स्रोतः निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषित

निर्वाचन, २०७४ अन्तर्गत यस प्रदेशमा समानुपातिकतर्फ विभिन्न राजनीतिक दलले प्राप्त गरेको सिट सङ्ख्याको तालिका ८.५ मा छ । तालिका अनुसार नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले यस प्रदेशभरी समानुपातिक तर्फको कुल ४४ सिट मध्ये सर्वाधिक २४ सिटमा विजय हासिल गरेको छ जुन ५४.५५ प्रतिशत हो ।

तालिका ८.५ : समानुपातिक तर्फ प्रदेश ३ मा विभिन्न राजनीतिक दलले प्राप्त गरेको सिट सङ्ख्या

राजनीतिक दल	प्रदेश ३	%	नेपाल	%
नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२४	५४.५५	११०	५०.००
नेपाली काँग्रेस	१४	३१.८२	७२	३२.७३
संघीय समाजवादी फारम		०.००	१३	५.९१

राजनीतिक दल	प्रदेश ३	%	नेपाल	%
राष्ट्रिय जनता पार्टी		०.००	१२	५.४५
राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	१	२.२७	३	१.३६
विवेकशिल साझा	३	६.८२	३	१.३६
नयाँशक्ति		०.००	१	०.४५
राष्ट्रिय जनमोर्चा		०.००	२	०.९१
संघीय लोकतान्त्रिक राष्ट्रिय मञ्च		०.००	१	०.४५
नेपाल संघीय समाजवादी पार्टी		०.००	१	०.४५
नेपाल मजदुर किसान पार्टी	१	२.२७	१	०.४५
राष्ट्रिय प्रजातान्त्रिक पार्टी प्रजातान्त्रिक	१	२.२७	१	०.४५
जम्मा	**४४**	१००.००	**२२०**	१००.००

स्रोतः निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषित

निर्वाचन, २०७४ अन्तर्गत यस प्रदेशमा प्रत्यक्ष र समानुपातिक गरी विभिन्न राजनीतिक दलले प्राप्त गरेको सिट सङ्ख्याको विवरण तालिका ८.६ मा रहेको छ । तालिका अनुसार नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले प्रत्यक्ष र समानुपातिक तर्फको कुल ११० सिट मध्ये सर्वाधिक ८१ सिटमा विजय हासिल गरेको छ भने नेपाली काँग्रेस २१ सिट सहित दोस्रो स्थानमा रहयो ।

तालिका ८.६ : प्रत्यक्ष र समानुपातिक गरी ३ मा विभिन्न राजनीतिक दलले प्राप्त गरेको सिट सङ्ख्या

प्रदेश	नेकपा	काँग्रेस	फारम	राजपा	अन्य	प्रदेशको कुल सङ्ख्या
३	८१	२१			८	११०
जम्मा	३५१	११३			८६	५५०

स्रोतः निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषित

जिल्लागत स्थानीय तहहरु

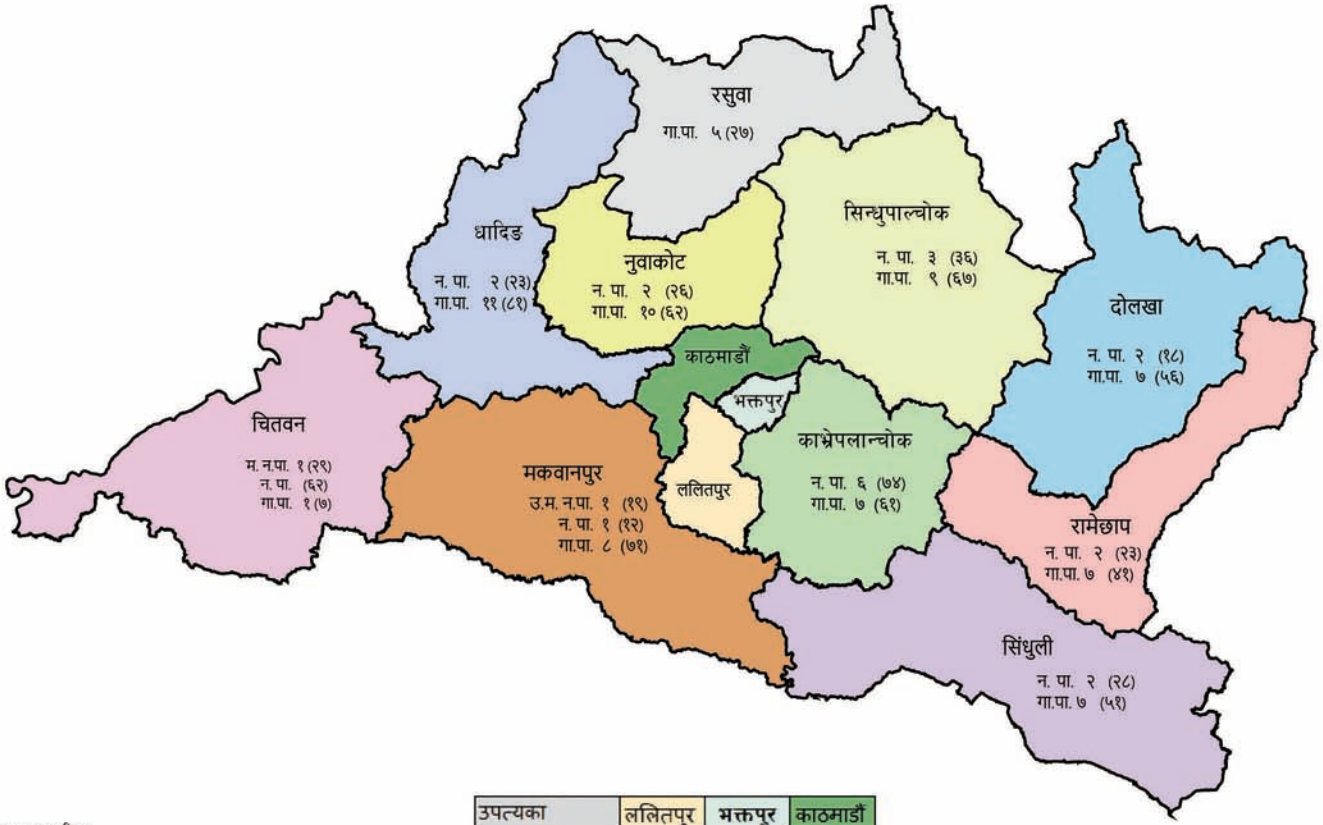

उपत्यका	ललितपुर	भक्तपुर	काठमाडौं
महानगरपालिका	१ (२९)		१ (३२)
नगरपालिका	२ (२४)	४ (३८)	१० (१०६)
गाउँपालिका	३ (१८)		

म. न.पा. = महानगरपालिका
उ.म. न.पा. = उप महानगरपालिका
न.पा. = नगरपालिका
गा.पा. = गाउँपालिका
तालिका र नक्सामा कोष्ठ भित्रको संख्याले बडा संख्या जनाउँदछ

परिच्छेद नौ : निश्कर्ष, अवसर र चुनौती

सातवटा प्रदेश भएको नेपालको संघीय राजधानी काठमाडौ यही प्रदेशमा पर्दछ । राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्रशासनिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र जनसांख्यिक दृष्टिले यस प्रदेशको विशेष महत्व छ । यो प्रदेशमा सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलाञ्चोक, ललितपुर, भक्तपुर, काठमाडौ, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ, मकवानपुर र चितवन, गरी १३ जिल्ला रहेको यस प्रदेशबाट संघीय संसदको तल्लो सदन प्रतिनिधिसभामा ५५ जना सांसदको प्रतिनिधित्व छ भने प्रदेशसभामा प्रत्यक्ष र समानुपातिक गरी ११० सांसदको प्रतिनिधित्व छ। तीनवटा महानगरपालिका, एकवटा उपमहानगरपालिका, ४१ वटा नगरपालिका तथा ७४ वटा गाउँपालिका गरी ११९ स्थानीय तहहरू भएको यस प्रदेशको कुल भौगोलिक क्षेत्रफल २०,३०० वर्ग किलोमिटर छ भने वि.स. २०६८ को जनगणना अनुसार यस प्रदेशको जनसङ्ख्या ५५,२९,४५२ रहेको छ । यस वस्तुस्थिति विवरणमा प्रस्तुत गरिएका सूचना र तथ्याङ्कका आधारमा देखिएका मुख्य-मुख्य निश्कर्ष, अवसर र चुनौतीहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्।

९.१ निश्कर्ष

१. जनसङ्ख्या

वि. सं. २०६८ को जनगणना अनुसार यस प्रदेशको ५५ लाख २९ हजार ४५२ रहेको छ, जुन नेपालको कुल जनसङ्ख्याको २०.८७ प्रतिशत हो । यहाँको कुल जनसङ्ख्यामध्ये पुरूष ४९.६९ प्रतिशत र महिला ५०.३१ प्रतिशत छ र वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर १.९१ प्रतिशत रहेको छ । यस प्रदेशको औसत जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मी. २७२ जना रहेका छ । जनसङ्ख्याको १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा कुल जनसङ्ख्याको ११.७८ प्रतिशत हिस्सा रहेको छ । उमेर समूह बढ्दै जाँदा जनसङ्ख्याको प्रतिशत पनि कम हुँदै गएको छ । घट्दै गएको प्रजनन् दर र बढ्दै गएको औसत आयुका कारण नेपालमा बालबालिकाको अनुपात घट्दो छ भने जेष्ठ नागरिक र काम गर्ने उमेर समूहका (१५—५९ वर्ष) जनसङ्ख्याको अनुपात बढ्दो छ । कुल जनसङ्ख्यामध्ये ४० वर्ष मुनिको जनसङ्ख्या ७५ प्रतिशत छ भने ६० वर्ष उमेरमाथिका जेष्ठ नागरिक ८.१३ प्रतिशत छ । प्रदेशमा कुल १२ लाख ७०, हजार ७९७ परिवार (संस्थागत परिवार समेत) छन, जुन नेपालको कुल परिवार संख्याको २३.४२ प्रतिशत हो भने औषत परिवार सख्या ४.३५ जना रहेको छ । प्रदेशमा ४ वा सोभन्दा कम सदस्य रहेको परिवार सङ्ख्या ६०.२३ प्रतिशत रहेकोले सानो परिवारप्रतिको आकर्षण बढी रहेको बुझिन्छ ।

२. लैङ्गिक अनुपात

प्रदेशको समग्र लैङ्गिक अनुपात (१०० जना पुरूषमा महिलाको सङ्ख्या) ९८.८ भए पनि ५ वर्ष मुनिको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा माथि छ जुन सबैभन्दा बढी भक्तपुर जिल्लामा ११५.५३ छ। समग्र प्रदेशभित्र

५ वर्ष मुनीको लैङ्गिक अनुपात १०८.२८ छ भने समग्र नेपालको १०४.९४ छ । यसैगरी समग्र लैङ्गिक अनुपात हेर्दा काठमाडौं, भक्तपुर र ललितपुर बाहेक सबै जिल्लामा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम छ ।

३. शहरी जनसङ्ख्या

नेपालको कुल जनसङ्ख्याको ६२.९५ प्रतिशत जनसङ्ख्या शहरमा (नगरपालिकाहरूमा) र ३७.०७ प्रतिशत जनसङ्ख्या गाउँमा (गाउँपालिकाहरूमा) वस्छन् भने यस प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको ७२.५७ प्रतिशत जनसङ्ख्या शहरमा र २७.४३ प्रतिशत जनसङ्ख्या गाउँमा वस्छन्। नेपालको इतिहासमा शहरी जनसङ्ख्या गाउँकोभन्दा बढी भएको यो पहिलो पल्ट हो।

४. पिउने पानी

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार ६७.२ प्रतिशत परिवारको पहुँच धारा वा पाइपको पानीमा देखिन्छ। तर खानेपानी तथा सरसफाई कार्यालय, काठमाण्डौंका अनुसार यस प्रदेशको ९१ प्रतिशत घरधुरीमा आधारभूत खानेपानीको सुविधा पुगेको छ।

५. सरसफाई

यस प्रदेशमा परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयमध्ये ३५.९ प्रतिशत परिवारले फ्लसयुक्त शौचालयको प्रयोग गर्छन्। खानेपानी तथा सरसफाई विभाग तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशका ९९% घरमा शौचालय रहेको छ जनाएको छ । सरकारी आँकडा यस्तो भए पनि नेपाल जनसाङ्ख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण २०१६ अनुसार भने यस प्रदेशमा शौचालय नै नभएको परिवारहरुको प्रतिशत १७.२ छ।

६. जातजाति र भाषाषी

जातजातिको हिसाबले यस प्रदेशमा मुख्यतः तामाङ २०.४२ प्रतिशत, पहाडी ब्राह्मण १८.२८ प्रतिशत, क्षेत्री १७.२८ प्रतिशत र नेवार १६.९२ प्रतिशत रहेका छ भने मगर, कामी, गुरूङ, थारू, राई, दमाई, सार्की र चेपाङको उपस्थिति १ देखि ५ प्रतिशतभित्र छ भने बाँकी अरू जातिको उपस्थिति १ प्रतिशतभन्दा कम छ। १३ मध्ये ७ जिल्ला सिन्धुली, रसुवा, धादिङ, नुवाकोट, काभ्रेपलाञ्चोक, सिन्धुपाल्चोक र मकवानपुरमा तामाङ, दोलखा र रामेछापमा क्षेत्री, काठमाडौं र चितवनमा ब्राहमण र भक्तपुर र ललितपुरमा नेवार समुदायको सङ्ख्या बढी छ। यस प्रदेशमा मातृभाषा नेपाली भएकाको सख्या ५७.४ प्रतिशत, तामाङ् भाषाको १८.३ प्रतिशत र नेवारी भाषाको १२.३ प्रतिशत छ ।मगर, थारू र मैथिली बोल्नेको सङ्ख्या १ देखि २ प्रतिशतभित्र छ भने अन्य भाषा मातृभाषा भएकाको उपस्थिति १ प्रतिशतभन्दा कम छ ।

७. धर्म

हिन्दु धर्मावलम्बीको सख्या ७१.८ प्रतिशत, बौद्ध धर्मावलम्बीको २३.३ प्रतिशत र क्रिश्चियन धर्मावलम्बी २.९ प्रतिशत छ । यस बाहेक प्रकृति पुजा गर्ने, बोन, जैन, बाही र सिख गरी जम्मा ९ वटा धर्मका अनुयायीहरू रहेका छन् । धर्मको पहिचान नभएका जनसङ्ख्याको प्रतिशत ०.२ रहेको छ ।

८. अपाङ्गता

प्रदेशमा कुल जनसङ्ख्याको १.६३ प्रतिशत व्यक्तिमा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता छ । यसमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सबैभन्दा बढी (३५.२५ प्रतिशत) छन् भने श्रवणसम्बन्धी अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सबैभन्दा कम (२.०२ प्रतिशत) छन्।

९. अनुपस्थित जनसङ्ख्या

यस प्रदेशमा कुल जनसङ्ख्याको १८.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या अनुपस्थित छन् । अनुपस्थितमध्ये ७९.५ प्रतिशत पुरुष र २०.५ प्रतिशत महिला छन् । अनुपस्थितिमध्ये धेरैजसो (५६.९३ प्रतिशत) निजी नोकरीका लागि विदेश गएका छन् । विदेश गएकामध्ये सबैभन्दा बढी (३७.३२ प्रतिशत) मध्यपूर्वमा गएका छन् ।

१०. आर्थिक रुपले सक्रिय जनसङ्ख्या

नेपालका ३९.९ प्रतिशत जनसङ्ख्या आर्थिक रूपले सक्रिय छन् तर यस प्रदेशका भने ४२.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या आर्थिक रुपले सक्रिय छन जुन नेपालको औसतभन्दा २.६ प्रतिशतले बढी हो।

११. मानव विकासको अवस्था

नेपाल मानव विकास प्रतिबेदन २०१४ अनुसार नेपालको सूचकाङ्क ०.४९० छ । यस प्रदेशको सूचकाङ्क ०.५५८ छ जुन सबैभन्दा उच्च हो । मानव विकास सूचकाङ्कमा नेपालका दस उत्कृष्ट जिल्लाहरुमध्ये यस प्रदेशका पाँच जिल्लाहरु क्रमश काठमाडौं, ललितपुर, भक्तपुर, चितवन र काभ्रेपलाञ्चोक रहेका छन् । प्रदेश भित्रको मानव विकास सूचकाङ्क हेर्दा काठमाडौं जिल्लाको सबैभन्दा धेरै ०.६३२ छ भने सिन्धुलीको सबैभन्दा कम ०.४४० छ । समग्रमा काठमाडौं पहिलो नम्बरमा रहेको छ भने सिन्धुली, सिन्धुपाल्चोक र दोलखा क्रमश ५२ औ, ४९ औ र ४७ औ स्थानमा रहेका छन् ।

१२. कृषि

देशको करिव ६६ प्रतिशत जनसङ्ख्या कृषि क्षेत्रमा संलग्न रहेको छ भने आर्थिक सर्वेक्षण २०७४।७५ अनुसार कूल ग्रार्हस्थ उत्पादनमा कृषिको योगदान २७.१ प्रतिशत छ । प्रदेशको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा

कृषि क्षेत्रको योगदानको तथ्याङ्क उपलब्ध छैन यद्यपि यस प्रदेशको अवस्था राष्ट्रिय औसतभन्दा केही कम हुन सक्दछ तर धेरै फरक हुन सक्ने अवस्था छैन।

१३. जमिनको अवस्था

यस प्रदेशको कुल जमिनको ५३.७ प्रतिशत (१०,९०,०८५ हेक्टर) जमिन वनले र ७.५७ प्रतिशत (१,५३,७५९ हेक्टर) झाडी बुट्यानले ढाकेको छ । यस्तै २४.३४ प्रतिशत (४, ९४,०८४ हेक्टर) जमिनमा खेती भएको देखिन्छ । सबैभन्दा थोरै अर्थात ३०७ हेक्टर (०.२ प्रतिशत) जमिन ताल पोखरीले ओगटेको छ । एक सर्वेक्षण अनुसार यस प्रदेशको कुल जमिनको ४.९ प्रतिशत जमिन समतल, ४.९ प्रतिशत जमिन हल्का ढल्केको र २३.६ प्रतिशत जग्गा भिरालो भएपनि कान्ला वा गरा बनाएर खेती गर्न सकिने खाल्को छ । यी तीनै वर्गका गरी जम्मा ३३.४ प्रतिशत जग्गा खेतीयोग्य देखिन्छ ।

१४. कृषि भूमि

राष्ट्रिय कृषिगणना २०६८ अनुसार कृषक परिवारले प्रयोग गरेको जमिनको क्षेत्रफल तथा कित्ताको आधारमा हेर्दा यस प्रदेशमा कृषक परिवारले उपभोग गरको जम्मा श्रेत्रफल ३,२८,२९७.४ हेक्टर छ । यसैगरी जम्मा कित्ता संख्या १८,७४,१६८ रहेकोमा यो प्रदेशमा प्रति कृषक परिवार ०.५ हेक्टर जमिन छ । यसैगरी प्रदेश ३ मा औषत कित्ताको क्षेत्रफल २.८ हेक्टर छ । जग्गाको उपयोग हेर्दा यस प्रदेशमा जम्मा खेतियोग्य जग्गामध्ये ८४.९ प्रतिशत जग्गामा अस्थायी बाली र ३.४ प्रतिशत जग्गामा स्थायी बाली लागेको छ ।

१५. सिंचाइ सुविधा

राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ अनुसार यस प्रदेशमा सिंचाई हुने जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल १,१३,९७३.९ हेक्टर छ । यो खेती भएको कुल जग्गाको ३४.७२ प्रतिशत हो । यसको मतलव यस प्रदेशमा खेती भैरहेको ६५.२८ प्रतिशत जमीनमा सिँचाई सुविधा पुगेको छैन। यहा सिंचित जग्गाको क्षेत्रफलमध्ये सिंचाईको स्रोत अनुसार नदी, तलाउ (स्वतः वहाव) बाट ६२.८५ प्रतिशत, बाँध रिजरभ्वायरबाट १८.२६ प्रतिशत र बाँकी अन्य स्रोतबाट जग्गा सिंचित भएको देखिन्छ ।

१६. खाद्यान्न न्यूनता

जनसङ्ख्याको ठुलो हिस्सा रहेको यस प्रदेशमा खाद्यान्न उत्पादन भने आवश्यकता अनुसार हुन सकेको छैन। आर्थिक वर्ष ०७३।०७५ को तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशमा जम्मा खाद्यान्नको उपलब्धता ८,५२,६८० मे.ट.छ भने खाद्यान्न आवश्यकता १२,४२,६१८ मे.ट.रहेको छ । यसको आधारमा यस प्रदेशमा ३,८९,९६१ मे.ट.ले खाद्यान्न न्यून रहेको छ ।

१७. दुध, मासु र माछा उत्पादन

आर्थिक वर्ष ०७३।०७४ को विवरण अनुसार यस प्रदेशमा गाई र भैंसीको गरी ३ ५७,९३८ मेट्रिक टन दुध उत्पादन हुन्छ जुन नेपालको कुल दुध उत्पादनको १८.७ प्रतिशत हो ।त्यसैगरी, भैंसी, खसी, बुडो भैंसी, बंगुर लगायत कुखुरा र हाँसको गरी जम्मा ७५,००६ मेट्रिक टन मासु उत्पादन हुन्छ जुन नेपालको कुल मासु उत्पादनको २२.५६ प्रतिशत हो । यस प्रदेशमा कुखुराका अण्डा ७,२०,०७१ हजार र हाँसको अण्डा १,९६० हजार उत्पादन हुन्छ । नेपालको कुखुराको कुल अण्डाको ५४ प्रतिशत र हाँसको कुल अण्डाको १४ प्रतिशत अण्डा यस प्रदेशमा उत्पादन हुन्छ। यस प्रदेशमा माछाको उत्पादन ३,११२.२ मेट्रिक टन हुन्छ जुन नेपालको कुल माछा उत्पादनको ९.९ प्रतिशत हो ।

१८. वन

प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ५३.७३ प्रतिशत क्षेत्र वन जंगलले ढाकेको छ । वन क्षेत्र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुर्याउने क्षेत्र पनि हो । करिब ७० प्रतिशत इन्धन, झण्डै ४० प्रतिशत पशु आहारा र अन्य वातावरणीय सेवा वन क्षेत्रबाट उपलब्ध हुदै आएको छ । यस प्रदेशमा कुल १०,९०,८७६ हेक्टर क्षेत्रफल वनले ओगटेको छ ।

१९. चुरे संरक्षण

हिमालको उत्पत्तिको क्रममा करिब चार करोड वर्ष पहिले नदीजन्य पदार्थहरु थुप्रिएर बनेको चुरे शृङ्खला सबैभन्दा कान्छो पहाड हो । नेपालमा कुल भू—भागको लगभग १३ प्रतिशत चुरे क्षेत्रमा पर्दछ । पूर्वमा इलामदेखि पश्चिममा कञ्चनपुरसम्मका ३६ जिल्लाहरुमा फैलिएको चुरे क्षेत्रमध्ये यस प्रदेश अन्तर्गतका सिन्धुली, काभ्रेपलान्चोक, ललितपुर, मकवानपुर, चितवनमा यो क्षेत्र पर्दछ ।

२०. राष्ट्रिय निकुञ्ज

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ति क्षेत्रका हिसाबले यो प्रदेश महत्वपूर्ण छ । नेपालभर रहेका १२ वटा राष्ट्रिय निकुञ्जहरू मध्ये यस प्रदेशमा चितवन, लाङ्टाङ्, शिवपुरी र पर्सा गरी ४ वटा राष्ट्रिय निकुञ्ज रहेका छन् । राष्ट्रिय निकुञ्जमध्ये चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज पर्यटकीय दृष्टिकोणले प्रमुख गन्तब्य रहेको छ ।

२१. साक्षरताको अवस्था

नेपालको साक्षरता दर ६५.९४ प्रतिशत छ भने यस प्रदेशको साक्षरता दर ७४.८५ प्रतिशत रहेको छ । यो दर राष्ट्रिय साक्षरता दर भन्दा ८.९१ प्रतिशतले बढी हो । पुरुष र महिलाको साक्षरता दर हेर्दा यस प्रदेशमा महिला साक्षरता दर पुरूषकोभन्दा १५.७८ प्रतिशतले कमी अर्थात महिला ६७.०४ प्रतिशत र पुरुषको साक्षरता दर ८२.८२ प्रतिशत रहेको छ ।

२२. विद्यालय संख्या

सामुदायिक विद्यालयतर्फ नेपालका कुल प्राथमिक विद्यालयमध्ये यस प्रदेशले १८.१ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ र निम्न माध्यमिक विद्यालयले १९.७ प्रतिशत, माध्यमिक विद्यालयले २१.६ प्रतिशत र उच्च माध्यमिक विद्यालयले २०.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन् । यसैगरी संस्थागत विद्यालयतर्फ, प्राथमिक विद्यालयमध्ये यस प्रदेशले ३२.७ प्रतिशत, निम्न माध्यमिक विद्यालयले ३१.६ प्रतिशत, माध्यमिक विद्यालयले ३८.७ प्रतिशत र उच्च माध्यमिक विद्यालयले ४३.१ प्रतिशत हिस्सा ओगटेका छन् । प्रदेश ३ मा अरु प्रदेशहरुमाभन्दा संस्थागत विद्यालयको संख्या उच्च रहेको छ ।

२३. विद्यार्थी-विद्यालय अनुपात

विद्यार्थी - विद्यालय अनुपात प्राथमिक, माध्यामिक र आधारभूत तहमा क्रमशः ९८, १०२ र १५३ विद्यार्थीको भागमा एउटा विद्यालय परेको छ । त्यसैगरी, माध्यामिक, उच्च माध्यामिक र ९ देखि १२ कक्षा तहमा क्रमश ८०, ११४ र १२१ जना विद्यार्थीको भागमा एउटा विद्यालय परेको छ । नेपालको औसत विद्यार्थी-विद्यालय अनुपात भन्दा यो प्रदेशको कम रहेको छ ।

२४. विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात

विद्यार्थी शिक्षक अनुपात प्राथमिक, माध्यामिक र आधारभूत तहमा क्रमश १४, २६ र १७ विद्यार्थीको भागमा एकजना शिक्षक परेको छ भने माध्यामिक, उच्च माध्यामिक र ९(१२ कक्षा तहमा क्रमश १६, २२ र १७ जना विद्यार्थीको भागमा एउटा एकजना शिक्षक परेको छ । नेपालको औसत विद्यार्थी शिक्षक अनुपात भन्दा यो प्रदेशको कम छ ।

२५. ठूला उद्योग

औद्योगिक गणना २०६९ का अनुसार यस प्रदेशमा ९६५ वटा उद्योग (प्रदेशगतरूपमा सबैभन्दा बढी) रहेका छन् जसमा ४९ हजार १ जनाले जनाले रोजगारी पाएका छन् । उद्योग विभागका अनुसार २०७५ असार १४ सम्म यस प्रदेशमा मात्र ५ हजार ६३ (६७.६० प्रतिशत) उद्योग छन् । उद्योगको कुल लगानीलाई हेर्दा, यस प्रदेशमा ३७.७८ प्रतिशत लगानी रहेको छ । यहाँका उद्योगले कुल ठूला उद्योगले दिएको रोजगारीको ६०.८३ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ ।

२६. घरेलु तथा साना उद्योग

आ.व. २०७३।७४ सम्मको घरेलु तथा साना उद्योगहरुको संख्यालाई हेर्दा करिव एक लाख (३७.६६ प्रतिशत) उद्योग यस प्रदेशमा छन् । यस प्रदेशमा भएका कुल उद्योगमध्ये ४३.५४ प्रतिशत उद्योग सेवा

क्षेत्रमा, २७.१ प्रतिशत उत्पादनमुलक क्षेत्रमा, १५.६७ प्रतिशत पर्यटन क्षेत्रमा र १२.६७ प्रतिशत कृषि तथा वनजन्य क्षेत्रमा छन् । जिल्लागतरूपमा सबैभन्दा बढी उद्योग काठमाडौंमा र सबैभन्दा कम उद्योग रसुवामा छन् ।

२७. खानी

यो प्रदेश खानी सम्पदाको पनि प्रचुर संभावनाको क्षेत्र हो । सुनखानीदेखि नुनखानीसम्म रहेको विभिन्न अध्ययनहरुले देखाएका छन् । यहाँ चाँदी, तामा, फलाम, स्लेट, सिमेन्ट, म्याग्नेसाईट, अभ्रक, खरी, कोइला, कोवाल्ट, निकेल, खरी, गन्धक, मार्बल, युरेनियम, ग्याँस, गेरु आदिको प्रचुर संभावना छ । सरकारले नीजि क्षेत्रलाई दिएको १२६ वटा खानी उत्खनन् अनुमतिमध्ये यस प्रदेशमा ४५ ओटा उत्खनन् ईजाजतपत्र दिएको देखिन्छ।

२८. औद्योगिक क्षेत्र

नेपालमा रहेका ११ औद्योगिक क्षेत्रहरुमध्ये बालाजु, पाटन, भक्तपुर र हेटौडा औद्योगिक क्षेत्र गरी चारवटा औद्योगिक क्षेत्र यस प्रदेशमा रहेका छन् । हेटौडाको मयूरधाप र चितवनको शक्तिखोर औद्योगिक क्षेत्रको डि.पि.आर. र इ.आइ.ए.को क्रममा छ । सरकारले यी दुई औद्योगिक क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर काम गरिरहेको छ ।

२९. वाणिज्य

व्यापार तथा निकासी प्रवर्धन केन्द्रको आ. व. ०७३।७४ को आयात निर्यात तथ्याङ्क अनुसार उक्त कूल ९८६ अर्व बरावरको आयात र मात्र ७३ अर्बको निर्यात भएको देखिन्छ जुन ९१३ अर्बले बढी आयात हो। यो मुलुककै लागि चुनौतिमात्र नभई राजधानी प्रदेश भएकोले यस प्रदेशको लागि पनि चुनौति हो ।

३०. पर्यटन

पर्यटकीय विकासको दृष्टिकोणले पनि यो प्रदेश अब्बल छ । सबैभन्दा धेरै तारे होटेल लगायत अन्य होटेलहरु, ऐतिहासिक र धार्मिक स्थल, विस्व सम्पदा सूचिमा परेका पशुपति क्षेत्र, हनुमानढोका क्षेत्र, होमस्टेहरु, रिसोर्ट आदि पुर्वाधार पनि यस प्रदेशमा प्रशस्त रहेका छन् । सांस्कृतिक एवं धार्मिक महत्व राख्ने बौद्धनाथ, स्वयम्भु, चागुनारायण, भिमेश्वर, पलाञ्चोक भगवती, नवबुद्ध, कालिञ्चोकदेखि प्राकृतिक मनोरम दृश्यको रुपमा रहेको चितवनको सौराहा, दोलखाको रोल्वालिड, गौरीशंकर, सिन्धुपाल्चोकको जुगल, धादिडको गणेश हिमाल, रसुवाको लामटाडदेखि गोसाईकुण्ड आदि नेपालको मात्र नभई विश्व मानचित्रमै महत्व राख्ने सम्पदाहरु हुन् । यसैगरी यहा सीमसार तथा ताल तलैयाहरु पनि पर्याप्त रहेकाले पर्यटन विकासको प्रशस्त सम्भावना छ भने विभिन्न जाति जनजाति र धर्म संस्कृतिको संगमस्थल यस प्रदेशमा एसियाकै उत्कृष्ट धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका मठमन्दिर र ताल तलैयाहरु छन् । साथै, -याफ्टिङ, प्याराग्लाइडिङ जस्ता

साहसिक पर्यटनदेखि धार्मिक र साँस्कृतिक पर्यटनको पनि यहाँ प्रचुर सम्भावना छ । गोसाईकुण्ड, च्छोरोल्पा, सौराहदेखि विभिन्न किसिमका तालतलैया, झरना विभिन्न किसिमका हिमताल, हिमनदी तथा हिम श्रृंखलाहरु समेत यो प्रदेशमा रहेका छन् ।

विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत नेपालमा १० वटा मध्ये ८ वटा सम्पदाहरु यस प्रदेशमा पर्दछन् । यस प्रदेशमा चाँगुनारायण मन्दिर, भक्तपुर दरबार क्षेत्र, स्वयम्भूनाथ स्तूपा, पशुपति मन्दिर क्षेत्र, पाटन दरबार क्षेत्र, हनुमान ढोका दरबार, बौद्धनाथ महाचैत्य र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज रहेका छन्। यस प्रदेशमा पर्यटक आकर्षित हुने धार्मिक स्थलहरु, प्रमुख पर्यटकीय शहरहरु तथा केन्द्रहरु, पर्यापर्यटन स्थलहरु, प्रमुख सिमसार क्षेत्रहरु, हाईकिङ गन्तव्यहरु र पर्यटक पदमार्गहरु रहेका छन् ।

३१. पानी निर्यात

अमेरिका, स्पेन, अस्ट्रेलिया, ब्राजिल, स्वीट्जरल्यान्ड, जर्मनी लगायतका २० मुलुकका खानेपानी उत्पादक तथा विज्ञहरूको सहभागीतामा अमेरिकाको लसएन्जलसमा सम्पन्न उच्चस्तरीय स्वच्छ खानेपानी सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन 'फाइन वाटर समिट २०१५ मा रसुवा जिल्लाको पानी विदेशमा समेत आपुर्ति गर्ने 'हिमालयाज अन टप ब्रान्डको स्प्रिङ वाटरलाई 'न्यु बर्न बेबी फिडिङ वाटरको प्रमाणपत्र दिएर यो पानी स्वच्छ र 'सफ्ट रहेको र नवजात शिशुलाई समेत पिलाउन सकिने बताएको थियो । कोरिया निर्यातबाट शुरु भएको यसको निर्यात हाल जापान, हङकङ, साउदी अरेविया र युनाईटेड अरब ईमिरेट्समा भइरहेको छ ।

३२. जलविद्युत

विद्युत विकास विभागका अनुसार २०७५ वैशाख १२ गतेसम्ममा कुल १००६.८ मेगावाट विद्युत उत्पादन भएकोमा यस प्रदेशमा ३४०.३ मेगावाट छ । यस प्रदेशमा २३२६.६ मेगावाट विद्युत निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ जुन निर्माणको चरणमा रहेका ४ हजार ६ सय ४१ मेगावाट आयोजना मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा बढी हो ।

३३. सडक

यस प्रदेशका सबै जिल्ला सदरमुकामहरूलाई कालोपत्रे सडकले जोडेको छ । जिल्ला सदरमुकामदेखि स्थानीय तहसम्म कुनै न कुनै किसिमको सडकले छोएको छ। नेपालको कुल राष्ट्रिय सडकमध्ये यस प्रदेशमा १९.०१५ पर्दछ भने, ग्रामीण सडकले २५.१२५ हिस्सा ओगटेको छ।

३४. विमानस्थल

यस प्रदेशमा नेपालको एकमात्र अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल, त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थल र अन्य ५ वटा विमानस्थल रहेका छन् । विमान स्थल भएर पनि लाइटाइ, जिरी र मेघौली सञ्चालनमा छैनन् भने रामेछाप विमानस्थलबाट पनि नियमित सेवा संचालनमा छैन । आन्तरिक विमान स्थल मध्ये भरतपुर नियमित संचालनमा रहेको विमानस्थल हो ।

३५. खेलकुद

यस प्रदेशमा बिभिन्न खेलको लागि अन्तराष्ट्रिय स्तरको खेल मैदान रहेका छन् । मुख्यत ठूला तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका खेल मैदानहरू काठमाडौं उपत्यकाभित्र रहेका छन् । उपत्यका भन्दा बाहिरका जिल्लाहरूमा समेत खेल प्रतिको रूचीलाई ध्यानमा राखेर सामान्य देखि राष्ट्रिय स्तरका केही खेल मैदानहरू रहेका छन् ।

३६. शान्ति सुरक्षा

प्रदेशको शान्ति सुरक्षा तथा अमनचयन कायम गर्न महानगरीय प्रहरी कार्यालय र प्रदेश प्रहरी कार्यालय अर्न्तगत नेपाल प्रहरी संचालित छन् । यस प्रदेशमा १० वटा जिल्ला प्रहरी कार्यालय, ५४ इलाका प्रहरी कार्यालय, १६२ प्रहरी चौकीका साथै महानगरीय प्रहरी कार्यालय र अन्तरगत कार्यालयमा ३ वटा महानगरिय प्रहरी परिसर, १८ वटा महानगरिय प्रहरी बृत्त, ६२ प्रभाग, ८३ इलाका प्रहरी कार्यालय र १३ प्रहरी चौकी रहेका छन् । उपत्यकालाई महानगरीय प्रहरीले र उपत्यका बाहेकका जिल्लालाई जिल्ला प्रहरीबाट सेवा दिदै आएको छ । सडक यातायातलाई व्यवस्थित गर्न उपत्यका बाहेकका १० जिल्लामा जिल्ला ट्राफिक कार्यालयहरूबाट र उपत्यकामा महानगरीय ट्राफिक कार्यालयबाट कार्य सञ्चालन भै रहेको छ।

३७. सार्वजनिक प्रशासन र निजामति कर्मचारी

यो प्रदेशमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयसहित ७ वटा मन्त्रालयहरु रहेका छन् । २०७५ साल जेष्ट २९ गते प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको पनि स्थापना भएको छ । यसैगरी प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रकको कार्यालयको पनि स्थापना भएको छ । प्रदेशस्तरका लागि कुल ३० हजार कर्मचारी स्वीकृत दरबन्दी रहेकोमा यस प्रदेशको लागि कुल ३५५५ जनाको दरबन्दी स्वीकृत भएको छ ।

३८. मानव अधिकार

अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक) को तथ्याङ्क अनुसार सन् २०१७ मा यस प्रदेशमा मानव अधिकार उलङ्घनको क्षेत्रमा ८१२ वटा घटना भएको उल्लेख छ, जसमा राज्यपक्षबाट ११० जना र गैर राज्य पक्षाबाट ७०२ जना पीडित भएको उल्लेख छ । पीडित महिलाको सङ्ख्यालाई हेर्दा राज्यपक्षबाट आठ जना र गैरराज्यपक्षबाट ५७७ जना पीडित भएको देखिएको छ।

३९. घरेलु हिंसा

यस प्रदेशका १५ वर्ष माथिका १९.६ प्रतिशत महिलाले शारीरिक यातना भोगेका छन् भने ५.१ प्रतिशतले गर्भवती रहेको बेलामासमेत यातना भोगेका छन् । त्यसैगरी, ७.६ प्रतिशत महिलाले आफ्नो जीवनमा यौनजन्य हिंसा भोगेका छन् जुन नेपालको औसतभन्दा धेरै हो । आफ्नो जीवनमा शारीरिक र यौनजन्य यातना भोगेकामध्ये ६०.१ प्रतिशत महिलाले सो बारेमा कसैसँग कुनै कुरा नगर्ने गरेको एक अध्ययनले देखाएको छ।

४०. संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय निर्वाचन

प्रादेशिक र संघीय निर्वाचनः नेपालको संविधानको धारा ८४ तथा धारा १७६ मा व्यवस्था भए बमोजिम प्रतिनिधि सभा तथा प्रदेश सभा गठन प्रयोजनार्थ मिति २०७४ साल मंसिर १० र २१ गते प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभाको निर्वाचन सम्पन्न भएको थियो । संवैधानिक व्यवस्था अनुसार प्रतिनिधिसभामा १६५ जना प्रत्यक्षबाट र ११० जना समानुपातिक प्रणालीबाट तथा प्रदेश सभामा ३३० जना प्रत्यक्षबाट र २२० जना समानुपातिक निर्वाचन प्रणाली मार्फत निर्वाचित भएका छन् । यस प्रदेशमा प्रतिनिधिसभातर्फ ३३ र प्रदेश सभातर्फ ६६ निर्वाचन क्षेत्र रहेका छन् ।

४१. प्रतिनिधिसभामा दलगत प्रतिनिधित्व

संघीय संसदको तल्लोसभा प्रतिनिधिसभामा यस प्रदेशबाट ३३ जना सांसद निर्वाचित हुने व्यवस्था छ । प्रतिनिधिसभाको लागि २०७४ मा भएको निर्वाचनको दलगत नतिजा अनुसार यस प्रदेशमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (नेकपा) ले ३३ मध्ये २७ क्षेत्रमा जीत हासिल गरेको छ, जुन कुल सिट संख्याको ८१.८२ प्रतिशत हो। यसैगरी, नेपाली काँग्रेसले ५ क्षेत्र तथा १ क्षेत्रमा नेपाल मजदुर किसान पार्टीले विजय हासिल गरेको छ।

४२. प्रदेशसभामा दलगत प्रतिनिधित्व

यस प्रदेशमा प्रदेशसभातर्फ प्रत्यक्ष निर्वाचित हुने सिट संख्या ६६ रहेकोमा, प्रदेशसभा निर्वाचन २०७४ को नतिजा अनुसार नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले ५७ सिटमा विजय हासिल गरेको छ जुन यस प्रदेशकको कुल सिटको ८६.३५ प्रतिशत हो । यसैगरी नेपाली काङ्ग्रेसले ७ र अन्य दलले २ सीटमा विजय हासिल गरेका छन् । प्रदेश सभाकै समानुपातिक तर्फ ४४ सिट रहेकोमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले २४ सिट, नेपाली काङ्ग्रेसले १४ सिट र अन्य दलले ६ सिटमा विजय हासिल गरेका छन् ।

४३. स्थानीय तहमा दलगत प्रतिनिधित्व

यस प्रदेशमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको कुल सङ्ख्या ५०८७ छ । यो सङ्ख्या नेपालभरिको निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको जम्मा सङ्ख्या ३५,०४१ को तुलनामा १४.५ प्रतिशत हो ।

यस प्रदेशका ४५ नगरपालिकामध्ये नगरपालिकाको प्रमुखमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले ३५ (७७.७८ प्रतिशत), नेपाली काङ्ग्रेसले ९ र नेपाल मजदुर किसान पार्टीले १ र उपप्रमुखतर्फ नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले ३४, नेपाली काङ्ग्रेसले १० र नेपाल मजदुर किसान पार्टीले १ तहमा विजय हासिल गरेका छन् । यसैगरी प्रदेशका ७४ गाउँपालिकामध्ये गाँउपालिकाको अध्यक्षमा नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले ४६ (६२.१६ प्रतिशत), नेपाली काङ्ग्रेसले २६ र राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले १ र नयाँ शक्ती पार्टीले १ तहमा विजय हासिल गरेका छन् । गाँउपालिकाको उपाध्यक्ष तर्फ, नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीले ५१, नेपाली काङ्ग्रेसले २२ र राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टीले १ तहमा विजय भएका छन्।

९.२ अवसरहरू

१. यस प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको ७२.५७ प्रतिशत (झण्डै तीन चौथाई) जनसङ्ख्या शहरमा र २७.४३ प्रतिशत जनसङ्ख्या गाउँमा वसोबास गर्छन्। सामान्यतः गाउँको सपना शहरमा रूपान्तरण हुने हुन्छ ।यस हिसाबले हेर्ने हो भने शहरी जनसङ्ख्यामा बृद्धिलाई विकासको एक सूचकको रूपमा पनि लिन सकिन्छ । आर्थिक विकासको लागि शहरले इन्जिनको रूपमा काम गर्दछ । त्यसको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति शहरमा उपलब्ध हुनु राम्रो कुरा हो। शहरले औपचारिक र अनौपचारिक दुवै क्षेत्रबाट रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्दछ। शहरी जनसङ्ख्या बढ्नु भनेको राजस्वका आधार र दायरा पनि बढ्नु हो । श्रम वजारमा हुने प्रतिस्पर्धाले श्रमशक्तिको उत्पादकत्व बृद्धिमा सघाउँछ भने उपभोक्ताको सङ्ख्यामा हुने बृद्धिले उद्योग, व्यापार, पर्यटन आदिको व्यवसायलाई। श्रमिक र रोजगारदाता मात्र होइन संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको लागि शहरी जनसङ्ख्याको बृद्धि एक अवसर हो।

२. प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको १८.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या अनुपस्थित छन् जुन अनुपात नेपालको कुल अनुपस्थित जनसङ्ख्याको (१६.७२ प्रतिशत) भन्दा बढि हो । अनुपस्थितमध्ये ७९.५ प्रतिशत पुरुष र २०.५ प्रतिशत महिला छन् । अनुपस्थितिमध्ये धेरै निजी नोकरी (५६.९३ प्रतिशत) का लागि विदेश गएका छन् । वैदेशिक रोजगारीमा गएकाहरूमार्फत् भित्रिने विप्रेषणलाई उत्पादनमूलक र विकासका कार्यमा लगाउन सकिने अवसर सरकाले सिर्जना गर्न सक्दछ ।

३. देशको करिव ६६ प्रतिशत जनसङ्ख्या कृषि क्षेत्रमा संलग्न रहेको छ भने आर्थिक सर्वेक्षण २०७४।७५ अनुसार कूल ग्रार्हस्थ उत्पादनमा कृषिको योगदान २७.१ प्रतिशत छ । यस प्रदेशको अवस्था राष्ट्रिय औसतभन्दा केही कम हुन सक्दछ तर उक्त अङ्क घटी वा बढी जे भए पनि आधाभन्दा बढी जनसङ्ख्या कुनै न कुनै रूपमा कृषिमा निर्भर रहेको देखिएकोले कृषिलाई

व्यवसायिकरण, यान्त्रिकीकरण र विविधिकरण गरी कृषि क्षेत्रमा रोजागारीको अवसर सिर्जना गर्न सकिने अवसर रहेको छ।

४. प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ५३.७३ प्रतिशत क्षेत्र वन जंगलले ढाकेको हुँदा यसले गरीब वर्ग महिला, दलित र उपेक्षित वर्गलाई समेत समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका माध्यमले राष्ट्रिय मूल प्रवाहमा समावेशीकरण गर्दै गाउँ स्तरसम्म विकेन्द्रीकरण र सुशासनको प्रत्याभूति दिन योगदान गर्दछ । वन क्षेत्रले नेपालको वहुमूल्य जडीबुटी लगायतका जैविक स्रोतलाई परिचालन गरी विश्व बजारसम्म पुर्याई आर्थिक समुन्नति गर्न सक्ने प्रचुर संभावनाहरु बोकेको छ ।

५. चुरे क्षेत्र नेपालको जलस्रोत, जैविक विविधता, जिविकोपार्जन आदिको उर्वर भूमि हो । यसका लागि दीगो विकास र आर्थिक समृद्धिमासमेत ठोस योगदान पुग्ने गरी फलफूल, जडिवुटी तथा गुणस्तरयुक्त वृक्षहरुको थलोको रुपमा चुरे क्षेत्रको विकास गर्न सकिन्छ । यसैगरी, चुरेलाई पर्यटन, जैविक विविधता र पानीको संचितिकरण थलोको रुपमासमेत विकास गर्न सकिन्छ।

६. रसुवाको धुन्चेमा कारखाना रहेको एउटा पानी उत्पादक कम्पनीले विदेशमा पानी निर्यात गर्छ । कोरिया निर्यातबाट शुरु भएको यसको निर्यात हाल साउदी अरेविया र युनाइटेब अरब इमिरेटसमा पानी निर्यात गरिरहेको छ । नेपालले पानीको निर्यात गरेर वैदेशिक मुद्रा आर्जन गर्नसक्छ भन्ने यो एक उदाहरण हो। सरकारले यस्ता अवसरहरूको पहिचान गरी प्रवर्धन गर्न सक्दछ ।

७. यो प्रदेशमा जलविद्युतको अपार संभावना रहेको छ । न्युन लागतमा विद्युत उत्पादन गरी उद्योगहरूलाई वितरण गर्न सके वा यस प्रदेशमा उद्योग खोल्नेहरूको लागि विद्युत महशुलमा केही छुट दिएर उद्योगहरूलाई आकर्षित गर्नसके प्रदेशको आर्थिक विकास र रोजगारीको अवसर सिर्जनामा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्दछ।

८. नेपालको संघीय राजधानीसमेत यस प्रदेशमा रहेकोले यसबाट प्रदेश सरकारले पनि प्रशस्त लाभ लिन सक्ने अवस्था छ । संघीय राजधानीका कारणले राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय सम्बन्ध विकास र विस्तारमासमेत सहज पहुँच हुन सक्दछ । यस्ता अवसरहरू पहिचान गरी उपयोग गर्न सकिन्छ ।

९. यस प्रदेशमा मकै, गहुँ, जौ, आलु, तोरी, कफी, अलैंची, लसुन र मास लगायतका बालीहरूमा तुलनात्मक लाभ देखिन्छ । नेपालमा मकैको उत्पादकत्व २,५५५ के.जी प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मकैको उत्पादकत्व भने २,८२६ के.जी प्रति हेक्टर छ । यो आँकडा नेपालको औसत उत्पादकत्व भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा गहुँको उत्पादकत्व २५५४ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको गहुँको उत्पादकत्व भने २८२५ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा जौं को उत्पादकत्व १,११५ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको जौंको उत्पादकत्व भने १,२४६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १३१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा आलुको

उत्पादकत्व १३,८६३ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको आलुको उत्पादकत्व १५,६१६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १७८० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा तोरीको उत्पादकत्व ९९६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको तोरीको उत्पादकत्व भने १,०७१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ७५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा कफीको उत्पादकत्व १७६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको कफीको उत्पादकत्व भने १७९ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ३ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा अलैंचीको उत्पादकत्व ५२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको अलैंचीको उत्पादकत्व भने ६२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १०० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो। नेपालमा लसुनको उत्पादकत्व ६,९८२ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको लसुनको उत्पादकत्व भने ७,५७७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ५९५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा मासको उत्पादकत्व ८४० के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मासको उत्पादकत्व भने ९८७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा १४७ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । प्रदेशका लागि यो एक अवसर हो।

१०. यस प्रदेशमा मकै, गहुँ, जौ, आलु, तोरी, कफी, अलैंची, लसुन र मास लगायतका बालीहरूमा तुलनात्मक लाभ देखिन्छ । नेपालमा मकैको उत्पादकत्व २,५५५ के.जी प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मकैको उत्पादकत्व भने २,८२६ के.जी प्रति हेक्टर छ । यो आँकडा नेपालको औसत उत्पादकत्व भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा गहुँको उत्पादकत्व २५५४ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको गहुँको उत्पादकत्व भने २८२५ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा २७१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा जौं को उत्पादकत्व १,११५ के.जी. प्रति हेक्टर छ। यस प्रदेशको जौंको उत्पादकत्व भने १,२४६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १३१ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा आलुको उत्पादकत्व १३,८६३ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको आलुको उत्पादकत्व १५,६१६ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १७८० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा तोरीको उत्पादकत्व ९९६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको तोरीको उत्पादकत्व भने १,०७१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा ७५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा कफीको उत्पादकत्व १७६ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको कफीको उत्पादकत्व भने १७९ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ३ के.जी. प्रति हेक्टरले

बढी हो । नेपालमा अलैंचीको उत्पादकत्व ५२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको अलैंचीको उत्पादकत्व भने ६२१ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसत भन्दा १०० के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो। नेपालमा लसुनको उत्पादकत्व ६,९८२ के.जी. प्रति हेक्टर छ भने यस प्रदेशको लसुनको उत्पादकत्व भने ७,५७७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा ५९५ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । नेपालमा मासको उत्पादकत्व ८४० के.जी. प्रति हेक्टर छ । यस प्रदेशको मासको उत्पादकत्व भने ९८७ के.जी. प्रति हेक्टर छ, जुन नेपालको औसतभन्दा १४७ के.जी. प्रति हेक्टरले बढी हो । प्रदेशका लागि यो एक अवसर हो।

९.३ चुनौतीहरू

१. प्रदेशका १३ मध्ये सातवटा जिल्ला दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, रामेछाम, रसुवा, नुवाकोट, काभ्रेपलाञ्चोक र धादिङको जनसङ्ख्या वृद्धिदर नकारात्मक छ । प्रजनन दर कम भएको कारणले जनसङ्ख्या वृद्धिदर नकारात्मक रहेको भनेर पत्याउन सकिने आधार छैन । तुलनात्मक रूपले काठमाण्डौ, ललितपुर र भक्तपुरको जनसङ्ख्या वृद्धिदर बढी देखिन्छ। तसर्थ, उल्लेखित ७ जिल्लाका मानिसहरू काडमाण्डौं उपत्यका र अन्यत्र बसाई सरेको देखिन्छ । उल्लेखित ७ जिल्लामा रोजगारी, शिक्षा, स्वास्थ र अन्य सेवा सुविधा तथा पूर्वाधारहरूको कमी, कृषि उत्पादकत्वको कमी, पहिरो आदि कारणले जनसङ्ख्या वृद्धिदर नकारात्मक हुन गएको हुनसक्छ । जिल्लाको विकासको लागि नकारात्मक बृद्धिदरलाई राम्रो मानिदैन । तसर्थ, जिल्ला बाहिर बसाई सर्ने क्रमलाई घटाउने र जिल्ला बाहिर रहेकालाई जिल्लामा आउने वातावरण बनाउने चुनौती सरकारको सामू रहेको छ।

२. प्रदेशको समग्र लैङ्गिक अनुपातलाई हेर्दा १०० महिलामा पुरूषको सङ्ख्या ९८.७७ जना (पुरूषहरूको सङ्ख्या कम) देखिन्छ तर सो अनुपात चितवन, मकवानपुर र धादिङ जिल्लाको हकमा बढी छ अर्थात यी तीन जिल्लामा १०० जना महिलामा पुरुषहरूको सङ्ख्या क्रमशः १०९.८५, १०३.४९ र १०३.४२ जना (पुरूषहरूको सङ्ख्या बढी) देखिन्छ। बाँकी १० जिल्लाको लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम नै छ। तर ५ वर्ष मुनीको लैङ्गिक अनुपाततर्फ ध्यान दिने हो भने अवस्था नकारात्मक देखिन्छ । भक्तपुर जिल्लाको ५ वर्ष मुनिका हरेक १०० जना वालिकामा वालकको सङ्ख्या ११५.५३ जना छ । त्यसैगरी, काठमाण्डौंको पनि ५ वर्ष मुनिका हरेक १०० जना वालिकामा वालकको सङ्ख्या ११४.२७ जना छ। विचारणीय पक्ष त यस प्रदेशका सबै जिल्लामा ५ वर्ष मुनिको उमेर समूहमा बालिकाको भन्दा बालकको सङ्ख्या बढी छ । यो प्राकृतिक कारणले भएको होइन बरू लिङ्ग पहिचान गरी छोरी भए गर्भपतन गराउने अभ्यासका कारण यस्तो अवस्था सिर्जना भएको हुन सक्छ। यसका कारण आगामी पुस्तामा आउन सक्ने सामाजिक विकृतिलाई रोक्ने र छोरीहरूको जीवनरक्षा गर्ने चुनौति रहेको छ।

३. यस प्रदेशको कुल जनसङ्ख्याको ७२.५७ प्रतिशत (झण्डै तीन चौथाई) जनसङ्ख्या शहरमा र २७.४३ प्रतिशत जनसङ्ख्या गाउँमा वसोबास गर्छन्। शहरी जनसङ्ख्या बढी हुनु भनेको उनीहरूको लागि पूर्वाधार विकास, आवासको व्यवस्था, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, फोहरमैला व्यवस्थापन जस्ता सेवा सुविधाहरूको व्यवस्था, रोजगारीको अवसर सिर्जना लगायतका कार्यहरू गर्नु सरकारको लागि ठूलो चुनौती हो। त्यसैगरी, बढ्दो शहरी जनसङ्ख्याले शहरी वातावरण प्रदुषण, ट्राफिक जाम, सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण, अपराधका घटनाहरूमा बृद्धि र अनैतिक पेशा व्यवसायमा बृद्धि जस्ता समस्याहरू निम्त्याउन सक्दछ।

४. एक सरकारी आँकडा अनुसार प्रदेशका ९९% घरमा शौचालय रहेको छ तर नेपाल जनसाङ्ख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण २०१६ अनुसार भने शौचालय नै नभएको परिवारको हिस्सा १७.२ प्रतिशत छ । भएका शौचालय पनि कति सुरक्षित छ भन्ने प्रश्न पनि कायमै छ । जनस्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष जोडिएको यो विषय सरकारको लागि एक चुनौतिको रूपमा रहेको छ।

५. खानेपानी तथा सरसफाई कार्यालय, काठमाण्डौंका तथ्याङ्कलाई आधार मान्दा यस प्रदेशको ९१ प्रतिशत घरधुरीमा आधारभूत खानेपानीको सुविधा पुगेको छ अर्थात ९ प्रतिशत घरधुरीमा अझै आधारभूत खानेपानीको सुविधा पुगेको छैन । सरकारी अनुगमनको क्रममा बजारमा उपलब्ध जार र वोतलको पानी (Mineral Water) समेत पिउन योग्य नभएको प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक भएका छन् । आधारभूत खानेपानीको सुविधा नपुगेको घरधुरीमा उक्त सुविधा पु-याउनु र बजारमा उपलब्ध पानीको गुणस्तर कायम गर्नु सरकारको लागि अर्को चुनौतिको रहेको छ ।

६. प्रदेशको आधाभन्दा जनसङ्ख्या कृषिमा आश्रित भएपनि कुल ग्राहस्थ उत्पादनको त्यसको योगदान करिब एक तिहाईमात्र रहेको छ । यसको मतलव कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व कम छ । यसको एक कारण कृषिमा संलग्न जनशक्तिमा उत्पादकत्वको कमी हुनु पनि हो। अहिलेको युवा पुस्तामा कृषिप्रतिको आकर्षण कम छ। उनीहरूलाई कृषिमा आकर्षित गर्न नसकेसम्म वेरोजगारीको समस्या कम गर्न र जनताको आम्दानी बढाई जीवनस्तर सुधार ल्याउन सकिदैन । कृषिलाई वेवास्ता गर्न सकिने अवस्था पनि छैन । त्यसैले, सरकार सामु युवा पुस्तालाई कृषिमा आकर्षित गर्ने चुनौति रहेको छ।

७. राष्ट्रिय कृषि गणना, २०६८ अनुसार यस प्रदेशमा खेती भैरहेको ६५.२८ प्रतिशत जमीनमा सिँचाई सुविधा पुगेको छैन। कृषिको उत्पादकत्व वढाउन, जमिनलाई बाँझो हुन नदिन र वेमौसमी खेति गर्नको लागि सिँचाईको सुविधा व्यवस्था गर्नुको विकल्प छैन। तर पहाडी भूमाग, पानीको स्रोतको अभाव, पानीको स्रोतभन्दा उच्च भागमा खेतीयोग्ग जमिन हुनु आदिले गर्दा सिँचाई सुविधाको व्यवस्था गर्नु निक्कै चुनौतीपूर्ण देखिन्छ।

८. आर्थिक वर्ष ०७३।०७५ को तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशमा ३,८९,९६१ मे.ट.ले खाद्यान्न न्यून रहेको छ । जनसङ्ख्याको ठुलो हिस्सा रहेको यस प्रदेशमा खाद्यान्न उत्पादन भने आवश्यकता

अनुसार हुन सकेको छैन । खाद्य र पोषण सुरक्षाको दृष्टिबाट यसलाई सकारत्मक मान्न सकिदैन। त्यसैले खाद्यान्न न्युनता सरकारको लागि एक चुनौतिको रूपमा देखा परेको छ ।

९. चुरे क्षेत्र नेपालको जलस्रोत, जैविक विविधता, जिविकोपार्जन आदिको उर्वर भूमि मात्र होइन अति सम्वेदनशिल क्षेत्र पनि हो । चितवन र पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज यही क्षेत्रमा पर्दछ । अहिले बन्यजन्तुको चोरी शिकाकारी, वन पैदावरको चोरी निकाशी, वन फँडानी, अतिक्रमण र ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा जस्ता नदीजन्य पैदावार निकासीले कमजोर चुरे क्षेत्र झन कमजोर बन्दै गइरहेको छ । यही क्रम जारी रहने हो भने यो क्षेत्र मरूमिमा परिवर्तन हुनसक्छ। यही तथ्यलाई मध्यनजर गरी राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिले चुरेको २० वर्षीय गुरू योजनासमेत निर्माण गरेको छ । स्थानीय विशेषताहरलाई ध्यानमा राखी उक्त योजनालाई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने जिम्मेवारी र चुनौति प्रदेश सरकार सामु आएको छ।

१०. जीवित शिशु जन्माउने महिलाहरुमध्ये २९.३ प्रतिशत महिलाले कुनै स्वास्थ्य संस्थामा नगई बच्चा जन्माउँछन्। यो तथ्याङ्कले करिब एक तिहाई आमा र नवजात शिशु दुवैको जीवन जोखिममा रहेको देखाउँछ । प्रसुति सेवामा पहूँच नपुगेका गर्भवती आमाहरूसम्म उक्त सेवा पु-याउने चुनौति पनि सरकार सामु रहेको छ ।

११. यस प्रदेशका ४६.१ प्रतिशत जनताले खाना पकाउनको लागि काठ दाउराको प्रयोग गर्छन । काठमाण्डौं उपत्यकालाई छाड्ने हो भने उक्त प्रतिशत ७८.७ हुन आउँछ। रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक र सिन्धुलीको ९१ देखि ९५.४ प्रतिशतसम्म, नुवाकोट, रसुवा र धादिङको ८४.४ देखि ८९.८ प्रतिशतसम्म र काभ्रे र मकवानपुरको ७५.१ देखि ७८.२ प्रतिशत जनताले खाना पकाउनको लागि काठदाउराको प्रयोग गर्छन। यसले वन विनास, वातावरण प्रदुषण र भूक्षय जस्ता समस्या मात्र होइन घरभित्रको धुवाँ कारण आँखा र स्वास प्रस्वासजन्य रोगहरूलाई पनि निम्त्याँउछ। त्यसैले भान्छालाई धुँवारहित बनाउने चुनौती सरकारको सामू रहेको देखिन्छ।

सन्दर्भ सामग्री

अर्थ मन्त्रालय (२०७५). सार्वजनिक सँस्थानको वार्षिक स्थिति समीक्षा २०७५. काठमाडौं : नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय.

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय(२०७५). प्रारम्भिक पार्श्वचित्र. आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश नं ३, हेटौडा, मकवानपुर.

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय. (२०७५). आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को राजस्व र व्ययको अनुमान,. हेटौडा: प्रदेश सरकार, प्रदेश नं ३

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश नं ३, हेटौंडा, मकवानपुर(२०७५). पार्श्वचित्र. सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं ३, हेटौंडा, मकवानपुर.

खानेपानी तथा सरसफाइ विभाग(२०१७). आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाइको स्थिति . काठमाडौं : खानेपानी तथा सरसफाइ विभाग.

जिल्ला वस्तुगत विवरण(n.d.). तथ्याङ्क कार्यालयहरू, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

तत्कालिन जिल्ला विकास समितिहरु(n.d.). जिल्ला पार्श्वचित्र. तत्कालिन जिल्ला विकास समितिहरु.

निजामति किताबखाना (२०१८). जिल्लागतरुपमा निजामती कर्मचारीको तथ्याङ्क. काठमाडौं: निजामति किताबखाना.

नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण(२०१८). विमानस्थलहरुको जानकारी. काठमाडौं: www.caan.org.np.

नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय (२०७५). आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को बजेट वक्तव्य. काठमाडौं: नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय.

नेपाल सरकार, भूमिसुधार तथा व्यबस्था मन्त्रालय(२०७४). भूमिसुधार तथा व्यबस्था मन्त्रालय र अर्न्तगतका निकायहरुको संक्षिप्त परिचय एवं वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन आ.व २०७३ /०७४. प्रदेश सरकार, प्रदेश नं ३,

राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग. (२०७३/७४). राष्ट्रिय निकुन्ज, संरक्षित क्षेत्र, आम्दानी तथा पर्यटकको तथ्याङ्क. काठमाडौं : राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागक.

राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग. (२०७४). वार्षिक प्रतिवेदन. काठमाडौं: राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग

राष्ट्रिय योजना आयोग. (२०७३). चौधौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७३/७४ - २०७५/७६) . काठमाण्डौं: राष्ट्रिय योजना आयोग.

राष्ट्रिय योजना आयोग. (२०७५). आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को वार्षिक विकास कार्यक्रम. काठमाडौं: राष्ट्रिय योजना आयोग.

राष्ट्रिय योजना आयोग. (२०७५). मध्यकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०७५/७६ - २०७७/७८) . काठमाडौं: राष्ट्रिय योजना आयोग.

सडक विभाग. (२०१६). सडक सम्बन्धी तथ्याङ्क. काठमाडौं: सडक विभाग

सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं ३, हेटौंडा, मकवानपुर(२०७५). प्रारम्भिक पाश्वचित्र. सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं ३, हेटौंडा, मकवानपुर.

Central Bureau of Statistics(2012). National Population and Housing Census 2011 (National Report). Kathmandu: CBS.

Department of Education (2017). Flash I Report FY 2073/74. Kathmandu: Department of Education .

Governance Facility (2018). Federal Nepal - The Provinces : Comparative Analysis of Economic and Administrative Data and Challenges. Kathmandu, Nepal:

Ministry of Labour and Employment(2014/15). Labour Migration for Employment, A Status Report for Nepal. Kathmandu:

INSEC(2018). Nepal Human Rights Year Book 2018. Kathmandu: INSEC.

Ministry of Health, Nepal; New ERA and ICF. (2017). Nepal Demographic and Health Survey 2016. Kathmandu.

National Planning Commission and UNDP (2014). United Nations Development Programme (UNDP). Nepal Human Development Report 2014. Kathmandu

National Planning Commission (2018). Nepal Multidimentional Poverty Index. Kathmandu: NPC.

Nepal Electricity Authority (2018). Annual Report. Kathmandu: NEA (Unpublished).

अनुसूचीहरू

अनुसूची १.१ : प्रदेशसभामा प्रत्यक्ष र समानुपातिक निर्वाचन प्रणालीबाट निर्वाचित सांसदहरूको विवरण

क. प्रत्यक्षतर्फ

सि. नं.	जिल्ला	प्र. स. नि. क्षेत्र	प्रदेश स. नि. क्षे.	उ. सङ्ख्या	कुल सदर मत	विजयी उ. को नाम	सम्बद्ध राजनीतिक दल	प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्र. संगको फरक मत
१	दोलखा	१	१	१२	४३,३७४	विशाल खड्का	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२८,३५०	६५.३६%	१५,३९४
२	दोलखा	१	२	११	३९,०४१	पशुपति चौलागाई	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,०५८	५९.०६%	१२,१७८
३	रामेछाप	१	१	८	४०,०९०	शान्ति प्रसाद पौडेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२२,३६९	५५.८०%	६,३११
४	रामेछाप	१	२	९	४३,७१०	कैलाश प्रसाद ढुंगेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२६,९३५	६१.६२%	१२,२०६
५	सिन्धुली	१	१	७	२८,८६४	लेख नाथ दाहाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१६,५२४	५७.२५%	५,५१५
६	सिन्धुली	१	२	६	२९,३१८	प्रदिप कुमार कटुवाल क्षेत्री (के सी)	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१६,६१२	५६.६६%	४,६५७
७	सिन्धुली	२	१	७	२८,७८४	विनोद कुमार खड्का	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१७,३६६	६०.३३%	७,५०८
८	सिन्धुली	२	२	७	२२,९७७	बुद्धि मान माझी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,७४९	५९.८४%	५,२२६
९	रसुवा	१	१	७	१२,३६४	प्रभात तामाङ	नेपाली काँग्रेस	६,९७६	५६.४२%	१,८२४
१०	रसुवा	१	२	५	१२,८४८	प्रेम बहादुर तामाङ	नयाँ शक्ति पार्टी नेपाल	७,०४०	५४.७९%	१,३४८
११	धादिङ्ग	१	१	८	४१,८७०	राजेन्द्र प्रसाद पाण्डे	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,३३२	६५.२८%	१३,६८५
१२	धादिङ्ग	१	२	६	३४,३०६	शालिक राम जम्कट्टेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,३८२	६८.१६%	१२,९७५
१३	धादिङ्ग	२	१	१७	३९,९२३	राम कुमार अधिकारी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,३६८	५१.०२%	१,३५०
१४	धादिङ्ग	२	२	८	३४,४१७	जगत बहादुर सिंखडा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१७,६०५	५१.१५%	१,८३१
१५	नुवाकोट	१	१	६	३२,६०२	राधिका तामाङ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१८,१३७	५५.६३%	४,७६९
१६	नुवाकोट	१	२	८	३४,०९८	बद्री मैनाली	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,५०९	६०.१५%	८,२९२

सि. नं.	जिल्ला	प्र. स. नि. क्षेत्र	प्रदेश स. नि. क्षे.	उ. सङ्ख्या	कुल सदर मत	विजयी उ. को नाम	सम्बद्ध राजनीतिक दल	प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्र. संगको फरक मत
१७	नुवाकोट	२	१	७	३४,००१	केशव राज पाण्डे	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,००९	५८.८५%	७,२८०
१८	नुवाकोट	२	२	७	३२,४२२	हिरानाथ खतिवडा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१७,०६२	५२.६२%	३,०१०
१९	काठमाडौं	१	१	१३	१६,०६२	दिपेन्द्र श्रेष्ठ	नेपाली काँग्रेस	६,२३१	३८.७९%	१,६१३
२०	काठमाडौं	१	२	१४	११,६६२	गणेश प्रसाद दुलाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,२४२	३६.३७%	१९
२१	काठमाडौं	२	१	६	१९,८१०	सानु कुमार श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,९३६	४५.११%	३,१७८
२२	काठमाडौं	२	२	१०	३२,०१०	मणिराम फुयाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१६,५७५	५१.७८%	८,३०७
२३	काठमाडौं	३	१	७	१४,४२४	छिरिङ दोर्जे लामा	नेपाली काँग्रेस	६,४४८	४४.७०%	१,११३
२४	काठमाडौं	३	२	१०	२३,५२१	रामेश्वर फुयाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१०,८८६	४६.२८%	६७
२५	काठमाडौं	४	१	८	२०,२९९	नरोत्तम वैद्य	नेपाली काँग्रेस	८,७१९	४२.९५%	९२५
२६	काठमाडौं	४	२	१०	२३,४२४	कुसुम कुमार कार्की	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,३४७	५२.७१%	२,९९३
२७	काठमाडौं	५	१	१४	१६,८३२	नारायण बहादुर सिलवाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,७९०	४६.२८%	३,४८१
२८	काठमाडौं	५	२	१५	२८,१३५	दीपक निरौला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,८७९	४९.३३%	४,३५५
२९	काठमाडौं	६	१	१०	१६,४९७	केशव स्थापीत	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,०२२	४८.६३%	२,८७३
३०	काठमाडौं	६	२	९	२३,१०२	योगेन्द्र राज संगौला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,८१२	५५.४६%	४,८९८
३१	काठमाडौं	७	१	११	२३,२४१	वसन्त प्रसाद मानन्धर	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,८००	३७.८६%	३४
३२	काठमाडौं	७	२	१०	१४,५०२	प्रकाश श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,०२२	४१.५३%	७२०
३३	काठमाडौं	८	१	१०	१८,९६५	राजेश शाक्य	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,७८०	४१.०२%	१,६०४
३४	काठमाडौं	८	२	११	१३,२७४	अष्ट लक्ष्मी शाक्य (वोहरा)	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,१६९	३८.९४%	१,५००
३५	काठमाडौं	९	१	१४	२१,५८७	अजय क्रान्ती शाक्य	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,५३१	४४.१५%	२,३३८

सि. नं.	जिल्ला	प्र. स. नि. क्षेत्र	प्रदेश स. नि. क्षे.	उ. सङ्ख्या	कुल सदर मत	विजयी उ. को नाम	सम्बद्ध राजनीतिक दल	प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्र. संगको फरक मत
३६	काठमाडौं	९	२	१२	२३,६८४	केशव प्रसाद पोखरेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,१५६	५१.३३%	३,०४६
३७	काठमाडौं	१०	१	१४	३५,०२१	पुकार महर्जन	नेपाली काँग्रेस	१४,७२९	४२.०६%	१,०१२
३८	काठमाडौं	१०	२	१४	१८,५०४	रमा आले मगर	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,९०३	५३.५२%	२,८८६
३९	भक्तपुर	१	१	११	३१,९६३	हरि शरण लामिछाने	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,७८९	४०.०१%	२,८१२
४०	भक्तपुर	१	२	१०	३८,५७७	सुरेन्द्र राज गोसाई	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	२३,८८५	६१.९२%	१५,८२२
४१	भक्तपुर	२	१	१०	३३,३२४	शसि जङ्ग थापा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१९,५१५	५८.५६%	१०,४००
४२	भक्तपुर	२	२	११	३०,००६	राजेन्द्र मान श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,२२९	४७.४२%	२,६९१
४३	ललितपुर	१	१	८	२४,७४८	लाल कुमारी पुन	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,१८५	५३.२८%	२,५९४
४४	ललितपुर	१	२	१३	२४,९६४	चेत नाथ संजेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,८६६	५१.५४%	१,१२४
४५	ललितपुर	२	१	९	२६,६३८	माधव प्रसाद पौडेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,५३४	५४.५६%	६,३८९
४६	ललितपुर	२	२	११	२६,४८२	ज्ञानेन्द्र शाक्य	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,०६३	४५.५५%	२,६४३
४७	ललितपुर	३	१	११	३१,२९३	राज काजी महर्जन	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,६२६	४६.८६%	४,४४१
४८	ललितपुर	३	२	१२	२७,०३७	जीवन खड्का	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,७०१	४३.२८%	३,००८
४९	काभ्रेपलाञ्चोक	१	१	७	४३,७५९	रत्न प्रसाद ढकाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२५,१०६	५७.३७%	७,२५१
५०	काभ्रेपलाञ्चोक	१	२	१०	४६,७५३	चन्द्र बहादुर लामा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२४,४४७	५२.२९%	४,१७७
५१	काभ्रेपलाञ्चोक	२	१	७	४५,३५०	लक्ष्मण लम्साल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,६२१	६०.९१%	११,०३२
५२	काभ्रेपलाञ्चोक	२	२	८	५२,४८८	बसुन्धरा हुमागाई	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२८,६७७	५४.६४%	६,८९७
५३	सिन्धुपाल्चोक	१	१	११	३७,४६१	अरुण प्रसाद नेपाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२१,७१२	५७.९६%	७,०७९
५४	सिन्धुपाल्चोक	१	२	८	३६,५४३	सरेश नेपाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२२,८३७	६२.४९%	१०,६५०

सि. नं.	जिल्ला	प्र. स. नि. क्षेत्र	प्रदेश स. नि. क्षे.	उ. सङ्ख्या	कुल सदर मत	विजयी उ. को नाम	सम्बद्ध राजनीतिक दल	प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्र. संगको फरक मत
५५	सिन्धुपाल्चोक	२	१	६	३५,३८७	युवराज दुलाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,६८७	५८.४६%	७,१६६
५६	सिन्धुपाल्चोक	२	२	८	३८,७९०	निमा लामा	नेपाली काँग्रेस	१८,९०५	४८.७४%	१९७
५७	मकवानपुर	१	१	१२	४१,४३७	प्रेम बहादुर पुलामी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२१,६२९	५२.२०%	२,८५४
५८	मकवानपुर	१	२	११	३९,९१८	डोरमणी पौडेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,७०३	५१.८६%	४,१२२
५९	मकवानपुर	२	१	१०	४४,४४५	कुमारी मुक्तान	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,२४३	६१.३०%	१३,११८
६०	मकवानपुर	२	२	८	३८,३९८	ईन्द्र बहादुर बानियाँ	नेपाली काँग्रेस	१९,२४५	५०.१२%	१,४११
६१	चितवन	१	१	१०	४०,१२२	दावा दोर्जे लामा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,०२३	५७.३८%	७,०२९
६२	चितवन	१	२	१०	४७,८०२	कृष्ण प्रसाद शर्मा खनाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,२३३	५६.९७%	८,७२२
६३	चितवन	२	१	९	३७,६४८	घन श्याम दाहाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२०,३८१	५४.१४%	४,७१८
६४	चितवन	२	२	१०	३७,५८४	विजय सुवेदी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२१,५७२	५७.४०%	८,९०२
६५	चितवन	३	१	७	४९,०७४	कृष्ण प्रसाद भुर्तेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२४,७८५	५०.५१%	१,७४०
६६	चितवन	३	२	७	४२,५१८	राम लाल महत्तो	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२५,०६१	५८.९४%	९,११६
	प्रदेश ३ जम्मा			६३३	२,०४९,९९४					

स्रोत : निर्वाचन आयोग, २०७४

ख. समानुपातिकतर्फ

क्र.सं.	पूरा नाम थर	लिङ्ग	राजनीतिक दलको नाम	क्र.सं.	पूरा नाम थर	लिङ्ग	राजनीतिक दलको नाम
१	वेली मैया घले	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३	बिजया श्रेष्ठ (के.सी.)	महिला	नेपाली कांग्रेस
२	जुनेली मायाँ श्रेष्ठ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२४	रजनी अमात्य	महिला	नेपाली कांग्रेस
३	सरस्वती बाटी	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२५	राजाराम कार्की क्षेत्री	पुरुष	नेपाली कांग्रेस
४	शान्ति थिङ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२६	वलराम पौडेल	पुरुष	नेपाली कांग्रेस
५	देवकी श्रेष्ठ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७	भिमसेन खत्री	पुरुष	नेपाली कांग्रेस
६	ईन्द्र माया गुरुङ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२८	गीता वाग्ले	महिला	नेपाली कांग्रेस
७	सिता लामा	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२९	विजुला कुमारी वर्मा	महिला	नेपाली कांग्रेस
८	आशा माया तमाङ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३०	कल्पना नेपाली	महिला	नेपाली कांग्रेस
९	उर्मिला कर्माचार्य	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३१	दिनेश महर्जन	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१०	रचना खडका	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३२	आङ देण्डी लामा	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
११	मुनु सिग्देल	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३३	ओम बहादुर ग्लान	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१२	सरस्वती बस्नेत	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३४	हिमाली गोले	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१३	गोमा भुर्तेल	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३५	प्रतिमा श्रेष्ठ	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१४	मिना ज्ञवाली (नेपाल)	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३६	सिता अधिकारी	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१५	पार्वती सिलवाल	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३७	भावना सुवेदी	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी
१६	मैना आछामी	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३८	कन्चन खनाल	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी

क्र.सं.	पूरा नाम थर	लिङ्ग	राजनीतिक दलको नाम	क्र.सं.	पूरा नाम थर	लिङ्ग	राजनीतिक दलको नाम
१७	मिलन बाबु श्रेष्ठ	पुरुष	नेपाली कांग्रेस	३९	विराज भक्त श्रेष्ठ	पुरुष	विवेकशील साझा पार्टी
१८	राजेन्द्र गुरुङ्ग	पुरुष	नेपाली कांग्रेस	४०	शोभा शाक्य	महिला	विवेकशील साझा पार्टी
१९	न्हुक्षे नारायण श्रेष्ठ	पुरुष	नेपाली कांग्रेस	४१	रमेश पौड्याल	पुरुष	विवेकशील साझा पार्टी
२०	सन्त बहादुर प्रजा	पुरुष	नेपाली कांग्रेस	४२	सृजना सायजू	महिला	नेपाल मजदुर किसान पार्टी
२१	राधा घले	महिला	नेपाली कांग्रेस	४३	रिता माझी	महिला	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी(प्रजातान्त्रिक)
२२	जिवन डंगोल	महिला	नेपाली कांग्रेस	४४	रिना गुरुङ	महिला	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी(प्रजातान्त्रिक)

स्रोत : निर्वाचन आयोग, २०७४

नोट

प्र. स. नि. क्षेत्र = प्रतिनिधिसभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र

प्रदेश स. नि. क्षेत्र = प्रदेशससभा निर्वाचन सदस्य निर्वाचन क्षेत्र

उ. सङ्ख्या= उम्मेदवार सङ्ख्या

अनुसूची १.२ : प्रदेशमा रहने निकाय तथा कर्मचारीहरुको दरबन्दी

सि.नं.	निकायहरु	दरवन्दी
१	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	५२
२	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	३८
३	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	४८
४	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	४५
४.१	वन निर्देशनालय	२८
	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र १ वटा	१०
	१५ वटा डिभिजन वन कार्यालयहरु	१००६
	२ वटा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु	३४
४.२	उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय	१४
	६ वटा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरु	७८
	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय जम्मा	१२१५
५	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	५५
५.१	यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय	२३
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, साना/ ठूला सवारी, ललितपुर	६२
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, काठमाण्डौ (मोटरसाईकल)	५५
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, सवारी चालक अनुमतिपत्र, ललितपुर	३८
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, सवारी चालक अनुमतिपत्र, भक्तपुर	३५
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, सवारी चालक अनुमतिपत्र, काठमाण्डौ (सुकेधारा)	३५
	यातायातव्यवस्था कार्यालय, सवारी चालक अनुमतिपत्र, काठमाण्डौ (ठूलो भर्याङ)	३५
	यातायातव्यवस्था सेवा कार्यालय, भरतपुर	८
	यातायातव्यवस्था सेवा कार्यालय, हेटौडा	८
	यातायातव्यवस्था सेवा कार्यालय, काठमाण्डौ	१०
	यातायातव्यवस्था सेवा कार्यालय, भक्तपुर	९
५.२	पूर्वाधार विकास कार्यालयहरु-६	१०८
५.३	शहरी विकास तथा भवन कार्यालयहरु-५	७०
५.४	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयहरु-५	१०६
५.५	जलस्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरु-१५	१६१
	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय जम्मा	८१८
६	सामाजिक विकास मन्त्रालय	६८
६.१	शिक्षा विकास निर्देशनालय	३५
	शिक्षा तालीम केन्द्र-१	१७
६.२	स्वास्थ्य निर्देशनालय	३७

सि.नं.	निकायहरु	दरवन्दी
	स्वास्थ्य कार्यालयहरु-५	६४
	भरतपुर अस्पताल, भरतपुर, चितवन	१७५
	भक्तपुर अस्पताल, भक्तपुर	९५
	जिल्ला अस्पताल, रसुवा	१८
	जिल्ला अस्पताल, सिन्धुपाल्चोक	३०
	जिल्ला अस्पताल, रामेछाप	२२
	हेटौडा अस्पताल, मकवानपुर	५९
	धादिङ्ग अस्पताल, धादिङ्ग	५९
	त्रिशुली अस्पताल, नुवाकोट	५९
	सिन्धुली अस्पताल, सिन्धुली	५९
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र दोलखा	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र रामेछाप	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र सिन्धुली	७
	बाग्मती अञ्चल आयुर्वेद औषधालय काठमाडौं	६
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र रसुवा	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र धादिङ्ग	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र नुवाकोट	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र सिन्धुपाल्चोक	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र काभ्रे	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र भक्तपुर	७
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र ललितपुर	७
	नारायणी अञ्चल आयुर्वेद औषधालय मकवानपुर	६
	जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र चितवन	७
सामाजिक विकास मन्त्रालय जम्मा		८८६
७	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	७३
७.१	कृषि विकास निर्देशानालय	३८
	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र-१	१६
	कृषि ज्ञान केन्द्र-७	१२९
७.२	पशुपन्छी तथा मन्स्य विकास निर्देशनालय	२५
	भेटनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र-८	८८
	पशु सेवा तालिम केन्द्र-१	१२
	बाख्रा विकास फार्म चित्लाङ मकवानपुर-१	१५

सि.नं.	निकायहरु	दरवन्दी
	मत्स्य विकास केन्द्र कुलेखानी-१	११
	मत्स्य विकास केन्द्र भण्डारा चितवन-१	११
७.३	सहकारी प्रशिक्षालय	१३
	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय जम्मा	४३१
८	प्रदेशसभा सचिवालय	३६
९	मुख्य न्याधिवक्ताको कार्यालय	११
१०	प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय	२०
	प्रदेश नं. ३ कुल जम्मा	३५५५

स्रोतः संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७५

अनुसुची १.३ : प्रदेशमा रहेका ऐतिहासिक एवं धार्मिक स्थलहरु

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
१	भक्तपुर	भक्तपुर दरबार स्क्वायर, चाँगुनारायण	५५ झ्याले दरबार, फनपार्क, कमल बिनायक	चित्र संग्राहालय, स्वर्णद्वार, भुपतिन्द्र मल्लको सालिक, ठूलो घण्टा	सिद्ध पोखरी, कमल बिनायक दह	सुर्यबिनायक, राधाकृष्ण मन्दिर, तलेजु भवानी,न्यातपोल, भैरबनाथ , दत्तात्रेयको मन्दिर, नवदुर्गा, चाँगुनारायण मन्दिर, निलबाराही, इन्द्रायणी, बम्हायणी, सुबर्णेश्वर, डोलेश्वर महादेव, कैलाशनाथ महादेब मन्दिर, शाक्यमुनी बुद्ध मन्दिर, आशापुरी महादेब, वत्सला देबी, तिलमाधब नारायण
२	चितवन	चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज	देबघाट, सोमेश्वर कालिका, बिक्रम बाबा, देवघाट, त्रिवेणी, गोद्धक, पाण्डवनगर, चित्रसारी प्रा.ली., चेरेस, कुरिनटार, पुरानो कंकाली	उपरदाङ्गगढी, पुरानो गढी, चिसापानी गढी,सोमेश्वर गढी, कबिलासपुर गढी	सत्रहजार ताल, बीस हजारी ताल, बासइ हजारी ताल, अट्ठाइस हजारी ताल, नन्द भाउजु ताल, तमोरघैला ताल, गडुवा ताल, पर्शुराम कण्ड,	बागेश्वरी, गणेशस्थान, शिवघाट, सोमेश्वर कालिका, जुट्पानी कालिका, मनकामना दर्शन

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
			समुदायिक वन, सिराईचुली आदि ।		मन्जुरा ताल, कसरा ताल	
३	धादिङ्ग	गुप्तेश्वर गुफा, चमेरो गुफा, सिद्ध लेक, चै नपुरको ज्वालामुखी, फुलखर्कको सप्तरंगी इन्द्रेणी, झार्लाङको तातोपानी मुल ,गजुरी, नौबिसे पार्क	ज्यामरुङ दरबार, दोमन गढी	गंगा जमुना, पाविल तातोपानी	त्रीपुरा सुन्दरी मन्दिर, ढोला मण्डलीमाई, खड्गदेबी, गंगा जमुना, भंगेरी भैरब (धुंवाकोट) सल्यानकोट थान, भैरबीमाई, सिडकिल, एभिने चर्च, टासी छेजोङ गुम्बा	
४	दोलखा		चर्नावती(त्रिवोणी)	च्छोरोल्पा ताल,	दोलखा भिमसेन महादेब मन्दिर, कालिन्चोक भगवती, त्रिपुरासुन्दरी	
५	काठमाडौं	पशुपतीनाथ, स्वयम्भुनाथ, बौद्धनाथ, हनुमान ढोका दरबारस्क्वायर,	नारायणहिटी दरबार, सिंहदरबार, हनुमानढोका दरबार स्क्वायर, रानी पोखरी, राष्ट्रिय	धरहरा, घण्टाघर, सुनधारा,	टौदह, इन्द्र दह, शेषनारायण कुण्ड, मातातिर्थ कुण्ड, मच्छेनारायण कुण्ड, रानी पोखरी, नाग	पशुपतिनाथ, गुह्येश्वरी, बुढानिलकण्ठ, गोकर्णेश्वर, दक्षिणकाली, स्वयम्भुनाथ, बौद्धनाथ स्तुप, तलेजु भवानी, बज्रयोगिनी,

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
			संग्राहालय छाउनी, बबरमहल, केशरमहल,		पोखरी, कमल पोखरी, गहना पोखरी,	बाघभैरब, ह्वाइट गुम्बा, भालेश्वर महादेब, बिष्णु देबी मन्दिर, भद्रदकाली, शोभा भगवती, संकटा, इचंगुनारायण, शेशनारायण, नक्साल भगवती, जल बिनायक, सिद्धिबिनायक, मनेश्वरी (तलेजु)
६	काभ्रेपलान्चोक		धुलिखेल, पनौती, नगरकोट, दोलालघाट,	दाप्चा, दुतिको पहिरो	मैना पोखरी	पलान्चोक भगवती मन्दिर, नमोबुद्ध, इन्द्रेश्वर महादेब, चन्द्रेश्वर महादेब, चण्डेश्वरी मन्दिर, धनेश्वर मन्दिर, तिमल नारायण, खोपासी खड्केश्वर महादेब, नाला भगवती, लड्कु लड्केश्वर महादेव, खोपासी फड्केश्वर महादेव, पनौती केदारेश्वर महादेव,

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
७	ललितपुर	पाटन दरबार स्क्वायर,	पाटन दरबार स्क्वायर, अशोक, रातो मच्छिन्द्रनाथ, गोदावरी, बज्रबाराही, फुलचोकी, लांकुरी भन्ज्याङ,	चिडियाखाना	पाटनको कृष्ण मन्दिर, सन्तानेश्वर महादेब, बज्रबाराही मन्दिर, कार्य बिनायक, बंगलामुखी, बिशंखु नारायण, कार्यबिनायक, बालकुमारी मन्दिर, कुम्भेश्वर, बटुक भैरब, भिमसेन स्थान, महालक्ष्मी स्थान, पन्चेश्वर महादेब, बिष्णु देबी मन्दिर, पन्चकन्या मन्दिर, महापाल महाबैद्ध, श्री काली, श्री रुद्रायणी, श्री बुद्ध बिहार, टिका भैरब , मन्दिर,	
८	मकवानपुर		रानी दरबार, मुकुन्दसेन राजाको ऐतिहासिक (गढी) दरबार,	चिसापानी गढी, मकवानपुर गढी, हुमाने भन्ज्याङ,	गोदावरी मेला (१२ बर्षमालाग्ने, इन्द्र सरोबर ताल,	बनस्खण्डी, चुरियामाई, भुटनदेबी, बंशगोपाल, त्रिखण्डी, पशुपतीनाथ, पाथिभरा, बज्रबाराही,

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
				चेपाङ संग्राहालय, शहिद स्मारक		त्रीबेणी धाम, टासी छेजोङ गुम्बा,
९	नुवाकोट		नुवाकोट दरबार क्षेत्र, पृथ्वी नारायण स्मिृती उद्यान, बिरेन्द्र स्मृती उद्यान, सागर कुण्ड, देबीघाट, उत्तरगया, ककनी, चिसापानी,		सागरकुण्ड, बोलदेही ताल,	भैरबी, जालपा देबी, दुप्चेश्वर, महादेब, पन्चकन्या, राम मन्दिर, उग्रतारा, उत्तरगया, बाराही, बाघभैरब,
१०	रामेछाप		बिश्वामित्र गुफा, सर्दिङ डाँडा, सै लुङ, सुनापाती डांडा, हिले देबी, अलग्गेश्वर डांडा, भोर्जुङ, काला डांडा, थाना डांडा, थलारी, गिद्धे डांडा,		जटापोखरी, पाँचपोरी, बहुला पोखरी, काला पोखरी, भाले पोखरी, बालान्छे पोखरी, तीवलाल पोखरी, छहरे खोला झरना, महभिर छांगा,	खाँडा देबी, रजगाउ ं, ऐरम्बास, भृङ्गेश्वर, उमा तिर्थ, जबरेश्वर, सातले कैलाश, थानापती (बाहुनचुरा) थानापती (मचवारी), त्रीबेणी, छिताकण्ठ, ऋषी तपश्वी, बम्हाविष्णु, महादेवस्थान, शै लुङ्गेश्वरी, अग्लेश्वरी, छाँगेश्वरी गुराँसे कालिका देविस्थान, गौखुरेश्वर थोदुङ गुम्बा, हिगसुम गुम्बा, पेमाछोलिङ्ग गुम्बा,

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
						साङछ्योलिङ्ग गुम्बा, उर्गेनछ्योलिङ्ग गुम्बा, कर्मछ्योलिङ्ग गुम्बा, पुडिघ्याङ गुम्बा, सेम्वा गुम्बा, सिप्तपारी गुम्बा, टासीछ्योलिङ्ग गुम्बा आदि
११	रसुवा		बेत्रावती, गोसाइकुण्ड, लाङटाङ राष्ट्रिय निकुन्ज, गणेश हिमाल, यालापिक,	रसुवागढी,	गोसाइ कुण्ड, सुर्य कुण्ड, पार्वती कुण्ड, भैरब कुण्ड, सरस्वती कुण्ड, गणेश कुण्ड,	कालिका माइको मन्दिर, उत्तरगया, घट्टेखोला मन्दिर,
१२	सिन्धुली		सर्वशिद्धेश्वर माहादेब गुफा, सर्पे ढुंगा, लंगुरेश्वर बाबा धाम,	सिन्धुलीगढी, हरिहरपुरगढी	पन्चकन्या पोखरी,	भद्रकाली मन्दिर, कमलामाइ मन्दिर, सिद्धबाबा मन्दिर, कालीमाई, लंगुरेश्वर– मधुगंगा बाबाधाम, कुशेश्वर महादेब, सर्वशिद्धेश्वर माहादेब गुफा
१३	सिन्धुपाल्चोक		तातोपानी, हेलम्बु, जुगल हिमाल आरोहण, पाताल गुफा, ओखेनी, बन्जिजंग,	दुगुना गढी दरबार,	पांच पोखरी,	गौरती भिमसेन, पाल्चोक भगवती, तौथली माइस्थान, लिस्तिमाई, नवलपुर भिमसेन, पङ्केश्वि महादेब,

क्र.स	जिल्ला	विश्व सम्पदा सूचीमा परेका स्मारक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक एवं कला र बास्तुकलात्मक, दरबारहरु तथा पर्यटकीय क्षेत्रको बिबरण	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक सम्पदा, प्राचिन स्मारक संग्राहालय, गढी, सांस्कृतिक धरोहर	धर्म, परंपरा र गुठी अन्तर्गत चलिआएका बिभिन्न जात्रा, पर्वहरु तथा ताल तलैया, झरनाहरुको बिबरण	मठ, मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदिको विवरण
			लाङ्गोघ्यअङ टाकुरा, थाम डांडा, फुस्रे, गाङजाला भन्ज्याङ,			

श्रोतः प्रारम्भिक पार्श्वचित्र, सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं ३

अनुसूची १.४ : प्रदेश ३ मा प्रमुख हिमचुचुराहरु

S. No.	Peak name	Elevation in meters	Province	Gaupalika/Nagarpalika
1	Baden Powell Scout Peak	5857	Pro III	Helambu/Gosai Kunda
2	Bamon Go	6406	Pro III	Gaurishankar
3	Bedding Go	6125	Pro III	Gaurishankar
4	Bhairav Takura	6799	Pro III	Jugal
5	Bhemdang Ri	6150	Pro III	Gosai Kunda
6	Cheki Go	6121	Pro III	Gaurishankar
7	Chhopa Bamare	6109	Pro III	Bigu
8	Cho Buje	6686	Pro III	Gaurishankar
9	Chukyima Go	6258	Pro III	Gaurishankar/Uma Kunda
10	Dhagpache	6567	Pro III	Gosai Kunda
11	Dolma Khang	6332	Pro III	Gaurishankar
12	Dorje Lyakpa	6966	Pro III	Jugal/Gosai Kunda/ Panch Pokhari Thangpal
13	Ganchenpo	6378	Pro III	Gosai Kunda
14	Ganesh III	7043	Pro III	Parbati Kunda/Ruby Valley
15	Ganesh IV	7104	Pro III/IV	Dharche/Ruby Valley
16	Ganesh V	6770	Pro III	Parbati Kunda
17	Gauri	6983	Pro III	Gaurishankar
18	Gaurishankar	7135	Pro III	Gaurishankar
19	Ghanja La Chuli	5863	Pro III	Panch Pokhari Thangpal/Gosai Kunda
20	Ghenye Liru	6596	Pro III	Gosai Kunda
21	Gurkarpo Ri	6889	Pro III	Gosai Kunda
22	Gyalzen Peak	6151	Pro III	Jugal
23	Jabou Ri	6166	Pro III	Gaurishankar
24	Khang Karpo	6646	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/ Gaurishankar
25	Khang Nachu Go	6737	Pro III	Gaurishankar
26	Korlang Pari Tippa	5738	Pro III	Bigu
27	Kyunga Ri I	6599	Pro III	Gosai Kunda
28	Kyunga Ri II	6506	Pro III	Gosai Kunda
29	Langdung	6326	Pro III	Gaurishankar
30	Langmoche Ri	6617	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu /Gaurishankar
31	Langshisha Ri	6412	Pro III	Gosai Kunda

S. No.	Peak name	Elevation in meters	Province	Gaupalika/Nagarpalika
32	Langtang Lirung	7227	Pro III	Gosai Kunda
33	Langtang Ri	7205	Pro III	Gosai Kunda
34	Leonpo Gang	6979	Pro III	Gosai Kunda/Jugal
35	Leonpo Gang East	6733	Pro III	Jugal
36	Likhu Chuli I	6719	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/ Garishankar/Uma Kunda
37	LikhuChuli 2	6659	Pro III	Gaurishankar/Uma Kunda
38	Numbur	6958	Pro I/III	Solu Dudh KundaNP/ Khumbu Pasang Lhamy/Uma Kunda
39	Omi Tso Go	6332	Pro III	Gaurishankar
40	Paldor Peak	5903	Pro III	Ruby Valley/Parbati Kunda
41	Pangri Goldumba	6620	Pro III	Gosai Kunda
42	Paniyotippa	6687	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/Uma Kunda
43	Pem Thang Karpo Ri	6865	Pro III	Gosai Kunda
44	Peri	6174	Pro III	Gosai Kunda
45	Pharchamo	6279	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/Gaurishankar
46	Phurbi Chyachu	6637	Pro III	Jugal
47	Ramdong Go	5900	Pro III	Gaurishankar/Uma Kunda
48	Raungsiyar	6224	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/Gaurishankar
49	Rolwaling Khang	6664	Pro III	Gaurishankar
50	Salbachum	6707	Pro III	Gosai Kunda
51	Takar Go	6771	Pro III	Gaurishankar
52	Tengi Ragi Tau	6938	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/Gaurishankar
53	Thakar Go East	6152	Pro III	Gaurishankar
54	Thakmorpa Ri	6185	Pro III	Gosai Kunda
55	Thaknak Ri	6757	Pro I/III	Khumbu Pasang Lhamu/Gaurishankar
56	Urkenmang	6143	Pro III	Jugal/Gosai Kunda
57	Yala	5732	Pro III	Gosai Kunda
58	Yalung Ri	5647	Pro III	Gaurishankar
59	Yangra South	6863	Pro III/IV	Dharche/Ruby Valley
60	Yangri	6635	Pro III	Jugal
61	Yubra Himal	6264	Pro III	Gosai Kunda

स्रोतः पर्यटन मन्त्रालय, ०७४

अनुसूची १.५ : प्रदेश ३ का प्रमुख नदी प्रणालीहरू

क.सं.	नदिहरू	उपनदि प्रणाली (Sub-river System)	लम्बाई(कि.मी.)
१	अंखु (नेत्रावती) खोला	बुढी गण्डकी नदि	१८.९१
२	बागमति नदि	स्वतन्त्र	१४४.०६
३	कमला नदि	स्वतन्त्र	६७.७०
४	लाल बकैया नदि	स्वतन्त्र	१.८९
५	मेलम्ची नदि	इन्द्रावति नदि	४४.१६
६	याङ्गरी खोला	इन्द्रावति नदि	२५.५३
७	ठाकुर खोला	कमला नदि	२१.१६
८	बकैया खोला	लाल बकैया नदि	३५.८०
९	नारायणी नदि	नारायणी (सप्त गण्डकी) नदि	८१.२३
१०	रापती नदि	नारायणी (सप्त गण्डकी) नदि	१२१.९५
११	त्रिशुली नदि	नारायणी (सप्त गण्डकी) नदि	९८.५०
१२	कर्रा खोला	रापती नदि	२२.८४
१३	लोथर खोला	रापती नदि	२९.४७
१४	मनहरी खोला	रापती नदि	४३.८०
१५	रिउ खोला	रापती नदि	३.८०
१६	रेवा खोला	रिउ खोला	५०.५७
१७	सुनकोशी नदि	सप्तकोशी नदि	१६०.१९
१८	बलेफि खोला	सुनकोशी नदि	५५.१६
१९	भोटेकोशी नदि	सुनकोशी नदि	२५.८३
२०	ईन्द्रावति नदि	सुनकोशी नदि	५९.१५
२१	लिखु खोला	सुनकोशी नदि	८२.५३
२२	रोशी खोला	सुनकोशी नदि	५४.४६
२३	तामाकोशी नदि	सुनकोशी नदि	८९.६२
२४	खिम्ती खोला	तामाकोशी नदि	५२.७०
२५	रोल्वालिङ खोला	तामाकोशी नदि	३२.०२
२६	त्रिशुली गंगा नदि	त्रिशुली नदि	८४.८७
२७	भोटेकोशी नदि	त्रिशुली गंगा नदि	१२.१९

क्र.सं.	नदिहरू	उपनदि प्रणाली (Sub-river System)	लम्बाई(कि.मी.)
२८	कोल्पु खोला	त्रिशुली गंगा नदि	४१.२६
२९	लाङटाङ खोला	त्रिशुली गंगा नदि	५४.८२
३०	महेश खोला	त्रिशुली गंगा नदि	३१.००
३१	मल्टुङ खोला	त्रिशुली गंगा नदि	२२.२३
३२	ताडी खोला	त्रिशुली गंगा नदि	६०.३०
३३	बुढी गण्डकी नदि	त्रिशुली नदि	४७.४०

स्रोतः भू तथा जलाधार संरक्षण विभाग काठमाडौं

अनुसूची २.१ : जिल्लागत घरमुलीको लिङ्ग र उमेर

घरमुलीको लिङ्ग	जम्मा	घरमुलीको उमेर							
		१०-१४	१५-१९	२०-२९	३०-३९	४०-४९	५०-५९	६०-६९	७०+
सिन्धुली									
जम्मा	५७,५८१	९१	६४६	८,१५७	१३,२५१	१३,७२९	१०,४८८	७,३१७	३,९०२
पुरुष	४३,४३३	५०	३४८	४,७०९	९,४१४	११,२८८	८,८१५	५,८१४	२,९९५
महिला	१४,१४८	४१	२९८	३,४४८	३,८३७	२,४४१	१,६७३	१,५०३	९०७
रामेछाप									
जम्मा	४३,९१०	६२	२६५	३,८८६	७,८४८	९,९२३	९,१६२	७,२७६	५,४८८
पुरुष	३१,५८७	३०	१२६	२,१४४	५,१३१	७,५७७	७,३३१	५,३८४	३,८६४
महिला	१२,३२३	३२	१३९	१,७४२	२,७१७	२,३४६	१,८३१	१,८९२	१,६२४
दोलखा									
जम्मा	४५,६८८	४७	३७१	५,७६२	८,८७६	९,८०३	८,८३५	६,७९२	५,२०२
पुरुष	२९,९७०	२३	१६४	२,८१५	५,२१७	६,८१३	६,७२७	४,८५१	३,३६०
महिला	१५,७१८	२४	२०७	२,९४७	३,६५९	२,९९०	२,१०८	१,९४१	१,८४२
सिन्पाल्चोक									
जम्मा	६६,६८८	५८	५५५	७,८७२	१३,८५९	१४,९८०	१३,०८३	९,७०५	६,५७६
पुरुष	५०,६५१	३२	३२६	५,०४०	९,९७४	१२,०१०	१०,८०७	७,५९६	४,८६६
महिला	१६,०३७	२६	२२९	२,८३२	३,८८५	२,९७०	२,२७६	२,१०९	१,७१०
काभ्रेपलाञ्चोक									
जम्मा	८०,७२०	५३	५५८	८,७५८	१७,२५६	१८,९६८	१५,७२२	११,६०३	७,८०२
पुरुष	६३,५५०	३०	३३८	६,१८४	१३,२५७	१५,७६३	१३,०९१	९,००६	५,८८१
महिला	१७,१७०	२३	२२०	२,५७४	३,९९९	३,२०५	२,६३१	२,५९७	१,९२१
ललितपुर									
जम्मा	१०९,७९७	१०४	२,०००	१९,७४०	२७,३३२	२५,१३७	१६,८५८	११,२३३	७,३९३

घरमुलीको लिङ्ग	जम्मा	घरमुलीको उमेर							
		१०–१४	१५–१९	२०–२९	३०–३९	४०–४९	५०–५९	६०–६९	७०+
पुरुष	८३,५२२	७०	१,३४६	१३,५८३	२०,७०१	२०,५२५	१३,७०४	८,४३२	५,१६१
महिला	२६,२७५	३४	६५४	६,१५७	६,६३१	४,६१२	३,१५४	२,८०१	२,२३२
भक्तपुर									
जम्मा	६८,६३६	६६	१,११९	११,५९६	१७,७६८	१६,२०७	१०,३३९	६,९४९	४,५९२
पुरुष	५३,४०५	४२	७४४	७,८०८	१३,९१८	१३,७७०	८,५५३	५,२११	३,३५९
महिला	१५,२३१	२४	३७५	३,७८८	३,८५०	२,४३७	१,७८६	१,७३८	१,२३३
काठमाडौं									
जम्मा	४३६,३४४	६४५	१०,९२७	१०९,५८१	११७,२१२	८९,३९९	५५,५०८	३३,२१२	१९,८६०
पुरुष	३१५,०५७	३९८	६,९८३	७१,३१०	८४,६७२	७०,३१८	४३,७७६	२४,२४४	१३,३५६
महिला	१२१,२८७	२४७	३,९४४	३८,२७१	३२,५४०	१९,०८१	११,७३२	८,९६८	६,५०४
नुवाकोट									
जम्मा	५९,२१५	६८	३८३	६,१९९	११,८६३	१३,९०१	१२,०८०	८,७३१	५,९९०
पुरुष	४६,६०३	३९	२०३	३,९३२	८,७९४	११,५५२	१०,२९८	७,१२३	४,६६२
महिला	१२,६१२	२९	१८०	२,२६७	३,०६९	२,३४९	१,७८२	१,६०८	१,३२८
रसुवा									
जम्मा	९,७७८	२९	१४९	१,१५४	२,१९९	२,३५९	१,८६९	१,२४९	७७०
पुरुष	७,५७९	१५	७६	७१४	१,६०२	१,९४४	१,६०७	१,०११	६१०
महिला	२,१९९	१४	७३	४४०	५९७	४१५	२६२	२३८	१६०
धादिङ									
जम्मा	७३,८५१	६८	७५०	९,८७८	१५,३८०	१६,१०२	१३,९८७	१०,५९०	७,०९६
पुरुष	५३,३०३	३२	३६८	५,३१२	१०,१२९	१२,२४४	११,४४६	८,२८०	५,४९२
महिला	२०,५४८	३६	३८२	४,५६६	५,२५१	३,८५८	२,५४१	२,३१०	१,६०४

घरमुलीको लिङ्ग	जम्मा	घरमुलीको उमेर							
		१०–१४	१५–१९	२०–२९	३०–३९	४०–४९	५०–५९	६०–६९	७०+
मकवानपुर									
जम्मा	८६,१२७	८७	८९७	१२,४३९	२०,७६९	२०,८७८	१५,९६७	९,७१३	५,३७७
पुरुष	६६,७०५	४९	५११	८,१६७	१५,६१६	१७,००८	१३,३४६	७,७४९	४,२५९
महिला	१९,४२२	३८	३८६	४,२७२	५,१५३	३,८७०	२,६२१	१,९६४	१,११८
चितवन									
जम्मा	१३२,४६२	१०९	१,७४३	२०,३५३	३४,०८९	३१,१४८	२२,४३९	१४,२८०	८,३०१
पुरुष	८७,८२४	६६	९६५	९,६८२	१९,४२४	२२,४५७	१७,७७४	१०,९६५	६,४९१
महिला	४४,६३८	४३	७७८	१०,६७१	१४,६६५	८,६९१	४,६६५	३,३१५	१,८१०

स्रोत : रजनगणना २०६८ बाट विश्लेषित

अनुसूची २.२ : जिल्लागत उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
सिन्धुली						
जम्मा	२९६,१९२	१००.००	१४२,१२३	१००.००	१५४,०६९	१००.००
०–४	३०,९२७	१०.४४	१५,८०३	११.१२	१५,१२४	९.८२
५–९	४०,५०८	१३.६८	२०,४२०	१४.३७	२०,०८८	१३.०४
१०–१४	४४,६०५	१५.०६	२२,३६३	१५.७४	२२,२४२	१४.४४
१५–१९	३४,४०२	११.६१	१६,०५८	११.३०	१८,३४४	११.९१
२०–२४	२२,६४३	७.६४	९,२६३	६.५२	१३,३८०	८.६८
२५–२९	१९,८४४	६.७०	८,४९१	५.९७	११,३५३	७.३७
३०–३४	१६,१६७	५.४६	७,०८३	४.९८	९,०८४	५.९०
३५–३९	१६,११८	५.४४	७,४४९	५.२४	८,६६९	५.६३
४०–४४	१५,०९४	५.१०	७,२९४	५.१३	७,८००	५.०६
४५–४९	१२,७५०	४.३०	६,३५५	४.४७	६,३९५	४.१५
४९–५४	१०,९०९	३.६८	५,६१५	३.९५	५,२९४	३.४४
५५–५९	८,६२६	२.९१	४,३५२	३.०६	४,२७४	२.७७
६०–६४	७,९६९	२.६९	३,९५३	२.७८	४,०१६	२.६१
६५–६९	५,९५४	२.०१	३,०००	२.११	२,९५४	१.९२
७०–७४	४,१०९	१.३९	२,०५६	१.४५	२,०५३	१.३३
७५–७९	२,९६२	१.००	१,३८६	०.९८	१,५७६	१.०२
८०–८४	१,५५३	०.५२	७२४	०.५१	८२९	०.५४
८४–८९	७१५	०.२४	३४४	०.२४	३७१	०.२४
९०–९४	२२५	०.०८	८०	०.०६	१४५	०.०९
९५+	११२	०.०४	३४	०.०२	७८	०.०५
रामेछाप						
जम्मा	२०२,६४६	१००.००	९३,३८६	१००.००	१०९,२६०	१००.००
०–४	१६,०२३	७.९१	८,०२५	८.५९	७,९९८	७.३२
५–९	२३,०५१	११.३८	११,६१५	१२.४४	११,४३६	१०.४७
१०–१४	३०,२४३	१४.९२	१४,७६३	१५.८१	१५,४८०	१४.१७
१५–१९	२५,२७८	१२.४७	११,३२७	१२.१३	१३,९५१	१२.७७
२०–२४	१४,९९०	७.४०	५,९७८	६.४०	९,०१२	८.२५
२५–२९	११,७६०	५.८०	४,७६१	५.१०	६,९९९	६.४१
३०–३४	९,८२६	४.८५	४,११५	४.४१	५,७११	५.२३
३५–३९	१०,५१०	५.१९	४,३७८	४.६९	६,१३२	५.६१
४०–४४	१०,८२३	५.३४	४,८०७	५.१५	६,०१६	५.५१
४५–४९	९,८१२	४.८४	४,५२१	४.८४	५,२९१	४.८४
४९–५४	९,४०७	४.६४	४,५६३	४.८९	४,८४४	४.४३
५५–५९	७,३४२	३.६२	३,६३८	३.९०	३,७०४	३.३९

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
६०–६४	७,२०२	३.५५	३,२९९	३.५३	३,९०३	३.५७
६५–६९	५,५३६	२.७३	२,६६२	२.८५	२,८७४	२.६३
७०–७४	४,७११	२.३२	२,१३५	२.२९	२,५७६	२.३६
७५–७९	३,२११	१.५८	१,४९५	१.६०	१,७१६	१.५७
८०–८४	१,८२१	०.९०	८०५	०.८६	१,०१६	०.९३
८४–८९	७४३	०.३७	३५७	०.३८	३८६	०.३५
९०–९४	२४३	०.१२	१०७	०.११	१३६	०.१२
९५+	११४	०.०६	३५	०.०४	७९	०.०७
दोलखा						
जम्मा	१८६,५५७	१००.००	८७,००३	१००.००	९९,५५४	१००.००
०–४	१५,७३७	८.४४	७,९३९	९.१३	७,७९८	७.८३
५–९	२०,९४८	११.२३	१०,४६७	१२.०३	१०,४८१	१०.५३
१०–१४	२६,०८१	१३.९८	१३,०४७	१५.००	१३,०३४	१३.०९
१५–१९	२२,१७३	११.८९	१०,३२७	११.८७	११,८४६	११.९०
२०–२४	१३,५७१	७.२७	५,४८०	६.३०	८,०९१	८.१३
२५–२९	११,५९५	६.२२	४,८१९	५.५४	६,७७६	६.८१
३०–४४	९,८२५	५.२७	४,०५२	४.६६	५,७७३	५.८०
३५–३९	९,७१४	५.२१	४,१७७	४.८०	५,५३७	५.५६
४०–४४	९,९९०	५.३५	४,३३९	४.९९	५,६५१	५.६८
४५–४९	९,२३०	४.९५	४,२४०	४.८७	४,९९०	५.०१
४९–५४	८,७७६	४.७०	४,२५३	४.८९	४,५२३	४.५४
५५–५९	७,२५८	३.८९	३,५९८	४.१४	३,६६०	३.६८
६०–६४	६,४२१	३.४४	३,०३५	३.४९	३,३८६	३.४०
६५–६९	५,३३४	२.८६	२,६५०	३.०५	२,६८४	२.७०
७०–७४	४,२०८	२.२६	१,९७७	२.२७	२,२३१	२.२४
७५–७९	२,९८०	१.६०	१,३८४	१.५९	१,५९६	१.६०
८०–८४	१,७०२	०.९१	७७९	०.९०	९२३	०.९३
८४–८९	६९८	०.३७	३२५	०.३७	३७३	०.३७
९०–९४	२२४	०.१२	८७	०.१०	१३७	०.१४
९५+	९२	०.०५	२८	०.०३	६४	०.०६
सिन्धुपाल्चोक						
जम्मा	२८७,७९८	१००.००	१३८,३५१	१००.००	१४९,४४७	१००.००
०–४	२३,५२४	८.१७	११,८१९	८.५४	११,७०५	७.८३
५–९	३१,९७२	११.११	१५,९०७	११.५०	१६,०६५	१०.७५
१०–१४	३८,६९७	१३.४५	१९,२५३	१३.९२	१९,४४४	१३.०१
१५–१९	३२,३४२	११.२४	१५,३५७	११.१०	१६,९८५	११.३७
२०–२४	२२,२३१	७.७२	९,८२८	७.१०	१२,४०३	८.३०

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
२५–२९	१९,३६१	६.७३	८,४९२	६.१४	१०,८६९	७.२७
३०–३४	१६,४५७	५.७२	७,४३३	५.३७	९,०२४	६.०४
३५–३९	१६,५९५	५.७७	७,४५९	५.३९	९,१३६	६.११
४०–४४	१६,२२९	५.६४	७,५४४	५.४५	८,६८५	५.८१
४५–४९	१४,१३९	४.९१	६,९८९	५.०५	७,१५०	४.७८
४९–५४	१३,४७३	४.६८	६,७६९	४.८९	६,७०४	४.४९
५५–५९	१०,६६०	३.७०	५,५७३	४.०३	५,०८७	३.४०
६०–६४	१०,११३	३.५१	४,९९१	३.६१	५,१२२	३.४३
६५–६९	७,७६५	२.७०	३,९०८	२.८२	३,८५७	२.५८
७०–७४	६,३९२	२.२२	३,१०७	२.२५	३,२८५	२.२०
७५–७९	४,०८८	१.४२	२,०९०	१.५१	१,९९८	१.३४
८०–८४	२,४५६	०.८५	१,२०३	०.८७	१,२५३	०.८४
८४–८९	९४५	०.३३	४७६	०.३४	४६९	०.३१
९०–९४	२५२	०.०९	१२२	०.०९	१३०	०.०९
९५+	१०७	०.०४	३१	०.०२	७६	०.०५
काभ्रेपलाल्चोक						
जम्मा	३८१,९३७	१००.००	१८२,९३६	१००.००	१९९,००१	१००.००
०–४	२८,०१३	७.३३	१४,५२५	७.९४	१३,४८८	६.७८
५–९	३८,८६०	१०.१७	१९,४६९	१०.६४	१९,३९१	९.७४
१०–१४	५०,९२५	१३.३३	२५,६०४	१४.००	२५,३२१	१२.७२
१५–१९	४६,६८०	१२.२२	२१,९३७	११.९९	२४,७४३	१२.४३
२०–२४	३४,२४०	८.९६	१५,१२८	८.२७	१९,११२	९.६०
२५–२९	२८,७२९	७.५२	१३,२६४	७.२५	१५,४६५	७.७७
३०–३४	२४,३४४	६.३७	१०,९७३	६.००	१३,३७१	६.७२
३५–३९	२३,६२०	६.१८	१०,७३४	५.८७	१२,८८६	६.४८
४०–४४	२१,५७४	५.६५	१०,१५२	५.५५	११,४२२	५.७४
४५–४९	१८,७७६	४.९२	८,९८७	४.९१	९,७८९	४.९२
४९–५४	१६,८९४	४.४२	८,२७२	४.५२	८,६२२	४.३३
५५–५९	१२,३७०	३.२४	६,१९६	३.३९	६,१७४	३.१०
६०–६४	११,४३७	२.९९	५,४२५	२.९७	६,०१२	३.०२
६५–६९	९,३३६	२.४४	४,५२९	२.४८	४,८०७	२.४२
७०–७४	६,९३७	१.८२	३,३५५	१.८३	३,५८२	१.८०
७५–७९	४,८५९	१.२७	२,३७२	१.३०	२,४८७	१.२५
८०–८४	२,६९४	०.७१	१,२५२	०.६८	१,४४२	०.७२
८४–८९	१,०९६	०.२९	५२९	०.२९	५६७	०.२८
९०–९४	४१३	०.११	१८४	०.१०	२२९	०.१२
९५+	१४०	०.०४	४९	०.०३	९१	०.०५

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
ललितपुर						
जम्मा	४६८,१३२	१००.००	२३८,०८२	१००.००	२३०,०५०	१००.००
०–४	२९,५०३	६.३०	१५,४९०	६.५१	१४,०१३	६.०९
५–९	३७,२०८	७.९५	१९,४१६	८.१६	१७,७९२	७.७३
१०–१४	४५,३९८	९.७०	२३,५२८	९.८८	२१,८७०	९.५१
१५–१९	५१,६७४	११.०४	२७,२०८	११.४३	२४,४६६	१०.६४
२०–२४	५३,९००	११.५१	२७,४९६	११.५५	२६,४०४	११.४८
२५–२९	४८,३८७	१०.३४	२३,३४०	९.८०	२५,०४७	१०.८९
३०–३४	४२,२६८	९.०३	२१,००९	८.८२	२१,२५९	९.२४
३५–३९	३७,२६४	७.९६	१८,७६४	७.८८	१८,५००	८.०४
४०–४४	३०,६४८	६.५५	१६,०८५	६.७६	१४,५६३	६.३३
४५–४९	२३,४३९	५.०१	१२,२०१	५.१२	११,२३८	४.८९
४९–५४	१८,२८०	३.९०	९,४४२	३.९७	८,८३८	३.८४
५५–५९	१३,७१३	२.९३	६,९९७	२.९४	६,७१६	२.९२
६०–६४	११,४९८	२.४६	५,५५७	२.३३	५,९४१	२.५८
६५–६९	९,१४६	१.९५	४,३५१	१.८३	४,७९५	२.०८
७०–७४	६,६०७	१.४१	३,१३७	१.३२	३,४७०	१.५१
७५–७९	४,६८६	१.००	२,०८५	०.८८	२,६०१	१.१३
८०–८४	२,५३८	०.५४	१,१५९	०.४९	१,३७९	०.६०
८४–८९	१,३६५	०.२९	५८३	०.२४	७८२	०.३४
९०–९४	४६२	०.१०	१८३	०.०८	२७९	०.१२
९५+	१४८	०.०३	५१	०.०२	९७	०.०४
भक्तपुर						
जम्मा	३०४,६५१	१००.००	१५४,८८४	१००.००	१४९,७६७	१००.००
०–४	१९,८२२	६.५१	१०,६२५	६.८६	९,१९७	६.१४
५–९	२४,३१२	७.९८	१२,९२८	८.३५	११,३८४	७.६०
१०–१४	३१,३९१	१०.३०	१६,६२१	१०.७३	१४,७७०	९.८६
१५–१९	३३,७९४	११.०९	१७,७८७	११.४८	१६,००७	१०.६९
२०–२४	३६,१६१	११.८७	१८,००१	११.६२	१८,१६०	१२.१३
२५–२९	३१,६४२	१०.३९	१५,३८६	९.९३	१६,२५६	१०.८५
३०–३४	२७,३४४	८.९८	१३,४१४	८.६६	१३,९३०	९.३०
३५–३९	२३,६४५	७.७६	११,८९८	७.६८	११,७४७	७.८४
४०–४४	१९,४६१	६.३९	१०,१६८	६.५६	९,२९३	६.२१
४५–४९	१४,६५७	४.८१	७,५३७	४.८७	७,१२०	४.७५
४९–५४	११,१५३	३.६६	५,६५४	३.६५	५,४९९	३.६७
५५–५९	८,४३०	२.७७	४,२३०	२.७३	४,२००	२.८०
६०–६४	६,९८०	२.२९	३,२७३	२.११	३,७०७	२.४८

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
६५–६९	५,७८१	१.९०	२,७३६	१.७७	३,०४५	२.०३
७०–७४	४,२५१	१.४०	१,९८६	१.२८	२,२६५	१.५१
७५–७९	३,१३५	१.०३	१,४८६	०.९६	१,६४९	१.१०
८०–८४	१,५२४	०.५०	६७८	०.४४	८४६	०.५६
८४–८९	८१५	०.२७	३५३	०.२३	४६२	०.३१
९०–९४	२४९	०.०८	९७	०.०६	१५२	०.१०
९५+	१०४	०.०३	२६	०.०२	७८	०.०५
काठमाडौं						
जम्मा	१,७४४,२४०	१००.००	९१३,००१	१००.००	८३१,२३९	१००.००
०–४	१११,६००	६.४०	५९,५१५	६.५२	५२,०८५	६.२७
५–९	१३७,१६२	७.८६	७२,९२७	७.९९	६४,२३५	७.७३
१०–१४	१६५,६७९	९.५०	८७,४६६	९.५८	७८,२१३	९.४१
१५–१९	२०२,१७४	११.५९	११०,८३४	१२.१४	९१,३४०	१०.९९
२०–२४	२३३,७९४	१३.४०	१२२,०३६	१३.३७	१११,७५८	१३.४४
२५–२९	२०२,४१७	११.६०	१०२,३३७	११.२१	१००,०८०	१२.०४
३०–४४	१६२,७४६	९.३३	८३,८१७	९.१८	७८,९२९	९.५०
३५–३९	१३४,०२१	७.६८	६९,६३८	७.६३	६४,३८३	७.७५
४०–४४	१०६,५५८	६.११	५७,६२६	६.३१	४८,९३२	५.८९
४५–४९	७८,६७८	४.५१	४२,२७५	४.६३	३६,४०३	४.३८
४९–५४	६०,७५४	३.४८	३२,४१७	३.५५	२८,३३७	३.४१
५५–५९	४३,३५४	२.४९	२२,७९१	२.५०	२०,५६३	२.४७
६०–६४	३४,९४६	२.००	१७,१८८	१.८८	१७,७५८	२.१४
६५–६९	२५,९५०	१.४९	१२,४४१	१.३६	१३,५०९	१.६३
७०–७४	१८,२०५	१.०४	८,३९४	०.९२	९,८११	१.१८
७५–७९	१३,२२०	०.७६	५,८४९	०.६४	७,३७१	०.८९
८०–८४	७,४८२	०.४३	३,१७६	०.३५	४,३०६	०.५२
८४–८९	३,६६०	०.२१	१,५६४	०.१७	२,०९६	०.२५
९०–९४	१,३१४	०.०८	४९४	०.०५	८२०	०.१०
९५+	५२६	०.०३	२१६	०.०२	३१०	०.०४
नुवाकोट						
जम्मा	२७७,४७१	१००.००	१३२,७८७	१००.००	१४४,६८४	१००.००
०–४	२१,७८४	७.८५	११,१६८	८.४१	१०,६१६	७.३४
५–९	२९,६७०	१०.६९	१४,९३४	११.२५	१४,७३६	१०.१९
१०–१४	३७,३४६	१३.४६	१८,४३०	१३.८८	१८,९१६	१३.०७
१५–१९	३३,५२४	१२.०८	१५,५७६	११.७३	१७,९४८	१२.४१
२०–२४	२३,१३५	८.३४	१०,०२२	७.५५	१३,११३	९.०६

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
२५–२९	१८,८८४	६.८१	८,१२२	६.१२	१०,७६२	७.४४
३०–३४	१६,०७३	५.७९	७,१४४	५.३८	८,९२९	६.१७
३५–३९	१५,५३१	५.६०	६,९५६	५.२४	८,५७५	५.९३
४०–४४	१५,४५३	५.५७	७,२५२	५.४६	८,२०१	५.६७
४५–४९	१३,५५०	४.८८	६,६६०	५.०२	६,८९०	४.७६
४९–५४	१२,८०२	४.६१	६,५११	४.९०	६,२९१	४.३५
५५–५९	९,६७०	३.४९	५,०४१	३.८०	४,६२९	३.२०
६०–६४	९,०७३	३.२७	४,५०७	३.३९	४,५६६	३.१६
६५–६९	७,१७१	२.५८	३,६४२	२.७४	३,५२९	२.४४
७०–७४	५,८३५	२.१०	२,८९५	२.१८	२,९४०	२.०३
७५–७९	४,२०२	१.५१	२,०५७	१.५५	२,१४५	१.४८
८०–८४	२,२९६	०.८३	१,१३२	०.८५	१,१६४	०.८०
८४–८९	१,०२६	०.३७	५४०	०.४१	४८६	०.३४
९०–९४	२९४	०.११	१४२	०.११	१५२	०.११
९५+	१५२	०.०५	५६	०.०४	९६	०.०७
रसुवा						
जम्मा	४३,३००	१००.००	२१,४७५	१००.००	२१,८२५	१००.००
०–४	३,७५५	८.६७	१,९१०	८.८९	१,८४५	८.४५
५–९	४,९४४	११.४२	२,३८६	११.११	२,५५८	११.७२
१०–१४	६,०३४	१३.९४	२,९५९	१३.७८	३,०७५	१४.०९
१५–१९	४,५२१	१०.४४	२,१९१	१०.२०	२,३३०	१०.६८
२०–२४	३,१४०	७.२५	१,४२०	६.६१	१,७२०	७.८८
२५–२९	३,१४२	७.२६	१,५८०	७.३६	१,५६२	७.१६
३०–३४	२,५६३	५.९२	१,२४५	५.८०	१,३१८	६.०४
३५–३९	२,४९९	५.७७	१,२०२	५.६०	१,२९७	५.९४
४०–४४	२,४८८	५.७५	१,२३०	५.७३	१,२५८	५.७६
४५–४९	२,१७०	५.०१	१,१४१	५.३१	१,०२९	४.७१
४९–५४	२,०९९	४.८५	१,०९२	५.०९	१,००७	४.६१
५५–५९	१,४८२	३.४२	८०५	३.७५	६७७	३.१०
६०–६४	१,४२१	३.२८	७४७	३.४८	६७४	३.०९
६५–६९	१,०४१	२.४०	५२५	२.४४	५१६	२.३६
७०–७४	८५८	१.९८	४५२	२.१०	४०६	१.८६
७५–७९	५८५	१.३५	३००	१.४०	२८५	१.३१
८०–८४	३३४	०.७७	१७३	०.८१	१६१	०.७४
८४–८९	१५७	०.३६	७८	०.३६	७९	०.३६
९०–९४	४९	०.११	२९	०.१४	२०	०.०९
९५+	१८	०.०४	१०	०.०५	८	०.०४

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
धादिङ						
जम्मा	३३६,०६७	१००.००	१५७,८३४	१००.००	१७८,२३३	१००.००
०–४	३०,०८२	८.९५	१५,४०१	९.७६	१४,६८१	८.२४
५–९	३८,८०१	११.५५	१९,५००	१२.३५	१९,३०१	१०.८३
१०–१४	४६,७५६	१३.९१	२३,१८१	१४.६९	२३,५७५	१३.२३
१५–१९	३९,३००	११.६९	१७,७८३	११.२७	२१,५१७	१२.०७
२०–२४	२६,६५६	७.९३	१०,४१७	६.६०	१६,२३९	९.११
२५–२९	२२,७७४	६.७८	९,४५३	५.९९	१३,३२१	७.४७
३०–३४	१८,९१९	५.६३	७,९७४	५.०५	१०,९४५	६.१४
३५–३९	१८,०६०	५.३७	७,८४३	४.९७	१०,२१७	५.७३
४०–४४	१७,११५	५.०९	७,७१४	४.८९	९,४०१	५.२७
४५–४९	१५,२९७	४.५५	७,१९१	४.५६	८,१०६	४.५५
४९–५४	१४,७२६	४.३८	७,४३२	४.७१	७,२९४	४.०९
५५–५९	११,३५७	३.३८	५,७३८	३.६४	५,६१९	३.१५
६०–६४	१०,६४४	३.१७	५,२५०	३.३३	५,३९४	३.०३
६५–६९	८,७९८	२.६२	४,५७७	२.९०	४,२२१	२.३७
७०–७४	६,७७०	२.०१	३,३६८	२.१३	३,४०२	१.९१
७५–७९	५,०६३	१.५१	२,५४७	१.६१	२,५१६	१.४१
८०–८४	२,९८७	०.८९	१,४९१	०.९४	१,४९६	०.८४
८४–८९	१,३३४	०.४०	७०४	०.४५	६३०	०.३५
९०–९४	४२९	०.१३	२१०	०.१३	२१९	०.१२
९५+	१९९	०.०६	६०	०.०४	१३९	०.०८
मकवानपुर						
जम्मा	४२०,४७७	१००.००	२०६,६८४	१००.००	२१३,७९३	१००.००
०–४	३८,२०९	९.०९	१९,४६५	९.४२	१८,७४४	८.७७
५–९	४९,५९७	११.८०	२५,१७७	१२.१८	२४,४२०	११.४२
१०–१४	५६,६३०	१३.४७	२८,६२२	१३.८५	२८,००८	१३.१०
१५–१९	४८,२८४	११.४८	२२,९६३	११.११	२५,३२१	११.८४
२०–२४	३८,८८१	९.२५	१७,६४८	८.५४	२१,२३३	९.९३
२५–२९	३३,१७३	७.८९	१५,७६३	७.६३	१७,४१०	८.१४
३०–३४	२६,६९७	६.३५	१२,६५७	६.१२	१४,०४०	६.५७
३५–३९	२४,८०४	५.९०	११,८२१	५.७२	१२,९८३	६.०७
४०–४४	२२,७४३	५.४१	११,०९३	५.३७	११,६५०	५.४५
४५–४९	१९,१८४	४.५६	९,६३४	४.६६	९,५५०	४.४७
४९–५४	१७,०४४	४.०५	८,८८४	४.३०	८,१६०	३.८२
५५–५९	१२,३६५	२.९४	६,५००	३.१४	५,८६५	२.७४
६०–६४	१०,४३७	२.४८	५,३२०	२.५७	५,११७	२.३९

जिल्ला	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
६५–६९	८,१५२	१.९४	४,१४५	२.०१	४,००७	१.८७
७०–७४	५,९७३	१.४२	२,८९३	१.४०	३,०८०	१.४४
७५–७९	४,१८५	१.००	२,०९२	१.०१	२,०९३	०.९८
८०–८४	२,३६०	०.५६	१,१७४	०.५७	१,१८६	०.५५
८४–८९	१,१६७	०.२८	५६९	०.२८	५९८	०.२८
९०–९४	४१३	०.१०	१९६	०.०९	२१७	०.१०
९५+	१७९	०.०४	६८	०.०३	१११	०.०५
चितवन						
जम्मा	५७९,९८४	१००.००	२७९,०८७	१००.००	३००,८९७	१००.००
०–४	४२,८०१	७.३८	२२,३९३	८.०२	२०,४०८	६.७८
५–९	५६,४८३	९.७४	२९,२२०	१०.४७	२७,२६३	९.०६
१०–१४	७१,७२४	१२.३७	३६,७५६	१३.१७	३४,९६८	११.६२
१५–१९	६८,५९५	११.८३	३४,०१६	१२.१९	३४,५७९	११.४९
२०–२४	५९,२७५	१०.२२	२६,६०७	९.५३	३२,६६८	१०.८६
२५–२९	४९,१७९	८.४८	२०,६११	७.३९	२८,५६८	९.४९
३०–४४	४१,३६६	७.१३	१७,७९४	६.३८	२३,५७२	७.८३
३५–३९	३७,८१९	६.५२	१६,५६४	५.९४	२१,२५५	७.०६
४०–४४	३२,८९९	५.६७	१५,३७२	५.५१	१७,५२७	५.८२
४५–४९	२८,२०८	४.८६	१३,८३५	४.९६	१४,३७३	४.७८
४९–५४	२३,७९१	४.१०	१२,०४९	४.३२	११,७४२	३.९०
५५–५९	१७,९२०	३.०९	९,१७५	३.२९	८,७४५	२.९१
६०–६४	१५,६८८	२.७०	७,६९०	२.७६	७,९९८	२.६६
६५–६९	१२,२९७	२.१२	६,१३०	२.२०	६,१६७	२.०५
७०–७४	८,८४७	१.५३	४,४७३	१.६०	४,३७४	१.४५
७५–७९	६,४६३	१.११	३,२३१	१.१६	३,२३२	१.०७
८०–८४	३,७६५	०.६५	१,८६२	०.६७	१,९०३	०.६३
८४–८९	१,७५९	०.३०	८४५	०.३०	९१४	०.३०
९०–९४	७९४	०.१४	३४८	०.१२	४४६	०.१५
९५+	३११	०.०५	११६	०.०४	१९५	०.०६

स्रोत : जनगणना २०६८ बाट विश्लेषित

तालिका २.३ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विवरण

विवरण		अपाङ्गता नभएका	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	सुनुवाई सम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण सम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर।बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता	मानिसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहु अपाङ्गता	जम्मा अपाङ्गता
सिन्धुली	सङ्ख्या	२८९७२६	२५२५	१०२८	९३१	१०६	१०४२	२८७	१७१	३७६	६४६६
	%	९७.८२	०.८५	०.३५	०.३१	०.०४	०.३५	०.१०	०.०६	०.१३	२.१८
रामेछाप	सङ्ख्या	१९८२२८	१७१९	८४०	६६१	९५	५१०	१७७	८१	३३५	४४१८
	%	९७.८२	०.८५	०.४१	०.३३	०.०५	०.२५	०.०९	०.०४	०.१७	२.१८
दोलखा	सङ्ख्या	१८०९७०	२२७३	१०१८	८१८	१४२	५५३	२९८	१०४	३८१	५५८७
	%	९७.०१	१.२२	०.५५	०.४४	०.०८	०.३०	०.१६	०.०६	०.२०	२.९९
सिन्धुपाल्चोक	सङ्ख्या	२८११९०	२५६०	१०२१	१०४९	१३३	९१४	३१३	१६१	४५७	६६०८
	%	९७.७०	०.८९	०.३५	०.३६	०.०५	०.३२	०.११	०.०६	०.१६	२.३०
काभ्रेपलाञ्चोक	सङ्ख्या	३७५२६७	२२८४	११०५	९६७	२४६	८७३	४९१	२०६	४९८	६६७०
	%	९८.२५	०.६०	०.२९	०.२५	०.०६	०.२३	०.१३	०.०५	०.१३	१.७५
ललितपुर	सङ्ख्या	४६३१९८	१६६९	८१८	८१४	६४	६०९	४२०	२३६	३०४	४९३४
	%	९८.९५	०.३६	०.१७	०.१७	०.०१	०.१३	०.०९	०.०५	०.०६	१.०५
भक्तपुर	सङ्ख्या	३०१४४७	११४२	४२५	५६२	७७	३३१	३०३	१३७	२२७	३२०४
	%	९८.९५	०.३७	०.१४	०.१८	०.०३	०.११	०.१०	०.०४	०.०७	१.०५
काठमाण्डौं	सङ्ख्या	१७२७११८	६०३०	३७०३	२३६८	३०९	१८१५	११३७	५८०	११८०	१७१२२
	%	९९.०२	०.३५	०.२१	०.१४	०.०२	०.१०	०.०७	०.०३	०.०७	०.९८
रसुवा	सङ्ख्या	४२२८४	३४३	१७४	१७८	१७	१३०	५५	२८	९१	१०१६
	%	९७.६५	०.७९	०.४०	०.४१	०.०४	०.३०	०.१३	०.०६	०.२१	२.३५
नुवाकोट	सङ्ख्या	२७२७८१	१७००	९८०	५९०	८९	५२५	२५९	१४९	३९८	४६९०
	%	९८.३१	०.६१	०.३५	०.२१	०.०३	०.१९	०.०९	०.०५	०.१४	१.६९
धादिङ	सङ्ख्या	३२८२४०	२५६२	१४४०	१२०८	१४४	९७४	४४०	४१९	६४०	७८२७
	%	९७.६७	०.७६	०.४३	०.३६	०.०४	०.२९	०.१३	०.१२	०.१९	२.३३
मकवानपुर	सङ्ख्या	४१२०१०	२९९६	१५५३	१३४०	१२०	१०७७	५०१	३३०	५५०	८४६७
	%	९७.९९	०.७१	०.३७	०.३२	०.०३	०.२६	०.१२	०.०८	०.१३	२.०१
चितवन	सङ्ख्या	५६७०४७	३९०६	३११८	२००९	२७७	१३८१	८१९	४०८	१०१९	१२९३७

विवरण		अपाङ्गता नभएका	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	सुनुवाई सम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण सम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर।बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता	मानिसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहु अपाङ्गता	जम्मा अपाङ्गता
	%	९७.७७	०.६७	०.५४	०.३५	०.०५	०.२४	०.१४	०.०७	०.१८	२.२३
प्रदेश	सङ्ख्या	५४३९५०६	३१७०९	१७२२३	१३४९५	१८१९	१०७३४	५५००	३०१०	६४५६	८९९४६
	%	९८.३७	०.५७	०.३१	०.२४	०.०३	०.१९	०.१०	०.०५	०.१२	१.६३
नेपाल	सङ्ख्या	२५९८११८३	१८६४५७	९४७६५	७९३०७	९४३६	५८८५५	३०९९७	१४८८८	३८६१६	५१३३२१
	%	९८.०६	०.७०	०.३६	०.३०	०.०४	०.२२	०.१२	०.०६	०.१५	१.९४
प्रदेश %		२०.९४	१७.०१	१८.१७	१७.०२	१९.२८	१८.२४	१७.७४	२०.२२	१६.७२	१७.५२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बाट विश्लेषित

अनुसूची २.४ : जिल्ला अनुसार अनुपस्थित व्यक्तिहरु गएको राष्ट्र

जिल्ला	संख्या	भारत	सार्क (भारत बाहेक)	आसियान राष्ट्र	मध्यपूर्व राष्ट्र	अन्य एशियन राष्ट्र	युरोपियन युनियन राष्ट्र	अन्य युरोपियन राष्ट्र	उत्तरी अमेरिकी राष्ट्र	दक्षिण अमेरिकी/क्यारेबियन राष्ट्र	अफ्रिकन राष्ट्र	एशियन प्यासिफिक राष्ट्र	अन्य	उल्लेख नभएको	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या
सिन्धुली	जम्मा	३,००४	८४	४,५६२	६,९८२	९२	११५	३०	११३	२३	२१	५२	३२	१७७	१५,२८७
	पुरुष	२,४५६	७५	४,५१२	६,४५३	७६	७३	२५	८६	२२	१७	३९	३२	१३७	१४,००३
	महिला	५४८	९	५०	५२९	१६	४२	५	२७	१	४	१३	०	४०	१,२८४
रामेछाप	जम्मा	३,२७९	११९	२,३५०	४,५९७	१६५	२१९	२५	११८	२५	४१	२६	३१	२०४	११,१९९
	पुरुष	२,७१२	११७	२,२६५	४,०१५	१३६	१४१	१९	८१	२३	३८	१७	२७	१५१	९,७४२
	महिला	५६७	२	८५	५८२	२९	७८	६	३७	२	३	९	४	५३	१,४५७
दोलखा	जम्मा	३,१९८	८२	२,२४२	३,८१२	१८१	१६७	२९	१२८	१६	३३	८४	२९	१२०	१०,१२१
	पुरुष	२,४३०	७७	२,१५२	३,०२८	१५१	१११	१९	८४	१३	२८	५८	२६	८९	८,२६६
	महिला	७६८	५	९०	७८४	३०	५६	१०	४४	३	५	२६	३	३१	१,८५५
सिन्धुपाल्चोक	जम्मा	४,८७७	७६	४,००८	९,१६४	३७९	३०५	३३	३०६	३५	७२	९१	४९	३१७	१९,७१२
	पुरुष	३,४४३	६३	३,७८५	४,७६३	२४८	१६६	१९	१८९	२७	२८	६३	३६	२०५	१३,०३५
	महिला	१,४३४	१३	२२३	४,४०१	१३१	१३९	१४	११७	८	४४	२८	१३	११२	६,६७७

जिल्ला	संख्या	भारत	सार्क (भारत बाहेक)	आसियान राष्ट्र	मध्यपूर्व राष्ट्र	अन्य एशियन राष्ट्र	युरोपियन युनियन राष्ट्र	अन्य युरोपियन राष्ट्र	उत्तरी अमेरिकी राष्ट्र	दक्षिण अमेरिकी/क्यारेवयन राष्ट्र	अफ्रिकन राष्ट्र	एशियन प्यासिफिक राष्ट्र	अन्य	उल्लेख नभएको	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या
काभ्रेपलाञ्चोक	जम्मा	१,५८७	१६९	३,८७२	६,४५९	५१२	४९८	६८	५८४	५२	८४	३१०	७३	२६३	१४,५३१
	पुरुष	१,३१०	१५७	३,७७५	५,५१२	४३१	३४४	५६	३७८	४१	७१	२१०	६०	२२०	१२,५६५
	महिला	२७७	१२	९७	९४७	८१	१५४	१२	२०६	११	१३	१००	१३	४३	१,९६६
ललितपुर	जम्मा	१,३३५	३९४	२,१२०	५,८८९	२,१७९	४,४०२	१५३	४,६५०	६५	२४८	२,४८८	९२	३७१	२४,३८६
	पुरुष	८५७	३०९	१,८९५	५,२६५	१,५३९	२,७००	११०	२,८२२	५६	१९३	१,५३२	६९	२२६	१७,५७३
	महिला	४७८	८५	२२५	६२४	६४०	१,७०२	४३	१,८२८	९	५५	९५६	२३	१४५	६,८१३
भक्तपुर	जम्मा	७१६	२१७	१,००९	३,४५९	६९४	१,२७१	८३	१,४९२	३९	११०	९४०	५२	१३३	१०,२१५
	पुरुष	४८३	१७५	९५५	३,१३७	५४१	८५७	६८	९७४	३२	९६	६२८	३७	९४	८,०७७
	महिला	२३३	४२	५४	३२२	१५३	४१४	१५	५१८	७	१४	३१२	१५	३९	२,१३८
काठमाडौं	जम्मा	६,४१९	१,६२७	६,६९५	२७,०७८	७,८२६	१४,६६८	६०७	२१,६७२	३११	८९९	१०,३६१	४२२	१,२२०	९९,८०५
	पुरुष	४,४२७	१,२९४	५,९५९	२३,१५५	५,७४६	९,२८५	४३७	१३,२२१	२४१	६९९	६,३०३	३०९	७६१	७१,८३७
	महिला	१,९९२	३३३	७३६	३,९२३	२,०८०	५,३८३	१७०	८,४५१	७०	२००	४,०५८	११३	४५९	२७,९६८

जिल्ला	संख्या	भारत	सार्क (भारत बाहेक)	आसियान राष्ट्र	मध्यपूर्व राष्ट्र	अन्य एशियन राष्ट्र	युरोपियन युनियन राष्ट्र	अन्य युरोपियन राष्ट्र	उत्तरी अमेरिकी राष्ट्र	दक्षिण अमेरिकी/क्यारेबियन राष्ट्र	अफ्रिकन राष्ट्र	एशियन प्यासिफिक राष्ट्र	अन्य	उल्लेख नभएको	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या
नुवाकोट	जम्मा	३,२३२	१७९	२,६७५	६,८०१	३०९	३३८	३२	२७३	४१	४८	१०६	४४	२३३	१४,३९१
	पुरुष	२,६२१	१६९	२,५८०	६,०४८	२४०	२३६	२८	१७३	३६	४१	७३	३९	१८२	१२,४६६
	महिला	६११	१०	९५	७५३	६९	१०२	४	१००	५	७	३३	५	५१	१,८४५
रसुवा	जम्मा	३७१	२८	९५७	१,६०७	३५	४५	७	२५	२	२	७	१०	३२	३,१२८
	पुरुष	२९३	२५	९१४	८९३	२३	३३	७	१५	१	२	४	७	१९	२,२३६
	महिला	७८	३	४३	७१४	१२	१२	०	१०	१	०	३	३	१३	८९२
धादिङ	जम्मा	७,५८३	२४७	४,२३९	८,६२४	३६३	५७२	३८	२९३	३५	६३	२१०	५१	२१९	२२,५३७
	पुरुष	६,४३५	२३५	४,१५८	८,०२३	२८०	३९०	३५	१८१	३३	५५	१४४	४७	१९१	२०,२०७
	महिला	१,१४८	१२	८१	६०१	८३	१८२	३	११२	२	८	६६	४	२८	२,३३०
मकवानपुर	जम्मा	१,९७१	१४७	४,०६३	८,७९३	३०९	३६४	३२	३६५	२४	५३	२५९	४७	१२०	१६,५४७
	पुरुष	१,६६८	१२२	३,९७१	७,४६८	२३२	२६३	२३	२५३	२०	४५	१७२	४२	९५	१४,३७४
	महिला	३०३	२५	९२	१,३२५	७७	१०१	९	११२	४	८	८७	५	२५	२,१७३
चितवन	जम्मा	१०,६०१	५२९	४,४०९	२३,२४९	२,४७१	३,६२१	१९३	१,८७०	१०७	१७६	२,५७५	१७१	४४९	५०,४२१

जिल्ला	संख्या	भारत	सार्क (भारत बाहेक)	आसियान राष्ट्र	मध्यपूर्व राष्ट्र	अन्य एशियन राष्ट्र	युरोपियन युनियन राष्ट्र	अन्य युरोपियन राष्ट्र	उत्तरी अमेरिकी राष्ट्र	दक्षिण अमेरिकी/क्यारेवयन राष्ट्र	अफ्रिकन राष्ट्र	एशियन प्यासिफिक राष्ट्र	अन्य	उल्लेख नभएको	जम्मा अनुपस्थित जनसंख्या
	पुरुष	९,१३०	५०४	४,२९२	२१,४९६	१,९३५	२,४९८	१६३	१,२३९	७७	१४९	१,७५६	१४७	३४२	४३,७२८
	महिला	१,४७१	२५	११७	१,७५३	५३६	१,१२३	३०	६३१	३०	२७	८१९	२४	१०७	६,६९३

स्रोत : रा.जनगणना २०६८ बाट विश्लेषित

अनुसूची २.५ : जिल्ला अनुसार अनुपस्थित हुनाको कारण

जिल्ला	संख्या	व्यापार	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन	दन्द	आश्रित	अन्य	नखुलेको	जम्मा
सिन्धुली	जम्मा	६८	८,१९०	४,९४४	२९८	१९	५१५	९६	१,१५७	१५,२८७
	पुरुष	५७	७,५२५	४,७८०	२३२	१९	२८८	७४	१,०२८	१४,००३
	महिला	११	६६५	१६४	६६	०	२२७	२२	१२९	१,२८४
रामेछाप	जम्मा	५५	८,५०६	१,१६१	२६१	१६	४१३	१९१	५९६	११,१९९
	पुरुष	४६	७,६४५	१,०५२	१८८	१२	१९८	१३६	४६५	९,७४२
	महिला	९	८६१	१०९	७३	४	२१५	५५	१३१	१,४५७
दोलखा	जम्मा	१०३	६,६१५	१,३०९	३६६	१५	६८८	२४९	७७६	१०,१२१
	पुरुष	८६	५,६३७	१,१२२	२७०	१४	३२३	१९९	६१५	८,२६६
	महिला	१७	९७८	१८७	९६	१	३६५	५०	१६१	१,८५५
सिन्धुपाल्चोक	जम्मा	१५५	१५,३६३	१,५२७	६७१	३५	६२९	१८१	१,१५१	१९,७१२
	पुरुष	१०५	९,९५५	१,१८७	४८१	२२	४०६	१२६	७५३	१३,०३५
	महिला	५०	५,४०८	३४०	१९०	१३	२२३	५५	३९८	६,६७७
काभ्रेपलाञ्चोक	जम्मा	१२६	९,७६७	१,५८७	१,२६९	१८	३५६	२०३	१,२०५	१४,५३१
	पुरुष	१०३	८,६८८	१,४६७	९२२	१७	२१२	१६६	९९०	१२,५६५
	महिला	२३	१,०७९	१२०	३४७	१	१४४	३७	२१५	१,९६६
ललितपुर	जम्मा	१७१	९,४१५	२,४७५	८,४७३	५१	२,४९४	५०२	८०५	२४,३८६
	पुरुष	१३३	८,०४३	२,०८७	५,४३०	३६	१,०३५	३२१	४८८	१७,५७३
	महिला	३८	१,३७२	३८८	३,०४३	१५	१,४५९	१८१	३१७	६,८१३
भक्तपुर	जम्मा	७०	४,६०१	१,१९०	३,३१८	१६	५८८	११८	३१४	१०,२१५
	पुरुष	५५	४,०६६	१,०९५	२,२९८	१३	२३९	८०	२३१	८,०७७

जिल्ला	संख्या	व्यापार	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन	दन्द	आश्रित	अन्य	नखुलेको	जम्मा
	महिला	१५	५३५	९५	१,०२०	३	३४९	३८	८३	२,१३८
काठमाडौं	जम्मा	९०३	३८,८१४	११,७५५	३६,०५३	१७५	७,१६५	२,०१९	२,९२१	९९,८०५
	पुरुष	७१०	३२,१५१	९,९९१	२२,८४४	१२१	२,९३३	१,२००	१,८८७	७१,८३७
	महिला	१९३	६,६६३	१,७६४	१३,२०९	५४	४,२३२	८१९	१,०३४	२७,९६८
नुवाकोट	जम्मा	१४७	१०,६०८	१,१५४	६१२	१७	३४६	२९९	१,१२८	१४,३११
	पुरुष	८८	९,४०२	१,०८९	४९१	१२	२०१	२४८	९३५	१२,४६६
	महिला	५९	१,२०६	६५	१२१	५	१४५	५१	१९३	१,८४५
रसुवा	जम्मा	११	२,५९४	१५९	१५२	२	११८	४	८८	३,१२८
	पुरुष	८	१,८३९	१११	१२२	१	८३	२	६२	२,२३६
	महिला	३	७५५	४०	३०	१	३५	२	२६	८९२
धादिङ	जम्मा	३२४	१७,३९१	१,६४५	८९९	२९	१,१५९	२५१	८३९	२२,५३७
	पुरुष	२७३	१६,२७६	१,५७३	६२८	२५	५३४	२०६	६९२	२०,२०७
	महिला	५१	१,११५	७२	२७१	४	६२५	४५	१४७	२,३३०
मकवानपुर	जम्मा	८२	११,६७८	२,८४३	९२९	१२	४०४	१२८	४७१	१६,५४७
	पुरुष	७१	१०,२४२	२,६३०	६९५	९	२२९	१०४	३९४	१४,३७४
	महिला	११	१,४३६	२१३	२३४	३	१७५	२४	७७	२,१७३
चितवन	जम्मा	३००	३४,२०२	५,६२१	५,७८६	५९	२,७१३	४६७	१,२७३	५०,४२१
	पुरुष	२३८	३१,४८९	५,२७३	४,२८३	५०	१,०१६	३६२	१,०१७	४३,७२८
	महिला	६२	२,७१३	३४८	१,५०३	९	१,६९७	१०५	२५६	६,६९३

स्रोत : रा.जनगणना २०६८ बाट विश्लेषित

अनुसूची २.६ : वैवाहिक अवस्थाको विवरण (सङ्ख्यामा)

जिल्ला	विवाह नभएका	एकल विवाह	बहु विवाह	पुनर्विवाह	विदुर। विधुवा	पारपाचुके	छुट्टिएको	जम्मा
सिन्धुली	८५४९५	१२२००७	४१०९	५३१३	७२२०	३००	३१३	२२४७५७
रामेछाप	६२८६३	८९७६८	४२९७	१९४४	४४४६	१३०	१२४	१६३५७२
दोलखा	५४८०२	८२२७८	३०७८	३८९८	५२८३	१३७	३९६	१४९८७२
सिन्धुपाल्चोक	८०९२१	१३२४०९	५३९७	५४४२	७३०६	३१३	५१४	२३२३०२
काभ्रेपलाञ्चोक	११६८२९	१७८५३२	६४४७	३६५४	८९०२	२३०	४७०	३१५०६४
ललितपुर	१४९९९९	२३३५२१	३५८४	२९५०	९९९६	४८२	८८९	४०१४२१
भक्तपुर	९६७०२	१५१४८०	२२५०	१७०३	७७२९	१७८	४७५	२६०५१७
काठमाडौं	५९७९०८	८३९९६३	१४३५३	५९५९	३१९९०	१७४३	३५६२	१४९५४७८
रसुवा	१२०९०	१९९९९	३६९	७११	१२९७	७०	६५	३४६०१
नुवाकोट	८०२८३	१२९६१८	४०५९	४९६८	६४५१	२९८	३४०	२२६०१७
धादिङ	९३६६१	१४८७०६	४४३५	९५८०	९७०१	४०७	६९४	२६७१८४
मकवानपुर	१२२०३०	१८१००७	४८२१	११६४४	११३५१	५१५	१३०३	३३२६७१
चितवन	१७२९१९	२७२९९९	१०३४५	९९९०	१२७०६	५८१	११६०	४८०७००
प्रदेश	१७२६५०२	२५८२२८७	६७५४४	६७७५६	१२४३७८	५३८४	१०३०५	४५८४१५६
नेपाल	७३८३१८६	११९०५४८३	२९७६०१	४१२७१५	६५९८३७	२३१८९	३९६७१	२०७२१६८२

तालिका ३.१ : प्रदेश अनुसार जग्गाको उपयोग र क्षेत्रफल

विवरण		प्रदेश ३	नेपाल	प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
जम्म कृषि चलन संख्या		६५८७७६	३८३९०९३	७१७१४८	६७२९२७	४१३३००	६९७२९३	२६१७७०	४०९८७९
कृषिचलनको जम्मा क्षेत्रफल		३२८२९७.४	२५२५६३९.२	६०२४७२.५	५४१२६८.४	२०९७९८.२	४८४६७८.०	१४१६९४.९	२१७४२९.७
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	कृषिचलन	६५१४९९	३७२३१२७	६८८४२१	६१९२७६	४०९२२८	६८७५३४	२६१४०३	४०५७६५
	क्षे.(हे.)	२७८५९७.५	२१२३२९६.९	४९०४१७.०	४९७९३१.६	१५८१५८.७	३९८८४८.८	११३६९०.५	१८५६५२.९
अस्थायी बाँझो	कृषिचलन	५५७२१	२८६६७३	४२६०३	२०९९३	५२१४३	४३६८९	४१४९७	३००२८
	क्षे.(हे.)	६८२५.८	३९४५४.२	८८०५.८	४२१०.३	५७६८.१	५६९२.२	४८२०.०	३३३२.०
जम्मा खेतियोग्य जग्गा	कृषिचलन	६५१९५५	३७२४६५०	६८८६६५	६१९७६९	४०९३४५	६८७६४७	२६१४४३	४०५८२६
	क्षे.(हे.)	२८५४२३.३	२१६२७५१.१	४९९२२२.८	५०२१४१.९	१६३९२६.७	४०४५४१.०	११८५१०.५	१८८९८४.८
स्थायी बाली लागेको जग्गा	कृषिचलन	१००७७७	८८४००१	२२०७०२	१२५८८८	११२०६०	१८४८१९	५८५८६	८११६९
	क्षे.(हे.)	११०६४.९	१६८४५६.५	५३९२२.९	१६५७२.१	२०२९८.६	४४३८७.५	९१६९.४	१३०४०.९
स्थायी चौरचरण भएको जग्गा	कृषिचलन	२२३८६	१५३२७३	१८६७५	४९८२	३१२३४	२५१२४	२९५९५	२१२७७
	क्षे.(हे.)	४०९५.७	२९३१०.३	४४१०.४	२०१२.५	६००८.५	५५६१.२	४७३०.०	२४९२.१
काठे तथा जंगलले ढाकेको जग्गा	कृषिचलन	६९७६५	३३३५७७	८३८३७	१६६३५	६६६१२	५७२८०	२०५२२	१८९२५
	क्षे.(हे.)	१०८१५.९	५४८९०.०	२००१३.४	१९३०.३	८९४९.७	८३४२.७	२६७६.३	२१६१.७
पोखरी	कृषिचलन	३०२१	२४०७८	७४४९	४११२	१२४१	६६५९	९०७	६८९
	क्षे.(हे.)	२८७.४	३२१२.२	६१२.३	१३२४.१	६०.३	८२८.३	१५.५	८४.२
अन्य जग्गा	कृषिचलन	६४८३५६	३७४७१४२	७११४७४	६३६१०१	४०७००६	६७६६३१	२५९६७८	४०७८९६
	क्षे.(हे.)	१६६१०.१	१०७०१९.१	२४२९०.६	१७२८७.५	१०५५४.४	२१०१७.२	६५९३.२	१०६६६.१

स्रोत: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

तालिका ३.२ : स्वामीत्व अनुसार जग्गाको उपयोग र क्षेत्रफल

विवरण			प्रदेश ३	नेपाल	प्रदेश १	प्रदेश २	प्रदेश ४	प्रदेश ५	प्रदेश ६	प्रदेश ७
जम्मा कृषिचलनको संख्या		कृषिचलन	६५८७७६	३८३१०९३	७१७१४८	६७२९२७	४१३३००	६९७२९३	२६१७७०	४०९८७९
		क्षे.(हे.)	३२८२९७.४	२५२५६३९.२	६०२४७२.५	५४१२६८.४	२०९७९८.२	४८४६७८.०	१४१६९४.९	२१७४२९.७
एकल स्वामित्व	आफ्नै	कृषिचलन	५७०६५३	३२४१८८१	५९२८६८	५८८९२०	३४१५४७	५८८३१६	२३७६५९	३२१९१८
		क्षे.(हे.)	२८०८०४.२	२०१४२६५.९	४५२५१०.६	४६३२६०.०	१६८६९९.५	३७०१४५.६	१२६१४५.१	१५२७००.९
	भाडामा लिएको	कृषिचलन	६९२३	३४९८४	१३४५९	२५९०	४९४६	५०३०	१७२	१८६४
		क्षे.(हे.)	१७७८.५	२४४१५.६	१३३२१.०	१७४३.२	२७३५.०	३८५४.८	४०.१	९४२.९
	अन्य	कृषिचलन	१६८९	१३३९८	४४५९	१५६४	९१८	२६३४	९१२	१२२२
		क्षे.(हे.)	२५१.९	२३५८.५	८९१.७	७८.१	१५२.१	४६४.२	२८८.४	२३२.१
एकभन्दा बढी स्वामित्व	कृषि चलन संख्या		७९५१०	५४०८२९	१०६३६३	७९८५२	६५८८९	१०१३१३	२३०२६	८४८७५
	आफ्नै क्षेत्रफल		२३२३०.०	२१४७४५.०	५२५४९.४	३०९५१.२	२०००३.०	४४९९८.०	१०६९८.४	३२३१५.०
	भाडामा लिएको क्षेत्रफल		२०९०४.६	२६३१७२.२	८१८८२.२	४४३३६.५	१७६७०.५	६३४९०.५	४०८१.३	३०८०६.५
	अन्य क्षेत्रफल		१३२८.१	६६८२.०	१३१७.५	८९९.४	५३८.१	१७२५.०	४४१.६	४३२.३

स्रोत: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग

अनुसूची ३.३ : प्रदेश नं ३ मा स्थानीय तहअनुसार वन क्षेत्र

DISTRICT	Structure	Name	Total Area	Forest Area	Forest Cover
			In ha.	In ha.	In %
BHAKTAPUR	Municipality	Bhaktapur	654	1	0.2%
		Changunarayan	6276	1199	19.1%
		Madhyapur Thimi	1107	21	1.9%
		Suryabinayak	4232	1253	29.6%
CHITAWAN	Rural Municipality	Ichchhyakamana	16636	12092	72.7%
	Municipality	Kalika	14874	9929	66.8%
		Khairahani	8535	1974	23.1%
		Madi	21782	12823	58.9%
		Rapti	21180	13600	64.2%
		Ratnanagar	6854	686	10.0%
	Metroplitan	Bharatpur	43210	15799	36.6%
DHADING	Rural Municipality	Benighat Rorang	20600	14503	70.4%
		Gajuri	13893	7791	56.1%
		Galchi	11853	5466	46.1%
		Gangajamuna	14324	6111	42.7%
		Jwalamukhi	11261	3689	32.8%
		Khaniyabash	10489	5954	56.8%
		Netrawati	7031	3290	46.8%
		Rubi Valley	42325	22829	53.9%
		Siddhalek	10608	2734	25.8%
		Thakre	9574	4053	42.3%
		Tripura Sundari	8414	3063	36.4%
	Municipality	Dhunibesi	9835	4801	48.8%
		Nilakantha	19937	7925	39.8%
DOLAKHA	Rural Municipality	Baiteshwor	8014	3886	48.5%
		Bigu	61043	30117	49.3%
		Gaurishankar	67815	30176	44.5%
		Kalinchok	13191	8031	60.9%
		Melung	8614	4048	47.0%
		Sailung	12811	6974	54.4%
		Tamakoshi	8179	3946	48.2%

DISTRICT	Structure	Name	Total Area	Forest Area	Forest Cover
			In ha.	In ha.	In %
	Municipality	Bhimeshwor	13194	7718	58.5%
		Jiri	21028	12125	57.7%
KABHREPALANCHOK	Rural Municipality	Bethanchowk	10064	7886	78.4%
		Bhumlu	9113	4135	45.4%
		Chaurideurali	9746	2997	30.8%
		Khanikhola	13118	10260	78.2%
		Mahabharat	18531	13854	74.8%
		Roshi	17561	11387	64.8%
		Temal	8849	2552	28.8%
	Municipality	Banepa	5440	2230	41.0%
		Dhulikhel	5442	1664	30.6%
		Mandandeupur	8830	2445	27.7%
		Namobuddha	10198	3867	37.9%
		Panauti	11775	7243	61.5%
		Panchkhal	10254	4015	39.2%
KATHMANDU	Municipality	Budhanilakantha	3469	1415	40.8%
		Chandragiri	4378	1919	43.8%
		Dakshinkali	4255	2249	52.9%
		Gokarneshwor	5829	3769	64.7%
		Kageshwori Manahora	2727	451	16.5%
		Kirtipur	1471	159	10.8%
		Nagarjun	2975	1288	43.3%
		Shankharapur	6001	2502	41.7%
		Tarakeshwor	3483	933	26.8%
		Tokha	1705	353	20.7%
	Metropolitan	Kathmandu	4930	106	2.2%
LALITPUR	Rural Municipality	Bagmati	11111	8112	73.0%
		Konjyosom	4401	3034	68.9%
		Mahankal	8216	6826	83.1%
	Municipality	Godawari	9580	5319	55.5%
		Mahalaxmi	2641	789	29.9%
	Metropolitan	Lalitpur	3599	71	2.0%
MAKAWANPUR	Rural Municipality	Bagmati	31072	19824	63.8%
		Bakaiya	39249	28272	72.0%
		Bhimphedi	24454	19185	78.5%

DISTRICT	Structure	Name	Total Area	Forest Area	Forest Cover
			In ha.	In ha.	In %
		Indrasarowar	9704	6383	65.8%
		Kailash	20393	15349	75.3%
		Makawanpurgadhi	14828	7970	53.7%
		Manahari	19900	14402	72.4%
		Raksirang	22610	14941	66.1%
	Municipality	Thaha	19056	12267	64.4%
	Sub-Metropolitan	Hetauda	26084	12593	48.3%
NUWAKOT	Rural Municipality	Dupcheshwar	13116	7497	57.2%
		Kakani	8769	3167	36.1%
		Kispang	8233	4470	54.3%
		Likhu	4774	1680	35.2%
		Meghang	9755	6166	63.2%
		Panchakanya	5329	1623	30.5%
		Shivapuri	10116	4742	46.9%
		Suryagadhi	4893	1418	29.0%
		Tadi	6956	2542	36.5%
		Tarkeshwar	7242	2887	39.9%
	Municipality	Belkotgadhi	15512	3929	25.3%
		Bidur	12961	5081	39.2%
RAMECHHAP	Rural Municipality	Doramba	14028	7723	55.1%
		Gokulganga	19747	12160	61.6%
		Khadadevi	14984	4346	29.0%
		Likhu	12394	5201	42.0%
		Sunapati	8475	2437	28.8%
		Umakunda	44977	19084	42.4%
	Municipality	Manthali	21084	7667	36.4%
		Ramechhap	20153	10224	50.7%
RASUWA	Rural Municipality	Gosaikunda	97379	24752	25.4%
		Kalika	4237	2013	47.5%
		Naukunda	11598	6353	54.8%
		Parbati Kunda	24584	12488	50.8%
		Uttargaya	11807	8776	74.3%
SINDHULI	Rural Municipality	Ghanglekh	16611	12763	76.8%
		Golanjor	18331	13287	72.5%

DISTRICT	Structure	Name	Total Area	Forest Area	Forest Cover
			In ha.	In ha.	In %
		Hariharpurgadhi	34266	23848	69.6%
		Marin	29614	19692	66.5%
		Phikkal	18520	12353	66.7%
		Sunkoshi	15404	9030	58.6%
		Tinpatan	27900	16775	60.1%
	Municipality	Dudhouli	38857	23015	59.2%
		Kamalamai	48054	34244	71.3%
SINDHUPALCHOK	Rural Municipality	Balefi	6137	2642	43.1%
		Bhotekoshi	27715	17093	61.7%
		Helambu	28658	13140	45.9%
		Indrawati	10471	4510	43.1%
		Jugal	59417	19672	33.1%
		Lisangkhu Pakhar	9822	5980	60.9%
		Panchpokhari Thangpal	43479	21091	48.5%
		Sunkoshi	7256	3911	53.9%
		Tripurasundari	9389	6021	64.1%
	Municipality	Barhabise	13425	6905	51.4%
		Chautara SangachokGadhi	16460	8153	49.5%
		Melamchi	16004	5991	37.4%

स्रोतः वन विभाग, ०७५

अनुसूची ३.४ : जिल्ला र प्रकृति अनुसार सहकारीहरुको विवरण

जिल्ला	वचत तथा ऋण सहकारी	वहुउद्देयीय	कृषि	दुग्ध	उपभोक्ता	विधुत	तरकारी तथा फलफूल	चिया	कफी	जडिवुटी	मौरीपालन	संचार	स्वास्थय	उखु	जुनार	अन्य	जम्मा
सिन्धुली	१४२	३७	१९४	१९	१९	७	८			१६	६	३			३२	२४	५०७
रामेछाप	२०२	२२	१३८	४	१५	३	५	३				४	१		१२	४	४१३
दोलखा	१९७	३८	२००	१०	३७	८	६		४		१	२	४			११	५१८
सिन्धुपाल्चोक	२४३	५८	१९७	१५१	५४	६	३		१२	७		१				८	७४०
काभ्रेपाल्चोक	५३७	१९३	३५४	२७१	२८	१८	२०		१६	६	४	१	२			४५	१४९५
ललितपुर	५७५	२७८	१२७	५०	२६	१	१०	१०	१०	१२	४	१०	८			३२	११५३
भक्तपुर	४७३	६०	८९	२३	१०						१	१	१			४	६६२
काठमाडौ	२९९७	५३१	१५८	२६	३८	२	१	१			१	८	२५			४४	३८३२
नुवाकोट	९४	८८	२२९	७	१२		१		१२				३			१८	४६४
रसुवा	२४	१३	६०		१	१				२						१३	११४
धाधिङ्ग	८७	४१	२२८	१५	१	५	१७	१		५		५	३			७	४१५
मकवानपुर	२०९	६३	१९१	५४	१७					१२		२	४			८	५६०
चितवन	२९१	७०	१३६	१४३	९		१४			६	४	५				२६	७०४
प्रदेश ३	६०७१	१४९२	२३०१	७७३	२६७	५१	८५	१५	५४	६६	२१	४२	५१	०	४४	२४४	११५७७

स्रोत : सहकारी विभाग

अनुसूची ४.१ : प्रदेश ३ मा सञ्चालित विद्युत आयोजनाहरु

जिल्ला	आयोजनाको नाम	उत्पादन क्षमता (मेगावटमा)
दोलखा	माथिल्लो तामाकोशी	४५६
	घट्टे खोला	५
	खानी खोला-१	४०
	तिनेखु खोला	०.९९
	खानी खोला	३०
	तल्लो खारे	११
	ढुङ्गे जिरी	०.६
	सुस्पा बुकारी	०.९९८
	जिरी खोला सानो	२.२
	चरनावति खोला	३.५२०
	लाप्चे खोला	९९.४
	माथिल्लो लाप्चे	५२
	सानो मिल्ती	३
	माथिल्लो लाप्चे	५२
	खारे खोला	२४.१
	सिंगटी खोला	२५
	सुरी खोला	६.४
	खिम्ती-२	४८.८
	चौरी खोला	५
	सानो मिल्ती	३
रामेछाप	माथिल्लो खिम्ती दोस्रो	७
	माथिल्लो खिम्ती	१२
	लिखु-चौथो	५२.४
	लिखु-पहिलो	५१.४
	लिखु-दोस्रो	३३.४
	लिखु खोला 'ए'	२४.२
	चुलेपु खोला	८.५२०
	खिम्ती -दोस्रो	४८.८
	चौरी खोला	५
	तल्लो लिखु	२८.१
	सानो मिल्ती	३
	नुप्चे लिखु	५७.५
	चाके खोला	२.८३०
सिन्धुपाल्चोक	माथिल्लो चाकु'ए'	२२.२

जिल्ला	आयोजनाको नाम	उत्पादन क्षमता (मेगावटमा)
	मध्य भोटेकोशी	१०२
	गेलुङ	३.२
	सेलाङ खोला	०.९९
	बलेफी'ए'	१०६
	चौरी खोला	५
	माथिल्लो बलेफी'ए'	३६
	बलेफी	२३.५२०
	याम्बलिङ खोला	७.२७०
	लिपिङ खोला	१६.२६०
	माथिल्लो न्यासेम	४१.४
	तल्लो सेलाङ	१.५
	हादी खोला सुनकोशी 'ए'	०.९९७
	घट्टे खोला सानो	०.९७०
	नुप्चे लिखु	५७.५
	भोटेकोशी-१	४०
	भोटेकोशी खोला	४५
	इन्द्रावति -तेस्रो	७.५
	सुनकोशी सानो	२.५
	चाकु खोला	३
	वारम्ची खोला	४.२
	माथिल्लो हादी खोला	०.९९१
	मध्य चाकु	१.८
	तल्लो चाकु खोला	१.८
	भैरव कुण्ड	३
	ज्यादी खोला	२
रसुवा	माथिल्लो मैलुङ'ए'	६.४२०
	माथिल्लो मैलुङ	१४.३
	माथिल्लो सानजेन	१४
	रसुवागढी	१११
	सानजेन	४२.५
	लाङटाङ खोला	२०
	फालंखु खोला	५
	साजेन खोला	७८
	न्याम न्याम खोला	६
	माथिल्लो त्रिशुली ३ 'बी'	३७

जिल्ला	आयोजनाको नाम	उत्पादन क्षमता (मेगावटमा)
	रसुवा भोटेकोशी	१२०
	माथिल्लो त्रिसुली-१	२१६
	चिलिमे	२२.१
	मैलुङ खोला	५
नुवाकोट	टाडी खोला	५
	माथिल्लो टाडी	११
	सालंखु खोला	२.५
	तल्लो टाडी	४.९९३
	त्रिशुली गल्छी	७५
	सप्ताङ खोला	२.५
	टाडी खोला(थापरेक)	५
	स्याउरे भुमे	०.२३
धादिङ	बेल्खु	०.९९८
	अंखु खोला	८.४
	थोपाल खोला	१.६५०
	राराङ खोला	०.५
	आइप (तातोपानी)	२३.६७५
	सुपर अंखु खोला	२३.५
	माथिल्लो बेल्खु	०.७५
मकवानपुर/ ललितपुर	बागमति खोला सानो	२२
काठमाण्डौं	साली नदी	०.२५
जम्मा		

स्रोतः नेपाल विद्युत प्राधिकरण, २०७५

अनुसूची ४.२ : बिद्युत उत्पादन गर्नका लागि बिद्युत खरिद प्रक्रिया अघि बढेका आयोजनाहरु

SN	Developer's Name	Name of Project	Project Capacity (KW)	District
Technical Review				
1	Gorakshya Hydropower Pvt. Ltd.	Ankhu Khola 2	20000	Dhading
2	Vision Hydro and Electric Pvt. Ltd.	Kintang Khola	4000	Dhading
3	Himshila Power Company Pvt. Ltd.	Gashali Khola	4500	Dhading
5	Koplang Energy Hydropower Pvt. Ltd.	Lower Khani B	6200	Dolakha
6	Bigu Hydro Venture Pvt. Ltd.	Pegu Khola	3000	Dolakha
7	Shri Ganesh Hydropower Co. Pvt. Ltd.	Jhyaku Khola	5243	Dolakha
8	Yeti World Investment Pvt.Ltd	Lantang Storage	201000	Rasuwa
9	Hydro China Corporation	Upper Trishuli-2	102000	Rasuwa
10	Shakti Urja Vikas Company (P) ltd	Tauthali Khola	950	Sindhupalchowk
11	Moonlight Hydropower Company Pvt. Ltd.	Balephi Cascade	11500	Sindhupalchowk
Total			358393	
Sent for connection agreement				
1	Ruby Valley Hydropower Company Ltd	Menchet Khola	7000	Dhading
2	Kalinchwok Hydropower Pvt. Ltd.	Sagu (Sorun) Khola	5000	Dolakha
3	Dipjyoti Hydropower Pvt. Ltd.	Khani Khola	979	Dolakha
5	Mount Rasuwa Hydropower Pvt. Ltd.	Midim 1 Khola	16000	Rasuwa
6	B.G. Hydro Investment Co. Pvt. Ltd.	Balephi Khola	40000	Sindhupalchowk
7	Sajha Power Development Pvt. Ltd.	Lower Balephi	18240	Sindhupalchowk
8	Pike Hydropower Pvt.Ltd	Likhu Khola	30000	Sindhupalchowk
9	Sindhujwala Hydropower Ltd.	Upper Nasham Khola A	21000	Sindhupalchowk
10	Ekikrit Byapar Company Pvt. Ltd.	Bramhayani	35470	Sindhupalchowk
11	Chauri Hydropower Pvt. Ltd.	Chauri Khola	1000	Sindhupalchowk
12	Integrated Hydro Fund Nepal Pvt. Ltd.	Upper Bramhayani	15150	Sindhupalchowk
13	GumuKhola Bhayakure Hydropower Pvt. Ltd.	Gumu Khola	950	Dolakha
14	Moonlight Hydropower Company Pvt. Ltd.	Balephi A	11540	Sindhupalchowk
Total			189839	

SN	Developer's Name	Name of Project	Project Capacity (KW)	District
Upgrading Technical PPA Project				
1	Bojini Company Pvt.Ltd	Jiri khola	200	Dolakha
Total			200	
CA Concluded and Draft PPA Processing				
1	Khimti Gramin Cooperative	Jhakre Khola	600	Dolakha
2	Lama Hydropower Pvt. Ltd.	Madya Sunkoshi	3400	Sindhupalchowk
3	Helambu Construction Pvt. Ltd	Ksumti khola	683	Sindhupalchowk
4	Sita Hydropower Co. Pvt.Ltd	Nyasim Khola	35000	Sindhupalchowk
5	Melamchi Hydro Pvt.Ltd.	Ribal khola	998	Sindhupalchowk
6	Shailung Power Company Pvt. Ltd.	Bhotekoshi-1	40000	Sindhupalchowk
7	Hiraratna Hydropower Pvt. Lt.	Tadi Khola Cascade	3000	Nuwakot
Total			83681	
Sent for PPA Approval				
1	Dhading Ankhu Khola Hydropower Pvt .Ltd	Upper Ankhu khola	38000	Dhading
2	Jalshakti Hydropower Pvt. Ltd.	Elep Khola	23675	Dhading
3	Makar Jitumaya Hydropower Pvt.Ltd.	Upper Suri	7000	Dolakha
4	Him Parbat Hydropower Pvt.Ltd.	Sagu Khola	20000	Dolakha
5	Him Parbat Hydropower Pvt.Ltd.	Sagu Khola-1	5500	Dolakha
6	Kalika Energy P.Ltd	Bhotekoshi -5	62000	Sindhupalchowk
		Total	156175	
Under Signing Process				
1	Ichok Hydropower Company P.Ltd	Gohare Khola	950	Sindhupalchowk
Total			950	
Grand Total of Pradesh 3			789238	
Grand Total of Nepal			6245049	

श्रोत: नेपाल बिद्युत प्राधिकरण

अनुसूची ४.३ : विभिन्न हाइड्रोपावरबाट उठेको राजस्वआ.व.२०७३।७४(रू.मा)

Province No. 3		
S.N	Project	Royalty received
1	Panauti (2.4 MW)	3755186
2	Trisuli (21 MW)	898032.84
3	Sunkoshi (10.05 MW)	34386549
4	Kulekhani-|(60 MW)	98163122
5	Devighat(14MW)	65221545
6	Kulekhani-li (32. MW)	51719493
7	Khim;ti||0 MW)	292134507
8	Bhote-Koshi(45 MW)	4500000
9	lndrawati(7.5 MW)	6510159
10	Chilime(22.l MW)	26041264
11	Sunkoshi Smali(2.6 MW)	1026965
12	Chaku Khola(3.2 MW)	0
13	Thoppat(1.65MWj	0
14	Sipring Khola (10 MW)	8966498
15	Tadi Khola (5 MW)	2735470
16	Bhairabkund (3 MW)	0
17	Charnawati (3.52)	3655665
18	Ankhukhola (8.4 MW)	3975508
19	Middle Chaku (1.8 MW.i	500000
20	Lower Chaku (1,8 MW!	0
21	Mailung(5.0MW)	1625729
22	Jiri(2 4MW)	0
23	Jhayari Khola (2 MW)	0
24	Khani khola (2 MW)	368592
25	Tungun Thosne Khola (4 3C	825058
Total		65 14 594

Source: Ministry of Energy, 074

अनुसूची ४.४ : जिल्ला अनुसार सडकको विवरण

No of Roads	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
	Sindhuli							
	Strategic Road network	320.80	79.50	33.80	207.50	113.30	207.50	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
13	District Road core network (DRCN)	340.71	1.00	44.00	295.71	45.00	295.71	69.89
59	Village Roads (VR)	485.43	-	1.00	484.43	1.00	484.43	
	Total	1,146.94	80.50	78.80	987.64	159.30	987.64	69.89
	Ramechhap							
	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
	Strategic Road network	110.00	44.00	-	66.00	44.00	66.00	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
34	District Road core network (DRCN)	708.91	-	33.00	675.91	33.00	675.91	37.00
77	Village Roads (VR)	608.20	-	-	608.20	-	608.20	-
	Total	1,427.11	44.00	33.00	1,350.11	77.00	1,350.11	37.00
	Dolakha							
	Strategic Road network	147.65	106.65	10.00	31.00	116.65	31.00	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	

No of Roads	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
15	District Road core network (DRCN)	396.49	-	91.70	304.79	91.70	304.79	14.50
67	Village Roads (VR)	456.75	0.50	79.78	376.48	80.28	376.48	
	Total	1,000.89	107.15	181.48	712.27	288.63	712.27	14.50
	Sindhupalchowk							
	Strategic Road network	206.67	144.17	6.00	56.50	150.17	56.50	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
55	District Road core network (DRCN)	605.24	29.75	73.25	502.24	103.00	502.24	24.30
115	Village Roads (Tracked)	1,033.63	1.30	0.20	1,032.13	1.50	1,032.13	-
190	Village Roads (Untracked)	762.47	-	-	762.47	-	762.47	-
	Total	2,608.01	175.22	79.45	2,353.34	254.67	2,353.34	24.30
	Kavrepalanchok							
	Strategic Road network	149.12	131.48	13.34	4.30	144.82	4.30	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
38	District Road core network (DRCN)	804.90	12.20	170.90	621.80	183.10	621.80	42.50
162	Village Roads (VR)	1,389.70	23.30	193.70	1,172.70	217.00	1172.70	
	Total	2,343.72	166.98	377.94	1,798.80	544.92	1,798.80	42.50

No of Roads	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
	Lalitpur							
	Strategic Road network	131.39	82.83	15.36	33.20	98.19	33.20	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
22	District Road core network (DRCN)	290.38	49.73	37.40	203.25	87.13	203.25	7.85
120	Village Roads (VR)	245.50	27.91	57.29	160.30	85.19	160.30	-
	Total	667.27	160.47	110.05	396.75	270.51	396.75	7.85
	Bhaktapur							
	Strategic Road network	111.59	84.75	19.84	7.00	104.59	7.00	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
11	District Road core network (DRCN)	21.15	12.88	5.37	2.90	18.25	2.90	-
113	Village Roads (VR)	171.05	22.98	40.42	107.65	63.40	107.65	
	Total	303.79	120.61	65.63	117.55	186.24	117.55	-
	Kathmandu							
	Strategic Road network	229.99	207.49	3.00	19.50	210.49	19.50	
	Urban Roads	97.26	79.30	1.00	16.96	80.30	16.96	
39	District Road core network (DRCN)	212.06	82.51	57.70	71.85	140.21	71.85	-
338	Village Roads (VR)	503.72	91.25	113.62	298.85	204.87	298.85	
	Total	1,043.03	460.55	175.32	407.15	635.87	407.15	-

No of Roads	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
	Nuwakot							
	Strategic Road network	165.38	132.21	8.00	25.17	140.21	25.17	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
36	District Road core network (DRCN)	519.92	5.93	75.16	438.83	81.09	438.83	19.09
105	Village Roads (VR)	809.30	-	26.75	782.55	26.75	782.55	-
	Total	1,494.61	138.14	109.92	1,246.55	248.05	1,246.55	19.09
	Rasuwa							
	Strategic Road network	66.20	50.50	15.70	-	66.20	-	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
19	District Road core network (DRCN)	151.20	-	-	151.20	-	151.20	92.74
23	Village Roads (VR)	157.92	-	-	157.92	-	157.92	-
	Total	375.32	50.50	15.70	309.12	66.20	309.12	92.74
	Dhading							
	Strategic Road network	173.08	114.88	20.20	38.00	135.08	38.00	
	Urban Roads	26.00	10.00	-	16.00	10.00	16.00	
22	District Road core network (DRCN)	491.74	15.21	24.88	451.65	40.09	451.65	65.51
122	Village Roads (VR)	844.30	-	-	844.30	-	844.30	

No of Roads	Road Class	Total length; km	Black Top; km	Gravel; km	Earthen; km	All weather	Fair weather	New Construction
	Total	1,535.12	140.09	45.08	1,349.95	185.17	1,349.95	65.51
	Makawanpur							
	Strategic Road network	335.14	193.67	100.77	40.70	294.44	40.70	
	Urban Roads	240.00	112.00	99.00	29.00	211.00	29.00	
17	District Road core network (DRCN)	371.49	10.09	85.87	275.52	95.96	275.52	14.53
33	Village Roads (VR)	308.70	-	40.50	268.20	40.50	268.20	-
	Total	1,255.33	315.76	326.14	613.42	641.90	613.42	14.53
	Chitwan							
	Strategic Road network	233.25	139.75	56.50	37.00	196.25	37.00	
	Urban Roads	-	-	-	-	-	-	
20	District Road core network (DRCN)	316.23	67.77	152.66	95.80	220.43	95.80	7.12
662	Village Roads (VR)	1,471.93	122.05	1,169.52	180.36	1,291.57	180.36	
	Total	2,021.41	329.57	1,378.68	313.16	1,708.25	313.16	7.12

स्रोत : सडक बिभाग, २०७५

अनुसूची ४.५ : इजाजत प्राप्त एफएम रेडियोहरूको विवरण

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१	३११	शहिद परिवार समाज, दोलखा	हाम्रो रेडियो	दोलखा	दोलखा	२०६४।१०।६	१०३.४	२५० वाट
२	५६९	गौरीशंकर सामुदायिक विकास संस्था, चरिकोट, दोलखा	रेडियो भीमेश्वर	दोलखा	दोलखा	०६९।११।१८	९०.८	५०० वाट
३	७८५	असल शासन समन्वय समिति	कालिन्चोक एफ.एम. रेडियो	दोलखा	दोलखा	२०७२।३।२४	१०६.४	१०० वाट
४	२८५	मानव अधिकार सचेतना तथा विकास केन्द्र		दोलखा	दोलखा	२०६४/०४/१४	९२.७	५०० वाट
५	१०२८/०७४/९०	नेतृत्व विकास तथा प्रविधि विकास केन्द्र, दोलखा	जिरी एफ.एम	जिरी न.पा.-६, दोलखा	दोलखा	२०७४।१२।१३	९४.	५०० वाट
६	१०३४/०७४/७५	श्री बि एस.टावर एण्ड मेटल वर्कस प्रा.लि.	रेडियो वान	मिर्गे वडा नं.-९, खावा, दोलखा	दोलखा	२०७४।१२।३०	९२.३	१०० वाट
७	३९१	एभरग्रीन सुनापाती मिडिया प्रा.लि., रामेछाप		रामेछाप	रामेछाप	०६६।७।५	८८.६	१०० वाट
८	५१७	जनसञ्चार सहकारी संस्था लि., मन्थली	रेडियो रामेछाप	रामेछाप	रामेछाप	०६८।२।२३	९१.१	२५० वाट
९	५७०	चुप्लु फाउन्डेसन रामेछाप	रेडियो लिखू	रामेछाप	रामेछाप	०६९।१।२०	९१.३	१०० वाट
१०	५७१	ईन्चलुसीभ मिडिया फाउन्डेसन, रामेछाप	रेडियो कैरन	रामेछाप	रामेछाप	०६९।१।२०	९६.४	१०० वाट
११	६२१	सूक्ष्म संचार सहकारी संस्था लि., मन्थली ४ रामेछाप	रेडियो रामेछाप	रामेछाप	रामेछाप	०६९।८।१४	९५.८	१०० वाट
१२	७८६	जन सहारा संचार सहकारी संस्था लि		रामेछाप	रामेछाप	२०७२।३।२४	१०२.१	१०० वाट
१३	१३१	मानव विकास तथा वातावरण संरक्षण केन्द्र, कमलामाई ६ सिन्धुली	रेडियो सिन्धुलीगढी	सिन्धुली	सिन्धुली	०६३।५।१३	९२.०	५०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१४	४२४	कमलामाई सञ्चार सहकारी संस्था लि., कमलामाई न.पा. ६, सिन्धुली	रेडियो साहारा	सिन्धुली	सिन्धुली	०६६।१०।१७	१०४.२	१०० वाट
१५	५८५	सिद्धवावा संचार सहकारी स.स्था लि., सिन्धुली	रेडियो सिद्धवावा	सिन्धुली	सिन्धुली	०६९।२।२३	९८.४	५०० वाट
१६	८८८-०७३।७४	हिमायल संचार गृह प्रा.लि.	सुनकोशी एफ.एम.	सिन्धुली	सिन्धुली	०७३।६।१२	९०	१०० वाट
१७	९२६/०७३/७४	श्री सूचनाको लागि नागरिक अभियान	रेडियो विजयकिल्ला	सिन्धुली	सिन्धुली	२०७३।७।२८	९३	५०० वाट
१८	९६७/०७४/७७	श्री विट्स मिडिया प्रा.लि.	विट्स एफ.एम	सिन्धुली	सिन्धुली	२०७४/०२/२२	९७.७	१०० वाट
१९	१०४७/०७४/१०७	श्री सुनकोशी सेवा समिति	रेडियो महाभारत	सुनकोशी -०३, ताम्लीङ, सिन्धुली	सिन्धुली	२०७५।२।६	९०.८	१०० वाट
२०	५७	सिनर्जी एफ.एम. प्रा.लि., चितवन भरतपुर ४ सहिदचोक	सिनर्जी एफ.एम	चितवन	चितवन	०५८।१।२७	९१.६	२००० वाट
२१	८०	कालिका एफ.एम. भरतपुर १० दिपेन्द्रचोक, चितवन	कालिका एफ.एम.	चितवन	चितवन	०५९।२।२३	९५.२	२००० वाट
२२	८० (ख)	कालिका एफ.एम. भरतपुर १० दिपेन्द्रचोक, चितवन	कालिका एफ.एम.	चितवन	चितवन	०६४।२।१६	९१.०	५०० वाट
२३	१५६	कान्तिपुर एफ.एम. प्रा.लि. भरतपुर	कान्तिपूर एफ.एम.	भरतपुर	चितवन	०६३।६।२२	९६.१	१००० वाट
२४	१६२	इमेज च्यानल प्रा.लि. भरतपुर चितवन	इमेज एफ.एम.	चितवन	चितवन	०६३।६।२२	९७.९	५०० वाट
२५	१९६	हाम्रो एफ.एम. प्रा.लि. भरतपुरन न.पा. १०, चितवन	हाम्रो एफ.एम.	चितवन	चितवन	०६३।८।१७	९४.	२००० वाट
२६	२१७	भ्वाइस अफ यूथ प्रा.लि., नारयाणघाट, चितवन	यूथ एफ.एम.	चितवन	चितवन	०६३।९।१७	९६.८	१०० वाट
२७	२७१	चितवन सामुदायिक संचार सहकारी संस्था लि. रत्ननगर ४ चितवन		चितवन	चितवन	०६४।२।१७	९४.६	१००० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
२८	२८९	शसक्तिकरणका लागि अनुसन्धान, चेतना र संचार नेपाल, गीतानगर न.पा. ७,	रेडियो भरतपुर	चितवन	चितवन	०६४।४।२८	१०५.२	५०० वाट
२९	३३४	सप्तगण्डकी मिडिया प्रा.लि., भरतपुर न.पा. ११ चितवन	रेडियो त्रिवेणी	चितवन	चितवन	०६५।३।३	१००.६	२००० वाट
३०	४६२	सामुदायिक रेडियो ध्रुवतारा भतरपुर चितवन	सामुदायिक रेडियो ध्रुवतारा	चितवन	चितवन	०६७।३।११	८९.८	५० वाट
३१	४६५	अरुण संचार सहकारी संस्था लि., रत्ननगर न.पा. १, चितवन	रेडियो अर्पण	चितवन	चितवन	०६७।३।२३	१०४.५	१०० वाट
३२	५०७	दिवाकर सञ्चार केन्द्र माडी (रेडियो माडी) चितवन	रेडियो माडी	चितवन	चितवन	०६७।१२।२४	१०७.६	५० वाट
३३	६६०	चितवन मिडिया प्रा.लि. भरतपुर, चितवन		चितवन	चितवन	०७०।२।२	१०४.१	१०० वाट
३४	६७०/०७०।७१	शहिदस्मृति सामुदायिक सञ्चार प्रतिष्ठान		चितवन	चितवन	२०६८।१०।१२	९५.७ मेगाहर्ज	५०० वाट
३५	६८७।०७०।७१	सेफर्ड मिडिया प्रा.लि.	रेडियो सेफर्ड	चितवन	चितवन	२०७०।९।१२	८९.२	१०० वाट
३६	६८८।०७०।७१	रिलेशन प्रशारण प्रा.लि.	रिलेशन एफ. एम.	चितवन	चितवन	२०७०।९।२४	८८.	१०० वाट
३७	६९०।०७०।७१	एम के एस क्रिएसन मिडिया प्रा.लि.	रेडियो ढुकढुकी	चितवन	चितवन	२०७०।१०।५	९०.५	१०० वाट
३८	७४५-०७१।७२	शिवशक्ति सामुदायिक संस्था	रेडियो शिवशक्ति	चितवन	चितवन	२०७१।७।११	९८.३	५०० वाट
३९	८२२-०७२।७३	क्यानभास मिडिया एण्ड इन्टरटेनमेन्ट प्रा.लि.	ईजी एफ.एम.	चितवन	चितवन	२०७२।८।२४	९०.२	१०० वाट
४०	९०३-०७३/७४	स्वदेश इन्फोसिस प्रा.लि	माडी म्युजिक एफ.एम.	चितवन	चितवन	२०७३।८।२२	९३.२	१०० वाट
४१	९३६/०७३/७४	कला पाठशाला मिडिया प्रा.लि.		खैरहनी -०८, पर्सा, चितवन	चितवन	२०७३।१०।१८	१०६.४	१०० वाट
४२	९५१/०७३/७४	श्री प्रभाव मिडिया प्रा.लि.	रेडियो प्रभाव	भरतपुर म.न.पा. –२१, चितवन	चितवन	२०७४।३।११	९२.४	५०० वाट
४३	९५९/०७३/७४	श्री रिलेशन प्रसारण प्रा.लि	रिलेशन एफ.एम	रत्ननगर न.पा -१, चितवन	चितवन	२०७४।३।२७	८८.	१०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
४४	९८७/०७४/७७	श्री कला पाठशाला कलेज प्रा.लि.	गुलेली एफ.एम	बछौली-०५, चितवन।	चितवन	२०७४/०६/०४	८८.५	१०० वाट
४५	१००१/०७४/७५	श्री वि.पी सञ्चार संघ	रेडियो बाल्मिकी	माडी नं.पा- ०३, चितवन	चितवन	२०७४/१०/०९	८९.५	१०० वाट
४६	८९	मकवानपुर मिडिया प्रा.लि., हेटौडा ४, मकवानपुर	हेटौडा एफ.एम.	मकवानपुर	मकवानपुर	०६०।५।४	९६.६	५०० वाट
४७	२४७	महिला घरेलु सामान उत्पादक तथा वितरण सहकारी	शक्ति एफ.एम.	मकवानपूर	मकवानपुर	०६३।११।२८	१०३.४	१०० वाट
४८	३०५	विन्दावासिनि मिडिया प्रा.लि., मकवानपुर ४, हेटौडा		मकवानपुर	मकवानपुर	०६४।८।३	९९.६	१००० वाट
४९	३८७	विकासका लागि सहकार्य नेपाल, हेटौडा न.पा. ४, मकवानपुर		मकवानपुर	मकवानपुर	२०६५।११।८	१०१.३	५०० वाट
५०	६६३	निहारिका मिडिया प्रा.लि.	रेडियो आकाश गंगा	मकवानपुर	मकवानपुर	०७०।२।२९	८८.५	५०० वाट
५१	६७६/०७०।७१	सञ्चार संघ नेपाल	रेडियो निकास	मकवापुर	मकवानपुर		९३.४	१०० वाट
५२	६९४।०७०।७१	सामुदायीक शसक्तिकरणमा गाउँले संस्था, नेपाल	रेडियो आवाज एफ. एम.	मकवानपुर	मकवानपुर	२०७०।१०।२९	८८.८	१०० वाट
५३	६९५।०७०।७१	हेटौँडा एफ. एम. प्रा.लि.	हेटौँडा म्युजिक एफ. एम.	मकवानपुर	मकवानपुर	२०७०।१०।२३	८९.४	१०० वाट
५४	७१९-०७०।७१	गगन मिडिया प्रा.लि.	सन्देश एफ. एम.	मकवानपुर	मकवानपुर	२०७१।३।९	९२.५	२५० वाट
५५	८५१-०७२।७३	गाउँबेसी संचार मञ्च	मनहरी एफ.एम.	मकवानपुर	मकवानपुर	२०७३।१।२७	१०४.३	१०० वाट
५६	९५०/०७३/७५	श्री सामुदायिक सञ्चार समुह	रेडियो सन्देश	हेटौडा उ.म.न.पा. –४, मकवानपुर।	मकवानपुर	२०७३।१२।१७	१०६.९	१०० वाट
५७	९६६/०७४/७६	श्री हेडम्बा मिडिया प्रा.लि.	रेडियो अनमोल	हेटौडा उ.म.न.पा. वडा नं ४, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७४/०४/२२	९०	१०० वाट
५८	९८६/०७४/७६	श्री जनमुखी अभियान प्रा.लि.	दामन एफ.एम	थाहा न.पा-३, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७४/०७/२०	९०.८	१०० वाट
५९	९९२/०७४/७५	श्री इन्द्रसरोवर युवा क्लव	रेडियो इन्द्रसरोवर	इन्द्रसरोवर ०१, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७४/०९/०३	१०५.८	१०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
६०	१०३६/०७४/९९	श्री थ्रीस्टार मिडिया प्रा. लि.	रेडियो भरोसा	हेटौडा न.पा.-५, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।१२	१०५.२	१०० वाट
६१	१०४०/०७४/१००	श्री गाँउबेसी सञ्चार मञ्च	रेडियो मनहरी एफ.एम.	मनहरी-७, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।२४	१०४.३	१०० वाट
६२	१०४१/०७४/७५	श्री ब्रोडकास्टिङ मिडिया हाउस प्रा.लि.	रेडियो बुलेटिन एफ.एम	हेटौडा उप-महानगरपालिका-०५, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।२४	८९.७	१०० वाट
६३	१	रेडियो नेपाल		काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५२।१०।२८	१००	१००० वाट (२० वाट
६४	२	नेपाल वातावरण पत्रकार समूह	रेडियो सगरमाथा	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५४।२।५	१०२.४	१००० वाट
६५	३	कान्तिपुर एफ.एम.प्रा.लि. सुविधानगर, काठमाण्डौ	कान्तिपुर एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५४।११।६	९६.१	१००० वाट
६६	४	इमेज च्यानल प्रा.लि. काठमाण्डौ पाको ३	इमेज च्यानल KATH	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५४।११।६	९७.९	५०० वाट
६७	५	काठमाण्डौ महानगरपालिका मेट्रो एफ.एम. १३ कालिकास्थान	मेट्रो एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५४।११।२५	९४.६	५०० वाट
६८	६	हिट्स नेपाल प्रा.लि. काठमाण्डौ	हिट्स एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५५।५।८	९१.२	१०० वाट
६९	५९	एफ.एम. अध्यात्मा ज्योति प्रा.लि. का.म.न.पा.३३ डिल्लीवजार	एफ.एम. अध्यात्मज्योति	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०५८।१।१९	१०४.८	५०० वाट
७०	९६	नेशनल ब्रोडकास्टीङ्ग काठमाण्डौ १० वानेश्वर	सि.टी. एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६०।५।१०	९८.८	५०० वाट
७१	१०१	क्लासिक एफ.एम. प्रा.लि., काठमाण्डौ	क्लासिक एफ्.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६०।५।२२	१००	५०० वाट
७२	१०५	रेम्बो एफ.एम. प्रा.लि. काठमाण्डौ १४ रविभवन	नेपाल एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६०।६।२	९१.८	५०० वाट
७३	१२४	भ्वाइस अफ यूथ प्रा.लि. काठमाण्डौ	रेडियो रियाज	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०६३।५।८	९६.८	५०० वाट
७४	१५९	बागमती मिडिया प्रा.लि., काठमाण्डौ	रेडियो बागमती	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।६।२२	१०३.६	५०० वाट क्षमता वृद्धि

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
७५	१६९	रेडियो अडियो प्रा.लि. वानेश्वर १० काठमाण्डौ	रेडियो अडियो प्रा.लि.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।६।३१	१०६.३	५०० वाट
७६	१८२	नेपाल भाषा एकेडमी किर्तिपुर ११	नेवा: एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।७।२६	१०६.६	५०० वाट क्षमता वृद्धि
७७	१८८	पत्रकारिता तथा आम सञ्चार केन्द्रीय विभाग प्रदर्शनी मार्ग, काठमाण्डौ	टि.यु. एफ.एम	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।७।२९	१०७	१०० वाट
७८	१९३	किप्स मिडिया कन्सल्ट प्रा.लि., कुलेश्वर १४, काठमाण्डौ	किप्स मिडिया	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।८।१०	९८.३	१०० वाट
७९	२०१	चेतना संचार प्रा.लि., महांकाल गा.वि.स. १, काठमाण्डौ	राजधानी एफ.एम.,	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।८।२६	१००.६	५०० वाट
८०	२०२	देवकी प्रसारण प्रा.लि., कुलेश्वर, काठमाण्डौ	हेडलाइन्स एण्ड म्यूजिक एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।८।२९	९७.२	५०० वाट
८१	२०३	कलेज अफ जर्नालिज्म एण्ड कम्यूनिकेशन प्रा.लि., धम्बाराही	सि.जे.एम.सि.सामुदायिक रेडियो	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।९।२	१०६	१०० वाट
८२	२०६	नारायण परिवार क्लब, का.म.न.पा. १३, काठमाण्डौ		काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।९।३	८७.६	५०० वाट
८३	२०८	मदन भण्डारी मेमोरियल कलेज, रातोपुल, काठमाण्डौ		काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।९।६	९३.६	५०० वाट
८४	२४३	गुडन्यूज एफ.एम., का.म.न.पा. कोटेश्वर	गूडन्यूज एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।११।२१	१०५.१	१०० वाट
८५	२५६	मालिकार्जुन एफ.एम. प्रा.लि., काठमाण्डौ १०	क्यापिटल एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६३।१२।२०	९२.४	५०० वाट
८६	२८३	जनसन्देश प्रा.लि. किर्तिपुर न.पा. २, काठमाण्डौ		काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६४।४।१०	८८.२	१०० वाट
८७	३१७	मेचीकाली सञ्चार प्रा.लि.,का.म.न.पा. ३२, काठमाण्डौ	रेडियो मिर्मिरे	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६४।११।१२	८९.४	१००० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
८८	३८९	रेडियो अन्नपूर्ण प्रा.लि, महाराजगंज, काठमाण्डौ	AP1	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६६।५।३	९४.००	१००० वाट
८९	६३४	यूथ पत्रिका प्रा.लि., चौतारा ८, सिन्धूपाल्चोक	भ्वाईस अफ यूथ	काठमाण्डौ		०६९।१०।२१	९७.५	५०० वाट
९०	६५१	गोपिकृष्ण मुभिज प्रा.लि. , काठमाडौं।	गोपिकृष्ण एफ.एम.	काठमाडौं	काठमाण्डौ	०६९।१२।२७	१०१.८	५०० वाट
९१	६९७	महानगरिय ट्राफिक प्रहरी महाशाखा	मेट्रो ट्राफिक एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७०।११।१३	९५.५	५०० वाट
९२	७९५-०७२।७३	मिडिया माउण्टेन प्रा.लि.	शिखर एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७२।४।१	१०२.७	५०० वाट
९३	७९९-०७२।७३	लिङ्क युथ मिडिया प्रा.लि.		काठमाडौ	काठमाण्डौ	२०७२।४।१०	९६.५	५०० वाट
९४	८१२-०७२।७३	इम्पेल मिडिया प्रा.लि.	रेडियो आवाज	काठमाडौं	काठमाण्डौ	२०७२।६।२२	९४.८	५०० वाट
९५	८१४-०७२।७३	अग्रता मिडिया प्रा.लि.	अग्रता एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७२।७।१२	१०३.३	१०० वाट
९६	८१५-०७२।७३	श्री लिला भ्वईस प्रा.लि.	भ्वईस अफ.युथ	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७२।७।१६	९२.७	५०० वाट
९७	८२५-०७२/७३	ॐ शैक्षिक गुठी	सुमिरन सन्देश	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७२।९।६	१००.९	१०० वाट
९८	८४४-०७२।७३	ब्रिटिस गोर्खा मिडिया नेटवर्क प्रा.लि मिति २०७२।१२।१० को निर्यणयले नयाँ दिइएको	गोर्खा एफ.एम.	काठमाडौ	काठमाण्डौ	२०७२।१२।२३	९३.	५०० वाट
९९	८४५-०७२।७३	युनिक लिवर्टी मिडिया प्रा.लि.		काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७२।१२।२८	९१.५	१०००
१००	८७३-०७३।७४	हाम्रो ब्रोडकास्टीङ्ग कम्पनी प्रा.लि	रेडियो काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७३।४।२४	९२.१	५०० वाट
१०१	८९६-०७३।७४	सपना मिडिया प्रा.लि	रेडियो जनता	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०७३।७।२६	९९.१	५०० वाट
१०२	८९८-०७३।७४	आकार फेम प्रा.लि.	एफ.एम. काठमाडौ	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०७३।८।५।	१०१.५	५०० वाट
१०३	८९९-०७३।७४	नोबेल इन्जीनियरिङ कन्सल्टेन्सी प्रा.लि	युथ एफ.एम.	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०७३।८।५	१०२.५	५०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१०४	९००-०७३।७४	अडियो एण्ड भिजुवल इलेक्ट्रोनिक्स प्रा.लि	KTM 90.3	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०७३।८।८	९०.३	५०० वाट
१०५	९१३-०७३/७४	श्री लिङ्क भिजन प्रा.लि		चावहिल-७, काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७३।९।२६	९४.३	१००० वाट
१०६	९१४-०७३/७४	श्री जनमैत्री मिडिया प्रा.लि		विशालनगर-४, काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७३।९।२६	८९.१	१००० वाट
१०७	९१६-०७३/७४	श्री मेरो संचार प्रा.लि.	(रेडियो मेरो एफ.एम.)	का.म.न.पा.-३३, काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	२०७३।९।२६	९३.३	१०० वाट
१०८	६३४	यूथ पत्रिका प्रा.लि. (भ्वाईस अफ यूथ एफ.एम.), चौतारा ८, सिन्धूपाल्चोक	भ्वाईस अफ यूथ	काठमाण्डौ	काठमाण्डौ	०६९।१०।२१	९७.५	५०० वाट मिति
१०९	१०११/०७४	श्री नाङशाल एशोसियसन नेपाल	रेडियो रोशी	रोशी गाउँपालिका वडा नं.- ६, काभ्रेपलाञ्चोक	काभ्रे	२०७४।११।६	८९.४	५०० वाट
११०	१०१४/०७४	श्री मान्खु सञ्चार केन्द्र	रेडियो मान्खु	थाक्रे गाउँपालिका वडा नं..- ११, धादिङ	धादिङ	२०७४।११।११	९१.१	१०० वाट
१११	१०२३/०७४	श्री अनलाईन सचांर प्रा.लि.	रेडियो संसार एफ.एम.	विदुर न.पा. -८ नुवाकोट	नुवाकोट	२०७४।१२।५	१०६.४	: १०० वाट
११२	१०२४/०७४	श्री त्रिपुर संगम मिडिया प्रा.लि.	झक्कास एफ.एम.	चाँगुनारायण न.पा. -२, भक्तपुर	भक्तपुर	२०७४।१२।५	९५.८	५०० वाट
११३	१०२५/०७४	श्री बुम मिडिया प्रा.लि.	आहा एफ.एम.	ककनी गाँउपालिका वडा नं. - ५, नवाकोट	नुवाकोट	२०७४।१२।६	९३.८	५०० वाट
११४	१०२८/०७४	नेतृत्व विकास तथा प्रविधि विकास केन्द्र, दोलखा	जिरी एफ.एम	जिरी न.पा.-६, दोलखा	दोलखा	२०७४।१२।१३	९४.	५०० वाट
११५	१०२८क /०७४	श्री हेल्लो सञ्चार प्रा.लि.	रेडियो गौरव	धुलिखेल न.पा-४, काभ्रेपलाञ्चोक	काभ्रे	२०७४।१२।१८	९७.	१०० वाट
११६	१०३२/०७४	श्री अरनिको टिम मिडिया प्रा.लि.		धुलिखेल न.पा-९, काभ्रेपलाञ्चोक	काभ्रे	२०७४।१२।२६	९६.३	५०० वाट
११७	१०३४/०७४	श्री बि एस.टावर एण्ड मेटल वर्कस प्रा.लि.	रेडियो वान	मिर्गे वडा नं.-९, खावा, दोलखा	दोलखा	२०७४।१२।३०	९२.३	१०० वाट
११८	१०३६/०७४	श्री थ्रीस्टार मिडिया प्रा. लि.	रेडियो भरोसा	हेटौडा न.पा.-५, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।२	१०५.२	१०० वाट
११९	१०३९/०७४	श्री रेडियो हाइवे प्रा.लि.	रेडियो तिम्रो	सुर्यविनायक न.पा. -०८, भक्तपुर ।	भक्तपुर	२०७५।१।७	८८.१	१०० वाट
१२०	१०४०/०७४	श्री गाँउबेसी सञ्चार मञ्च	रेडियो मनहरी एफ.एम.	मनहरी-७, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।२४	१०४.३	१०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१२१	१०४१/०७४	श्री ब्रोडकास्टिङ मिडिया हाउस प्रा.लि.	रेडियो बुलेटिन एफ.एम	हेटौडा उप-महानगरपालिका-०५, मकवानपुर	मकवानपुर	२०७५।१।२४	८९.७	१०० वाट
१२२	१०४२/०७४	श्री लालित्य मिडिया प्रा.लि.	लालित्य एफ.एम	चाँगुनारायण नगरपालिका-०८, भक्तपुर	भक्तपुर	२०७५।१।२४	९०.४	१०० वाट
१२३	१०४७/०७४	श्री सुनकोशी सेवा समिति	रेडियो महाभारत	सुनकोशी -०३, ताम्लीङ, सिन्धुली	सिन्धुपाल्चोक	२०७५।२।६	९०.८	१०० वाट
१२४	१०५०/०७४	श्री लोकप्रिय नेत्रज्योति सञ्चार समूह	रेडियो कुमुदिनि एफ.एम.	चौतारा सांगाचोकगढी न.पा -०५, सिन्धपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	२०७५।२।६	१०६.६	१०० वाट
१२५	१४५	विएफ विएस ब्रिटिश गोर्खाज नेपाल	विएफ विएस	मानभवन ५, ललितपुर	ललितपुर	२०७३।१०।०३	१०७.९	१०० वाट (
१२६	१४९	भास्सरा भिजन प्रा.लि., ललितपुर १३	मैत्री एफ.एम.	ललितपुर	ललितपुर	०६३।६।१०	९९.४	५०० वाट
१२७	४७१	कलमजीवी बहुमुखी सहकारी संस्था लि.गोटीखेल ललितपुर	रेडियो ललितपुर	ललितपुर	ललितपुर	०६७।४।६	१००.९	५० वाट
१२८	१६०	कम्यूनिकेशन कर्नर प्रा.लि. ललितपुर १०	उज्यालो एफ.एम.	ललितपुर	ललितपुर	०६३।६।२२	९०	५०० वाट
१२९	१०२७/०७४/७५	श्री हार्ट एफ.एम प्रा.लि	हार्ट एफ.एम	इमाडोल -०७, ललितपुर	ललितपुर	२०७४।१२।९	८७.६	५०० वाट
१३०	१०४	भक्तपुर एफ.एम. प्रा.लि. भक्तपुर न.पा. १५ इताछे	भक्तपुर एफ.एम.	eQmk"/	भक्तपुर	०६०।५।३१	१०५.४	१०० वाट
१३१	३२०	नेपालीको मिडिया प्रा.लि., कोटेश्वर काठमाण्डौ, मध्यपुर न.पा. ११ गठ्ठाघर	नेपालीको रेडियो	eQmk"/	भक्तपुर	०६४।११।१४	८८.८	५०० वाट
१३२	३२८	रेडियो जनसंचार		भक्तपुर न.पा.-४,कमल विनायक,पाडपलाङ ।	भक्तपुर	०६५।२।२	१०७.९	५०० वाट
१३३	३५१	आशाको सन्देश नेपाल काठमाण्डौ	ग्रेस एफ.एम.	भक्तपुर	भक्तपुर	०६५।५।९	१०७.६	१०० वाट
१३४	३५४	एड प्लान प्रा.लि.	रेडियो मस्ती	सिपाडोल-२, सुर्यविनायक, भक्तपुर ।	भक्तपुर	०६५।५।१९	८७.९	५०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१३५	८९४-०७३।७४	इलेक्ट्रो एम.एस. इन्टरनेशनल नेपाल प्रा.लि	रेडियो हिमालयन	काभ्रे २०७।१।३ को निर्णयानुसार प्रसारण केन्द्र भक्तपुर स्थानान्तरण)	भक्तपुर	०७३।७।७	९९.७	५०० वाट
१३६	१०२४/०७४/८६	श्री त्रिपुर संगम मिडिया प्रा.लि.	झक्कास एफ.एम.	चाँगुनारायण न.पा. -२, भक्तपुर	भक्तपुर	२०७४।१२।५	९५.८	५०० वाट
१३७	१०३९/०७४/९९	श्री रेडियो हाइवे प्रा.लि.	रेडियो तिम्रो	सुर्यविनायक न.पा. -०८, भक्तपुर ।	भक्तपुर	२०७५।१।७	८८.१	१०० वाट
१३८	१०४२/०७४/७५	श्री लालित्य मिडिया प्रा.लि.	लालित्य एफ.एम	चाँगुनारायण नगरपालिका-०८, भक्तपुर	भक्तपुर	२०७५।१।२४	९०.४	१०० वाट
१३९	६३८	गेस नेपाल (रेडियो रसुवा एफ.एम.)धुन्चे गा.वि.स. ५, रसूवा	रेडियो रसुवा	रसूवा	रसुवा	०६९।१०।२५	१०२.१	१०० वाट
१४०	७१५(क)	रसुवा तामाङ समाज	रेडियो रसुवा	रसुवा	रसुवा	२०७१।२।२२	९६.५	१०० वाट
१४१	७३९-०७१।७२	पर्यटन विकास तथा सञ्चार केन्द्र नेपाल	रेडियो लामटाङ्ग	रसुवा	रसुवा	२०७१।५।२४	९०.३	५०० वाट
१४२	३८८	आधारभूत प्राकृतिक स्रोत संरक्षण तथा शान्ति समाज, ककनी ५, नुवाकोट ।	रेडियो जालपा	नुवाकोट	नुवाकोट	०६६।२।२१	१०४.५	१०० वाट
१४३	५४४	विकाश संचार नेपाल, विदूर न.पा. ३, नुवाकोट	रेडियो त्रिशुली	नुवाकोट	नुवाकोट	०६८।११।१५	८८.४	१०० वाट
१४४	७०७	नेपाल शान्ति एवं विकास केन्द्र	नुवाकोट एफ. एम.	नुवाकोट	नुवाकोट	२०७१।१।२९	१०६.८	१०० वाट
१४५	८१६-०७२।७३	मखमली मिडिया प्रा.लि.		नुवाकोट	नुवाकोट	२०७२।७।१६	८९.	१०० वाट
१४६	८३६-०७२।७३	कम्पास मिडिया प्रा.लि	गजवको रेडियो	नुवाकोट	नुवाकोट	२०७२।११।१४	१०५.७	१०० वाट
१४७	८४०-०७२।७३	गोसाईकुण्ड सञ्चार प्रा.लि.	मिक्स एफ.एम.	नुवाकोट	नुवाकोट	२०७२।१२।११	८९.४	१०० वाट
१४८	८५३-०७२।७३	युवा सञ्चार नेपाल	फ्रेण्डस रेडियो	नुवाकोट	नुवाकोट	२०७३।१।३०	९०.९	५०० वाट
१४९	१०२३/०७४/८५	श्री अनलाईन सचांर प्रा.लि.	रेडियो संसार एफ.एम.	विदुर न.पा. -८ नुवाकोट	नुवाकोट	२०७४।१२।५	१०६.४	: १०० वाट
१५०	९२८/०७३/७४	श्री परिवर्तनका लागि जागरण नेपाल	रेडियो भैरवी	नुवाकोट	नुवाकोट	२०७३।११।१५	८८	१०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१५१	७३३-०७१।७२	परफेक्ट मिडिया प्रा.लि.	रेडियो हरपल	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	२०७१।५।१२	९०.९	१०० वाट
१५२	७५४-०७१।७२	छिरिङ वाङ्मो एडभरटाइजिङ एजेन्सी प्रा.लि	रेडियो देशान्तर	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०७१।९।१६	९४.३	५०० वाट
१५३	२१८	भ्वाइस अफ यूथ प्रा.लि. सिन्धुपाल्चोक	यूथ एफ.एम.	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६३।९।१७	९६.८	१०० वाट
१५४	३०६	समाज रुपान्तरण तथा मानव विकास केन्द्र, मेलम्ची २, सिन्धुपाल्चोक	रेडियो सिन्धु	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६४।८।१४	१०५	१०० वाट
१५५	४५३	सामूदायिक विकास तथा संचार प्रतिष्ठान, सिन्धुपाल्चोक	सिन्धु एफ.एम.	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६७।२।२०	१०२.८	१०० वाट
१५६	४९४	अनर्व प्रसारण प्र.लि. सेलाङ सिन्धुपाल्चोक	रेडियो अनर्व	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६७।८।५	८९.१	१०० वाट
१५७	६२०	सूचना तथा सञ्चार समुह, साना सिरुवारी ६ सिन्धूपाल्चोक ।	रेडियो सूनकोसी	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६९।८।१४	१०५.६	१०० वाट
१५८	६२२	सामुदायिक संचार अभियान नेपाल सिन्धूपाल्चोक	रेडियो मेलम्ची	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०६९।८।१८	१०७.२	१०० वाट
१५९	८५९-०७२।७३	हातेमालो समाज सिन्धुपाल्चोक	हेलम्बु एफ.एम.	सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	०७३।२।२०	८९.६	५०० वाट
१६०	९८५/०७४/७५	श्री लिला भिजन प्रा.लि		सिन्धुपाल्चोक	सिन्धुपाल्चोक	२०७४/०५/०४	१०३.९	५०० वाट
१६१	९०९/०७३/७४	नेत्रज्योती संचार प्रा.लि.		काभ्रे	काभ्रे	२०७३।९।१४	१०५.८	१०० वाट
१६२	१५३	जुगल एशोसियशन नेपाल सर्स्यखर्क गा.वि.स. ४, काभ्रे	रेडियो नमोबुद्ध	काभ्रे	काभ्रे	०६३।६।१२	१०६.७	५०० वाट
१६३	२२९	चेतना नेपाल	रेडियो एबीसी	काभ्रेपलान्चोक, वनेपा १०	काभ्रे	०६३।१०।१२	८९.८	१०० वाट
१६४	४१०	आई सामुदायिक संचार केन्द्र , पनौती १०, काभ्रे	रेडियो नयां सन्देश	काभ्रेपलान्चोक	काभ्रे	०६६।८।१२	१०४.५	५० वाट
१६५	४३४	मिशन नेपाल नेटवर्क, धुलिखेल न.पा. ५, काभ्रे		काभ्रे	काभ्रे	०६६।१२।४	८८.४	१०० वाट

सि.नं.	फा.नं.	प्रसारण संस्थाको नाम	कल साइन	प्रसारण क्षेत्र जिल्ला	जिल्ला	इजाजत जारी मिति	फ्रिक्वेन्सी	ट्रान्समिसन पावर आउटपुट (वाट)
१६६	९४६/०७३/७४	भक्तपुर मल्टिमिडिया प्रा.लि.	Radio Top Town	सापिङ -०१, काभ्रे	काभ्रे	२०७४।११।१३	१०७	१०० वाट
१६७	१०११/०७४/७६	श्री नाङशाल एशोसियसन नेपाल	रेडियो रोशी	रोशी गा.पा.- ६, काभ्रेपलाञ्चोक	काभ्रे	२०७४।११।६	८९.४	५०० वाट
१६८	१५२	ग्रामिण संचार सहकारी संस्था लि., निलकण्ठ गा.वि.स. ५, धादिङ	रेडियो धादिङ	धादिङ	धादिङ	०६३।६।१२	१०६	५०० वाट
१६९	२६६	ग्रामिण संचार सहकारी संस्था लि., सुनौला वजार ३, धादिङ		धादिङ	धादिङ	०६४।१।६	१०५.६	३० वाट
१७०	३२५	धुनिवेशी सामुदायिक कृषि संचार केन्द्र धादिङ	कृषि रेडियो	धादिङ	धादिङ	०६४।११।२२	१०५.०	५० वाट
१७१	३६६	श्री सहिद स्मृति सञ्चार सहकारी संस्था लि. निलकण्ठ २, धादिङ		धादिङ	धादिङ	०६५।७।११	९७.६	५०० वाट
१७२	४९९	राजमार्ग सामूदायिक सञ्चार केन्द्र, धादिङ		धादिङ	धादिङ	०६७।१०।१८	९२.१	१०० वाट
१७३	५३०	कृषि पत्रकार समाज, धादिङ	कृषि एफ.एम.	धापदङ	धादिङ	०६८।७।२९	१०१.५	५० वाट
१७४	७८१-०६८।६९	झिलिमिली मिडिया प्रा.लि.	रेडियो झिलिमिली	धादिङ	धादिङ	२०७२।३।१	९०.	१०० वाट

स्रोतः सञ्चार मन्त्रालय, ०७४

अनुसूची ४.६ : इजाजत प्राप्त टेलिभिजनहरु

क्र.सं.	टेलिभिजन प्रशारण संस्था	प्रशारण	इजाजतपत्र जारी मिति	संचालित जिल्ला	कैफियत
१	नेपाल टेलिभिजन	भूउपग्रह/ भू सतही		काठमाण्डौ	
२	एन टि.भी.	भू सतही/भू उपग्रह		काठमाण्डौ	
३	कान्तिपुर टेलिभिजन नेटवर्क , काठमाण्डौ	(क)भि.एच.एफ./ य एच एफ सतहगत /	(क)२०५९।१।४	काठमाण्डौ	
४	कान्तिपुर टेलिभिजन नेटवर्क प्रा.लि., काठमाण्डौ	(ख)भू उपग्रह	(ख) ०६३।३।१	काठमाण्डौ	
५	सांग्रिला टेलिभिजन प्रा.लि.	भू उपग्रह	०५९।१।४	काठमाण्डौ	
६	स्पेशटाइम नेटवर्क (च्यानल नेपाल)	भू उपग्रह		काठमाण्डौ	
७	एभिन्यूज टेलिभिजन प्रा.लि. ललितपुर	भू उपग्रह	०६०।१२।५	काठमाण्डौ	फाइल थान-२
८	सगरमाथा टेलिभिजन प्रा.लि. कोटेश्वर, काठमाण्डौ }	भू उपग्रह	०६३।४।२२	काठमाण्डौ	
१०	इमेज च्यानल प्रा.लि. काठमाण्डौ	भू उपग्रह	०६३।१०।११	काठमाण्डौ	
१२	एविसि टेलिभिजन प्रा.लि. सामाखुसी, काठमाण्डौ f}	भू उपग्रह	०६४।१०।२०	काठमाण्डौ	
१४	माउन्टेन टेलिभिजन प्रा.लि. मध्यपुर ठिमी, भक्तपुर	भू उपग्रह	२०६५।१०।५	भक्तपुर	
१५	गोपीकृष्ण इन्टरटेनमेन्ट प्रा.लि. चावहिल, काठमाण्डौ।	भू उपग्रह	२०६५।१२।१७। (मिति २०६५।१०।१९ को निर्णय)	काठमाण्डौ	
१७	नेपाल ब्रोडकाष्टिङ च्यानल प्रा.लि. News 24 Nepal	भू उपग्रही	०६६।४।५	काठमाण्डौ	
१८	हिमालयन टेलिभिजन प्रा.लि.	भू उपग्रही	०६६।७।२९	काठमाण्डौ	

क्र.सं.	टेलिभिजन प्रशारण संस्था	प्रशारण	इजाजतपत्र जारी मिति	संचालित जिल्ला	कैफियत
१९	नेपाल ब्रोडकाष्टिङ च्यानल प्रा.लि.E 24 Nepal	भू उपग्रही	०६७।३।१४	काठमाण्डौ	स्व.खा.
२०	युवा जागरण पर्यावरणीय मञ्च वातावरणी सूचना केन्द्र (पर्यावरणीय टेलिभिजन),ललितपुर	भू. सतही	०६७।५।१८	ललितपुर	
२१	कलश टेलिभिजन प्रा.लि.	भू सतही	०६७।९।२५	चितवन	
२३	टिभ टेलिभिजन प्रा.लि. हेटौडा, मकवानपुर	भू सतही	०६८।३।३१	मकवानपुर	
२४	पद्मा मिडिया नेटवर्क प्रा.लि. सितापाइला, काठमाण्डौ	भू.प्र.के	०६८।६।१३	काठमाण्डौ	
२५	सोसाइटल मिडिया प्रा.लि. (अरनिको टेलिभिजन प्रा.लि.) काभ्रे	भू सतही	०६८।११।१२	काभ्रे	
२६	नेपाल मण्डल टेलिभिजन प्रा.लि., ललितपुर	के. टे	०६९।१२।१४	ललितपुर	
२७	सोसाइटल मिडिया प्रा.लि. (अरनिको टेलिभिजन) काभ्रे	के.टे.	०६९।१२।१८	काभ्रे	
२८	एकता सञ्चार नेपाल प्रा.लि.	के.टे	२०६९।१२।२३	चितवन	
२९	सोनु सम्राट मिडिया प्रा.लि. -(नमस्ते टेलिभिजन) ,	के.टे	२०७०।१।४	चितवन	
३०	कलश टेलिभिजन प्रा.लि.		२०७०।१।५	चितवन	
४०	क्रिष्टल संचार सहकारी	के.टे.	२०७०।२।१२	चितवन	
४१	त्रिपुरा मिडिया प्रा.लि.	के.टे.	२०७०।२।२०	धादिङ	
४२	नमस्ते ख्वप भक्तपुर	के.टे.	२०७०।१।२६	भक्तपुर	
४५	अन्नपूर्ण टेलिभिजन प्रा.लि.	भु.प्र.के.	२०७०।५।२५	काठमाडौं	
५०	ग्रीन लाईन मिडिया प्रा.लि.	के.टे.	२०७०।७।५	चितवन	

क्र.सं.	टेलिभिजन प्रशारण संस्था	प्रशारण	इजाजतपत्र जारी मिति	संचालित जिल्ला	कैफियत
५२	यस ब्रोडकास्टिङ कम्पनी प्रा.लि.	के.टे.	२०७०।७।२९	काठमाडौं	
५३	टि.भि. कालिका प्रा.लि.	के.टे.	२०७०।७।१२	चितवन	
६०	हिमालय टेलिभिजन नेटवर्क प्रा.लि.,काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७०।१०।२३	काठमाडौं	
६१	स्पर्ष नेपाल प्रा.लि. (मेरो देश टि.भि.) काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७०।११।२	काठमाडौं	
६२	टिम टेलिभिजन प्रा.लि.मकवानपुर	के.टे.	२०७०।११।११	मकवानपुर	
६३	कान्तिपुर टेलिभिजन प्रा.लि. (केन्ट), काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७०।११।१३	काठमाण्डौ	
६९	हिट्स मिडिया एड्भरटाईजिङ प्रा.लि., चिवन	के.टे.	२०७१।१।१०	चितवन	
७३	यस च्यानल प्रा.लि. , ललितपुर	के.टे.	२०७१।४।५	ललितपुर	
७५	वर्ल्ड ट्रेड मिडिया प्रा.लि.,काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७१।४।२३	काठमाडौं	
७६	टुडे नेटवर्क प्रा.लि., काठमाण्डौ	के.टे.	२०७१।५।१८	काठमाडौं	
७७	अन्नपूर्ण ब्रोडकास्ट प्रा.लि.काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७१।६।२	काठमाडौं	
८३	ईन्डिजिनियस मिडिया फाउण्डेशन, काठमाण्डौ	के.टे.	२०७१।१२।२०	काठमाण्डौ	
८४	स्काई टेलिभिजन प्रा.लि.,ललितपुर	के.टे.	२०७२।२।३२	ललितपुर	
८५	एवीसी मिडिया ग्रुप प्रा.लि.(ए.बी.सी.न्यूज), काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७२।४।२१	काठमाण्डौ	
८६	गिताञ्जली मिडिया प्रा.लि.(काष्ठमण्डप टेलभिजन), काठमाण्डौ	के.टे.	२०७२।४।२५	काठमाण्डौ	
८८	थाहा टेलिभिजन प्रा.लि. (थाहा टेलभिजन) काठमाण्डौ	भु.प्र.के.		काठमाण्डौ	
८९	नागरिक नेटवर्क प्रा.लि.(नागरिक टेलिभिजन), काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७२।१०।१३	काठमाण्डौ	

क्र.सं.	टेलिभिजन प्रशारण संस्था	प्रशारण	इजाजतपत्र जारी मिति	संचालित जिल्ला	कैफियत
९२	वर्ल्ड ट्रेड मिडिया नेटवर्क प्रा.लि. (Business TV)	भु.प्र.के.	२०७२।१२।२४	काठमाण्डौ	
९३	विजनेश न्यूज ब्रोडकास्टिङ कम्पनी प्रा.लि. कुपण्डोल,ललितपुर ।	भु.प्र.के.	२०७३।१।२४	ललितपुर	
९४	जनता प्रसारण तथा प्रकाशन लिमिटेड (जनता टेलिभिजन)	भु.प्र.के	२०७३।३।२९	काठमाण्डौ	
९५	मेगा टेलिभिजन प्रा.लि, काठमाण्डौ (मेगा टेलिभिजन)	के.टे	२०७३।५।२१	काठमाण्डौ	
९६	कृषि टेलिभिजन नेटवर्क, ललितपुर (कृषि टि.भि)	के.टे	२०७३।५।२४	ललितपुर	
९८	ए.पि.वन मिडिया प्रा.लि.काठमाण्डौ (ए.पि.वन AP1)	भु.प्र.के.	२०७३।६।१७	काठमाण्डौ	
९९	स्पर्श नेपाल प्रा.लि.(मेरो देश टि.भी), काठमाण्डौ	भु.प्र.के.	२०७३।७।२	काठमाण्डौ	
१०२	बुढासुब्बा डिजिटल प्रा.लि ,(BM Television) काठमाण्डौ	के.टे.	२०७३।८।२	काठमाण्डौ	
१०३	बोधीग्राम प्रा.लि , काठमाण्डौ (बोधी टेलिभिजन)	के.टे.	२०७३।८।१६	काठमाण्डौ	
१०५	जय भेश्वर प्रा.लि. काठमाण्डौ (J Music HD Television)	के.टे.	२०७३।१०।५	काठमाण्डौ	
१०६	एभिन्युज नेटवर्क प्रा.लि., काठमाण्डौ	भु.प्र.के	२०७३।११।४	काठमाण्डौ	
१०८	टाइम्स ब्रोर्डकाष्टिङ नेटवर्कस प्रा.लि.(प्राइम टाइम्स टेलिभिजन), [illegible]	भु.प्र.के.	२०७३।१२।३	काठमाण्डौ	
१०९	हेल्थ टेलिभिजन प्रा.लि.काठमाण्डौ	के.टे.	२०७३।१२।१०	काठमाण्डौ	
११२	श्री मल्टिपल टेलिभिजन प्रा.लि. (DISH HOME Sports) ललितपुर उ.म.न.पा -०३, ललितपुर ।	डि.टि.एच.टे	२०७४।३।२३	ललितपुर	
११३	श्री मल्टिपल टेलिभिजन प्रा.लि. (DISH HOME Entertainment) ललितपुर उ.म.न.पा -०३, ललितपुर	डि.टि.एच.टे	२०७४।३।२३	ललितपुर	
११४	श्री मल्टिपल टेलिभिजन प्रा.लि. (DISH HOME Plus Movie) ललितपुर उ.म.न.पा -०३, ललितपुर	डि.टि.एच.टे	२०७४।३।२३	ललितपुर	

क्र.सं.	टेलिभिजन प्रशारण संस्था	प्रशारण	इजाजतपत्र जारी मिति	संचालित जिल्ला	कैफियत
११५	श्री टिभी टुडे नेटवर्क प्रा.लि. (TV1 Nepal) का.म.न.पा. -३५, काठमाडौ ।	भु.प्र.के	२०७४।१।२४	काठमाण्डौ	
११७	श्री श्रीकृष्ण मिडिया नेटवर्क प्रा.लि. (डी.डी.टेलिभिजन) का.म.न.पा-३५, कोटेश्वर ।	के.टे.	२०७४/०१/०८	काठमाण्डौ	
११८	सक्षम मिडिया नेटवर्क प्रा.लि	के.टे.	२०७४/०५/१४	काठमाण्डौ	
११९	श्री मगर्स क्रियशन कम्पनी प्रा.लि. (Nice Television) का.म.न.पा. -३१ ,बागबजार, काठमाडौ ।	भु.प्र.के	२०७४/०९/२३	काठमाण्डौ	
१२०	श्री सयपत्री मिडिया प्रा.लि. (हाम्रो टि.भी नेटवर्क) का.म.न.पा. -३२, पुरानो सिनामंगल, काठमाडौ ।	भु.प्र.के	२०७४।९।४	काठमाण्डौ	टिप्पणी सहित थान २
१२१	ख्वप मल्टिपर्पोज प्रा.लि. भक्तपुर (भादगाउँ टेलिभिजन)	के.टे.	२०७४।१०।२३	भक्तपुर	
१२३	श्री नेवा मिडिया नेटवर्क प्रा.लि. (नेवा टेलिभिजन) किर्तिपुर न.पा-१०, काठमाण्डौ ।	के.टे.	२०७४।११।१६	काठमाण्डौ	
१२४	श्री त्रिपुरा मिडिया प्रा.लि. (दिव्य दर्शन टेलिभिजन) निलकण्ठ न.पा -३, धादिङ ।	के.टे.	२०७४।१२।२३	धादिङ	
१२६	इमेज च्यानल प्रा.लि.(मेट्रो टि.भि-१), काठमाण्डौ			काठमाण्डौ	प्रसारण बन्द
१२९	क्रिष्टल संचार सहकारी, चितवन		क	चितवन	
१३०	सांग्रिला टेलिभिजन ब्रोर्डकाष्ट्रिङ नेटवर्क प्रा.लि., काठमाण्डौ			काठमाण्डौ	प्रसारण बन्द

स्रोतः सञ्चार मन्त्रालय, ०७४

अनुसूची ४.७ : खेलकुदका पूर्वाधारहरूको जिल्लागत विवरण

१. सिन्धुली

दुधौली खेल मैदान घोडेबजार दुधौली ५, बसपार्क खेल मैदान भिमेश्वर १, पल्धुरी खेल मैदान पुरानो झाँगाझोली ४, आजाद स्मृति खेल मैदान, बगैंचा टोल ढकाल गाउं खेल मैदान क.न.पा. ५, लापनटार र पत्यानी खेल मैदान दुधौली ७, मा.बि. पोटी खाङसाङ खेल मैदान खाङसाङ ४, कालिदेबी प्राबि. खेल मैदान मरिण ७, दुधौली खेल मैदान, दुधौली १० र कौशिका उ.मा.बि. खेल मैदान।

२. दोलखा

टुडिखेल, भैलुङ खेल मैदान र चरीकोट कवर्डहल।

३. सिन्धुपाल्चोक

बाह्रबीसे करांते हल बाह्रबीसे न.पा., ब्याडमिन्टन हल खाँडीचौर बजार बलेसी गा.पा., चौतारा टुँडिखेल चौतारा न.पा., रेवती स्मृति खेल मैदान कुभिण्डे, बसन्तपुर खेल मैदान लामो सांघु, नमोबुद्ध खेल मैदान घोत्सिपा र ऐशेलुखर्क खेल मैदान ऐशेलुखर्क।

४. काभ्रेपलाञ्चोक

धुलिखेल खेल मैदान, धुलिखेल न.पा. र बनेपा खेल मैदान बनेपा न.पा.।

५. ललितपुर

प्रयागपोखरी खेल मैदान (कार्यालय भवन सहित) ल.म.न.पा. १२, सातदोबाटो तेक्वान्दो हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो करांते हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो टेबलटेनिस हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो ब्याडमिन्टन हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो जुडो हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो जिम्न्याष्टिक हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो स्क्वास प्रशिक्षण केन्द्र ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो सुटिङ हल ल.म.न.पा. १५, सातदोबाटो बक्सिङ हल ल.म.न.पा. १५, एन्फा अफिससंगैको फुटबल मैदान ल.म.न.पा. १५, लङटेनिस कोट ६ वटा, च्यासल फुटबल मैदान ल.म.न.पा. १०, जावलाखेल फुटबल मैदान ल.म.न.पा., जावलाखेल भलिबल मैदान ल.म.न.पा., लगनखेल सैनिक शारिरिक व्ययाम एबं बहुद्देश्यीय खेलकुद केन्द्र (कभर्ड हल, भलिबल, फुटबल, एथलेटिक्स लगायत), गोदावरी फुटबल मैदान ल.म.न.पा., बुद्धी बिकास मण्डल क्लब लगनखेल फुटबल मैदान र बालकुमारी चौर सुनाकोठी ल.म.न.पा. २७।

६. काठमाडौ

दशरथ रंगशाला, त्रि.वि क्रिकेट रंगशाला, काठमाण्डौ टुंडिखेल, त्रिपुरेश्वर फुटबल खेल मैदान का.म.न.पा. ११, मनहरा खेल मैदान, कागेश्वरी मनहरा न.पा. ५, गणेशस्थान खेल मैदान, का.म.न.पा. ७ चाबहिल, फुटबल खेल मैदान बुढानिलकण्ठ न.पा. १३, फुटबल खेल मैदान ता.न.पा. १८ पिपल डाँडा चौर, फुटबल खेल मैदान का.म.न.पा. १६, फुटबल, ब्याडमिन्टन तथा टेबलटेनिस खेल मैदान का.म.न.पा. १५ डल्लु, फुटबल खेल मैदान कि.न.पा. ४ गोदाम चौर, क्रिकेट खेल मैदान बु.न.पा. १६, फुटबल खेल मैदान तारकेश्वर न.पा. गोल ढुंगा, फुटबल खेल

मैदान च.न.पा. १४ नयां नैकाप, ह्याण्डबल खेल मैदान बु.न.पा. १६, आकाशेधारा, फुटबल खेल मैदान बु.न.पा. १० गोल्फुटार, ब्याडमिन्टन खेल मैदान कागेश्री मनहरा न.पा. ५, भलिबल खेल मैदान का.म.न.पा. १५ गीता माता उ.मा.बि., फुटबल खेल मैदान नागार्जुन न.पा., ब्याडमिन्टन खेल मैदान का.म.न.पा. ४ चण्डोल, फुटबल र भलिबल खेल मैदान च.न.पा. ९ मातातिर्थ, फुटबल ब्याडमिन्टन र बास्केट बल खेल मैदान टोखा न.पा. ३, फुटबल खेल मैदान का.म.न.पा. ७ सिफल, ब्याडमिन्टन खेल मैदान का.म.न.पा. ४ लोलाङ, फुटबल, बास्केट बल र क्रिकेट खेल मैदान किर्तिपुर, क्रिकेट खेल मैदान बागेश्वरी मनहरा ६ मुलमानी, ब्याडमिन्टन खेल मैदान च.न.पा. १४ लोलाङ, फुटबल खेल मैदान का.म.न.पा. ५ ज्ञानेश्वर र फुटबल खेल मैदान दक्षिणकाली.न.पा. ५।

७. रसुवा

रसुवा टुंडिखेल।

८. नुवाकोट

टुडीखेल, शिवपुरी गा.पा.को खेल मैदान, सामारीइ खेल मैदान र वैतेश्वर गा.पा.को खेल मैदान।

९. धादिङ : टुडीखेल।

१०. मकवानपुर

गौरीटार रंगशाला, हुप्र चौर खेल मैदान, श्रीपुर खेल मैदान छतिवन, फापरबारी खेल मैदान (जनतामा.बि.), रोटरी खेल मैदान, (रोटरी मा.बि. मनहरी), इन्द्रायणी चौर पालुङ, (सार्बजनिकजग्गा, सामान्य अवस्था), बज्रबाराही खेल मैदान (सार्बजनिकजग्गा), औद्योगिक क्षेत्र खेल मैदान (औद्योगिक क्षेत्रको जग्गा), क्याम्पा डांडा खेल मैदान, (मत्स विकास कार्यालयको जग्गा), फुटसलः कमलडाँडा फुटसल, मकवानपुर गढी फुटसल, कवर्डहलः कवर्डहल हेटौडा ४ (निर्माणधिन अबस्था), स्वीमिङ पुलः कमलडाँडा हेटौडा ९ कुखरेनी, भीमफेदी ८ इपा र हेटौडा ७ क्याम्पाडाँडा पारी ।

११. चितवन

गुन्जनगर रंगशाला र.न.पा. १९, खैरेनी रंगशाला खैरेनी न.पा, खैरहनी मा.बि. खेल मैदान, खैरेनी न.पा, शारदानगर मा.बि. खेल मैदान,शारदानगर न.पा., माडी मा.बि. खेल मैदान माडी न.पा., बालकुमारी मा.बि. क्याम्पाचौर खेल, मैदान, भ.न.पा. २, गेष्टहाउस चौर खेल मैदान, भ.न.पा. १०, सुकुम्बारी बस्ती खेल मैदान, र.न.पा. १०, फुटसलः ३ वटा

स्रोतः प्रारम्भिक पार्श्वचित्र, सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश नं. ३, हेटौडा, ०७५

अनुसूची ५.१ : परिवार नियोजन सम्बन्धी विवरण

सूचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
परिवार नियोजनको साधन प्रयोग गर्ने १५-४९ वर्षका हाल बिबाहित महिलाको प्रतिशत (सि.पि.आर.)27	६०.६	५२.६	५५.१	४७.७	४८.५	४८.०	५१.१	५७.३
कुनै प्रकारको (आधुनिक र परम्परागत) परिवार नियोजनका साधन प्रयोग नगर्ने १५-४९ वर्षका बिबाहित (हाल) महिलाहरुको प्रतिशत	३९.४	४७.४	४४.९	५२.३	५१.५	५२.०	४८.९	४२.७
वच्चा ढिला जन्माउनको लागि परिवार नियोजनका साधनहरू चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित (हाल) महिलाको प्रतिशत	४.९	८.१	९.९	९.५	९.७	७.५	९.८	७.२
गर्भ रोक्नका लागि परिवार नियोजनका साधनहरू चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित (हाल) महिलाको प्रतिशत	१५.०	१५.६	१५.१	११.१	२०.३	२०.४	१५.९	१४.१
परिवार नियोजनको साधन चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित (हाल) महिलाको प्रतिशत	१९.८	२३.७	२४.९	२०.६	३०.०	२७.९	२५.७	२१.३
वच्चा ढिला जन्माउनको लागि परिवार नियोजनका साधनहरू चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित महिलाको प्रतिशत	३.४	६.२	७.५	८.०	७.४	५.७	७.९	५.३
गर्भ रोक्नका लागि परिवार नियोजनका साधनहरू चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित महिलाको प्रतिशत	१०.५	१२.०	११.५	९.४	१५.५	१५.७	१२.९	१०.५
परिवार नियोजनको साधन चाहेर पनि प्राप्त गर्न नसकेका १५-४९ वर्षका बिबाहित महिलाको प्रतिशत	१३.९	१८.२	१९.०	१७.४	२२.८	२१.४	२०.८	१५.८

स्रोतः नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

अनुसूची ५.२ : बाल मृत्युदर, सुत्केती महिला तथा नवजात शिशुको स्याहार

सुचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
Post-neonatal mortality rate (per 1,000 live births)	१२	१२	९	१३	८	१२	१७	१७
Child mortality rate (per 1,000 live births)	७	६	५	१०	४	३	१२	१२
Perinatal mortality rate (per 1,000 live births)	२८	३१	३२	३५	२०	२८	४०	३४
Percentage distribution of still births	१६.१	१००.०	१७.७	२९.२	६.५	१५.३	७.१	८.०
Percentage distribution of neonatal deaths	७.८	१००.०	१५.३	३०.६	४.१	१८.६	९.८	१४.०
Percentage of women 15-49 receiving two or more injections during last pregnancy	७२.४	६५.७	६७.५	६१.९	६९.८	६६.८	६०.७	५७.०
Percentage of women 15-49 whose most recent live birth was protected against neonatal tetanus	८५.६	८८.७	९०.०	९२.९	८८.०	८८.६	८०.१	८७.८
Percentage of live births delivered by a skilled birth provider (doctor, nurse and auxiliary nurse midwife	६९.९	५८.०	६३.१	४८.६	६९.९	५६.६	३५.३	६६.०
Percentage of live births delivered by C-section	१७.४	९.०	१२.७	५.०	१६.७	६.४	२.२	३.१
Percentage of women giving birth in the 2 years preceding the survey who received postnatal check during the first 2 days after birth	६७.३	५६.७	६१.५	४५.२	६८.३	५९.९	३८.५	५७.६
Percentage of women who think abortion is legal in Nepal	४४.०	४०.६	४५.६	३७.९	४०.९	३५.५	३३.०	४३.७
Percent distribution of pregnancies ending in live birth (excluding stillbirth, miscarriage and abortion)	७९.७	८०.६	८३.८	८५.७	७४.१	७७.०	७७.०	७८.४

श्रोत: नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

अनुसूची ५.३ : महिला सशक्तिकरण

सुचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
Percentage distribution of currently married women age 15-49 who received cash earnings for employment in the 12 months preceding the survey and she herself is mainly involved in decision making regarding how to use her earnings	५८.६	५१.८	४६.९	४५.४	६१.०	५२.०	४५.१	४३.७
Percentage distribution of currently married men age 15-49 who received cash earnings for employment in the 12 months preceding the survey and whose wife is mainly involved in decision making regarding how to use her earnings	१४.९	११.१	१९.४	२.०	१५.६	५.६	१५.३	७.९
Percentage of women age 15-49 who do not own a house	९१.१	९२.२	८८.८	९३.०	९०.८	९३.७	९३.८	९६.८
Percentage of women age 15-49 who do not own land	८६.६	८८.७	८६.२	८७.७	८७.७	९०.०	९२.५	९६.५
Among women age 15-49 who own a house, percent distribution by whether the house owned has a title or deed in the woman's name	८४.०	८७.४	८५.८	८६.८	९३.१	८९.२	९३.९	८९.६
Among women age 15-49 who own land, percent distribution by whether the house	७८.९	९२.४	९७.५	९८.३	९६.४	९५.६	९५.३	९४.४

सुचकहरु	प्रदेश ३	नेपाल	अन्य प्रदेशको विवरण					
			प्रदेश १	प्रदेश २	गण्डकी	प्रदेश ५	कर्णाली	प्रदेश ७
owned has a title or deed in the woman's name								
Percentage of women age 15-49 who use a bank account	५१.०	४०.५	४३.०	२८.७	५३.४	३८.७	२८.६	३३.७
Percentage of women age 15-49 who own a mobile	८२.७	७२.६	७३.१	६२.२	८४.४	६९.७	६९.३	६६.१
Percentage of currently married women age 15-49 who can say no to their husband if they do not want to have sexual intercourse	९५.७	९०.०	९२.८	७९.९	९६.८	८९.९	९३.४	८७.७
Percentage of currently married women age 15-49 who can ask their husband to use a condom	८७.५	८०.०	८६.१	६२.१	९१.३	८१.०	८३.०	८०.४

स्रोतः नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण, २०१६

अनुसूची ६.१ : स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण (आ.व. ०७५/७६ रु. हजारमा)

स्थानीय तहको			केन्द्र सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			कूल जम्मा
क्र.सं.	नाम	जिल्ला	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँटको सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
१	गौरिशंकर गाउँपालिका	दोलखा	105373	118700	67793	7559	28,635	10809	338868
२	बिगु गाउँपालिका	दोलखा	112843	124500	71125	7653	12228	9498	337846
३	कालिन्चोक गाउँपालिका	दोलखा	131795	166600	62701	7809	30224	10252	409381
४	बैतेधर गाउँपालिका	दोलखा	117970	129900	51738	7788	31980	10453	349829
५	जिरी नगरपालिका	दोलखा	99359	139000	52702	7684	23455	8273	330473
६	तामाकोशी गाउँपालिका	दोलखा	115413	153700	50669	7780	12150	10256	349969
७	मेलुङ्ग गाउँपालिका	दोलखा	119553	154700	54214	7791	14924	10094	361276
८	शैलुङ गाउँपालिका	दोलखा	113145	116300	56446	7761	20788	13142	327581
९	भिमेश्वर नगरपालिका	दोलखा	171139	239100	72316	8106	38140	24072	552873
१०	भोटेकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	103082	70300	55666	7664	12590	12045	261347
११	जुगल गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	109810	107200	72260	7630	23335	9890	330126
१२	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	116620	106100	70189	7642	22580	14027	337158
१३	हेलम्बु गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	107206	95400	60176	7686	18713	16988	306169
१४	मेलम्ची नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	206623	234800	90491	8600	38670	9777	588961
१५	ईन्द्रावती गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	147098	170300	66312	8054	33658	18112	443534
१६	चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	207248	295100	92145	8604	22986	40162	666246
१७	बलेफी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	114008	103500	47695	7790	38090	12248	323330
१८	बाह्रबिसे नगरपालिका	सिन्धुपाल्चोक	144216	138300	65851	8032	37635	16981	411015
१९	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	84458	88000	42325	7710	18946	8621	250060
२०	लिसंखु पाखर गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	94748	96400	44860	7728	13735	12485	269956
२१	सुनकोशी गाउँपालिका	सिन्धुपाल्चोक	105219	129500	46405	7763	16046	13198	318131
२२	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका	रसुवा	69406	94000	44016	7318	21085	9309	245134
२३	आमाछोदिङमा गाउँपालिका	रसुवा	60000	50800	31362	7621	14488	6098	170369
२४	उत्तरगया गाउँपालिका	रसुवा	67458	87900	33750	7666	17621	5373	219768

स्थानीय तहको			केन्द्र सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			कूल जम्मा
क्र.सं.	नाम	जिल्ला	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँटको सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
२५	कालिका गाउँपालिका	रसुवा	71537	85200	30600	7703	27544	6167	228752
२६	नौकुण्ड गाउँपालिका	रसुवा	77662	80400	43009	7697	21550	5230	235548
२७	रुबी भ्याली गाउँपालिका	धादिङ	66092	50800	47504	7637	30520	4658	207210
२८	खनियाबास गाउँपालिका	धादिङ	85584	62800	44951	7718	11968	5086	218107
२९	गंङ्गा जमुना गाउँपालिका	धादिङ	126463	124900	61484	7795	17713	9431	347786
३०	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	धादिङ	135225	153000	57913	7833	25718	11387	391076
३१	नेत्रावती गाउँपालिका	धादिङ	87716	71400	41046	7732	24470	9636	242000
३२	नीलकण्ठ नगरपालिका	धादिङ	250406	283400	109327	8924	52121	39894	744072
३३	ज्वालामुखी गाउँपालिका	धादिङ	136507	126800	62658	7826	35298	9600	378689
३४	सिद्धलेक गाउँपालिका	धादिङ	132658	133600	60538	7815	13470	9669	357750
३५	बेनीघाट रोराङ्ग गाउँपालिका	धादिङ	167273	167800	80128	8078	36598	16735	476611
३६	गजुरी गाउँपालिका	धादिङ	155516	119500	69804	8065	21579	10436	384900
३७	गल्छी गाउँपालिका	धादिङ	144095	102600	64335	8039	12569	11808	343447
३८	थाक्रे गाउँपालिका	धादिङ	166274	136200	69970	8108	22700	13059	416312
३९	धुनीबेंशी नगरपालिका	धादिङ	161493	125900	66415	8092	18570	10751	391221
४०	दुप्चेश्वर गाउँपालिका	नुवाकोट	74810	118700	61422	7706	15128	11897	289662
४१	तादी गाउँपालिका	नुवाकोट	67680	106700	48230	7704	34452	7922	272688
४२	सुर्यगढी गाउँपालिका	नुवाकोट	63317	88100	44168	7701	31770	6071	241127
४३	बिदुर नगरपालिका	नुवाकोट	150860	311400	94994	8685	36973	22513	625425
४४	किस्पाङ्ग गाउँपालिका	नुवाकोट	60000	93100	44770	7677	16875	5853	228275
४५	मेघाङ गाउँपालिका	नुवाकोट	60000	86500	42870	7659	17968	31956	246953
४६	तारकेश्वर गाउँपालिका	नुवाकोट	60000	98100	45547	7685	22006	9317	242656
४७	बेलकोटगढी नगरपालिका	नुवाकोट	120568	214000	85194	8197	56599	21466	506024
४८	लिखु गाउँपालिका	नुवाकोट	65598	99400	42367	7703	15797	8007	238871
४९	पन्चकन्या गाउँपालिका	नुवाकोट	62065	88800	42422	7695	13680	8958	223620
५०	शिवपुरी गाउँपालिका	नुवाकोट	75722	141200	55666	7713	21273	14807	316381

स्थानीय तहको			केन्द्र सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			कूल जम्मा
क्र.सं.	नाम	जिल्ला	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँटको सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
५१	ककनी गाउँपालिका	नुवाकोट	88145	149500	60023	7938	15058	12601	333264
५२	शंङ्खरापुर नगरपालिका	काठमाडौं	94842	140400	53440	7962	17868	15177	329688
५३	कागेश्वरी मनहरा नगरपालिका	काठमाडौं	168914	171800	73799	8795	34011	17629	474949
५४	गोकर्णेश्वर नगरपालिका	काठमाडौं	253568	174000	116727	10077	30878	29068	614318
५५	बुढानिलकण्ठ नगरपालिका	काठमाडौं	257137	153800	107156	10117	34925	29466	592601
५६	टोखा नगरपालिका	काठमाडौं	239233	147400	90239	9856	53748	24368	564844
५७	तारकेश्वर नगरपालिका	काठमाडौं	204228	203300	90166	9317	52055	23811	582877
५८	नागार्जुन नगरपालिका	काठमाडौं	196867	149600	79003	9080	75911	18713	529174
५९	काठमाण्डौ महानगरपालिका	काठमाडौं	677179	1103200	358523	27890	239650	277557	2683998
६०	किर्तिपुर नगरपालिका	काठमाडौं	182003	194300	66315	9063	15211	20184	487077
६१	चन्द्रागिरी नगरपालिका	काठमाडौं	217443	253900	96704	9554	48081	26786	652468
६२	दक्षिणकाली नगरपालिका	काठमाडौं	90741	142600	49797	7960	16049	11704	318852
६३	चाँगुनारायण नगरपालिका	भक्तपुर	158604	310300	82453	8743	42291	22606	624996
६४	भक्तपुर नगरपालिका	भक्तपुर	205138	291000	71878	9334	20875	18068	616292
६५	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	भक्तपुर	213331	150500	77116	9350	35736	17966	503999
६६	सूर्यविनायक नगरपालिका	भक्तपुर	196128	205500	91297	9282	81180	22794	606181
६७	महालक्ष्मी नगरपालिका	ललितपुर	173295	111500	74419	8807	59650	17425	445096
६८	ललितपुर महानगरपालिका	ललितपुर	476172	421600	183289	14748	103350	70326	1269486
६९	गोदावरी नगरपालिका	ललितपुर	199596	278400	106055	9260	64692	30224	688227
७०	कोन्ज्योसोम गाउँपालिका	ललितपुर	60000	85100	31041	7664	20435	8033	212273
७१	महाङ्काल गाउँपालिका	ललितपुर	60000	152300	33491	7647	13850	10024	277312
७२	बागमती गाउँपालिका	ललितपुर	60000	142000	42649	7661	31158	11795	295263
७३	चौरीदेउराली गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	76492	177200	55856	7713	35403	14524	367188
७४	भुम्लु गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	70669	132600	51026	7698	13215	12504	287712
७५	मण्डन देउपुर नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	103187	159400	67458	7973	39890	14208	392115
७६	बनेपा नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	154346	225200	80217	8741	34026	24348	526877

स्थानीय तहको			केन्द्र सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			कूल जम्मा
क्र.सं.	नाम	जिल्ला	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँटको सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
७७	धुलिखेल नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	107538	201600	61141	8000	22130	18034	418443
७८	पाँचखाल नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	119549	166500	74192	8209	18921	28743	416114
७९	तेमाल गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	80944	134200	57281	7725	13958	12888	306996
८०	नमोबुद्ध नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	97295	175200	65266	7951	23516	17149	386376
८१	पनौती नगरपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	135570	201700	83630	8443	17500	22022	468865
८२	बेथानचोक गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	64859	119400	47561	7674	14725	9706	263924
८३	रोशी गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	97549	191900	73426	7942	23436	19089	413342
८४	महाभारत गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	69943	95000	59490	7676	19813	6365	258286
८५	खानीखोला गाउँपालिका	काभ्रेपलाञ्चोक	60000	77900	48675	7663	25238	6792	226268
८६	उमाकुण्ड गाउँपालिका	रामेछाप	110916	115700	64400	7656	34468	16227	349367
८७	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	रामेछाप	120284	136500	60370	7749	12875	15183	352961
८८	लिखु तामाकोसी गाउँपालिका	रामेछाप	135121	148300	63401	7829	11893	14058	380602
८९	रामेछाप नगरपालिका	रामेछाप	161856	213800	76607	8066	18170	17379	495877
९०	मन्थली नगरपालिका	रामेछाप	219038	289800	97124	8619	46874	31168	692623
९१	खाँडादेवी गाउँपालिका	रामेछाप	148961	182800	68482	8055	13063	18771	440132
९२	दोरम्बा गाउँपालिका	रामेछाप	128304	130100	63640	7807	20913	16575	367339
९३	सुनापती गाउँपालिका	रामेछाप	111780	133500	50700	7779	25488	12175	341422
९४	दुधौली नगरपालिका	सिन्धुली	172045	271500	132139	8882	36350	30361	651278
९५	फिक्कल गाउँपालिका	सिन्धुली	68826	127700	58042	7706	26580	14822	303675
९६	तीनपाटन गाउँपालिका	सिन्धुली	119800	216500	92886	8210	20280	21665	479341
९७	गोलन्जोर गाउँपालिका	सिन्धुली	76218	141300	60954	7700	16813	17736	320721
९८	कमलामाई नगरपालिका	सिन्धुली	177284	400900	132987	8826	49474	56651	826122
९९	सुनकोशी गाउँपालिका	सिन्धुली	84948	151900	62628	7733	18591	17594	343395
१००	ध्याङलेख गाउँपालिका	सिन्धुली	60000	82200	51164	7685	16935	9346	227330
१०१	मरिण गाउँपालिका	सिन्धुली	97179	119700	82461	7967	23579	13945	344830
१०२	हरिहरपुरगढी गाउँपालिका	सिन्धुली	96570	112500	84803	7964	14490	17465	333793

स्थानीय तहको			केन्द्र सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएको रकम			कूल जम्मा
क्र.सं.	नाम	जिल्ला	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	राजस्व बाँडफाँटको सिलिङ	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	सवारी साधन करको सिलिङ	
१०३	ईन्द्रसरोवर गाउँपालिका	मकवानपुर	60000	68700	42939	7664	15600	10458	205361
१०४	थाहा नगरपालिका	मकवानपुर	121771	170500	88592	8178	22850	33085	444976
१०५	कैलाश गाउँपालिका	मकवानपुर	85122	101600	71445	7735	22613	10180	298695
१०६	राक्सिराङ्ग गाउँपालिका	मकवानपुर	92221	108900	76141	7950	18704	8809	312725
१०७	मनहरी गाउँपालिका	मकवानपुर	120305	123600	86746	8174	22350	14105	375280
१०८	हेटौडा उपमहानगरपालिका	मकवानपुर	313870	533800	182950	11011	70732	59461	1171824
१०९	भिमफेदी गाउँपालिका	मकवानपुर	89328	136400	67992	7670	27825	15056	344272
११०	मकवानपुरगढी गाउँपालिका	मकवानपुर	88337	128000	65334	7911	17100	8530	315212
१११	बकैया गाउँपालिका	मकवानपुर	120219	174400	101242	8133	15245	16465	435705
११२	बाग्मती गाउँपालिका	मकवानपुर	104222	118500	85144	7951	31175	13466	360458
११३	रासी नगरपालिका	चितवन	165243	198100	108594	8692	56926	31088	568642
११४	कालिका नगरपालिका	चितवन	135748	142600	86581	8232	25593	22111	420865
११५	इच्छाकामना गाउँपालिका	चितवन	91667	129800	67870	7929	22690	11447	331404
११६	भरतपुर महानगरपालिका	चितवन	463502	775800	275570	14435	137786	153308	1820402
११७	रत्ननगर नगरपालिका	चितवन	180219	267800	95001	9013	49635	27669	629337
११८	खैरहनी नगरपालिका	चितवन	155383	166700	87495	8723	21590	25843	465734
११९	माडी नगरपालिका	चितवन	129016	174500	87764	8226	26906	20628	447040

संघिय र प्रादेशिक बजेट, आ.व.०७५।७६

अनुसूची ६.२: प्रदेशमा पाईने खनिजहरू र तिनको उत्खनन् सम्बन्धी अनुमतिको विवरण

S.N	Name of Owner/Entrepreneur	Minerals	District	Location
1	Maruti Cements Ltd.	Limestone	Sindhuli	Kakur, Thakur
2	N & C Minerals Pvt.Ltd.*	Iron	Ramechhap	Those
3	Nepal Orind Magnesite Pvt.Ltd.	Magnesite	Dolakha	Wocha
4	Gauri Shankar Khanij Udhyog Pvt.ltd.	Talc	Dolakha	Hawa
5	Ten Microns Nepal Pvt. Ltd	Talc	Dolakha	Hawa
6	Ten Microns Nepal Pvt.Ltd.	Talc	Dolakha	Gairimudi
7	D.S. Industries Pvt.Ltd.	Quartzite slab	Sindhupalchok	Hagam
8	Jagritee Industries Pvt.Ltd.	Quartzite slab	Sindhupalchok	Shikharpur
9	Narayan Prasad Ghimire	Quartzite slab	Sindhupalchok	Baramchi
10	Sambhu Bhudhathoki	Quartzite slab	Sindhupalchok	Tatopani
11	Digbijaya Products Pvt.Ltd.	Talc	Sindhupalchok	Phulphing katti
12	Satya Ram Gelal	Limestone	Kavre	Bethanchok
13	Krishna Bahadur Lama	Quartzite slab	Kavre	Chyasingkharka
14	Ladkeshower Dhunga Udhyog Pvt.Ltd.	Quartzite slab	Kavre	Chysingkharka
15	Sagaramatha Mines Pvt.Ltd.	Iron	Lalitpur	Godawari
16	Laxmi Cement Udhyog Pvt.Ltd.	Limestone	Lalitpur	Malta
17	United Cements Pvt.Ltd.	Limestone	Lalitpur	Lele
18	United Cements Pvt.Ltd.	Limestone	Lalitpur	Lele
19	Bhardeu Cement and Stone Ind.P.Ltd	Limestone	Lalitpur	Bhardeu Kafal dada
20	Godawari Marbal Industries Pvt.Ltd.	Marble	Lalitpur	Kiteni Godawari

S.N	Name of Owner/Entrepreneur	Minerals	District	Location
21	Kamalnath Subedi	Talc	Lalitpur	Chandanpur
22	Nepal Metal Company Ltd.	Lead	Dhading & Rasuwa	Tipling
23	Nepal Metal Company Ltd.	Zinc	Dhading & Rasuwa	Tipling
24	Himalayaan Mines and Minerals	Dolomite	Dhading	Jogimara
25	Annapurna Quaries Pvt.Ltd.	Limestone	Dhading	Jogimara
26	Hetauda Cement Udhyog Ltd.	Limestone	Dhading	Jogimara
27	Nava Durga limestone Industries Pvt.Ltd.	Limestone	Dhading	Chhatre Deurali
28	Annapura Quaries Pvt.Ltd	Limestone	Dhading	Jogimara/ Satiwang
29	Tadi Cement & Lime Industries Pvt.Ltd.	Limestone	Dhading	Ganesthan
30	Himalayan Rock Minerals & Handycraft Industries P.Ltd.	Quartz	Dhading	Lapa
31	Balkrishna Maharjan	Quartzite slab	Dhading	Baireni
32	Ajaya Raj Sumargi	Limestone	Makawanpur	Nibuwatar
33	Hetauda Cement Udhyog Ltd.	Limestone	Makawanpur	Buddhichaur
34	Hetauda Cement Udhyog Ltd.	Limestone	Makawanpur	Bhaise
35	Nepal Shalimar Cement Pvt .Ltd	Limestone	Makawanpur	Kalitar
36	Shivam Cement Ltd.	Limestone	Makawanpur	Sukaura Budhichaur
37	Tara Chandra Kediya	Limestone	Makawanpur	Rukache
38	Shivam Cement Ltd.	Limestone	Makawanpur	Sukaura & Budhichaur
39	Shivam Cement Ltd.	Limestone	Makawanpur	Sukaura & Thingau

S.N	Name of Owner/Entrepreneur	Minerals	District	Location
40	Shivam Cement Ltd.	Limestone	Makawanpur	Sukaura & Budhichaur
41	Baba Mines & Mineral P. Ltd.	Marble	Makawanpur	Kogate
42	Shivam Cements Pvt.Ltd.	Marble	Makawanpur	Sukaura & Budhichaur
43	L.S. Silica Sand &Minerals Industries Pvt. Ltd.	Quartzite slab	Makawanpur	Hetauda
44	Laxmi Mining Pvt. Ltd.	Limestone	Chitawan	Shaktikhor
45	Star Lime Industries Pvt.Ltd.	Limestone	Chitawan	Shaktikhor

Source: Department of Mines and Geology, Kathmandu, 2018

अनुसुची ६.३ : प्रदेशमा पाईने खनिज तथा धातुको विवरण

S.N.	Name	DISTRICTS.	Comments
1	iron	Phulchoki (Lalitpur), Thoshe (Ramechhap), Jirbang (Chitwan)	
2	copper	Makwanpur (Kalitar), Kavre, Ramechhap, Dhadhing(Dhusa)	
3	Zinc and Lead ores	Ganesh Himal area (Rasuwa), Phakuwa, Labang- Khairang (Makwanpur) Phulchoki (Lalitpur), Barghare (Makwanpur)	
4	Main uranium Deposits	Thumki, Jagat, Panchmane, Gagalphedi and Chunikhel in Shivapuri area in Kathmandu, Tinbhangale, Chandi Khola and Chiruwa Khola (Makwanpur); Buka Khola (Sindhuli); Mardar Khola and Panpa Khola (Chitwan);	
5	Cobalt	Lamadanda (Dhadhing), Nangre (Kavre), Bhorle (Ramechhap)	
6	Nickel	Khopre Khani (Sindhuli) and old workings from Nangre, Nigre and Bhorle (Ramechhap) area	
7	Gold	Gold can be found in river gravel/ sediments deposited by the rivers including Trishuli, Budhigandaki, and Sunkoshi. DMG has issued 45 prospecting licenses for gold till date	
8	Silver	Silver availability is recorded in Ganesh Himal (Rasuwa), Baraghare (Makwanpur),	
	Tin	Mandu Khola area (Makwanpur)	
Non-Metallic Minerals			
9	Main Limestone Ore Deposits	Sindhuli, Makwanpur, Lalitpur, Dhanding	
Other Non-Metallic Ores			
10	Dolomite	Sindhuli, Dolakha, Kavre, Kathmandu, Makwanpur,Dhadhing	
11	Magnesite	180 million tons (66 million tons of high grade, MgO content 88 to 96% loss free basis) of magnesite deposit in Kharidhunga (one of the biggest and best quality magnesite in south Asia)	
Fuel Minerals			
12	Methane Gas	26 km^2 area in Kathmandu valley by exploration drilling of	

S.N.	Name	DISTRICTS.	Comments
		over 14 drill holes up to 570 m depth	
	Gem Stones		
13.	Beryl/ Aquamarine	kathmandu, Sindhupalchock	
14	Kyanite	Dolakha, Rasuwa, Dhading	

Source: Department of Mines and Geology, Kathmandu, 2018

अनुसूची ६.४ : प्रमुख निकासीजन्य वस्तुहरु

मुल्य रू हजारमा

क्र.सं.	वस्तुहरु	ईकाई	आ.व. (२०७२/७३)		आ.व.(२०७३/७४)	
			परिमाण	मूल्य	परिमाण	मूल्य
१	ऊनी गलैंचा	Sq.Mtr.	६०५,२९४	८,०६१,४१७	५०३,४७४	७,२९९,५१८
२	तयारी पोशाक	Pcs.	१३,३१९,७२३	५,८८४,५९७	१२,३१७,३३६	५,३०३,१०९
३	छाला	Sq.ft.	९,७२३,१३७	७३२,०३८	११,७५०,०५३	७६६,५९५
४	मुसुरोको दाल	Kg.	७,६११,८४०	१,२९०,५२८	६,६८८,३५०	१,०३१,९२९
५	अलैंची	Kg.	३,४३८,३५३	४,६१४,६१२	३,४२९,३०२	३,८७५,७५०
६	चिया	Kg.	१३,२८९,०६६	२,४००,१२०	११,७४५,००३	२,५०२,७६५
७	अदुवा	Kg.	२८,३५१,८२३	६४३,०८६	४,४९९,९५६	२४३,३८८
८	चाऊचाउ			६३३,५६८		८४७,३१४
९	जडिवुटी			१,२४४,०१०		९९५,६४७
१०	सारयुक्त तेल	Kg.	३६,८५९	२५९,८४५	५८,१५५	३९५,२१५
११	जुस			३,१८१,८५०		५,०९४,५००
१२	रोजिन र रेजिन एसिड	Kg.	१३,४७५,५४७	१,७०३,०६५	१३,९१२,५०६	१,६७६,७५८
१३	टुथपेष्ट			१,०१६,५६३		६८५,०१७
१४	पोलिष्टर तथा अन्य धागो			५,३५६,१९४		६,९३१,१५४
१५	कपडा			३,३९४,४०९		३,२२३,१४०

क्र.सं.	वस्तुहरु	ईकाई	आ.व. (२०७२/७३)		आ.व.(२०७३/७४)	
			परिमाण	मूल्य	परिमाण	मूल्य
१६	पश्मिना शल			२,८८५,३८९		२,४४१,७४७
१७	जुटका बोरा तथा झोला			१,९२१,९२६		१,६६५,१८७
१८	सुतीका झोला			५३६,१९४		४३८,८५३
१९	फेल्टका सामानहरु			१,२७३,७८१		१,४१९,०६९
२०	टोपी			७५१,८०५		५९९,९९७
२१	हस्तकलाका सामानहरु,			७५१,२७८		६४३,५३४
२२	नेपाली हातेकागज			६५४,००८		६६८,०५२
२३	चाँदीका गरगहना			१३२,३३७		१३४,४५०
२४	जुत्ता,			१,६०३,३०७		१,२४३,५४८
२५	फलाम तथा स्टील र तिनका उत्पादनहरु			४,६६६,९७२		५,१०९,४६१
२६	तामा तथा तिनका उत्पादनहरु			१,१३०,६०९		१,०२७,४४४
२७	मासु			३५१,९४०		३६१,१३३
२८	अन्य			१४,०६२,२१७		१६,२८६,००६
	जम्मा			७१,१३७,६६३		७३,१२५,३५१

स्रोत : व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र, ललितपुर

अनुसूची ६.५ : प्रमुख पैठारी हुने वस्तुहरु

मुल्य रू हजारमा

क्र.सं.	वस्तुहरु	आ.व. (२०७२/७३)	आ.व.(२०७३/७४)
१	सुन	१६,०७९,५१५	२३,२३१,७३०
२	चाँदी	७,१२२,१०५	८,६०७,५१४
३	फलाम तथा स्टील र तिनका उत्पादनहरु	७८,२५०,३९९	१०३,७०६,०९९
४	तामा तथा तिनका उत्पादनहरु	४,७५७,३९७	५,१४१,९४१
५	आल्मुनियम तथा तिनका उत्पादनहरु	७,०६४,४६९	८,५९२,९१५
६	जिङ्क तथा तिनका उत्पादनहरु	३,५५२,४५१	४,३४५,३४६
७	मेशिनरी तथा पार्ट्स	५७,११२,४३२	८१,८०२,०१०
८	इलेक्ट्रोनिक सामाग्रीहरु	३४,५७८,१५४	३८,६८१,०३४
९	यातायातका साधन र तिनका पार्टपुर्जाहरु	६६,६३०,५५७	७९,७७५,४५५
१०	दुरसञ्चारका सामाग्रीहरु	२३,७२७,६१७	३०,८५९,२६५
११	हवाईजहाज तथा तिनका पार्टपुर्जाहरु	९,५३१,१४६	१९,६५२,१६७
१२	रवर र तिनका उत्पादनहरु	६,१५१,६२८	८,३२४,४९२
१३	सुति, धागो तथा कपडा	४,९७२,३४०	४,४५५,२७४
१४	मानव निर्मित प्रमुख रेशाहरु (सेन्टेथिक, पोलिष्टर र आदि	९,४१०,८०३	१०,७०४,३०६
१५	तयारी पोशाक	१२,८६७,४१२	१३,४७९,७४०
१६	ऊन	३,८१६,१९६	३,३८६,१७२
१७	अन्नहरु	३९,३४१,३९९	४०,१७०,२९७

क्र.सं.	वस्तुहरु	आ.व. (२०७२/७३)	आ.व.(२०७३/७४)
१९	कच्चा पाम आयल	२,८५२,७९५	५,४६९,६९३
२०	कच्चा भटमासको तेल	१२,३६०,२०४	१३,९७९,५१३
२१	औषधी	२६,५२६,००४	२४,१८०,८२२
२२	रसायन	९,९९३,९०५	९,९९९,५४४
२३	सिमेन्ट	१,८७१,९६१	१,१४०,८३३
२४	समेन्ट क्लिङ्कर	९,८३५,४९१	२४,९६१,९८८
२५	मलहरु	१५,९४५,२४०	११,५०८,३१४
२६	पोलिथिन ग्रेन्युल्स	१५,८१२,३४६	१५,८६१,९९०
२७	पेट्रोलियम पदार्थ	६९,१९३,१८९	१२२,५८४,८८६
२८	अन्य	२३१,७८८,८०६	२६२,३९५,६३५
	जम्मा	७८१,१४५,९६१	९८५,९५१,३२६

स्रोत : व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र, ललितपुर

अनुसूची ६.६ जिल्ला अनुसार दर्ता भएका उद्योगहरू

DISTRICT	CATEGORY	NO. OF INDUSTRY	TOTAL (Rs. in million)	FIXED (Rs. in	WORKING (Rs. in million)	NO. OF EMPLOYMEN
BHAKTAPUR	AGRO AND FORESTRY	8	736.8	618.26	118.54	366
	CONSTRUCTION	1	21.31	4.91	16.41	28
	MANUFACTURING	76	5,092.82	3,993.71	1,099.11	9,547
	SERVICE	51	2,188.48	1,763.99	424.49	3,804
	TOURISM	34	5,855.30	5,669.09	186.21	2,075
	BHAKTAPUR TOTAL	170	13,894.72	12,049.96	1,844.76	15,820
CHITWAN	AGRO AND FORESTRY	19	1,096.30	820.65	275.65	862
	CONSTRUCTION	1	50	49	1	18
	ENERGY BASED	2	2,231.08	2,195.18	35.9	32
	MANUFACTURING	101	13,637.80	9,540.60	4,097.20	7,037
	SERVICE	24	2,750.58	2,423.83	326.76	2,295
	TOURISM	59	5,264.72	5,050.78	213.94	2,749
	CHITWAN TOTAL	206	25,030.48	20,080.04	4,950.45	12,993
DHADING	AGRO AND FORESTRY	4	100.94	95.84	5.1	108
	ENERGY BASED	9	17,666.58	17,439.79	226.79	538
	MANUFACTURING	19	18,869.62	16,680.82	2,188.80	1,772
	MINERAL	2	50	40.4	9.6	180
	SERVICE	20	1,612.37	1,260.44	351.93	1,269
	TOURISM	4	247.74	228.16	19.58	145
	DHADING TOTAL	58	38,547.25	35,745.44	2,801.80	4,012
KATHMANDU	AGRO AND FORESTRY	98	2,852.33	2,472.87	379.46	3,238
	CONSTRUCTION	36	43,507.22	42,518.46	988.76	2,600
	ENERGY BASED	9	1,838.99	1,718.17	120.82	908
	Information Technology	29	1,049.50	807.9	241.61	1,272
	MANUFACTURING	994	17,101.14	11,840.40	5,260.74	118,253

DISTRICT	CATEGORY	NO. OF INDUSTRY	TOTAL (Rs. in million)	FIXED (Rs. in	WORKING (Rs. in million)	NO. OF EMPLOYMEN
	MINERAL	1	250	193.5	56.5	69
	SERVICE	1,289	77,302.30	43,143.71	34,203.59	71,359
	TOURISM	889	68,344.05	61,223.57	7,120.18	33,710
	KATHMANDU TOTAL	3,345	212,245.53	163,918.57	48,371.66	231,409
KAVRE	AGRO AND FORESTRY	30	773.43	630.87	142.56	1,405
	ENERGY BASED	1	50	44.94	5.06	38
	MANUFACTURING	58	4,285.75	3,262.73	1,023.03	7,460
	MINERAL	1	39.37	33.54	5.83	104
	SERVICE	18	835.17	679.95	155.22	610
	TOURISM	51	5,172.01	4,242.48	929.53	2,903
	KAVRE TOTAL	159	11,155.73	8,894.50	2,261.23	12,520
LALITPUR	AGRO AND FORESTRY	68	3,291.34	2,974.31	425.03	2,487
	CONSTRUCTION	6	889.5	580.3	309.2	296
	ENERGY BASED	5	844.1	823.6	20.5	160
	Information Technology	9	602	569.56	32.44	580
	MANUFACTURING	253	9,986.76	6,626.92	3,359.83	20,005
	SERVICE	341	26,851.66	17,328.58	9,523.08	17,158
	TOURISM	161	8,654.21	7,852.87	801.34	5,605
	LALITPUR TOTAL	843	51,119.57	36,756.14	14,471.43	46,291
MAKWANPUR	AGRO AND FORESTRY	16	2,866.03	2,582.71	283.31	1,496
	ENERGY BASED	1	2,300.00	2,000.00	300	90
	MANUFACTURING	78	15,054.06	12,224.34	2,829.72	6,381
	MINERAL	1	49	44	5	90
	SERVICE	13	640.98	466.74	174.25	1,920
	TOURISM	3	113.31	108.14	5.18	82
	MAKWANPUR TOTAL	112	21,023.38	17,425.93	3,597.46	10,059

DISTRICT	CATEGORY	NO. OF INDUSTRY	TOTAL (Rs. in million)	FIXED (Rs. in	WORKING (Rs. in million)	NO. OF EMPLOYMEN
NUWAKOT	AGRO AND FORESTRY	9	334.32	316.25	18.07	271
	ENERGY BASED	12	20,246.42	19,916.36	330.06	622
	MANUFACTURING	10	577.43	467.1	110.33	678
	SERVICE	6	203.36	174	30.35	321
	TOURISM	11	488.96	454.8	34.16	486
	NUWAKOT TOTAL	48	21,850.48	21,328.51	522.98	2,378
RAMECHHAP	AGRO AND FORESTRY	2	332.75	56.3	276.45	63
	ENERGY BASED	11	29,749.59	29,131.26	618.33	950
	RAMECHHAP TOTAL	13	30,082.35	29,187.56	894.78	1,013
RASUWA	ENERGY BASED	16	61,463.03	59,049.99	2,413.05	2,078
	MANUFACTURING	3	1,364.00	1,231.60	132.4	236
	SERVICE	1	5	3	2	33
	RASUWA TOTAL	20	62,832.03	60,284.59	2,547.45	2,347
SINDHULI	MINERAL	1	9	7.7	1.3	105
	TOURISM	1	194.84	187.15	7.69	90
	SINDHULI TOTAL	2	203.84	194.85	8.99	195
SINDHUPALCHOWK	AGRO AND FORESTRY	3	91.24	80.15	11.09	331
	CONSTRUCTION	1	230	225.75	4.26	20
	ENERGY BASED	29	46,289.40	45,095.26	1,194.13	2,579
	MANUFACTURING	2	67	53.58	13.43	86
	MINERAL	2	55	47.5	7.5	110
	SERVICE	4	2,619.00	2,446.50	172.5	186
	TOURISM	9	267.67	251	16.67	353
	SINDHUPALCHOWK TOTAL	50	49,619.31	48,199.73	1,419.57	3,665
DOLKHA	AGRO AND FORESTRY	1	5	3.9	1.1	45
	ENERGY BASED	23	86,094.86	85,517.83	577.03	5,836

DISTRICT	CATEGORY	NO. OF INDUSTRY	TOTAL (Rs. in million)	FIXED (Rs. in	WORKING (Rs. in million)	NO. OF EMPLOYMEN
	MANUFACTURING	5	424.06	337.15	86.91	182
	MINERAL	1	30	27.05	2.95	33
	SERVICE	2	20	17	3	50
	TOURISM	5	454.2	440.32	13.88	242
	DOLKHA TOTAL	37	87,028.11	86,343.25	684.86	6,388
	Province 3 TOTAL	5,063	624,633	540,409	84,377	349,090

Source : Department of Industry

अनुसूची ६.७: प्रदेशमा रहेका सार्वजनिक संस्थाहरू

क्र.सं	संस्थानको नाम	ठेगाना	स्थापना मिति (वि.सं.)	उद्देश्य	पूजि संरचना (रू लाखमा)			हालको अवस्था
					अधिकृत	जारी पूजीँ	चुक्ता पूजीँ	
१	दुग्ध विकास संस्थान	लम्जुङ, काठमाण्डौ	२०२६	ग्रामीण कृषकहरुले उत्पादन गरेको दूध खरीद गरी प्रशोधित एवं स्वस्थ दूध तथा	७३०१		७३०१	सञ्चालनमा रहेको
२	जडीबुटी उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनी लिमिटेड	कोटेश्वर, काठमाण्डौ	२०३८	१. कोरा जडीबुटीको संकलन तथा प्रशोधन २. देशको हावापानी सुहाउदो जडीबुटी खेती ३. निजी क्षेत्रलाई सहभागी बनाई जडीबुटी खेती तथा प्रशोधन ४. यथासंम्भब प्रशोधित जडीबुटीहरुको निकासी व्यापार ५. यस क्षेत्रको स्वदेशी	५००		२७५	सञ्चालनमा रहेको
३	हेटौडा सिमेण्ट उद्योग लिमिटेड	हेटौडा उपमहानगरपालिका,	२०३३	अर्डिनरी पोर्टलण्ड सिमेण्ट र अर्डिनरी स्लग सिमेण्ट उत्पादन र बिक्री वितरण गर्ने।	३००००	१५०००	९००७	सञ्चालनमा रहेको
४	नेपाल औषधी लिमीटेड	बबरमहल, काठमाण्डौ	२०२९	गुणस्तरीय औषधी उत्पादन गरी सुपथ मुल्यमा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउने र	१५०००	१५०००	७५५	सञ्चालनमा रहेको
५	नेपाल ओरिण्ड म्याग्नेसाइट प्राइभेट लिमिटेड	बानेश्वर, काठमाण्डौ	२०३५	१. डेड बर्न्ट म्याग्नेसाईट उत्पादन गरी बिक्री बितरण गर्ने। २. खरी पाउडर उत्पादन गरी बिक्री बितरण गर्ने।	१००००	५०००	४५००	सञ्चालनमा रहेको
६	कृषि सामग्री कम्पनि	कुलेश्वर, काठमाण्डौ	२०५९	राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार विभिन्न प्रकारका रासायनिक तथा प्राङ्गारिक मल	६०००	५३२५	४२६४	सञ्चालनमा रहेको
७	राष्ट्रिय बीउ बिजन कम्पनी	कुलेश्वर, काठमाण्डौ	२०५९		१५००	१२६४	११८५	सञ्चालनमा रहेको
८	नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड	रामशाहपथ, काठमाण्डौ	२०१८	व्यापारको विकास गरी देशको अर्थतन्त्रलाई दरिलो बनाउन योगदान गर्नु।	३०००	१६९३	१६९३	सञ्चालनमा रहेको

क्र.सं	संस्थानको नाम	ठेगाना	स्थापना मिति (वि.सं.)	उद्देश्य	पूजि संरचना (रू लाखमा)			हालको अवस्था
					अधिकृत	जारी पूजीँ	चुक्ता पूजीँ	
९	नेपाल खाद्य संस्थान	भद्रकाली प्लाजा, काठमाण्डौ।	२०३१	१. सरकारको खाद्य नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने। २. खाद्यान्न कमी भएका दुर्गम क्षेत्रका लागि खाद्यान्न ढुवानी गरी सुपथ मूल्यमा विक्री वितरण गर्ने। ३.	९९००	९९००	९९०४	सञ्चालनमा रहेको
१०	नेपाल आयल निगम लिमिटेड	बबरमहल, काठमाण्डौ	२०२७	पेट्रोलियम पदार्थ आयात गरी बिक्री बितरण तथा भण्डारण समेत गर्ने।	३०००	३०००	२९२४	सञ्चालनमा रहेको
११	दि टिम्बर कर्पोरेशन अफ	बबरमहल, काठमाण्डौ	२०१७	नेपाल सरकारबाट प्राप्त स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार कटान गर्न प्राप्त वन क्षेत्रबाट	१००	१६१	१६१	सञ्चालनमा रहेको
१२	औद्योगिक क्षेत्र ब्यबस्थापन	बालाजु, काठमाण्डौ	२०४५	नयाँ औद्योगिक क्षेत्रहरुको सम्भाव्यता अध्ययन, उद्योगलाई आवश्यक पर्ने	१५००	१४००	१३०८	सञ्चालनमा रहेको
१३	नेशनल कन्सट्रक्सन	भद्रकाली प्लाजा, काठमाण्डौ	२०१८	गुणस्तरीय सिभिल निर्माण कार्य गर्ने, नेपाल सरकारको प्रोजेक्ट कस्ट मोडरेटरको भूमिका	१०००	६००	६२१	सञ्चालनमा नरहेको
१४	नेपाल पारबहन तथा गोदाम	मतिहिवी, काठमाण्डौ	२०२८	नेपालको तेश्रो मुलुक संगको आयात तथा निर्यात ब्यापारमा सहयोग पुऱ्याई देशको	१५०	१२२	१२२	सञ्चालनमा रहेको
१५	नेपाल इन्जिनियरीङ्ग	वुद्धनगर, काठमाण्डौ	२०४४	इन्जिनियरिङ्ग पक्षँसग सम्बन्धित कुनै पनि विषयको आर्थिक एव प्राविधिक विषयमा	१२५	१००	७२	सञ्चालनमा नरहेको
१६	नेपाल वायुसेवा निगम	काठमाण्डौ	२०१५	सुरक्षित, सुव्यवस्थित तथा उचित रुपबाट सुपथ भाडामा मुलुक भित्र तथा बाहिर हवाई यातायात सेवाको व्यवस्था तथा विकास गर्ने।	३०००	१६२३	१६२३	सञ्चालनमा रहेको
१७	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण	बबरमहल, काठमाण्डौ	२०५५	नेपाल नागरिक उड्डयन (सिभिल एभिएशन) को विकास तथा बिस्तार गर्ने र राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय हवाई सम्पर्कको लागि हवाई उडान, हवाई पथ प्रदर्शन (एयर	२५४८९७ * तत्कालिन	१५०६५०	२५४८९७	सञ्चालनमा रहेको
१८	राष्ट्रिय उत्पादकत्व	बालाजु, काठमाण्डौ	२०४५	नेपालभित्र वा अन्यत्र विभिन्न व्यापार वा व्यवसायको संस्थागत विकास गरी	१५०	१००	७९	सञ्चालनमा नरहेको

क्र.सं	संस्थानको नाम	ठेगाना	स्थापना मिति (वि.सं.)	उद्देश्य	पूजि संरचना (रू लाखमा)			हालको अवस्था
					अधिकृत	जारी पूजीँ	चुक्ता पूजीँ	
१९	सास्कृतिक सँस्थान	जमल, काठमाण्डौ	२०२९	सांस्कृतिक नवजागरण गराई सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रस्तुत गरी सर्वसाधरणलाई	१३२		१३२	सञ्चालनमा रहेको
२०	गोरखापत्र संस्थान	धर्मपथ काठमाडौ	२०२०	पत्रपत्रिका प्रकाशन गर्ने	३००	२५०	११५	सञ्चालनमा रहेको
२१	जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र	सानोठिमी, भक्तपुर	२०३५	नेपाल सरकारको नीति अनुसार शैक्षिक सामाग्री उत्पादन तथा विक्री वितरण गर्ने।	५०००	४५००	४५००	सञ्चालनमा रहेको
२२	नेपाल टेलिभिजन	सिंहदरबार, काठमाण्डौं	२०४२	अन्तर्राष्ट्रिय प्रविधिको विकास र समयको बढदो मागलाई दृष्टिगत गरी टेलिभिजन	१५०००	२८५८९	२८५८९	सञ्चालनमा रहेको
२३	राष्ट्रिय आवास कम्पनि	पुल्चोक, ललितपुर	२०४६	क) दक्षिण प्रकोप पिडित असहाय र आश्रयविहिन परिवारका लागि सम्बन्धित	२०००	१०००	५२०	सञ्चालनमा रहेको
२४	नेपाल खानेपानी	त्रिपुरेश्वर मार्ग,काठमाण्डौ।	२०४६	नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिएको क्षेत्रमा नियमित	८४५७	८४००	३४७६	सञ्चालनमा रहेको
२५	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	काठमाण्डौं	२०४२	विद्युत उत्पादन, प्रसारण र वितरणलाई सक्षम, भरपर्दो र सर्बसुलभ गरी विद्युत	१२५००००	१२५००००	८२५१२७	सञ्चालनमा रहेको
२६	नेपाल दुर संचार कम्पनि	भद्रकाली, काठमाण्डौ	२०३२	सर्बसाधारण जनतालाई सर्वसुलभ तरिकाले दूरसञ्चार सेवा उपलब्ध गराउने।	२५००००	१५००००	१५००००	सञ्चालनमा रहेको
२७	विद्युत उत्पादन कम्पनी	बुद्धनगर, काठमाण्डौं	२०७३	जल विद्युत निर्माण, उत्पादन तथा वितरण कार्य गर्ने	२००००	१००००	१६९००	सञ्चालनमा रहेको
२८	राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी	रुद्रमति मार्ग, बुद्धनगर, काठमाडौं	२०७२	नेपालमा विद्युत शक्तिको प्रसारण, लागत भार सम्प्रेषण, प्रसारण लाइनको समग्र	२५००००	१५०००	९९००	सञ्चालनमा रहेको
२९	कृषि विकास बैंक लिमिटेड	रामशाहपथ, काठमाण्डौ	२०२४	क)गुणस्तरीय बैंकिंग सेवा प्रदान गर्ने, ख)बजारमुखी रणनीति अबलम्वन गर्ने, ग) प्रतिस्पर्धात्मक दिगो प्रतिफल प्राप्त गर्ने,	१८००००	१२५२०४	१३९३७९	सञ्चालनमा रहेको

क्र.सं	संस्थानको नाम	ठेगाना	स्थापना मिति (वि.सं.)	उद्देश्य	पूजि संरचना (रू लाखमा)			हालको अवस्था
					अधिकृत	जारी पूजीँ	चुक्ता पूजीँ	
३०	राष्ट्रिय बीमा संस्थान	रामशाहपथ, काठमाण्डौ	२०२४	जीवन वीमा	५०००		९३	सञ्चालनमा रहेको
३१	राष्ट्रिय बीमा कम्पनी	रामशाहपथ, काठमाण्डौ	२०७१	निर्जीवन वीमा व्यवसाय	५०००	३५००	१२४४	सञ्चालनमा रहेको
३२	एन.आई.डि.सी. डेभलपमेण्ट	दरबारमार्ग, काठमाडौं	२०१६	ख बर्गको बैंकले गर्ने कार्य गरि राष्ट्रको चौतर्फी बिकास गर्ने।	१२०००	६०००	४१५८	सञ्चालनमा रहेको
३३	राष्ट्रिय वाणिज्य बङ्कलिमिटेड	सिंहदरबार प्लाजा, काठमाण्डौं	२०२२	बैंकिङ कारोबार	१०००००	९००००	८५८९०	सञ्चालनमा रहेको
३४	निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण	टंगाल, काठमाण्डौ	२०३१	निक्षेपको सुरक्षण, प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र, साना तथा मझौला उद्यम क्षेत्र, लघु वित्त	१०००००	३००००	३००००	सञ्चालनमा रहेको
३५	नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज	का.म.न.पा. ३२ काठमान्डौ	२०५०	(क) पूँजी बजारको संस्थागत विकासका लागि धितोपत्र विनिमय बजारको रुपमा	३०००	३०००	३०००	सञ्चालनमा रहेको
३६	नागरिक लगानी कोष	नयाँ बानेश्वर, काठमाडौ	२०४८	देशको आर्थिक बिकासको लागि सर्वसाधारण जनतालाई समेत पूँजीको बचत	१५०००	१००००	७४०३	सञ्चालनमा रहेको
३७	जलविद्युत लगानी तथा	हात्तीसार, काठमाडौं नेपाल	२०६८	जलविद्युत क्षेत्रमा लगानी गर्ने उद्देश्यसहित स्थापित,	५०००००	१०००००	१०००००	सञ्चालनमा रहेको
३८	नेपाल बैंक लिमिटेड	धर्मपथ, काठमाडौं	१९९४	बैंकिङ कारोबार	१०००००	८०४२७	८०४२७	सञ्चालनमा रहेको

स्रोतः सार्वजनिक संस्थानको वार्षिक स्थिती समीक्षा पुस्तिका २०७५, अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरबार, काठमाण्डौं।

अनुसूची ६.७ : प्रदेश ३ का जिल्लाहरुको प्रति व्यक्ति आय (२०११ वा २०६७/ ६८)

(रु. दस लाखमा)

क्र.सं.	जिल्ला	कृषि तथा वन	मत्स्यपालन	खानी तथा उत्खनन्	उद्ध्योग	विद्युत, गयाँस तथा पानी	निर्माण	थोक तथा खुद्रा व्यापार	होटेल तथा रेस्टुराँ	यातायात, संचार तथाभन्डारण	वित्तिय मध्यस्थता	रियल इस्टेट, भाडा तथा व्यवसायीक सेवाहरु	सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	शिक्षा	स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	अन्य सामुदायिक, सामाजिक तथा व्यक्तिगत सेवाहरु	कुल मूल्य अभिब्रिधि (अप्रत्यक्ष वित्तीय मध्यस्थता सहित	कुल मूल्य अभिवृद्दि (आधारभूत मुल्यमा)	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा	प्रति व्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा)	प्रति व्यक्ति आय (अमेरिकी डलरमा) पि पि पि
१	सिन्धुली	५७१४	१	४२	१६५	७३	९९१	११५३	९५	३३३	१५६	५५८	२३१	५२७	७७	९८	१०२१४	९८८४	१०८२२	५०९	८२२
२	रामेछाप	४७७५	०	३७	१०५	३१	७८३	८८०	७८	१३१	२०	५६८	१७१	३४५	८६	८५	८०९५	७८३६	८५७९	५८८	९५१
३	दोलखा	२८६९	०	६९	२००	४१	९७७	८४८	१०१	१६१	३०८	८१८	१७७	३२२	२२८	१०६	७२२५	६९९२	७६५५	५७१	९२२
४	सिन्धुपाल्चोक	६६४५	०	५२	३००	७३	११७१	१२६८	१६५	१८०५	५१८	५७४	२३३	३५८	१४५	१०३	१३४०९	१२९७६	१४२०८	६८७	१११०
५	काभ्रेपलाञ्चोक	११७४६	१	९२	५१३	२४५	१५६७	१७०५	३७८	१९०७	७२४	१७४७	३०५	९१५	३४०	३१९	२२५०४	२१७७८	२३८४४	८६६	१३९९
६	ललितपुर	३७३३	३	४८९	२५७८	८४६	४०६६	६१११	६९६	३००२	३३६३	५३५३	४९९	५४६४	४५१	७३३	३७३८६	३६१७९	३९६१२	११७२	१८९४
७	भक्तपुर	२७८१	२	६६	१२३२	३१८	१२६७	१८९४	११७	१६२९	१२८६	३३७६	२५०	३००१	१९३	३०३	१७७१४	१७१४२	१८७६९	८५४	१३७९
८	काठमाडौं	६०१०	३	१५५६	८६००	२४५१	१४१०३	३५६८६	४६१९	२९४२६	१७२९८	२०६१६	७१७०	२०४३६	१९६३	३५६०२	२०५५४०	१९६७२३	२१५३९१	१७१०	२७६४
९	नुवाकोट	६३३५	१	१२७	१६३	११८	१२१८	११९४	३२१	१३६३	१९५	८९१	२२२	३१५	११६	९८	१२६७६	१२२६७	१३४३१	६७२	१०८६
१०	रसुवा	१६०५	०	१३	५३	१३	१९८	१७९	२६	११५	६२	२१७	९२	६४	३५	९४	२७६७	२६७७	२९३१	९४१	१५२०
११	धादिङ	६०५४	१	४२	६८२	१३४	१२१२	१६३२	१३२	२०११	१४८	७८३	२३१	४७२	१८२	१२२	१३८३८	१३३९२	१४६६२	६०७	९८२
१२	मकवानपुर	६४६६	१३	१२७	३६९१	४३४	१८२७	२०८३	१५९	५६५७	८७०	१८५५	४६८	७९४	२१८	३०१	२४९६३	२४१५७	२६४४९	८७३	१४१०
१३	चितवन	११५९४	१००	१३२	१४६२	६०९	२४७७	४५७४	४६७	५९३१	१७१२	४९५४	४३२	१३७९	१०२९	५४६	३७३९८	३६२७१	३९७१३	९५१	१५३७

| क्र.सं. | | |

अनुसूची ८.१ : प्रतिनिधिसभामा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने सांसदहरूको विवरण

सि. नं.	जिल्ला	प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र नं.	उम्मेद वार संख्या	कुल सदर मतको संख्या	विजयी उम्मेदवारको नाम	विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/ स्वतन्त्र	विजयी उम्मेदवार द्वारा प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्रतिद्वन्दीसंगको फरक मत
१	दोलखा	१	१५	८२,४३८	पार्वत गुरुङ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५५,४५७	६७.२७%	३०,६४४
२	रामेछाप	१	१२	८३,१३०	श्याम कुमार श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४२,११७	५०.६६%	६,३४६
३	सिन्धुली	१	७	५७,१६१	गणेश कुमार पहाडी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३२,५२९	५६.९१%	१०,१४०
४	सिन्धुली	२	१०	५१,२५७	हरिबोल प्रसाद गजुरेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३०,१७९	५८.८८%	१२,०५२
५	रसुवा	१	११	२४,९४२	मोहन आचार्य	नेपाली काँग्रेस	१४,४५३	५७.९५%	४,१७५
६	धादिङ्ग	१	८	७४,१७०	भुमि प्रसाद त्रिपाठी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४९,१२१	६६.२३%	२७,१५३
७	धादिङ्ग	२	११	७३,२४३	खेम प्रसाद लोहनी	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३६,२५६	४९.५०%	६४०
८	नुवाकोट	१	१०	६६,०२८	हित बहादुर तामाङ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३६,४७३	५५.२४%	८,५५३
९	नुवाकोट	२	८	६५,०५७	नारायण प्रसाद खतिवडा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३६,८९२	५६.७१%	१०,५५७
१०	काठमाडौं	१	२२	२७,६८२	प्रकाश मान सिंह	नेपाली काँग्रेस	१०,९३६	३९.५१%	८१८
११	काठमाडौं	२	२४	५१,२५५	माधव कुमार नेपाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,३६६	५३.३९%	१२,४६३
१२	काठमाडौं	३	१७	३७,५१७	कृष्ण बहादुर राई	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१९,१६९	५१.०९%	४,२८५
१३	काठमाडौं	४	२१	४३,५३५	गगन कुमार थापा	नेपाली काँग्रेस	२१,५५८	४९.५२%	३,४१८
१४	काठमाडौं	५	२०	४४,७१०	इश्वर पोखरेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,०२९	५१.५१%	९,८६०

सि. नं.	जिल्ला	प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र नं.	उम्मेद वार संख्या	कुल सदर मतको संख्या	विजयी उम्मेदवारको नाम	विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/ स्वतन्त्र	विजयी उम्मेदवार द्वारा प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्रतिद्वन्दीसंगको फरक मत
१५	काठमाडौं	६	१५	३९,२६८	भिमसेन दास प्रधान	नेपाली काँग्रेस	१६,७८५	४२.७४ %	१,३००
१६	काठमाडौं	७	१४	३७,४१५	राम बिर मानन्धर	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१८,१०२	४८.३८ %	८,०२३
१७	काठमाडौं	८	९	३२,०९१	जीवन राम श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,३९७	४१.७५%	४४४
१८	काठमाडौं	९	१४	४५,०७४	कृष्ण गोपाल श्रेष्ठ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२२,८५२	५०.७०%	८,०५०
१९	काठमाडौं	१०	१५	५३,३४१	राजेन्द्र कुमार के.सी.	नेपाली काँग्रेस	२४,१९०	४५.३५%	२,२८३
२०	भक्तपुर	१	१२	७०,४६५	प्रेम सुवाल	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	३३,०७६	४६.९४ %	१५,२५८
२१	भक्तपुर	२	१३	६३,१०९	महेश बस्नेत	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३६,४१२	५७.७०%	१७,७२५
२२	ललितपुर	१	२१	४९,११५	नवराज सिलवाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२६,९५१	५४.८७ %	६,२२२
२३	ललितपुर	२	१३	५२,८०७	कृष्ण लाल महर्जन	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२७,७१३	५२.४८ %	१०,७६८
२४	ललितपुर	३	१३	५९,२१४	पम्फा भुसाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२४,०३६	४०.५९ %	१,७०८
२५	काभ्रेपलाञ्चोक	१	१५	८९,३४३	गंगा बहादुर तामाङ	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४३,६३१	४८.८४ %	४,०२६
२६	काभ्रेपलाञ्चोक	२	११	९६,५५६	गोकुल प्रसाद वाँस्कोटा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५५,५२६	५७.५१%	१८,७७३
२७	सिन्धुपाल्चोक	१	१३	७३,२४८	अग्नि प्रसाद सापकोटा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४०,५०४	५५.३०%	१०,७०६

सि. नं.	जिल्ला	प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचन क्षेत्र नं.	उम्मेद वार संख्या	कुल सदर मतको संख्या	विजयी उम्मेदवारको नाम	विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/ स्वतन्त्र	विजयी उम्मेदवार द्वारा प्राप्त मत	प्राप्त मत प्रतिशत	निकटतम प्रतिद्वन्दीसंगको फरक मत
२८	सिन्धुपाल्चोक	२	९	७१,८३४	शेर बहादुर तामाङग	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३८,४०१	५३.४६%	८,०३२
२९	मकवानपुर	१	१६	७९,७२६	कृष्ण प्रसाद दहाल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४०,६३१	५०.९६%	५,९७३
३०	मकवानपुर	२	११	८२,६४५	विरोध खतिवडा	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४६,४८१	५६.२४%	१२,३९१
३१	चितवन	१	१३	८७,९०४	सुरेन्द्र प्रसाद पाण्डे	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५१,०८०	५८.११%	१५,७२०
३२	चितवन	२	१५	७४,९३१	कृष्ण भक्त पोखेल	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४४,६७०	५९.६१%	१७,३५६
३३	चितवन	३	१४	९०,२९३	पुष्प कमल दाहाल {प्रचन्ड}	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४८,२७६	५३.४७%	९,३४१
	प्रदेश ३ जम्मा		४५२	२,०३०,५०४					

स्रोत : निर्वाचन आयोग, २०७४

अनुसूची ८.२ : नगरप्रमुख / मेयर पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१	काठमाडौं	कागेश्वरी मनोहरा नगरपालिका	कृष्ण हरी थापा	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,९६९
२	काठमाडौं	काठमाण्डौ महानगरपालिका	विद्या सुन्दर शाक्य	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६४,९१३
३	काठमाडौं	किर्तिपुर नगरपालिका	रमेश महर्जन	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,३६०
४	काठमाडौं	गोकर्णेश्वर नगरपालिका	सन्तोष चालिसे	५९	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	९,००९
५	काठमाडौं	चन्द्रागिरी नगरपालिका	घन श्याम गिरी	५५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	१३,३०९
६	काठमाडौं	टोखा नगरपालिका	प्रकाश अधिकारी	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,८९५
७	काठमाडौं	तारकेश्वर नगरपालिका	रामेश्वर बोहरा	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,३२६
८	काठमाडौं	दक्षिणकाली नगरपालिका	मोहन बस्नेत	६२	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,६९८
९	काठमाडौं	नागार्जुन नगरपालिका	मोहन बहादुर बस्नेत	५६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६,९६१
१०	काठमाडौं	बुढानिलकण्ठ नगरपालिका	उद्धब प्रसाद खरेल	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,२४६
११	काठमाडौं	शङ्खरापुर नगरपालिका	सुवर्ण श्रेष्ठ	५३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,८६९
१२	काभ्रेपलाञ्चोक	धुलिखेल नगरपालिका	अशोक कुमार ब्याञ्जु श्रेष्ठ	४६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,९८१
१३	काभ्रेपलाञ्चोक	नमोबुद्ध नगरपालिका	टंक प्रसाद शर्मा	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,३४६
१४	काभ्रेपलाञ्चोक	पनौती नगरपालिका	भिम न्यौपाने	५९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,२५७
१५	काभ्रेपलाञ्चोक	पाँचखाल नगरपालिका	महेश खरेल	४०	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७,३५६
१६	काभ्रेपलाञ्चोक	बनेपा नगरपालिका	लक्ष्मी नरसिं बादे श्रेष्ठ	७३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,४०९
१७	काभ्रेपलाञ्चोक	मण्डनदेउपुर नगरपालिका	टोक बहादुर तामाङ	५७	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,६४६

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१८	चितवन	कालिका नगरपालिका	खुम नारायण श्रेष्ठ	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,४९२
१९	चितवन	खैरहनी नगरपालिका	लाल मणी चौधरी	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१०,७१७
२०	चितवन	भरतपुर महानगरपालिका	रेणु दाहाल	४१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४३,१२७
२१	चितवन	माडी नगरपालिका	ठाकुर प्रसाद ढकाल	६३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,८७३
२२	चितवन	रत्ननगर नगरपालिका	नारायण बन	५६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,६७७
२३	चितवन	राप्ती नगरपालिका	प्रभा बराल	४७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,६१३
२४	दोलखा	जिरी नगरपालिका	टंक बहादुर जिरेल	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२१२
२५	दोलखा	भिमेश्वर नगरपालिका	भरत वहादुर के.सी.	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,८५३
२६	धादिङ्ग	धुनीबेंशी नगरपालिका	वाल कृष्ण आचार्य	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,६६४
२७	धादिङ्ग	निलकण्ठ नगरपालिका	भीम प्रसाद ढुङ्गाना	५१	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	१३,१६६
२८	नुवाकोट	बेलकोटगढी नगरपालिका	राजेन्द्र रमण खनाल	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,६४३
२९	नुवाकोट	विदुर नगरपालिका	सन्जु पण्डित	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,७१६
३०	भक्तपुर	चाँगुनारायण नगरपालिका	सोम प्रसाद मिश्र	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,५१२
३१	भक्तपुर	भक्तपुर नगरपालिका	सुनिल प्रजापति	५३	पुरुष	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	२५,७३०
३२	भक्तपुर	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	मदन सुन्दर जगुलु) श्रेष्ठ	४३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,०००
३३	भक्तपुर	सूर्यविनायक नगरपालिका	बासु देव थापा	५३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,१३५
३४	मकवानपुर	थाहा नगरपालिका	लवशेर विष्ट	४६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,०९१
३५	मकवानपुर	हेटौडा उपमहानगरपालिका	हरि बहादुर महत	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,१२४
३६	रामेछाप	मन्थली नगरपालिका	रमेश कुमार बस्नेत	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,५२९
३७	रामेछाप	रामेछाप नगरपालिका	नर बहादुर थापा मगर	५४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,४०१

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	प्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
३८	ललितपुर	गोदावरी नगरपालिका	गजेन्द्र महर्जन	४५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	१३,८२०
३९	ललितपुर	महालक्ष्मी नगरपालिका	रामेश्वर श्रेष्ठ	५५	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,७६४
४०	ललितपुर	ललितपुर महानगरपालिका	चिरी बाबु महर्जन	६१	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२४,६४२
४१	सिन्धुपाल्चोक	चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका	अमान सिंह तामाङ	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,७२९
४२	सिन्धुपाल्चोक	मेलम्ची नगरपालिका	डम्वर बहादुर अर्याल	६०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,६७८
४३	सिन्धुपाल्चोक	वाह्रविसे नगरपालिका	निम फुन्जो शेर्पा	५१	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,९२९
४४	सिन्धुली	कमलामाई नगरपालिका	खड्ग बहादुर खत्री	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,१५२
४५	सिन्धुली	दुधौली नगरपालिका	घन श्याम राउत	५०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,५९८

स्रोत : निर्वाचन आयोग

अनुसूची ८.३ : उपप्रमुख / उपमेयर पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१	काठमाडौं	कागेश्वरी मनोहरा नगरपालिका	विन्दु पुडासैनी	४६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,१८२
२	काठमाडौं	काठमाण्डौ महानगरपालिका	हरिप्रभा खड्गी	५०	महिला	नेपाली काँग्रेस	५८,९५२
३	काठमाडौं	किर्तिपुर नगरपालिका	सरस्वती रिजाल	३६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,८१०
४	काठमाडौं	गोकर्णेश्वर नगरपालिका	शान्ति नेपाल	५२	महिला	नेपाली काँग्रेस	८,५९८
५	काठमाडौं	चन्द्रागिरी नगरपालिका	लिशा नकर्मी	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,८३४
६	काठमाडौं	टोखा नगरपालिका	ज्ञान माया डंगोल	४२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,०९८
७	काठमाडौं	तारकेश्वर नगरपालिका	भवानी डोटेल / धिताल	३५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१०,३३७
८	काठमाडौं	दक्षिणकाली नगरपालिका	बसन्ती तामाङ्ग	३६	महिला	नेपाली काँग्रेस	४,७४९
९	काठमाडौं	नागार्जुन नगरपालिका	शुशिला अधिकारी	३९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,८७१
१०	काठमाडौं	बुढानिलकण्ठ नगरपालिका	रमा देवी राई	६४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१३,१८८
११	काठमाडौं	शङ्खरापुर नगरपालिका	शुक्र लक्ष्मी श्रेष्ठ (बसी)	५०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,०४३
१२	काभ्रेपलाञ्चोक	धुलिखेल नगरपालिका	विमला कुमारी चौलागाई (शर्मा)	५१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,७२३
१३	काभ्रेपलाञ्चोक	नमोबुद्ध नगरपालिका	राम देवी तामाङ	४६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,१४७
१४	काभ्रेपलाञ्चोक	पनौती नगरपालिका	गिता बन्जारा	४५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,०९९
१५	काभ्रेपलाञ्चोक	पाँचखाल नगरपालिका	लक्ष्मी दनुवार	३०	महिला	नेपाली काँग्रेस	७,०२६
१६	काभ्रेपलाञ्चोक	बनेपा नगरपालिका	रेखा सापकोटा (दाहाल)	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,००२
१७	काभ्रेपलाञ्चोक	मण्डनदेउपुर नगरपालिका	निर्मला शाही	५२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,५०१

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१८	चितवन	कालिका नगरपालिका	कमला भट्टराई	५३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,५३५
१९	चितवन	खैरहनी नगरपालिका	सुनिता खरेल	५२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१०,४५१
२०	चितवन	भरतपुर महानगरपालिका	पार्वती शाह ठकुरी	५०	महिला	नेपाली काँग्रेस	४७,१९७
२१	चितवन	माडी नगरपालिका	तारा कुमारी काजी महतो	४२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६९०
२२	चितवन	रत्ननगर नगरपालिका	बिमला देवी दवाडी	५९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१४,४८१
२३	चितवन	राप्ती नगरपालिका	श्री इमान सिंह मुक्तान	४६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	११,८८२
२४	दोलखा	जिरी नगरपालिका	कृष्ण माया बुढाथोकी(खड्का)	४८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२६८
२५	दोलखा	भिमेश्वर नगरपालिका	कमला बस्नेत	४८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,०१७
२६	धादिङ्ग	धुनीबेंशी नगरपालिका	निरु खरेल	४०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,६२९
२७	धादिङ्ग	निलकण्ठ नगरपालिका	मन राज भण्डारी	३८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१०,३२३
२८	नुवाकोट	बेलकोटगढी नगरपालिका	कविता ढुङ्गाना	२८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,६५६
२९	नुवाकोट	विदुर नगरपालिका	गिता कुमारी दाहाल/ अर्याल	३७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,१२४
३०	भक्तपुर	चाँगुनारायण नगरपालिका	विना बास्तोला	५९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,७७९
३१	भक्तपुर	भक्तपुर नगरपालिका	रजनी जोशी	५२	महिला	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	२५,७११
३२	भक्तपुर	मध्यपुर थिमी नगरपालिका	अंजना देवी मधिकर्मी	५१	महिला	नेपाली काँग्रेस	१०,६७८
३३	भक्तपुर	सूर्यविनायक नगरपालिका	जुना वस्नेत	४३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१२,८३२
३४	मकवानपुर	थाहा नगरपालिका	खड्ग बहादुर गोपाली	५३	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७,३०७
३५	मकवानपुर	हेटौडा उपमहानगरपालिका	मीना कुमारी लामा	४१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२३,४३७
३६	रामेछाप	मन्थली नगरपालिका	माया कुमारी कार्की	३९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,५०७
३७	रामेछाप	रामेछाप नगरपालिका	सृजना खड्का	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	४,३९३
३८	ललितपुर	गोदावरी नगरपालिका	मुना अधिकारी	४८	महिला	नेपाली काँग्रेस	१२,७७९

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपप्रमुख पदमा विजयी उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
३९	ललितपुर	महालक्ष्मी नगरपालिका	निर्मला थापा	५४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,६३६
४०	ललितपुर	ललितपुर महानगरपालिका	गिता सत्याल	४०	महिला	नेपाली काँग्रेस	१९,८१९
४१	सिन्धुपाल्चोक	चौतारा साँगाचोकगढी नगरपालिका	जानुका पराजुली	३३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,७४२
४२	सिन्धुपाल्चोक	मेलम्ची नगरपालिका	भगवती नेपाल	५५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,११७
४३	सिन्धुपाल्चोक	वाह्रविसे नगरपालिका	सुशिला पाख्रीन	३५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,०१५
४४	सिन्धुली	कमलामाई नगरपालिका	मन्जु देवकोटा	४४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	९,९२१
४५	सिन्धुली	दुधौली नगरपालिका	बाल कुमारी अधिकारी	४६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,७४०

स्रोत : निर्वाचन आयोग

अनुसूची ८.४ : अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१	काभ्रेपलाञ्चोक	खानीखोला गाउँपालिका	कृष्ण बहादुर खुलाल	४९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,०२३
२	काभ्रेपलाञ्चोक	चौंरीदेउराली गाउँपालिका	दिन नाथ गौतम	५४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,९२४
३	काभ्रेपलाञ्चोक	तेमाल गाउँपालिका	सलाम सिं तामाङ	६३	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,९४९
४	काभ्रेपलाञ्चोक	बेथानचोक गाउँपालिका	प्रेम वहादुर तिमल्सिना	६५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,८६८
५	काभ्रेपलाञ्चोक	भुम्लु गाउँपालिका	गुमान ध्वज कुँवर	५९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,५४८
६	काभ्रेपलाञ्चोक	महाभारत गाउँपालिका	कान्छा लाल जिम्वा	२७	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,३४२
७	काभ्रेपलाञ्चोक	रोशी गाउँपालिका	दल बहादुर लामा	४५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,३७२
८	चितवन	इच्छाकामना गाउँपालिका	गीता कुमारी गुरुङ्ग	४४	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,२५४
९	दोलखा	कालिन्चोक गाउँपालिका	विन कुमार थामी	३४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६०१
१०	दोलखा	गौरिशंकर गाउँपालिका	सोयम बहादुर खड्का	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,२४९
११	दोलखा	तामाकोशी गाउँपालिका	इश्वर चन्द्र पोखरेल	५७	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६१५
१२	दोलखा	मेलुङ गाउँपालिका	नर बहादुर श्रेष्ठ	५३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,४७५
१३	दोलखा	विगु गाउँपालिका	युधिष्टिर खड्का	५६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,०२३
१४	दोलखा	वैतेश्वर गाउँपालिका	छवि लामा	५७	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	७,१७९
१५	दोलखा	शैलुङ गाउँपालिका	भरत प्रसाद दुलाल	४२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,१५६
१६	धादिङ्ग	खनियाबास गाउँपालिका	रण बहादुर तामाङ	४८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	१,६४६

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१७	धादिङ्ग	गङ्गाजमुना गाउँपालिका	बल बहादुर अधिकारी	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,३५६
१८	धादिङ्ग	गजुरी गाउँपालिका	राजेन्द्र बिक्रम बस्नेत	४५	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,३३६
१९	धादिङ्ग	गल्छी गाउँपालिका	कृष्ण हरी श्रेष्ठ	६४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,०५१
२०	धादिङ्ग	ज्वालामूखी गाउँपालिका	विनोद राज तिमल्सेना	४२	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५,९५४
२१	धादिङ्ग	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	शम्भु कुमार थापा	४६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,०६०
२२	धादिङ्ग	थाक्रे गाउँपालिका	राम कुमार आचार्य	५३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,२३४
२३	धादिङ्ग	नेत्रावती गाउँपालिका	दुर्ग कुमार शाक्य	४४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,६४६
२४	धादिङ्ग	बेनीघाट रोराङ्ग गाउँपालिका	पित्त बहादुर डल्लाकोटी	४०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,४१०
२५	धादिङ्ग	रुवी भ्याली गाउँपालिका	चेरुङ तामाङ	५१	पुरुष	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	१,४८७
२६	धादिङ्ग	सिद्धलेक गाउँपालिका	प्रेम नाथ सिलवाल	६१	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,६०७
२७	नुवाकोट	ककनी गाउँपालिका	मान बहादुर लामा	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,५३४
२८	नुवाकोट	किस्पाङ गाउँपालिका	छत्र बहादुर लामा	४५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२,५६८
२९	नुवाकोट	तादी गाउँपालिका	नारायण प्रसाद पाण्डे	४९	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,०९०
३०	नुवाकोट	तारकेश्वर गाउँपालिका	रमेश बहादुर वस्ती	४१	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,६१४
३१	नुवाकोट	दुप्चेश्वर गाउँपालिका	योविन्द्र सिंह तमाङ	३५	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,७१४
३२	नुवाकोट	पञ्चकन्या गाउँपालिका	तेज बहादुर तमाङ	४५	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,९६२
३३	नुवाकोट	मेघाङ गाउँपालिका	आसा तामाङ	४७	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२,५२८
३४	नुवाकोट	लिखु गाउँपालिका	ध्रुब श्रेष्ठ	५३	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२,४२५
३५	नुवाकोट	शिवपुरी गाउँपालिका	राम कृष्ण थापा	६०	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,८१८
३६	नुवाकोट	सुर्यगढी गाउँपालिका	सन्त बहादुर तामाङ	५४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,२००
३७	मकवानपुर	ईन्द्र सरोवर गाउँपालिका	जीवन लामा	४३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२०४

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
३८	मकवानपुर	कैलाश गाउँपालिका	टंक बहादुर मुक्तान	४६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,८०२
३९	मकवानपुर	बकैया गाउँपालिका	दामोदर खनाल	४०	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,५४४
४०	मकवानपुर	बाग्मती गाउँपालिका	सर्केश घलान	३६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२२१
४१	मकवानपुर	भीमफेदी गाउँपालिका	हिदम लामा	३६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,८४२
४२	मकवानपुर	मकवानपुरगढी गाउँपालिका	विदुर हुमागाई	४९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,८१४
४३	मकवानपुर	मनहरी गाउँपालिका	एक राज उप्रेती	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६४९
४४	मकवानपुर	राक्सिराङ्ग गाउँपालिका	राज कुमार मल्ल	४८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,५३९
४५	रसुवा	उत्तरगया गाउँपालिका	उपेन्द्र लमसाल	४७	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	१,६३०
४६	रसुवा	कालिका गाउँपालिका	सीता कुमारी पौडेल अधिकारी	४६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,४५८
४७	रसुवा	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका	कैसाङ नुर्पु तामाङ	४०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,८२८
४८	रसुवा	नौकुण्ड गाउँपालिका	नुर्वु स्याङवो घले	४६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२,३०१
४९	रसुवा	पार्वतीकुण्ड गाउँपालिका	बुचुङ तमाङ	३०	पुरुष	नयाँ शक्ति पार्टी, नेपाल	९६४
५०	रामेछाप	उमाकुण्ड गाउँपालिका	शेर वहादुर सुनुवार	५०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,१७५
५१	रामेछाप	खाँडादेवी गाउँपालिका	प्रेम बहादुर तामाङ	५०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,८७०
५२	रामेछाप	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	खड्ग बहादुर सुनुवार	५३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,५५१
५३	रामेछाप	दोरम्बा गाउँपालिका	कमान सिंह तामाङ(मोक्तान)	४५	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,२४१
५४	रामेछाप	लिखु गाउँपालिका	गोबिन्द बहादुर खड्का	४२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,५९५
५५	रामेछाप	सुनापती गाउँपालिका	धावा लामा	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,७३६
५६	ललितपुर	कोन्ज्योसोम गाउँपालिका	गोपि लाल सिंतान	३७	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,७९८
५७	ललितपुर	बाग्मती गाउँपालिका	बीर बहादुर लोप्चन	४८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,३८८
५८	ललितपुर	महाङ्काल गाउँपालिका	राम चन्द्र दाहाल	५२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,०८०

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	अध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
५९	सिन्धुपाल्चोक	जुगल गाउँपालिका	होम नारायण श्रेष्ठ	४२	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,७१८
६०	सिन्धुपाल्चोक	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	भुपेन्द्र श्रेष्ठ	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,९०५
६१	सिन्धुपाल्चोक	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	टासी लामा	४१	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,८८५
६२	सिन्धुपाल्चोक	बलेफी गाउँपालिका	केदार खत्री क्षेत्री	४८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२३१
६३	सिन्धुपाल्चोक	भोटेकोशी गाउँपालिका	राज कुमार पौडेल	३९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,५७३
६४	सिन्धुपाल्चोक	ईन्द्रावती गाउँपालिका	वंशलाल तामाङ	५४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५,३६५
६५	सिन्धुपाल्चोक	लिसंखु पाखर गाउँपालिका	कमल प्रसाद नेपाल	४७	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,७६१
६६	सिन्धुपाल्चोक	सुनकोशी गाउँपालिका	श्रवण कुमार घ.क्षे.	४२	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,३६०
६७	सिन्धुपाल्चोक	हेलम्बु गाउँपालिका	निमा ग्याजेन शेर्पा	४६	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	४,९४५
६८	सिन्धुली	गोलन्जोर गाउँपालिका	पुष्प बहादुर कार्की	३८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,३७६
६९	सिन्धुली	घ्याङलेख गाउँपालिका	जगत बहादुर भोलन	६४	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	२,४२४
७०	सिन्धुली	तिनपाटन गाउँपालिका	कर्ण बहादुर मगर	४२	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५,७०१
७१	सिन्धुली	फिक्कल गाउँपालिका	धन बहादुर कार्की	५६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,१२६
७२	सिन्धुली	मरिण गाउँपालिका	पानी राज बम्जन	४९	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,७४१
७३	सिन्धुली	सुनकोशी गाउँपालिका	दिपा वोहोरा-दाहाल	३६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,४३३
७४	सिन्धुली	हरिहरपुरगढी गाउँपालिका	कारसाङ लामा	४४	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,९३४

स्रोत : निर्वाचन आयोग

अनुसूची ८.५ : उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारहरुको विवरण, स्थानिय निर्वाचन नतिजा २०७४

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
१	काभ्रेपलाञ्चोक	खानीखोला गाउँपालिका	रुकमेणी गुरुङ	३२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,१३०
२	काभ्रेपलाञ्चोक	चौरीदेउराली गाउँपालिका	तारा कुमारी चौलागाई	४५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,००७
३	काभ्रेपलाञ्चोक	तेमाल गाउँपालिका	दुर्गा माया तामाङ	२९	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,७८४
४	काभ्रेपलाञ्चोक	बेथानचोक गाउँपालिका	सरीता लामिछाने	२८	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,८५२
५	काभ्रेपलाञ्चोक	भुम्लु गाउँपालिका	कल्पना कुमारी श्रेष्ठ	४७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,५३६
६	काभ्रेपलाञ्चोक	महाभारत गाउँपालिका	चेत कुमारी माझी	३२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,३४३
७	काभ्रेपलाञ्चोक	रोशी गाउँपालिका	लक्ष्मी कुमारी उप्रती(बर्तोला)	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,८९८
८	चितवन	इच्छाकामना गाउँपालिका	कृति कुमार श्रेष्ठ	३८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	३,३८९
९	दोलखा	कालिन्चोक गाउँपालिका	कालिका पाठक	४७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,५९०
१०	दोलखा	गौरिशंकर गाउँपालिका	उर्मिला थामी(के.सी.)	५३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,१७६
११	दोलखा	तामाकोशी गाउँपालिका	उर्मिला खड्का(के.सी.)	३४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,४२९
१२	दोलखा	मेलुङ गाउँपालिका	कल्पना भण्डारी	६०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,४९७
१३	दोलखा	विगु गाउँपालिका	संजीव वली	३३	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२२०
१४	दोलखा	वैतेश्वर गाउँपालिका	रवि चन्द्र आचार्य	५६	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	७,५५२
१५	दोलखा	शैलुङ गाउँपालिका	लाल माया योन्जन (घिसिङ)	३४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,१४९
१६	धादिङ्ग	खनियाबास गाउँपालिका	यो माया तामाङ	३५	महिला	नेपाली काँग्रेस	१,६६५
१७	धादिङ्ग	गङ्गाजमुना गाउँपालिका	एञ्जिला तामाङ	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,५२२
१८	धादिङ्ग	गजुरी गाउँपालिका	सीता ढुंगाना	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,२१४
१९	धादिङ्ग	गल्छी गाउँपालिका	राधा लामिछाने	४२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६,०२८
२०	धादिङ्ग	ज्वालामूखी गाउँपालिका	जानुका सिंखडा	४८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,७७९

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
२१	धादिङ्ग	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	देवी कुमारी बुर्लाकोटी	४२	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,९९०
२२	धादिङ्ग	थाक्रे गाउँपालिका	अम्बिका रुपाखेती/ पौडेल	३७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	८,३२२
२३	धादिङ्ग	नेत्रावती गाउँपालिका	उर्मिला तामाङ गुरुङ	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,५४२
२४	धादिङ्ग	बेनीघाट रोराङ्ग गाउँपालिका	देवी प्रसाद सिल्वाल	६८	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	५,३०२
२५	धादिङ्ग	रुवी भ्याली गाउँपालिका	बिना लामा	२९	महिला	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	१,४०९
२६	धादिङ्ग	सिद्धलेक गाउँपालिका	कमला शर्मा	४६	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,५४४
२७	नुवाकोट	ककनी गाउँपालिका	सीता लामा	३०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,१३३
२८	नुवाकोट	किस्पाङ गाउँपालिका	माया देवी न्यौपाने	५१	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,३९४
२९	नुवाकोट	तादी गाउँपालिका	इश्वरी उप्रेती	५९	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,१५५
३०	नुवाकोट	तारकेश्वर गाउँपालिका	तारा देबि रिमाल	४१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,५२७
३१	नुवाकोट	दुप्चेश्वर गाउँपालिका	अञ्जु आचार्य	३२	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,९४३
३२	नुवाकोट	पञ्चकन्या गाउँपालिका	सिता पराजुली/ खड्का	२७	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,७९३
३३	नुवाकोट	मेघाङ गाउँपालिका	शान्ती लामा(गुरुङ)	३६	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,६८२
३४	नुवाकोट	लिखु गाउँपालिका	रोजिना राई	३०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,०००
३५	नुवाकोट	शिवपुरी गाउँपालिका	मञ्जु कुमारी के.सी.	४३	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,५७६
३६	नुवाकोट	सुर्यगढी गाउँपालिका	मन्जु बुढाथोकी	४३	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,९८८
३७	मकवानपुर	ईन्द्र सरोवर गाउँपालिका	उमा कुमारी लामा	४०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,१९०
३८	मकवानपुर	कैलाश गाउँपालिका	सुकु माया थिङ	५३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,८००
३९	मकवानपुर	बकैया गाउँपालिका	सरला बोलखे	३०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६६३
४०	मकवानपुर	बाग्मती गाउँपालिका	धन माया स्याङतान	३८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,१४४
४१	मकवानपुर	भीमफेदी गाउँपालिका	पार्वती राना	३८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,८०२

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
४२	मकवानपुर	मकवानपुरगढी गाउँपालिका	हर्क माया रुम्बा	५९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,७१७
४३	मकवानपुर	मनहरी गाउँपालिका	मनिला विष्ट	४२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६३१
४४	मकवानपुर	राक्सिराङ्ग गाउँपालिका	निर्मला हिमडुङ	५०	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,५३५
४५	रसुवा	उत्तरगया गाउँपालिका	चमेली गुरुङ	३१	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,८७८
४६	रसुवा	कालिका गाउँपालिका	भवानी प्रसाद न्यौपाने	५८	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,७०२
४७	रसुवा	गोसाईकुण्ड गाउँपालिका	कार ग्याल्मु तामाङ्ग	३९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,७४०
४८	रसुवा	नौकुण्ड गाउँपालिका	सिर्जना लामा	२२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,६०९
४९	रसुवा	पार्वतीकुण्ड गाउँपालिका	नविना तमाङ	२९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	६६५
५०	रामेछाप	उमाकुण्ड गाउँपालिका	उर्मिला कार्की (वस्नेत)	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,३१८
५१	रामेछाप	खाँडादेवी गाउँपालिका	मखमली श्रेष्ठ	२९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,९१६
५२	रामेछाप	गोकुलगङ्गा गाउँपालिका	राधिका श्रेष्ठ(नेवार)	४५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,६८८
५३	रामेछाप	दोरम्बा गाउँपालिका	कृशाला घिसिङ	२७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,३८९
५४	रामेछाप	लिखु गाउँपालिका	दिपशिखा न्यौपाने (दाहाल)	४२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,६०५
५५	रामेछाप	सुनापती गाउँपालिका	गिता विष्ट(चौलागाई)	३४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,८२२
५६	ललितपुर	कोन्ज्योसोम गाउँपालिका	मिङमा लामा	३९	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	१,९३३
५७	ललितपुर	बाग्मती गाउँपालिका	रन्जना घिमिरे	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,४२६
५८	ललितपुर	महाङ्काल गाउँपालिका	कमला लामा तामाङ्ग	३७	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,२९३
५९	सिन्धुपाल्चोक	जुगल गाउँपालिका	सृजना तामाङ	२४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,७८६
६०	सिन्धुपाल्चोक	त्रिपुरासुन्दरी गाउँपालिका	दुर्गा देवी नेपाल	४५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,८४९
६१	सिन्धुपाल्चोक	पाँचपोखरी थाङपाल गाउँपालिका	सुनिता अधिकारी	३८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,९३१
६२	सिन्धुपाल्चोक	बलेफी गाउँपालिका	कमला श्रेष्ठ(कायस्थ)	२८	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,३६७

क्र.सं.	जिल्ला	स्थानीय तहको नाम	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको नाम	उमेर	लिङ्ग	उपाध्यक्ष पदमा निर्वाचित उम्मेदवारको राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
६३	सिन्धुपाल्चोक	भोटेकोशी गाउँपालिका	दावुटी शेर्पा(लामा)	३४	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,५१०
६४	सिन्धुपाल्चोक	ईन्द्रावती गाउँपालिका	मिरा लामा	४७	महिला	नेपाली काँग्रेस	५,१९१
६५	सिन्धुपाल्चोक	लिसंखु पाखर गाउँपालिका	हेम गंगा मोक्तान	५०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	२,८५२
६६	सिन्धुपाल्चोक	सुनकोशी गाउँपालिका	लक्ष्मी पौडेल	३३	महिला	नेपाली काँग्रेस	४,२०६
६७	सिन्धुपाल्चोक	हेलम्बु गाउँपालिका	कोपिला पण्डित	३१	महिला	नेपाली काँग्रेस	४,५०२
६८	सिन्धुली	गोलन्जोर गाउँपालिका	गंगा देवि श्रेष्ठ	५६	महिला	नेपाली काँग्रेस	३,२८७
६९	सिन्धुली	घ्याङलेख गाउँपालिका	दुर्गा देवी सुनुवार	५०	महिला	नेपाली काँग्रेस	२,२८७
७०	सिन्धुली	तिनपाटन गाउँपालिका	पदम माया तामाङ्ग	३३	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	५,७२२
७१	सिन्धुली	फिक्कल गाउँपालिका	पार्वती सुनुवार	३२	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,२१४
७२	सिन्धुली	मरिण गाउँपालिका	संगिता माझी	३५	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	४,५३२
७३	सिन्धुली	सुनकोशी गाउँपालिका	दीर्व सिं मुक्तान	४०	पुरुष	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,४५४
७४	सिन्धुली	हरिहरपुरगढी गाउँपालिका	अनिता कुमारी राई	४०	महिला	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी	३,९१८

स्रोत : निर्वाचन आयोग

अनुसूची ८.६ : जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख र उपप्रमुखहरूको नामावली

सि.नं.	जिल्ला	प्रमुख	उपप्रमुख
१.	सिन्धुली	शंकर राज तिवारी/ वर्मा	संझना अधिकारी
२.	रामेछाप	प्रेमबहादुर खड्का	दीपा पाख्रिन
३.	दोलखा	डवल पाण्डे	मनमाया जिरेल
४.	सिन्धुपाल्चोक	गोपाल तामाङ्ग	वालकुमारी सापकोटा
५.	काभ्रेपलाञ्चोक	उद्धव के.सी.	मञ्जु गौतम
६.	ललितपुर	अम्बरबहादुर खड्का	विनेश मर्हजन
७.	भक्तपुर	नवराज गेलाल	सरीता कुँवर
८.	काठमाडौं	शिव सुन्दर राजबैद्य	सरीता दाहाल
९.	रसुवा	कुलप्रसाद भट्ट	छोपेमा तमाङ
१०.	नुवाकोट	सन्तमान तामाङ	अप्सरा थापा
११.	धादिङ्	जगन्नाथ नेपाल	विन्दा वरामु
१२.	मकवानपुर	रघुनाथ खुलाल	भगवती पुडासैनी
१३.	चितवन	कृष्णकुमार डल्लाकोटी	मुनाकुमारी श्रेष्ठ

स्रोतः निर्वाचन आयोग।